

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN FİKRİ TEMELLERİ

Müslim YARICI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Şaban TANIYICI

KONYA - 2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Müslim YARICI
	Numarası	148104011014
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Şaban TANIRICI
	Tezin Adı	MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN FİKRİ TEMELLERİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Milli Görüş Hareketinin Fikri Temelleri* başlıklı bu çalışma 10/03/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Şaban TANIRICI	
2	Prof. Dr.	Önder KUTLU	
3	Prof. Dr.	Ertan ÖZENSEL	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Müslim YARICI		
	Numarası	148104011014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN FİKRİ TEMELLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

MÜSLİM YARICI

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Müslim YARICI		
	Numarası	148104011014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ A.B.D.		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Şaban TANIYICI		
Tezin Adı	MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN FİKRİ TEMELLERİ			

Bu çalışmada, farklı söylemleri ve iktidarlarındaki farklı icraatlarıyla dikkatleri üzerlerine çeken "Milli Görüş" olarak tanınan, kurucusu Necmettin Erbakan olan, kurguladığı "Adil Düzen" ideolojisinde İslam kültür ve medeniyeti üzerine inşa ettiği sistemi irdelemeye çalışacağız. Bu ideolojinin anlaşılmasında temel felsefesiyle fikri temellerinin kendi dinamikleri içerisinde sorgulanması yararlı olacaktır. Çalışmamızda Milli Görüş'ün projeleriyle birlikte, ileri hedeflerinin tespiti araştırılacaktır. Bu hareket için ileri sürülen çeşitli eleştirel tezlerden de yararlanarak, objektif bir bakış açısıyla sonuçları karşılaştırmalı olarak tahlil edilmek, istenilmektedir. Türk siyasal sisteminde yerini alan bu hareket için ileri sürülen problemlerin tespitine yönelik olarak ele alınan bu tez, bir vaka incelemesi olarak amaçlanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Milli Görüş, Adil Düzen, Ağır Sanayi, Kalkınmacılık, Refah.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Muslim YARICI		
	Student Number	148104011014		
	Department	SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ A.B.D.		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Şaban TANIYICI		
Title of the Thesis/Dissertation	MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN FİKRİ TEMELLERİ			

This study analyzes the system of thought of National View Movement which was founded and led by Necmettin Erbakan and formulated as 'Just Order' in the 1980s. The study explores the movement's ideological and philosophical origins and its dynamics in a longitudinal approach. The study also looks at critical approaches about the origins and development of the National View Movement. The study aims to be a case study of an ideological and political movement with current policy consequences.

Key Concepts: National View Movement, Just Order, Heavy Industry, Developmentalism, Prosperity.

ÖNSÖZ

"Milli Görüş" adıyla ön plana çıkan Adil Düzen, özellikle halkın refah seviyesini yükseltmenin yanında, kalkınmayı da amaç edinmiştir. Hitap ettiği kesimin sadece dünyasını değil, ahiretini ilgilendiren birçok konuda da görüş belirtmiştir. Seslendiği kitleye sosyal yaşamdaki gelişimlerini doğru anlama, paylaşımı daha hakça/adilce sağlamayı vaat etmiştir. Parti programlarında bütün bunları sıralamakla, ileri düzey hizmet vaatlerinde de kalkınmacı bir anlayış gütmüş olup, birikimlerini de kendi dini ve medeniyetinden aldıklarını dile getirmiştir.

Türkiye siyasetine 1970'li yıllarda giren Milli Nizam Partisi (MNP), demokrasi ayarlarından -darbeler ve çeşitli mahkeme kararları ile- geçerken sık sık kapatılarak isim değişikliğine gitmiş olup, sonrasında; Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi ve son haliyle de Saadet Partisi olarak siyasette temsil edilmektedir.

MNP ile siyaset sahnesine çıkan ve Milli Görüş hareketinin kurucusu olan Necmettin Erbakan, hareketin felsefesini belirlemesinin yanında, başından sonuna kadar da yönetimde aktif olmuştur. Son olarak Saadet Partisi adıyla siyasete devam eden Milli Görüş hareketi, siyasi hayatında inişli-çıkışlı süreçler yaşamış olup, kimi zaman seçimlerde en çok oy alacak kadar parlamış, kimi zaman da yok olacak kadar küçülmüştür. Son kişi kalıncaya kadar, inancı güden bir dava partisi olarak siyasi yaşamını sürdürmektedir.

Hareketin lideri Necmettin Erbakan, "Davam" diyerek hayatının sonuna kadar siyaset yapmıştır. Kurumsal olarak da tüm yurttaki teşkilatlanmış olan bu siyasi hareketin kısa süreli de olsa iktidar dönemleri olmuştur. Temel argümanları arasında; "*Önce Ahlak ve Maneviyat, Hızlı Kalkınma, Ağır Sanayi Hamleleri*", sayılabilir.

Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı'nda açıklandığı şekliyle, yarım asra yaklaşan süreçte Milli Görüş ve onun mimarının fikirlerinden hareketle, ona atfedilen konuşmalarından ve çevirilerinden oluşan yayımlanmış toplam 57 eser mevcuttur. Bu kitaplarda anılan ve aktarılan bilgiler değişmez birer doktrin olmakla; milli, manevi değerlerle yoğunluktadır. İlk ve son eser mukayese edildiğinde orijinalliğin hep korunduğu, üslubun da benzer nitelikli hep muhafaza edildiği görülür.

"Milli Görüş", kendi ideolojisi dışındakileri reddeder. Diğer görüş ve fikirleri ötekiler olarak adlandırır. Dolayısıyla "*Taklitçi Görüş*", diğer tüm fikir ve partilerdir. Milli Görüş'ün ithal diye nitelendirdiği diğer tüm görüş ve düşüncelere bakışı, keskin ayrımlı ve oldukça dikkat çekici olup, araştırmaya değer açısından önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle "*Milli Görüş Hareketinin Fikri Temelleri*" adlı tez, araştırmaya konu edilerek aydınlatılması amaçlanmıştır.

"İslam Medeniyeti" bağlamında "*Hak-Batıl*" vurgusu yapılmakla; inançlar, özgürlükler, hür irade ve köleliğe karşı aşırı tepkiler dikkat çekicidir. Bu sistemde insanı sömüren; Kapitalist, Siyonist, Emperyalist sistem ve düzenler reddedilmiştir. Bu sistemler/düzenlerin işleyişi (Bankacılık, repo, faiz vb.) mikrop olarak nitelendirilmiştir. Sayılan bu sömürü yöntemlerinin yok edilmesi, tüm insanlığın huzur ve istikrarına yönelik ileri sürülen Adil Düzen -teşhis ve tedavisi sunulan- tezleriyle açıklanmıştır.

Tez çalışmasına başlarken kaynak ve veri toplamaya esas teşkil etmede, her türlü yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ hocama ve çok değerli meslektaşım Hakan Rüştü BATTIR'a teşekkür ederim. Dört yıl gibi bir süre zarfında ihmal ettiğim aileme; beni sabır ve anlayışla karşılayan, yardım ve desteklerini esirgemeyen çok değerli eşim Sibel YARICI ile çocuklarım; Mehmet Talha, Furkan, Elif Ebrar ve Zehra YARICI'ya teşekkür ederim. Özellikle ilgimizi çeken bu ideolojinin fikri, felsefi, siyasi amaçlarını anlama noktasında ve çalışmanın her safhasında öneri, eleştiri ve yol gösterici mahiyette yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Şaban Tanıyıcı'ya da, ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Müslim YARICI

Konya-2017

Özet

Bu çalışmada, farklı söylemleri ve iktidarlarındaki farklı icraatlarıyla dikkatleri üzerlerine çeken "Milli Görüş" olarak tanınan, kurucusu Necmettin Erbakan olan, kurguladığı "Adil Düzen" ideolojisinde İslam kültür ve medeniyeti üzerine inşa ettiği sistemi irdelemeye çalışacağız. Bu ideolojinin anlaşılmasında temel felsefesiyle fikri temellerinin kendi dinamikleri içerisinde sorgulanması yararlı olacaktır. Çalışmamızda Milli Görüş'ün projeleriyle birlikte, ileri hedeflerinin tespiti araştırılacaktır. Bu hareket için ileri sürülen çeşitli eleştirel tezlerden de yararlanarak, objektif bir bakış açısıyla sonuçları karşılaştırmalı olarak tahlil edilmek, istenilmektedir. Türk siyasal sisteminde yerini alan bu hareket için ileri sürülen problemlerin tespitine yönelik olarak ele alınan bu tez, bir vaka incelemesi olarak amaçlanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Milli Görüş, Adil Düzen, Ağır Sanayi, Kalkınmacılık, Refah.

Abstract

This study analyzes the system of thought of National View Movement which was founded and led by Necmettin Erbakan and formulated as "Just Order" in the 1980s. The study explores the movement's ideological and philosophical origins and its dynamics in a longitudinal approach. The study also looks at critical approaches about the origins and development of the National View Movement. The study aims to be a case study of an ideological and political movement with current policy consequences.

Key Concepts: National View Movement, Just Order, Heavy Industry, Developmentalism, Prosperity.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AED	: Adil Ekonomik Düzen
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.y.	: adı geçen yer
AP	: Adalet Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
AKP	: Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi)
ANAP	: Anavatan Partisi
ANAYOL	: Anavatan ve Doğru Yol Partileri Koalisyonu
a.ş.	: anonim şirketi
BBP	: Büyük Birlik Partici
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
by	: baskısı yok/belli değil
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DB	: Dünya Bankası
Der.	: Derleyen
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed.	: Editör
ESAM	: Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
FIR	: Uçuş Bilgi Bölgesi
FP	: Fazilet Partisi
Hız.	: Hazreti
Hızl.	: Hazırlayan

IDP	: İslahatçı Demokrasi Partisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İŞİD/DAEŞ	: Irak, Şam İslam Devleti
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MC	: Milliyetçi Cephe
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MGV	: Milli Görüş Vakfı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MK	: Müslüman Kardeşler
MNP	: Milli Nizam Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MTI	: İslami Yöneliş Hareketi
nakl.	: nakleden
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NEÜ	: Necmettin Erbakan Üniversitesi
NEÜSBE	: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
REFAHYOL	: Refah ve Doğru Yol Partileri
RP	: Refah Partisi
s. / ss.	: sayfa/sayfalar
SP	: Saadet Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
sy.	: sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb. / vd.	: ve benzeri / ve devamı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TOB	: Türkiye Odalar Birliği
Vol. / C	: Volume / Cilt
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo:1- 1973 Milletvekili Genel Seçimleri ve Oylarının Partilere Göre Dağılımı.....	70
Tablo:2 1973 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri Oylarının Partilere Göre Dağılımı ve Kazanılan Senatör Sayısı.....	70
Tablo:3 Refah Partisi'nin Genel Seçimlerdeki Aldığı Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekilleri Sayısı	72

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	i
Özet-Abstract.....	iii
Kısaltmalar Dizini.....	iv
Tablolar Dizini.....	vi
İçindekiler	vi
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1 MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	6
1.1. Necmettin Erbakan'ın Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Dünyamızdaki Yeri.....	6
1.2. Necmettin Erbakan'ın Hayat Hikayesi	7
1.3. Necmettin Erbakan'ı Müteşebbisliğe İten Faktörler	9
1.4. Siyasetin Gücünün Necmettin Erbakan'ca Kavranması	10
1.5. Necmettin Erbakan'ın Yazılı Eserleri	13
1.5.1. Akademik Ağırlıklı Eserler	14
1.5.2. Siyaset Ağırlıklı Eserler	14
1.6. MİLLİ GÖRÜŞ TEORİSİ, TARİHSEL SÜRECİ VE FELSEFESİ.....	15
1.6.1. Kavramlar ve Tanımlamalar	15

1.6.2. Milli Görüş Teorisi Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar	18
1.6.3. Dünyada Siyasal İslami Hareketler	19
1.6.3.1. Tunus'ta Burgiba Rejiminin Ennahda'ya Evrimi	20
1.6.3.2. Mısır'da Müslüman Kardeşler (İhvanü'l - Müslimin) Teşkilatı	22
1.6.3.3. İhvanü'l - Müslimin Ve İdeolojisi.....	23
1.6.3.4. İhvan'ın Mısır'da İktidara Gelişi Süreci	24
1.6.3.5. İhvan'ın İktidardan Uzaklaştırılması, Terör Örgütü İlan edilmesi....	25
1.6.4. Müslüman Kardeşler ve Ak Parti Pratiği	27
1.6.5. Türkiye'de Yeni Vizyon Olan Ak Parti ve İdeolojisi	28
1.6.6. AK Parti - İhvan Yakınlaşması Kritiği	30
1.6.7. Sınıf ve Kimlik Siyaseti Görüşleri	31
1.6.8. Milli Görüş Hareketini Destekleyici Yaklaşımlar	36
1.7. SİYASETTE SİYASAL İSLAM'IN BAŞLANGICI	39
1.7.1. Necmettin Erbakan'ın Siyasete Atılması	41
1.7.2. Milli Görüş Hareketinde Teori - Pratik İlişkisi	48
1.7.3. Necmettin Erbakan'ın Siyasetteki Edindiği Tecrübe	49
1.7.4. Milli Görüş Hareketinin İşlevselliği	50

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN SİYASİ YAKLAŞIMLARI	51
2.1. Milli Görüş Zihniyeti	51
2.1.1. Milli Nizam Partisi'nin (MNP) Kurulması	52
2.1.1.1. MNP Program ve Tüzüğü'nü Hazırlayanlar	54
2.1.1.2. Parti'nin Amblemi	54
2.1.1.3. Partiye "Milli Nizam" Adının Verilmesi	54
2.1.1.4. Milli Nizam Marşı	55
2.1.1.5. Milli Nizam Partisinin Faaliyetleri	56
2.1.1.6. Milli Görüş'ün Yerli Sanayicilere ve Ortak Pazara Karşı Tavrı..	56
2.1.1.7. İnsan Hakları Önergesi	57
2.1.1.8. Siyonistlerin Harekete Geçmesi	58
2.1.1.9. MNP' nin Kapatılmasına Giden Dava Süreci	59
2.1.2. MSP'nin Kurulması ve Genel Seçimlere Katılması	69

2.1.3. Refah Partisi'nin Kuruluşu.....	71
2.1.4. Fazilet Partisi'nin Kurulması	73
2.1.5. Saadet Partisi'nin Kuruluşu	75
2.3. Milli Görüş'te Önerilen Kurtuluş Yolu	78
2.3.1. Milli Görüş'e Göre Üç Temel Fikir	80
2.3.2. Milli Görüş'ün Belirlediği Ön Hedefler	81
2.3.3. Milli Görüş'te Devlet ve Anayasa Nizamı	82
2.3.4. Milli Görüş'ün Anayasa'ya Bakışı	84
2.3.5. Milli Görüş'te Siyaset ve Hizmet Etme Anlayışı	85
2.3.6. Milli Görüş'te Kültür Anlayışı ve Medeniyet Davası	86
2.3.7. Adil Düzen'de Haklar, Hürriyetler ve Sendikal Çalışma Hayatı	87
2.3.8. Milli Görüş'te Gençliğe Yönelik Politikalar.....	89
2.4. Milli Görüş'ün Eğitim Meselesi Yaklaşımı.....	90
2.5. Materyalizm ve Maneviyatçılık Mukayesesi.....	92
2.5.1. Milli Görüş'te Herkese Refah.....	93
2.5.2. Milli Görüş'te Beş Ana Hedef.....	94
2.6. Adil Düzen'de Yerel Yönetim Teori ve Uygulamaları	95
2.6.1. Yerel Yönetimlerle Merkezi Yönetim İlişkisi	95
2.6.2. Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılandırma Zorunluluğu	96
2.6.3. Yerel Yönetimlerin Başlıca Sorunları	97
2.6.3.1. Uygulamadaki Dünya Görüşlü Sorunlar.....	97
2.6.3.2. Yasal Yapıdan Kaynaklı Sorunlar	98
2.6.3.3. Merkezi Yönetimle Yerel Yönetimlerde Yetki Çatışması.....	99
2.6.3.4. Belediyelerin Teşkilatlanmasından Kaynaklı Sorunlar	100
2.6.3.5. Belediyelerin Siyasiler ve Gönüllü Kuruluşlarla Sorunları	102
2.6.3.6. Belediye - Halk İlişkileriyle İlgili Sorunlar	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN EKONOMİ ANLAYIŞI	104
3.1. Milli Görüş'te İktisat Nizamı Sistemi	104
3.2. Milli Görüş'te İktisat Nizamı ve Faiz Anlayışı	104
3.3. Milli Görüş'te Adil Ekonomik Düzen Modeli	105

3.3.1. Adil Ekonomik Düzenin Temel Özellikleri	107
3.3.2. Para Politikaları ve Krediyle İlgili Esaslar.....	108
3.3.2.1. Vergiyle İlgili Esaslar	108
3.3.2.2. Adil Düzen'de Sosyal Güvenlik Yaklaşımı.....	110
3.3.2.3. Adil Ekonomik Düzen'in Krediyle İlgili Esasları	112
3.3.2.4. Adil Düzen'de Kredi ve Selem - Faiz Farkı.....	114
3.4. Milli Görüş ve Ağır Sanayi Hamlesi.....	115
3.4.1 Adil Düzen'in Anadolu Kalkınma Planı.....	115
3.4.2. Batı'da ve Doğu'da İktisat Nizamının Açıklaması.....	116
3.4.3. Adil Düzen'de Bankacılık Politikası.....	117
3.4.4. Rant Ekonomisine Yönelik Milli Görüş'ün Teşhis Önerileri.....	118
3.4.5. Reel Ekonomi için Tedavi Reçetesi	122
3.4.6 Kadro ve Zihniyet.....	123
3.5. Esnaf ve sanatkârlar, Kobi'ler	125
3.6. Tarım ve Hayvancılığın Geliştirilmesi, Sanayileşme Hedefleri	126
3.7. Adil Düzen'de Vergi Siyaseti ve Sosyal Adalet	127
3.8. Adil Düzen'in İktisadi Uygulamalarla İlgili Görüşleri	128
3.8.1. Adil Düzen'in Ticaret Siyasetine Yaklaşımı	128
3.8.2. Adil Düzen'de İşçi - İşveren Meselesi ve Sosyal Güvenlik	129
3.8.3. Milli Görüş'ün Enerji ve Madencilik Siyaseti	130
3.8.4. Adil Düzen'de Turizm Meselesine Bakış	131
3.8.5. Adil Düzen'de Ulaştırma Hizmetleri ve Hedefleri	131
3.8.6. Milli Görüş'ün Tarım Siyaseti	132
3.8.7. Milli Görüş'te Köy Kalkınması	133
3.8.8. Milli Görüş'ün Sanayileşme Davası	133
3.8.9. Milli Görüş'ün Cumhuriyet Sonrası Sanayileşme Tarihi Tahlili....	134
3.8.9.1. Milli Görüş'e Göre Sanayi Alanında Alınacak Tedbirler....	136
3.9. 54. Refah-Yol Hükümetinde Uygulanan Ekonomi Politikaları	137
3.9.1. 54. Hükümet Döneminde Memura Verilenler	138
3.9.2. 54. Hükümet Tarafından İşçiler İçin Yapılanlar	138
3.9.3. 54. Hükümet Tarafından Çiftçiler İçin Yapılanlar	139
3.9.4. 54. Hükümet Tarafından Esnaf ve Kobi'ler İçin Yapılanlar	139

3.9.5. 54. Hükümet Tarafından Emekliler İçin Yapılanlar	139
3.9.6. 54. Hükümet Tarafından Yoksullar İçin Yapılanlar	140
3.9.7.54. Hükümet Tarafından Özürlüler İçin Yapılanlar.....	141
3.9.8. 54. Hükümet'in Üniversite Öğrencileri İçin Yaptıkları	141
3.9.9. 54. Hükümet'in Yurt Dışındaki İşçiler İçin Yaptıkları	141
3.9.9.1. 54. Hükümet Tarafından Dış Politikada Yapılanlar...	141
3.9.9.2. Milli Selamet Partisi Dönemi İcraatları	142

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN DIŞ POLİTİKASI	143
4.1. Milli Görüş'ün Dış Ticaret Politikası	143
4.2. Milli Görüş'ün Dış Siyaset Hakkındaki Temel Görüşleri	144
4.3. Milli Görüş'ün Dünyada ve Bölgemizdeki Tehditlere Bakışı	145
4.3.1. Haim Nahum Doktrini'nin Engellenmesi	147
4.4 Milli Görüş'ün Irak ve Ortadoğu'da İzlediği Politikalar	148
4.5. Milli Görüş'ün Emperyalizm ve Siyonizm'e Bakışı	149
4.6. MİLLİ GÖRÜŞ DIŞ POLİTİKASINDA DOĞU-BATI İLİŞKİLERİ	
4.6.1. Avrupa Birliği	152
4.6.2. D – 8 Birliği	153

SONUÇ :.....156

KAYNAKÇA :.....162

EKLER :

1- MNP Programı	1-28
2- MNP Tüzüğü	29-51
3- Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı 57 Kitabının Hülasası.....	1-17

GİRİŞ

Milli Nizam Partisi (MNP), 1970'li yılların başlarında Türk siyaset sahnesinde "Milli Görüş Hareketi" olarak varlık göstermiştir. Bu hareketin lideri ve kurgulayıcısı da Necmettin Erbakan'dır. Çok partili sistemin getirdiği ve Türkiye siyasetinde hiç de alışık olunmayan bir vizyonla ortaya çıkmıştır. "Adil Düzen" olarak da bilinen bu ideoloji, sosyal yaşama dair milli ve manevi ağırlıklı söylemler geliştirmiştir. Kullandığı argümanlardan öne çıkanlar: Önce ahlak ve maneviyat, refahın yükseltilmesi, adil paylaşım, hızlı kalkınma, ağır sanayi hamleleri gibi söylemleri ağırlıklı olarak vaaz etmiştir.

Milli Görüş, kendi tanımlamasında yerli ve milli olup, öteki partiler gibi ithal olmadığını savunur. "*Önce Ahlak ve Maneviyat*"¹ söylemi başta olmak üzere, parti programlarında dikkat çekenler: Memleketin atıl ve bakir kaynaklarını hayata geçirmek;² bölgelere göre projeler geliştirerek memleketin dört bir yanına fabrikalar kurup "Ağır Sanayi Hamlesi"ni gerçekleştirmek; "Devlet-Millet kaynaşması"ni sağlamak; "Maddi ve Manevi Kalkınma"yı at başı götürmek,³ öne çıkanlarıdır. İleri hedeflerinin ekseriyeti, ekonomi/sanayi ağırlıklıdır. Bu durumun manifestolarda ve seçim gezileri mitinglerinde de aynı canlılığını koruduğu görülmüştür.

MNP ilerleyen süreçlerde sistem için kimi zaman tehlikeli görülüp, çeşitli engelleme ve baskılara maruz bırakılmıştır. Her defasında kurdukları partileri de kapatılmıştır. Fakat siyaset sahnesinde sosyal ve siyasi bir hareket olarak varlığını hep korumuştur.

Cumhuriyet döneminde siyasal İslam'ın başlangıcı, çok partili siyasal hayata geçiş dönemine rastlamaktadır. İlk olarak Demokrat Parti ve daha sonrasında Adalet Partisi hükümetlerinde küçük çapta yer alırlar. İslami kesimden cemaat ve diğer gruplarla olumlu ilişkiler kurarak, bunların temsilcilerini Meclis (TBMM)'e taşımışlardır. İslami değerlerle ilgili endişeler temelinde kurulan ve birçok yazarın Siyasal İslam'ın başlangıç dönemi olarak nitelendirdikleri bu ideolojiyi merkeze

¹ MNP programı, Ekler kısmı, "*Esas Gayemiz*" başlığından, 1.2. ve 3. maddeleri, s.1

² MNP programı, Ekler kısmı, "*Sanayileşme Davamız*" başlığında 54. maddesi, s.18

³ MNP programı, Ekler kısmı, "*Sanayileşme Davamız*" başlığında 60. maddesi, s.18

taşımaya odaklanmışlardır. Tarihsel süreçte bu girişimi başaranlar, Necmettin Erbakan ve arkadaşları olmuştur.⁴

Bu siyasi hareketin oluşumuna, İskender Paşa Cemaati Şeyhi Mehmet Zahit Kotku'nun teşvik ve destekle katkı yaptığı⁵ bilinmektedir. Bazı Nakşi dergâhlarla, irili-ufaklı bazı tarikat ve dernekler, sınırlı sayıda Nurcu cemaatlerle Necip Fazıl gibi bazı şahsiyetlerin de Necmettin Erbakan'a destek verdiği birçok yazılı kaynakta geçmektedir.

Milli Görüş Hareketinin ilk siyasi partisi olan MNP, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Hareketin daha sonra kurduğu partilerin de akıbeti aynı olmuştur. Türk siyasal hayatında farklı söylem ve yaklaşımları olup, öteki partilere hiç de benzememekle birlikte,"kendilerini partilerin bir alternatifi değil, sistemin alternatifi olarak görmüşlerdir."⁶ Milli Görüş ve onun kurguladığı sistemi, Necmettin Erbakan'ın: "*Biz sistemi temsil edenlerden değiliz*"⁷ stratejisini anlamak ve analizini yapmak, Türkiye'nin siyasal hayatını anlamak açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

Araştırmanın konusunu Türk siyasal hayatında 1960'lı yılların sonlarından bu yana varlığını devam ettiren ve çeşitli siyasi partilerde ifadesini bulan Milli Görüş hareketi oluşturacaktır. Bu hareketin gelişimi ve başat projelerinden birisi olan "Adil Düzen" anlayışı ile fikri temelleri ağırlık kazanacaktır. Bu doğrultuda Türk siyasal sisteminde çok partili döneme geçişle, siyaset sahnesinde yer alan siyasi partilerinden Milli Nizam Partisi ile başlayıp, Saadet Partisi ile son halini alan Milli Görüş anlayışının irdelenmesi, bu tezin konusunu oluşturacaktır.

Milli Görüş incelenirken; tanımı, ortaya çıkışı, ideolojisi, temel felsefesi, siyasi şartları, siyasette karşılaştıkları fesih nedenleri gibi çeşitli problemlerin

⁴ <http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim tarihi:23.12.2016>

⁵ Caner Taslaman, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*, İstanbul Yayınevi, (b.y), İstanbul, 2011, s.187; ayrıca bkz. https://issuu.com/dunyaveislam/docs/kitap_fikir_say__4, erişim tarihi:12.03.2015

⁶ **Mustafa Demir**, (1949-Kemaliye) 1994-2004 yılları arasında Erzincan/Kemaliye ilçesinde iki dönem üst üste Refah Partisi'nden Belediye Başkanlığı görevini yürütmüş olup, halen SP teşkilatında vazife görmektedir. 15 Temmuz 2015 tarihinde kendisiyle Konya/Selçuklu ilçesi Bosna-Hersek Mahallesindeki evinde yaptığımız mülakatta; "Erbakan Hoca'nın hayatta iken yaptığı mutut toplantılara düzenli olarak katıldığını ve bu sözü (*Milli Görüş partilerin değil; sistemin alternatiftir.*) defalarca Erbakan Hoca'dan bizatihi duyduğunu." belirtti.

⁷ M. Hakan Yavuz, *Erbakan'dan Erdoğan'a Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu ve İslam*, (Çev.Leman Adalı), Kitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s.18

incelenmesi hedeflenmektedir. Bir yandan da uygulamada yer alan sorunlar ve çözüm önerileri de irdelenecektir. Bu bağlamda: Milli Görüş'ün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, Siyasi Politikası, Ekonomi Politikası ve Dış Politikaya Yönelik Temel Yaklaşımları, bu tez çalışmamızda dört bölüm halinde incelenecektir.

Çalışmamızda ana kaynak olarak "*Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı*" adlı beş ciltlik eseri, Milli Görüş düşüncesinde oluşan 57 adet kitabı ağırlık kazanacaktır. Necmettin Erbakan'ın *Külliyyat*'ta geçen kitapları iki ayrı temalıdır. Birinci kısımda; yazdığı/çevirisini yaptığı (mühendislik alanıyla ilgili akademik kitaplar), motor teknolojisinde yakıtların püskürtme ve yanma prensiplerini içeren çeviri kitaplardır (Almancadan - Türkçeye; İngilizceden - Türkçeye). İkincisi ve bizim çalışma konumuzla ilgili olanlarıysa siyasidir. Bunlar: TBMM kürsüsünde partisi adına yaptığı konuşmalar, çeşitli dönemlerde verdiği röportajlar, seçim mitingleri ve değişik konferans notlarından oluşmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak yararlandığımız konumuzla ilgili Necmettin Erbakan'ın ölümünden sonra da adına yazılmış ve yazımı devam eden birtakım kitaplar da mevcuttur.

Çalışma yapılırken konumuzla alakalı "Siyasal İslam" konulu birçok kitap incelenmiştir. Bazı güncel ve eleştirel konuların da internet ortamından araştırılıp derlenerek bu çalışmanın hazırlanması yoluna gidilmiştir. Yaptığımız araştırmada bu konu üzerine bir tez çalışması yapılmamıştır. Ancak biz bu çalışmayı çok boyutlu olarak değil, siyasal bir boyutla sınırlı olarak ele almaya çalışacağız.

Çok partili Türk siyasal hayatına geçişle birlikte Milli Görüş'ün ortaya çıkışı ve girişimi; tabandan (aşağıdan-yukarı) bir hareket olarak görülür. Küçük zanaat/esnaf kesiminden ve kırsaldan işe başlanması da tipik bir çevre partisi özelliği ile açıklanabilir. Parti programları incelendiğinde diğer partilerden çok farklı olduğu da görülür. Bu nedenledir ki; Milli Görüş propagandasını, kurulduğu günden itibaren kırsal kesimlerden ve büyükşehirlerin varoşlarından başlayarak, milli ve manevi referans merkezli düşünceler eksenine oturtmuştur.

Milli Görüş'ün "Adil Düzen" söylemini sürekli ön planda tutmaları, bu tezin seçiliş nedenlerinden biridir. Geçmiş icraatlarından başarılı olanları, bu konudaki anlayış, duruş ve inançlarının sağlam olup değişmeyeceği, projelerinin de

sağlam temellere dayalı vurgusu hep yapılmıştır. Bu durum parti programlarında⁸ ve özellikle seçim dönemlerindeki manifestolarında da görülmektedir.

Milli Görüş programının kuramsal boyutlarıyla birlikte, uygulamaya yönelik eylemlerinin geçmiş dönemlerden örneklerle ele alınarak, başlangıçtan günümüze kadar uygulamalarıyla birlikte genişçe ele alınıp, eleştiri ve yorumlardan da faydalanarak yapılan bu çalışmanın ciddi yararlar sağlayacağını düşünmekteyiz.

Çalışma, bir vaka incelemesi olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın teorik yaklaşımına bağlı olarak Milli Görüş hareketinin önde gelen isimlerinin düşünceleri birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda hareketin önde gelen isimlerinden başta Necmettin Erbakan olmak üzere; konuşmalarından, eserlerinden yararlanılacağı gibi Milli Görüş hareketi içerisinde uzun yıllar çeşitli vazifelerle bulunmuş kişilerle de mülakatlar yapılmıştır.

Bu çalışmada ele alınacak olan "Milli Görüş Hareketi" dünyada, özellikle ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıkmış olan sosyal ve siyasal İslami hareketlerin bir numunesini teşkil etmektedir. Batılılaşma ve sekülerleştirme⁹ politikaları izleyen Müslüman ülke devletlerine karşı bu ülkelerde "*öze dönüş*" şeklinde İslami yönü ağır basan birçok hareket ortaya çıkmıştır. Siyasal sistemin elverdiği ölçüde bu hareketlerin bazıları partileşmiş, bazılarıysa sosyal alanda STK yoluyla faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu çalışmanın ortaya koyacağı sonuçlar; diğer ülkelerdeki siyasal İslami hareketlerle ülkemizdeki Milli Görüş hareketinin benzerliklerini ve farklı yönlerini de ortaya koyabilecektir.

Farklı bir siyasal bakış açısına sahip Milli Görüş anlayışının, veri toplamaya esas teşkil edecek olan araçların çoğunlukla yazılı eserlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte internet kaynaklı makalelere de dayalı olduğu, elektronik ortama ait araçların çok fazla olması ve kolay ulaşımı da ayrıca malzeme ve araç zenginliğine de imkân vermiştir.

⁸ **MNP programı**, ekler kısmı, ss.1-32

⁹ **Sekülerizm**: Batıdan alınmış bir kavramdır. Latincesi "sacularis"dir. "Dünyaya, içinde yaşanılan zamana ait olan, dine, kiliseye bağlı ve bağımlı olmayan, hayatla sınırlı olan" anlamlarına gelmektedir. Toplumun ahlâk standartlarının dine ve dinlere göre değil, günlük hayata göre düzenlenmesinde dinin etkisini dışlamak ve dini değer yargılarına bağlı kalmaksızın hüküm vererek sonuca ulaşmak anlamlarına gelir. **Melek ORAK**, (Çevrimiçi),[http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=225,Yaz-95,51.sayı.,erişim tarihi:\(31.08.2016\)](http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=225,Yaz-95,51.sayı.,erişim tarihi:(31.08.2016))

"Milli Görüş" ve öngördüğü "Adil Düzen" yaklaşımı üzerine kurulan bu araştırmada toplanan verilerin, değişik birçok kaynaklardan karşılaştırmalı olarak analiz edileceği, analiz tekniklerinden; tarihsel, betimsel ve bağıntısal tekniklerin kullanılarak, parti programlarının ve Adil Düzen'in temel esaslarının incelenmesi hedeflenmiştir. İstatistiksel rakamlar ile bunlara dayalı somut veriler, resmi kurumların yayınladıkları istatistiksel verilerle karşılaştırılarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın başlangıcından sonuna kadar konu edindiğimiz problemlerin genel anlamda kritiğini yapma açısından, birtakım genel tahlillerin haricindeki noktalarda düşünürümüz merkeze alınmıştır. Sonrasında ve hakkında yazılanlar ile konuya paralel yaklaşımlar işlenmiştir. Çalışmada Milli Görüş hareketini oluşturan çekirdek kadronun ve özellikle hareketin lideri olan Necmettin Erbakan'ın düşüncelerinin hareketin ortaya çıkışında, gelişmesinde ve geçirdiği değişimlerdeki rolü incelenmiştir.

Bütün bu yaklaşımların neticesinde Necmettin Erbakan'ın fikirleri ve Milli Görüş ideolojisi daha belirgin ortaya konulmuş olmakla birlikte, hareketin özellikle siyasal boyutu değerlendirilmek istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

"Milli Görüş" adıyla adeta özdeşleşen Necmettin Erbakan¹⁰ ve kurguladığı sistemin fikri temelleri, bu çalışmada konu edilmiştir. Hareketin ortaya çıkışının tarihsel gelişimi ile arka planında yapılan birtakım analizlerin salt yorumlarını fikri boyutlarıyla birlikte ele almaya çalışacağız. İslamcı ideoloji¹¹ ile ilgilenmekle konu edindiğimiz bu sistemin tarihsel gelişim sürecindeki mücadelesi, siyaset arenasındaki faaliyetleriyle birlikte ayrıntılı olarak incelenecektir. Ayrıca bu hareketin sürekli merkezinde yer alan merhum mimarının hayatı, kişiliği, düşünce dünyamızdaki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Necmettin Erbakan'ın eserlerinden öne çıkanları inceleyip yazma gereğini de bu anlamda zaruri hissettik.

Milli Görüş Hareketi ve bu hareketin aksiyoner liderinin 1969 yılından başlayıp, 2011 yılına kadar geçen 42 yıllık siyasi mücadelesine bakıldığında; zulme, sisteme ve küresel diktatörlüğe karşı muhalefetini hep sürdürmüştür. Hatta bu isyanını cenazesinde bile sürdürdüğü,¹²kimi yazarlarca dile getirilmiştir. "Muhالیf olduğu kurumların, otoritelerin cenaze töreninde yer almaları ve verdikleri mesajlarla özür kabilinden yapılan açıklamalar ağırlık kazanmıştır. Açıklamalarda dikkatleri çekense Necmettin Erbakan için devlet adamlığı vurgusu,"¹³ ön plandadır. Tüm bu açıklamalar ve gelişmeler Milli Görüş'ün temel dinamiklerini ve özelliklerini bu anlamda daha çekici kılmıştır.

1.1. Necmettin Erbakan'ın Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Dünyamızdaki Yeri

Milli Görüş hareketinin fikri kurucusu olmakla, hareketin adeta her aşamasında merkezinde yer alan düşünür ve siyasetçi Necmettin Erbakan'dır. Hayat

¹⁰ Burhanettin Can, *Umran Dergisi*, Şan ofset, (200. sayı), Nisan- 2011, İstanbul, s.15

¹¹Ali Yaşar Sarıbay'a göre *İslamcı İdeoloji*: Batı toplumlarının gelişme sürecinin bir ürünü olan sanayileşmenin yarattığı insan tipinin davranış kurallarına tamamen ekonomik faktörler hakimdir. Bu bireyi maddiyatçı ve bencil yapmaktadır. İslam toplumu ise bir "inanç toplumu", İslam devleti bir "ideoloji devleti" olup, öngördüğü insan tipi de inanç ve ideoloji insanıdır. Bu bakımdan sanayileşmenin yarattığı birçok "olumsuz sonuçları" ancak bu inanç ve ideoloji insanı çözebilecek niteliktedir.

Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası*"MSP Örnek Olayı" Alan Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, 1985, s.37

¹² Burhanettin Can, *a.g.m.*,s.15

¹³ Burhanettin Can, *a.g.m.*,s.15

hikayesi, düşünce dünyamızdaki etkileri, kurguladığı ideolojinin siyasal ve sosyal alandaki etkileriyle siyaset ve bilim dünyasına yaptığı katkıları değerlendirilecektir. Kısa cümlelerle de olsa hayat hikayesini, akademik çalışmalarını, arayışlarını ve siyasete giriş çabalarını anlamak, bu anlamda önem kazanacaktır. Siyaset dünyasının hiç de alışık olmadığı, farklı bir ideoloji ve fikirler bütünü olan "Milli Görüş", bu açıdan dikkat çekici görülmüştür. Bu konudaki yetkin kişilerin görüşleri ve bu sistemin idealleriyle birlikte var olan problemlerinin eleştirel görüşler ışığında, objektif yaklaşımlı değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

1.2. Necmettin Erbakan'ın Hayat Hikayesi

Necmettin Erbakan Adanalı olup, babası ağır ceza reisliği yapan Mehmet Sabri Erbakan'dır. Bu aile, Saimbeyli ve Kozan bölgelerinde Kozanoğulları ailesi olarak tanınmıştır. Necmettin Erbakan, babasının yurdun değişik yörelerinde görev yapması nedeniyle çocukluğu değişik şehirlerde geçmiştir.¹⁴ Annesi olan Kamer Hanım ise Sinopludur.¹⁵

Necmettin Erbakan, 29 Ekim 1926 günü Sinop'ta doğmuştur. İlkokula Kayseri Cumhuriyet İlkokulu'nda başlamış; ancak babasının tayini nedeniyle ilkokul öğrenimini Trabzon'da bitirmiştir. 1937 yılında İstanbul Erkek Lisesi'nde orta tahsiline başlamış ve 1943 yılında önceki okullarda olduğu gibi burayı da birincilikle bitirmiştir. 1948 yılı yaz döneminde İTÜ Makine Fakültesinden mezun olmuştur.¹⁶ Aynı yıl Makine Fakültesi Motorlar Kürsüsü'nde asistan olarak göreve başlamış ve üç yıllık asistanlık döneminde yeterlilik tezini hazırlamıştır.¹⁷

¹⁴ http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim_tarihi:23.12.2016

¹⁵ **Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı**, MGV Yayınları, 1. Cilt, 2. Baskı, 2014, Ankara, s.9

¹⁶ M. Recai Kutan (SP Kurucu Genel Başkanı ve ESAM Genel Başkanı), 9 Mart 2012 günü Ankara'da düzenlenen, "**Milli Görüş Lideri Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN**"adlı konferansta Erbakan Hoca'yla tanışmasını şöyle anlatmıştır: "*Erbakan Hocamızla, 1947 yılında İstanbul Teknik Üniversitesine girdiğimde tanıştım. O son sınıf öğrencisi idi. İTÜ binasının arka bahçesindeki terk edilmiş bir bekçi binasını mescit haline getirmişlerdi. Orada hem namaz kılınıyor, hem de sohbet yapılıyordu. İTÜ'yu birincilikle bitirip İTÜ motorlar kürsüsüne asistan oldu. Bir süre sonra üniversite onu Almanya'ya gönderdi. Almanya'da çok kısa bir sürede biri doktora olmak üzere 3 tez hazırladı. 1953'te 27 yaşında Türkiye'nin en genç doçenti oldu...*"<http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi1kisim.html>, erişim tarihi: 25.11.2016

¹⁷ M. Mustafa Uzun, **Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı**, 1.C, s. 9

Yeterlilik tezindeki başarısından dolayı¹⁸ Necmettin Erbakan, üniversite (İTÜ) tarafından 1951 yılında Aachen Teknik Üniversitesi'nde ilmi araştırmalar yapmak, bilgi ve görgüsünü artırmak üzere Almanya'ya gönderilmiştir. Alman ordusu için araştırma yapan DVL araştırma merkezinde Profesör Schimit ile birlikte başarılı çalışmalar yapmıştır. Aachen Teknik Üniversitesi'nde çalıştığı bir buçuk yıl içerisinde; biri doktora tezi olmak üzere, üç tez hazırlamış ve Necmettin Erbakan, Alman üniversitelerinde geçerli olan "Doktor" unvanını almıştır.¹⁹

Necmettin Erbakan, Alman Ekonomi Bakanlığı için motorların daha az yakıt yakmaları konusunda araştırmalar yaparak rapor vermiştir. Bu arada doçentlik tezini hazırlayan Necmettin Erbakan, "*Dizel motorlarda püskürtülen yakıtın nasıl tutuştuğu*" çalışmasını matematiksel olarak izah eden bu tezi, Alman ilim çevrelerinde büyük yankı uyandırmıştır. Tezin mecmualarda neşredilmesi üzerine, o tarihte Almanya'nın en büyük motor fabrikası olan DEUTZ motor fabrikalarının Genel Müdürü Prof. Dr. Flats tarafından Leopar tanklarının motorlarıyla ilgili araştırmalar yapmak üzere bu fabrikaya davet edilmiştir.²⁰

Alman Ekonomik Bakanlığı'nın RUHR sahasındaki fabrikalar üzerinde araştırma yapmak için görevlendirilen heyette kendisi de yer almıştır. 15 gün RUHR sahasındaki bütün Ağır Sanayi fabrikalarını gezip, inceleme fırsatı bulmuştur. 2. Dünya Harbi'nden sonra Alman üniversitelerinde ilk Türk ilim adamı olan Necmettin Erbakan, 1953 yılında doçentlik imtihanını vermek üzere İstanbul'a dönmüştür. İmtihan sonucunda 27 yaşında Türkiye'nin en genç doçentlerinden biri olma başarısını göstermiştir. Necmettin Erbakan, araştırmalar yapmak üzere tekrar Almanya'nın DEUTZ fabrikalarına dönmüştür.²¹

---

¹⁸ Serkan Yorgancılar, *Milli Görüş (1969-1980)* adlı eserinin arka kapak sayfasında 1948 İTÜ Makine Mühendisliği bölümü, *Mezunlar Albümü*'nde Erbakan için şu yazılanları aktarır: "*Takunyalıdır. Sofudur, dindardır ve çalışkandır. Hayatının yarısını namaz, yarısını da projeler işgal eder. Sınıfının yarısını kendisi, yarısını da arkadaşları işgal eder. Proje ve raporları, Saatli Maarif Takvimi gibi geniş izahlıdır. Herkesin bir sayfada bitirdiği konuyu O, kırk sayfada özetler. Kendisine civata nedir diye sorarsanız, izaha demir filizlerinin naklinden başlar ve o kadar anlatır ki, nihayet namaz vakti gelir ve sonunu dinleyemezsiniz..*"; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=31906>, erişim tarihi: 23.12.2016

¹⁹ M.Mustafa Uzun, *a.g.e.*, 1.c.,ss. 9-10

²⁰ M.Mustafa Uzun, *a.g.e.*, 1.c.,s.10

²¹ M.Mustafa Uzun, *a.g.e.*, 1.c.,s.10

Almanya'ya tekrar giden Necmettin Erbakan, burada 6 ay süreyle motor araştırmaları başmühendisi olmakla, Alman ordusu için yapılan araştırma çalışmalarına katılmıştır. 1953 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönen Erbakan, 1954 -1955 yılları arasında askerlik görevini yedek subay olarak ilk önce İstanbul Kâğıthane'de, sonrasında Halıcioğlu İstihkam Bakım Bölüğü'nde makinelerin bakım ve tamiratları kısmında geçirmiştir. Askerlik görevi bitiminden sonra Necmettin Erbakan tekrar üniversiteye (İTÜ) dönmüştür.²²

1965 yılında profesörlük unvanını alan Necmettin Erbakan sırasıyla; 1966 yılında Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanı, sonrasında Genel Sekreter, 1968 yılında Odalar Birliği İdare Heyeti Üyesi ve 1969 yılında Odalar Birliği Başkanlığına yükselmiştir.²³

Hayat hikayesinden de anlaşıldığı kadarıyla Necmettin Erbakan; alışkan, disiplinli, sağlam iradeye sahip, kişilikli bir akademisyendir. O, tarım ülkesi olan yurdumuzun sadece tarım alanında değil, sanayi alanında da çok geri olduğunu erken fark edenlerden birisidir. Almanya'daki öğrenimi ve sanayi bölgelerindeki çalışmalarında, Alman halkında gördüğü disiplin, çalışma azmi, sanayi alanındaki gelişmişlikleri/teknolojileri, onda hayranlık uyandırmıştır. Bu gözlem, deneyim ve tecrübelerini kendi ülkesine de kazandırmak istemiştir. Konferanslarından ve eserlerinden de anlaşıldığı kadarıyla çeşitli dönemlerde yaptığı beyanatlarında bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Erbakan'ın "Ağır Sanayi" hamlelerinin arkasında yatan ısrarının burada aranması gerektiği, söylenebilir.

1.3. Necmettin Erbakan'ı Müteşebbisliğe İten Faktörler

Necmettin Erbakan, alışma hayatına 1956 yılında Türkiye'de ilk yerli motoru imal eden ve 200 ortaklı olan Gümüş Motor A.ř.'yi kurmakla başlamıştır.²⁴ Böyle bir fikrin Necmettin Erbakan'da oluşması, Almanya'daki çalışmaları esnasında gelişmiştir.²⁵ TZDK (Türkiye Zirai Donatım Kurumu) tarafından Almanya'ya sipariş

²² M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.10

²³ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.10

²⁴ <http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim tarihi:23.12.2016>

²⁵ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.10; ayrıca bkz. www.mynet.com

verilen tarımsal motorların, Necmettin Erbakan'da Türkiye'de üretilmesi düşüncesini doğurmuş ve ülkesine döndüğünde tasarladığı projesini ivedi şekilde uygulamaya koyulmuştur. Günümüzde "Pancar Motor" adıyla üretimini sürdüren bu fabrikanın temelini 1 Temmuz 1956 yılında atmıştır.²⁶ Necmettin Erbakan, girişimcilik faaliyetlerindeki önceliği, sanayi hamlesiyle start vermiştir.

1 Mart 1960 günü Gümüş Motor fabrikasında, seri olarak motorların üretimine geçilmiştir. Aynı yıl Ankara Sanayi Kongresi'nde Gümüş Motor üretimine yönelik faaliyetlerinin anlatımına ilave olarak Necmettin Erbakan: "*Yeni hedef, otomobillerin Türkiye'de yapılmasıdır!*"²⁷ projesini açıklamıştır. O zaman yönetimde olan askerler tarafından bu fikir ilgi görmüştür. Eskişehir Demiryolları CER atölyesinde "DEVRİM" adıyla ilk yerli otomobil Necmettin Erbakan tarafından imal edilmiş ve askeri yönetime Gümüş Motor fabrikası gezdirilmiştir."²⁸ 200'e yakın General ve üst rütbeli subaya Erbakan tarafından ayrıca bir Sanayi Konferansı verilmiştir."²⁹ Necmettin Erbakan'ın müteşebbisliği, ağır sanayi projeleri, devletin üst bürokrasisinde ve askeri kanatta ilgi görmüştür; ancak birçok bürokratik engeller yüzünden projenin seri üretimine geçiş bir türlü gerçekleşmemiştir.

1.4. Siyasetin Gücünün Necmettin Erbakan'ca Kavranması

Necmettin Erbakan, Mayıs 1969'da Sırrı Enver Batur'un başkanlığı yürüttüğü TOB seçimlerinde Batur'u devirip, TOB (Türkiye Odalar Birliği) başkanı olmuştur. Bu durumun da masonik çevrelerde paniğe³⁰ yol açtığı söylenmiştir.

"Çünkü Erbakan Döviz dağıtımına puantaj sistemi getireceğini, kredi paylaşımında İstanbul sanayicisiyle Anadolu sermayesini dengeleyeceğini,"³¹

²⁶ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.10 ; ayrıca bkz. www.mynet.com.

²⁷ http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim_tarihi:23.12.2015

²⁸ http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim_tarihi:23.12.2015

²⁹ Necmettin Erbakan, **Türkiye ve Ekonomi**, Milsan Basın Sanayi.,(b.y), İstanbul, 2002, s.9

³⁰ Ahmet Akgül, **Erbakan Devrimi**, Doğu Yayınları, İstanbul,1995,s. 20; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=31906>, erişim tarihi:21.12.2015

³¹ Ahmet Akgül'e göre, Erbakan Hoca'nın isyanı:"Zira o dönem Odalar Birliği'ne verilen 20 milyon dolar yatırım kotasının 19 milyon doları İstanbul, İzmir tüccarına veriliyor, sadece 1 milyon doları Anadolu'ya gidiyordu."**a.g.e.**,s.20;ayrıca bkz.<http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=31906>,erişim tarihi:21.12.2015

yatırımları verimli üretime yönelteceğini söylüyor, vurguna ve soyguna son veriyordu."³²

Necmettin Erbakan, çok geçmeden zamanın hükümeti tarafından polis zoruyla Odalar Birliği Başkanlığı görevinden uzaklaştırılmıştır. O, sanayiye gerekli ilginin gösterilmemesi üzerine siyasete girmeye karar vermiştir. 1969 yılı seçimlerinde bağımsız aday olarak Konya'dan seçilmiş ve Meclis'e girmeyi başarmıştır.³³ 24 Ocak 1970'te Milli Görüş'ün ilk partisi olan (MNP) Milli Nizam Partisi'ni kurmuştur. 1971 Nisan'ında ihtilal yönetiminin (12 Mart Muhtırası) de baskısıyla Anayasa Mahkemesi tarafından 20 Mayıs 1971'de yurdun genelinde örgütlenmiş olan MNP kapatılmıştır.³⁴

12 Mart 1971'de Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, Millî Güvenlik Kurulu üyeliği sıfatlarını da belirterek Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanları'na ortak imzalı bir "muhtıra" vermiştir. Muhtıra metni özet olarak;

*"Parlamento ve hükümet süre gelen tutum ve icraatı nedeniyle yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, toplumsal ve ekonomik huzursuzluk içine sokmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içindedir. Türk Silahlı Kuvvetleri bu durumda partiler üstü anlayışla çalışacak ve Anayasa'nın öngördüğü reformları gerçekleştirebilecek güçlü bir hükümeti demokratik kurallar içinde gerekli görmektedir. Bu konu hızla gerçekleştirilmezse Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek yönetimi üzerine alacaktır."*³⁵

Necmettin Erbakan'ın liderliğinde 11 Ekim 1972 günü MSP (Milli Selamet Partisi) kurularak, 42 il ve 300' e yakın ilçede örgütlenerek girdiği 14 Ekim 1973 seçimlerinde % 11.8 oy oranı ve 1.265.771 oyla 36 ilden 48 Milletvekiliği ve

---

³² Ekrem Kızıldaş, *Herkesin Hocası Erbakan*, İstanbul, Hayat Yayınları, 2011, s.15-18

³³ M. Mustafa Uzun, *a.g.e.*, 1.c., s.11

³⁴ Yavuz Hakan, *Modernleşen Müslümanlar*: Nurcular, Nakşîler, Milli Görüş ve Ak Parti, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005 s.279; ayrıca bkz. Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan*: (Türkiye'de İslami Oluşumlar), Metis Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2012, s. 231

³⁵ Mehmet Turhan, *Siyasal Elitler*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991, s. 177.

3 Senatörlük (% 12.3 oranda 516.822 oy ile)³⁶ kazanarak, 51 parlamenterle Meclis'e (TBMM) girmeyi başarmıştır.³⁷

1974 yılı başında CHP-MSP koalisyonu kurulmuştur; ancak uzun soluklu olmamıştır. Çok geçmeden koalisyon hükümetinin bozulmasından sonra yeniden kurulan dörtlü (AP,MSP,MHP,CGP) koalisyonunda da (1. MC Demirel Hükümeti) MSP yer almıştır. Genel başkanı yine Necmettin Erbakan olup, kabinede Başbakan Yardımcılığı ve Ekonomik Kurul Başkanlığı görevlerini üstlenmiştir. 5 Haziran 1977 seçimlerinden sonra kurulan üçlü (AP,MSP,MHP) koalisyonunda da (2. MC Demirel Hükümeti) bu görevini devam ettirmiştir.³⁸ MSP Necmettin Erbakan liderliğinde toplamda 4 yıl gibi bir süreyle hükümet ortaklığını sürdürmüştür.

MSP, 1978 yılı başından - 12 Eylül 1980 ihtilaline kadar muhalefette kalmış ve MSP'nin genel başkanlığını Necmettin Erbakan yürütmüştür.³⁹ Ancak, ihtilalinin getirdiği antidemokratik uygulamalarla Erbakan Hoca, 1987 yılı Eylül'üne kadar yasaklı olduğu için politikadan uzak tutulmuştur.⁴⁰

6 Eylül 1987'de yapılan referandumla (siyasi yasaklılar), yeniden siyasi haklarını elde eden Necmettin Erbakan, 19 Temmuz 1983 tarihinde kurulmuş olan Refah Partisi'nin 11 Ekim 1987 tarihindeki yapılan kongresinde oy birliğiyle genel başkanlığa seçilmiştir.⁴¹ Necmettin Erbakan 20 Ekim 1991 seçimlerinde Konya'dan adaylığını koyup milletvekili seçilmiştir.⁴²

Necmettin Erbakan, 1995 yılı genel seçimlerinde de Konya'dan yeniden adaylığını koyup, RP milletvekili olarak seçilip meclise girmeyi başarmıştır. 1995 seçimlerde Refah Partisi % 21.4 oy oranıyla birinci sıraya yerleşmiştir.⁴³ Hükümeti kurmakla görevlendirilen Necmettin Erbakan, ANAP ile koalisyon kurmayı denemiş; ancak denemesi sonuçsuz kalmıştır. Yaklaşık iki ay sonra ANAP ile DYP

³⁶ Ruşen Çakır, **a.g.e.**, s.231; ayrıca bkz. Yorgancılar, **a.g.e.**, s.37; ayrıca bkz. Erbakan (2014), Davam, s.7; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=31906>, erişim tarihi:21.12.2015

³⁷ Ekrem Kızıldaş, **a.g.e.**, ss.29-30; ayrıca bkz. M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

³⁸ <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>

³⁹ <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>

⁴⁰ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

⁴¹ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11; ayrıca bkz. <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>, erişim tarihi: 20.12.2015

⁴² M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

⁴³ <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>

arasında ANAYOL koalisyon hükümeti kurulmuştur. Fakat bu iki parti genel başkanları arasında süren uyumsuzluğun yanında, Anayasa Mahkemesi'nin meclisteki güven oylamasını iptal etmesi, bu koalisyon hükümetinin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁴

28 Haziran 1996'da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a hükümeti kurma görevini vermiştir. Necmettin Erbakan başkanlığında RP ile DYP arasında REFAHYOL Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. Erbakan Hükümeti 7 Temmuz 1996'da meclisten güvenoyu almış⁴⁵ ve Necmettin Erbakan, Türkiye'nin 54. Cumhuriyet Hükümeti'nin Başbakanı olmuştur.

Necmettin Erbakan, REFAHYOL koalisyon hükümeti döneminde halkın da desteğini alarak yaptığı birçok önemli başarısının yanında; uluslararası alanda gelişmekte olan 8 ülkenin (Türkiye, Malezya, İran, Mısır, Bangladeş, Endonezya, Pakistan ve Nijerya) işbirliğine yönelik ilerleme/kalkınma alanında öncülük yapmıştır. Büyük bir gayretle bir yıl gibi kısa bir sürede D-8 (Development-8) oluşumunun sağlanması, önemli bir olay⁴⁶ olarak kamuoyunda gündem olmuştur.

1998 yılı Şubat ayında genel başkanı olduğu Refah Partisi'nin kapanmasıyla birlikte Necmettin Erbakan'a 5 yıl süreyle siyasi yasak getirilmiştir. Yasaklı olduğu için Necmettin Erbakan, Fazilet Partisi'nde siyaset yapamamıştır. 17 Ekim 2010 günü Saadet Partisi'ne genel başkan seçilmiştir. SP Genel Başkanı ve Milli Görüş lideri merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan, 27 Şubat 2011 günü⁴⁷ yaşamını yitirmiş olup, İstanbul Zeytinburnu Merkez Efendi Kabristanı'na⁴⁸ defnedilmiştir.

1.5. Necmettin Erbakan'ın Yazılı Eserleri

Necmettin Erbakan Türk siyaset sahnesinde farklı bir kişiliktir. Onun profesör olmakla akademik kişiliğinden ötürü toplumda; "Hoca/Erbakan Hoca"

⁴⁴ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

⁴⁵ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

⁴⁶ Necmettin Erbakan,(2002), **a.g.e.**, ss.10-12

⁴⁷ <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>

⁴⁸ M. Mustafa Uzun, **a.g.e.**, 1.c.,s.11

hitaplarıyla anılmıştır. Meclis oturumlarında, miting alanlarında, tören ve açılışlarda, halkla buluşmalarında ve basında hakkında çıkan yazılarda hep "Erbakan Hoca" hitabı kullanılmıştır.⁴⁹

Erbakan Hoca'nın ölümünden sonra severleri tarafından kurmuş olduğu hareket -başından sonuna kadar geçen tüm süreçlerde- adına yazdıkları, bilimsel çevirileri, çeşitli röportajları, mitinglerde ve Meclis kürsülerinde dile getirdiği fikir ve görüşleri kitaplaştırılmıştır. Çalışmalar ölümünden sonra bile onun adıyla beş ciltlik bir eserde toplanıp, onun adıyla yayımlanmıştır. Bu cümleden hareketle Hoca'nın⁵⁰ yazılı eserleri ve konuşmalarından derlenen *Külliyat* adlı yapıttan ağırlıklı olarak, öne çıkanlar irdelenerek, bu hareketin fikri temellerinin kritiğini yapmaya çalışacağız.

Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı'nda yerini alan eserlerin, konularının işlenişine göre iki tür yazın çeşidi şeklinde düzenlendiği görülür.

1.5.1. Akademik Ağırlıklı Eserler

Motorlar ve yakıtların yanma prensipleri üzerine Erbakan Hoca'nın uzmanlık alanı olan ve bunlarla ilgili yazdıkları başta olmakla, bir kısmı da çevirilerden oluşmaktadır. Bu çevirilerin bir kısmının konferanslar esnasında işlenen konuların sonradan Türkçe çevirisi (Almancadan-Türkçeye; İngilizceden Türkçeye) Hoca tarafından yapılmış olup, İTÜ Makine Fakültesi Motorlar Enstitüsü Yayınları dizisinde yayımlanmıştır.

1.5.2. Siyaset Ağırlıklı Eserler

Siyaset alanındaki eserleri, "Milli Görüş" adıyla başlayıp, Külliyyatta 1. sırada yerini almıştır. Bu hareketinin felsefe⁵¹sini oluşturan temel fikirlerle başlayıp,

⁴⁹ Burhanettin Can, *a.g.m.*,s.15

⁵⁰ Yazımızın bundan sonraki süreçlerinde *Necmettin Erbakan* isminin halk tarafından anılan şekliyle, halklaşmış olarak: "**Hoca**" ya da "**Erbakan Hoca**" olarak kullanılacaktır.

⁵¹ **Felsefe**: "Dinsel, siyasal, hukuksal ve ahlaksal görüşlerin yanı sıra var olan, kendisine has bir toplumsal işlevi ve konusu olan özel bir toplumsal bilinç biçimidir. Felsefe sürekli olarak dünyanın kendi kendine mi var olduğu yoksa doğüstü bir güce mi bağlı olduğu, ezeli mi olduğu yoksa Tanrı tarafından mı yaratıldığı,

57. sırada yerini almış olan Temel Esaslar/"Saadetin Temel Esasları" ile tamamlanır. İlk ve son eserdeki benzer ortak noktaların başından sonuna kadar manevi ağırlıklı konuşmalardan oluştuğu söylenebilir. Muhtevalarına bakıldığında, "Maneviyatçı Görüş" ve "Materyalist Görüş" mukayesesi yanında motive edici konuşmalar ve ders verici, nasihat nitelikleri ağırlık gösterir. Genel anlamda bu eserlerdeki millilik, yerlilik vurgusu ön plana çıkar ve öteki eserlerdeki temalarla da paralellik gösterir.

Bu çalışmada -özellikle *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı* merkezli olarak- yukarıdaki kısa değerlendirmemizde belirttiğimiz iki açıklamanın, ikincisi üzerinde yoğunlaşacağız. Bu hareketin siyasi oluşumundan başlamakla, en son siyaset yaptıkları Saadet Partisi'ne kadar geçen tüm süreçlerinde bu ideolojinin söylemleri, siyasi aşamaları, icraatları, politikaları irdelenecektir. Araştırmalar sonunda konuyla ilgili problemler ortaya konulup bu konudaki yapıcı ve karşıt görüşlü eleştirel yaklaşımlara da yer verilecektir. Bu siyasi hareketin fikri yaklaşımlarını, birincil ağızdan kuramcısını merkeze almakla başlayacağız. "Milli Görüş" diye adlandırdığı fikri/ideolojiyi yazılı eserlerden hareketle "Milli Görüş Hareketinin Fikri Temelleri" adlı tezle ortaya koymaya çalışacağız.

1.6. MİLLİ GÖRÜŞ TEORİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE FELSEFESİ

1.6.1. Kavramlar ve Tanımlamalar

Siyasal düşünce tarihinde, toplumları yönetme tarzında çok sayıda sistemler oluşturulup geliştirilmiş ve uygulanarak bugünlere gelinmiştir. Bunlarla birlikte birçok kavram ve ideolojiler de gelişmiştir.⁵² Gelişen süreçte, kavramların

---

yaşadığı dönüşümlerin altında ne yattığı, bu dönüşümlerin dünyanın kendi ihtiyaç ve yasaları tarafından mı yoksa ruhani bir ilke tarafından, bilinç tarafından mı belirlendiği sorularını inceler...Felsefenin görevi varlık ve bilme yetisi ile bunların arasındaki ilişkiye dair en genel soruları yanıtlamaktır."

B.I. Suslakov & L.A. Yakovleva, *Felsefe El Kitabı*,(Çeviren: Serkan Mutlu), Yordam Kitap, 1.Basım, İstanbul, 2013, ss. 10-11

Poltzer'e göre Felsefe: Felsefenin evreni, doğayı açıklamak istediğini, en genel sorunları incelediğini söyler. Daha az genel sorunları bilimlerin incelediğini, dolayısıyla felsefenin bilimlerin uzantısı olduğu ve onlara dayanıp bağlandığını." söyler.

Georges Politzer, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Neden Kitap Yayıncılık, (Çev.Hasan Erdem), 1.Basım, İstanbul, 2012, S.33

⁵² Hilal Onur İnce, *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar*, Doğu Batı Yayınları, (b.y), Ankara,2010,s.21

her zaman aynı geçerliliklerini korudukları da söylenemez; çünkü bunlar için de değişkenliğin söz konusu olduğu bilinmektedir.

Siyasal İslamcılık⁵³ birçok yazar ve araştırmacının kabul ettiği şekliyle "modern dünyanın bir ürünü" olmakla zikredilir. Bu her ne kadar dışarıdan paradoksal görünse de temelde "modernleştirici bir misyon"⁵⁴ işlevi görmekte olduğu da belirtilmiştir.

Siyasal İslam alanında verilmiş eserlerin büyük çoğunluğunun Batılı kaynaklı eserler olduğu bilinmektedir. Bu anlamda görüş belirten Abdullah Manaz, Batı ve İslam dünyasındaki araştırmacılar ve bilim adamları tarafından kullanılan kavramlar ve içeriklerini "Amaçsal Tanımlar" çerçevesinde ele almıştır. Öne çıkanları: "*Siyasal İslamcılık*", "*İlerici İslamcılık*", "*Devrimci/Radikal İslamcılık*", "*Savaşçı İslamcılık*", "*Halk / Çoğunluk İslam'ı*", "*Resmi İslam*", "*Geleneksel İslam*" ve "*Modernist İslam*" olarak sekiz başlıkta incelemiştir. Örgütsel Tanımlama olarak da: "*Müslüman Köktenciler*", "*Silahlı İslamcı Gruplar*" ve "*Cemiyetçiler*" olarak gruplandırmıştır. Mevcut düzende meşru örgütlenmeye ve İslami anlayışa uygun olanlarından Modernistler ve Gelenekçileri "*Cemiyetçiler Gurubu*"⁵⁵ tanımlaması içinde ele almıştır.

Manaz'ın tanımlamasında Milli Görüş'ün, Cemiyetçiler grubuna uygun düştüğü söylenebilir. Çünkü bu tanımlamalardan da hareketle, anayasal sistem ve hukuk dahilinde meşru bir siyasi hareket olarak nitelenmiştir. Ergün Yıldırım, "MNP, MSP, RP ve FP'nin programlarına baktığımızda ve lideri Erbakan'ın söylemlerini analiz ettiğimiz zaman bir İslam Devleti talebiyle karşılaşmanın mümkün olmadığını da belirtmiştir."⁵⁶ Bu görüş, başka birçok yazar tarafından da desteklenmiştir.

⁵³ **İslamcılık**, Tanıl Bora'ya göre: "Belli bir tarihte ortaya çıkıp tarihe intikal etmiş bir siyasi ve ideoloji akımı değildir. Her yeni durumda işleyen, gelişen ve kendini üreten bir süreçtir.

Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, "*Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*", İletişim Yayınları, 1. Baskı, 6. C., İstanbul, 2004, s.51

⁵⁴ Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, *a.g.e.*, s.51

⁵⁵ Abdullah Manaz, *Dünya'da ve Türkiye'de Siyasal İslamcılık*, (b.y), Yaysan Matbaacılık, Ankara, 1998, ss.23-26

⁵⁶ Ergün Yıldırım, *Türkiye'de İslamcılığın Siyasal Evrimi: Devleti Kurtarmak, Devlet Kurmak ve Devleti Değiştirmek*, Türkiye Yazarlar Birliği, Özel Matbaası, 2. Yıl, 4. Sayı, Ankara, Ocak 2012, s.171;

Fıkıh⁵⁷(İslam hukuku); "*bireysel ve toplumsal beşeri yaşamın tamamını ilahi iradenin öngördüğü değer yargılarına göre düzenleme iddiasında olan, dar anlamda dini, ahlaki ve hukuki kurallar bütünüdür.*"⁵⁸ İslam Hukuku⁵⁹ Tabiri 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslümanların dini ve tarihi hukukları anlamında önce Batılılarca kullanılmış; zamanla söz konusu tabir Müslüman bilim çevrelerince de benimsenmiştir. Bu da kimi zaman fıkıhı bütünüyle temsil etmek ya da çoğu kez fıkıhın ibadetler dışında kalan ve hukukun kavramsal içeriğine denk düştüğü kabul edilen kısmını ifade etmek üzere tercih edilmiştir.⁶⁰

Günümüzde bireylerin siyasete katılımı, siyaset sanatı, toplumdaki insanların konumu üzerine birçok tartışmaların güncelliğini halen koruduğu söylenebilir. Sosyal Bilimler anlatılarında sıkça dile getirilen siyaseti bilen, yetkin temsilcileri eliyle yürütülmesini istediği düşünürler/felsefeciler de her zaman olmadığı gibi, "yönetimin de neredeyse her alanındaki iş ve eylemleri, teknokratlar, ekonomi ve finans uzmanları tarafından belirlendiği, çerçevesini ise topluma "doğru yönelimler" olarak sunmakla, kendileri tarafından çizilebileceği düşüncesinin kabul gördüğü,⁶¹ söylenebilir.

---

ayrıca bkz. <http://www.tybakademi.com/dergiler/cikmis-saylar/cagdas-islam-dusuncesi.html?erişim tarihi:23.04.2016>

⁵⁷ "**Fıkıh**"(fikh) kelimesi mastar olup, "F-K-H" kökünden alınmadır. Fıkıh aslında anlamakla ilgili bir kelime olmakla birlikte; zihinsel bir çaba gerektir. Fıkıh kelimesi "sezgi" ve "öngörü" (feraset) yanında, "tefekür" ederek bilgiye ulaşma ve bilgiyi kontrol edecek düzeyde "kuşatma" (dirayet) anlamlarını da göstermekle, fıkıh kelimesi ile temsil edilen kavram ayrıca "zeka" (fitnat) anlamını da barındırmakla; üstün kavrayışın kendisinde bir sıfat ve karakter haline geldiği kimseye "fakih" denilmektedir.⁵⁷ "Hüküm", bir şeyin ya da durumun diğerine olumlu veya olumsuz olarak yüklenmesi(isnat edilmesi- hamledilmesi) demektir. "Şeriat" uzayıp gitme , doğrultu (imtidat-istikamet) ve açık-görünür "zahir" olma biçiminde iki temel etimolojik anlama gelen , "şer" kökünden türemiş bir isimdir. "Şeriat", kelime olarak insanların ya da hayvanların su içmek için gittikleri yol anlamındadır.

Şeriat, İslam düşüncesinin en merkezi kavramı olup, İslam hukuk teorisi de onun üzerine kurulmuştur." Talip Türcan, *İslam Hukuku*, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012, s.36

⁵⁸Talip Türcan, *a.g.e.*, s.25; ayrıca bkz. <http://www.babil.com.tr/k/kitap/din/islam/hukuk>, erişim tarihi :24.02.2016

⁵⁹ Said Ramazan'a göre *İslam Hukuku*: Çoğu hukukçular, İslam hukukunu sınıflarken kaynaklarını iki önemli bölüme ayırırlar.1- **Temel Kaynaklar**: a- Kur'an (İslam'ın kutsal kitabı), b- Sünnet (Hz. Muhammed'in söylediği, yaptığı ve tasvip ettiği işler), c- İcma (İslam hukukçularının görüş birliği), d- Kıyas (Akıl yürütme yoluyla çıkarılan hüküm). **Yardımcı Kaynaklar**: a- İstihsan (Bir hüküm yararına örnek olucu olay hükmünden sapma), b-İstislah (kamu yararıyla çıkarılan hüküm), c- Örf (Bir toplumun söz ve işlerde ifadesini bulan gelenek- görenekları).

Said Ramazan, *İslam Hukuku*, Saff Yayıncılık, by, İstanbul, 1988, ss.39-40

⁶⁰ Talip Türcan, *a.g.e.*, s.25; ayrıca bkz. Soner Yalçın, *Hangi Erbakan*, Öteki Yayınevi, 1994, Ankara, s.77

⁶¹ Hilal Onur İnce,*a.g.e.*,s.16; ayrıca bkz. Yorgancılar, *a.g.e.*, s.88

Siyasal düzenlerin tarihine genel olarak baktığımızda, üretim ve toplumsal sistemlerin gelişmesi oranında insan zekâsının maddi üretim güçleri anlamında gelişmiş olduğu görülür. Fakat aynı ilerlemenin ahlaki anlamda başarısızlığı⁶² da görülmektedir. "Birey, tıpkı pazar değeri doğrultusunda bir işleve indirgenip bu ürünler aracılığıyla da giderek kendisini yitirdiği, dışa bağımlılık ve yabancılaşmayla eşgüdümlü bir şekilde geliştiği, açıklamaları ağırlık kazanmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde görülen bireylerin düşünce tarzları, gündelik yaşam bilinçleri, tüketim tarzları, alışkanlıkları, siyasi kavramları, Batı değerlerinin bir tekrarı niteliği arz eder. Öz olmayan "*ödünç alınan*" bu değerler, kapitalist kültür modelinin bir yansıması olarak görülmüştür."⁶³ Bu durumun da birçok sosyal bilimci tarafından toplumların kendi iç dinamikleri⁶⁴nin gelişmesinin önünde bir engel olarak görüldüğü belirtilmiştir.

"Siyasal İslam" yaklaşımları ile "Toplumsal Düzen Kuralları"⁶⁵ da bu süreçte var olma mücadelesi veren yönelimler olarak karşımıza çıkar. Ülkemizde politik olarak bu anlamda "Milli Görüş" bu hareketin temsilcisi, hatta ilki olma özelliğini gösterir.

1.6.2. Milli Görüş Teorisi Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar

Türkiye'de siyasal İslam üzerine birçok eser kaleme alınmıştır. Bu yaklaşımların birçoğu kuramsal çerçeve açısından zayıf olmakla birlikte, genelde sosyolojik yaklaşımlar ağırlıktadır. Türkiye'de siyasal İslam'ın küreselleşme

⁶² Hilal Onur İnce, *a.g.e.*, s.17; ayrıca bkz. Yorgancılar, *a.g.e.*, ss.205-218

⁶³ Hilal Onur İnce, *a.g.e.*, ss.17-18

⁶⁴ **Fıkıh** ve **hukuk** arasında kuralların bağlayıcılık niteliği esas alınarak yapılacak bir diğer karşılaştırma işlemi de İslam hukuku kavramının tanımlamasına yardımcı olacaktır. Fıkıhın içerdiği kurallar incelendiğinde, onların emredici, tavsiye edici ve tecviz edici olmak üzere üç kategoride toplanmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bir davranışın yapılmasını ya da yapılmamasını kesin olarak talep eden (vacib veya haram kılan) kurallar emredici; yapılmasını ya da yapılmamasını kesin olmayan biçimde talep eden (mendub veya mekruh kılan) kurallar tavsiye edici ve bir davranışın yapılıp yapılmaması hususunda kişilere yetki/ izin veren (mubah kılan) kurallar ise, tecviz edici niteliktedir. Hukuk kuralları ise, fıkıhta olduğu gibi üç değil, emredici ve tecviz edici biçimde iki kategoriye ayrılır. Tavsiye yoktur.

Kaynak: Talip Türcan, *a.g.e.*, s.39

⁶⁵ Toplumsal düzen kuralları, gerçekte yalnızca insan davranışlarına yönelmeleri ve onların nasıl olması gerektiği hususunda talep içermeleri açısından ortak nitelikte kurallar olmakla birlikte çeşitli ölçütlere başvurularak genellikle din, ahlak, hukuk, örf-adet ve görgü kural grupları biçiminde beşli bir tasnif içinde incelenmektedir. Türcan, *a.g.e.*, s.28

koşullarında serpilip geliştiği,⁶⁶ farklı toplumsal sınıflar ve sınıf kesimleri, çıkarlarını Kemalizm karşıtlığı gibi ortak bir temada dile getirdikleri,⁶⁷ açıklamaları mevcuttur. Milli Görüş hareketine klasik Marksist kuram cephesinden yaklaşanlar genelde bu hareketin ortaya çıkışını, gelişimini ve başarısını sınıf analizi ile açıklamaya çalışmışlardır.

Refah Partisinin radikal ideolojisinin ise; milliyetçilik ve devletçilik sonrası unsurlar taşıdığı, desteğinin ise sadece tarikat desteğine dayanmayıp, ideologlarının da seküler üniversitelerden mezun Marksist ve postmodernist kuramları iyi bilen kimselerden⁶⁸ oluşan bir yapı olarak görürler. Milli Görüş'ün ortaya çıkışını sanayileşmeye karşı küçük esnaf ve zanaatkârlar, tüccar kesiminin gelenekçi bir tepkisi⁶⁹ olarak açıklayanlar yanında; MSP dönemindeki toplumsal tabanın tanımlaması açıklamaları da birçok yazar tarafından dile getirilmiştir.

1.6.3. Dünyada Siyasal İslami Hareketler

M. Hakan Yavuz, Türkiye'ye has olmamakla birlikte, süreci anlamada Türkiye örneğinin özel bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Yavuz, süreci değerlendirirken, Türkiye'nin modernleşme ve ulus inşa etmede prototip bir ideoloji olarak izlediği "Sosyal Politika'yı⁷⁰ Kemalizm'le yaşadığı erken tecrübenin bir sonucu olarak görmüştür. Siyasal İslam'ın gelişim süreciniyse; "Kemalist tecrübenin Tunus'ta (Burgibacılık), İran'da (Pehlevicilik), Mısır'da (Nasırcılık), Endonezya'da (Pancasila) gibi hareketlerle vücut bulduğunu"⁷¹ belirtmiştir. Yavuz, Türkiye'deki bu

⁶⁶ Haldun Gülalp, *Kimlikler Siyaseti* (Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri), Metis Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2003, s.44; ayrıca bkz. <http://baslangicdergi.org/turkiyede-2000ler-guvenlik-merkezli-siyasetin-ve-siyasal-guvencesizligin-devamliligi/>, erişim tarihi: 12.02.2015

⁶⁷ Haldun Gülalp, *a.g.e.*, s.44

⁶⁸ Haldun Gülalp, *a.g.e.*, s.66

⁶⁹ Haldun Gülalp, *a.g.e.*, s.45

⁷⁰ **Sosyal politika** (social policy) kavramının kullanılmaya başlanması ve aynı zamanda bu alanın diğer bilim dallarına göre bir bilim dalı olarak kabul edilmesi, görece olarak daha yenidir. Kavramın ortaya çıkışı, 19. yüzyılda gerçekleşen ekonomik ve sosyal gelişmelerin bir sonucudur. Sosyal politika kavramının, literatürde farklı adlarla da ifade edilebildiği görülmektedir. Kavram, ilk defa 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'da Prof. Dr. Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılmış (sozial politik), sanayileşme sürecinin beraberinde getirdiği işçi sorunlarının artmasıyla daha da önem kazanmıştır.

Kaynak: Orhan Tuna & Nevzat Yalçıntaş, *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 21.

⁷¹ M.Hakan Yavuz, *Modernleşen Müslümanlar*, (Çev.) Ahmet Yıldız, Kitap Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 2005, s.18

durumun da gelişmekte olan diğer Müslüman ülkeler tarafından taklit edildiğini,"⁷² bu hareketin kendisini diğer partilerden ayırmak için de " dini ağları ve İslami kimliği kullandığı,"⁷³ yargısına varmıştır. Bu çıkarımlara bakıldığında Erbakan Hoca'nın mevcut sistemi temsil etmediği söylenebilir.

Konumuzla alakalı olmakla birlikte çok detaylı değil, sınırlandırılmış olarak Tunus'ta (Burgiba Rejiminin Ennahda'ya Evrimi) ve Mısır'da (İhvanü'l Müslimin) hareketlerine kısaca değineceğiz. Bunun yanı sıra günümüzde de hala aktif olan ve emperyalizmin kurup beslediği iddia edilen, İslami isimlerle adlandırılan silahlı terör örgütlerinden: İşİD/DAEş, Boko Haram ve El Kaide benzeri birçok terör örgütü mevcuttur.

1.6.3.1. Tunus'ta Burgiba Rejiminin Ennahda'ya Evrimi

Tunus'ta katı Burgiba rejiminden sivrilerek çıkan Ennahda⁷⁴'nın evrimi, daha genel anlamıyla Tunus'un toplumsal ve siyasi yolculuğunun bir yansıması olarak görölmüştür. Ennahda Partisi, öncelikle vatandaşlarını dini özgürlüklerden yana bir tavır almıştır. İfade ve toplantı özgürlüğü gibi birtakım temel haklardan mahrum bırakan sekülarist ve otoriter bir rejimin baskılarına karşı, İslamcı bir hareket tarzında ortaya çıkmıştır. Gannuşi, yıllarca süren Tunus'taki diktatörlerin tüm siyasi söylemleri bastırdıklarını belirtmiştir. Bunun da siyasi amaçlara sahip hareketleri, sadece toplumsal ve kültürel kurumlar olarak faaliyet göstermeye

⁷² M. Hakan Yavuz, (2005), a.g.e.s.18

⁷³ M. Hakan Yavuz, (2005), a.g.e., s.18

⁷⁴ **Abdülfattah Moro** ve **Raşid el Gannuşi** Ennahda'ya evrilecek "**İslami Yöneliş Hareketi**"ni (MTI) 1970'lerde kurmuştur. Her ikisi de toplumun değişen ihtiyaçlarına kayıtsız kalmayan dinamik bir İslam vizyonunu ilke edinen dünyanın ilk İslam üniversitesi olan Zeytuniye mezunudurlar. Yaklaşımları birçok reformist İslami düşünürle kurdukları temas ile şekillenir. En başta Müslüman Kardeşler'le ilişkili Mısırlı ve Suriyeli düşünürlerden etkilenmişler. Hareketin Mısırlı kurucusu Hasan el-Benna, Suriye kolunun lideri Mustafa al-Sibai gibi MTI geliştikçe Cezayirli filozof Malik Bin-Nebi, Zeytuniye Üniversitesi'nden ve İslam hukukunun amaçlarını (**makasidü'ř şeria**) öne çıkaran Kur'an'ın akılcı tefsirinin öncülerinden Muhammed Tahar, Gannuşi, Aşur gibi Mağrip bölgesi düşünürlerinden ilham almışlardır. Nisan 1981'de Burgiba rejimi diğer siyasi partilerin de resmi kayıt yaptırmasına izin verir. MTI, siyasi meşruiyetin, ılımlı dini öğretinin korunmasının, Tunus'un değerleri ve kültürel mirasıyla uyumlu bir modernleşme biçiminin benimsenmesinin tek kaynağı olarak demokrasiye, siyasi çoğgülcülüğe, iktidarın barışçıl paylaşımı ve değerişimine, özgür ve adil seçimlere bağlı bir parti kurma talebini iletir. Ancak bu talep yetkililer tarafından görmezden gelinir. **Kaynak:** Foreign Affairs (Eylül/Ekim 2016) – (Çev. İlker Kocael), <http://medyascope.tv/2016/08/23/rasid-el-gannusi-siyasal-islamdan-musulman-demokrasiye/>erişim tarihi:23.08.2016(sadeleştirilmiştir.)

zorlamakla, açıklamıştır. Gannuşi, 2010-2011 devrimlerinin otoriter yönetime son verip açık, özgür ve adil bir siyasi rekabete alan açtığını,⁷⁵ belirtmiştir.

Tunus'un yeni anayasası (2014) hakkında Gannuşi: "*Anayasa demokrasiyi merkeze alıyor, siyasi ve dini özgürlükleri koruyor. Yeni anayasada Tunusluların özgürce ibadet edebilmeleri, kanaat ve inançlarını ifade edebilmeleri ve Arap-Müslüman kimliklerini sahiplenebilmeleri garanti altına alınıyor.*" açıklamasını yapmıştır. Ennahda'nın yaklaşımını tanımlayıcı bir etiket olarak -son yıllarda radikal gruplar tarafından anlamı saptırılmış bir kavram olan- "İslamcılık"ı da kabul etmiyor. Gannuşi, Tunus'un yeni demokratik döneminde meselenin artık sekülerizmdin çatışması olmadığını, devletin artık baskı yoluyla sekülerizmi dayatmadığını belirtmiştir. Ennahda ya da herhangi bir aktör için siyasi etkinliklerinin çekirdek alanı olarak dini koruma gibi bir yükümlülüklerinin de bulunmadığını,⁷⁶ belirtmiştir.

Son yıllarda Ortadoğu'da -Asya ve Afrika dahil- IŞİD/DEAŞ⁷⁷, Boko Haram⁷⁸, El-Kaide⁷⁹ benzeri kendini "İslam Devleti" ya da "İslami Örgütlenme" adıyla ilan eden radikal gruplar türemiştir. Bu grupları yok etme üzerine alternatif

⁷⁵ Foreign Affairs (Çev.) İlker Kocael, *a.g.m.*; ayrıca bkz. Öner Buçukcu, *Umran Dergisi*, İstanbul, Nisan 2013, 224.sayı, ss.9-11

⁷⁶ Çev. İlker Kocael, *a.g.m.*; ayrıca bkz. Öner Buçukcu, *a.g.e.*, ss.9-13

⁷⁷ **İslam Devleti** (*ed-Devlet'ül İslâmiyye*), ya da 2014'e kadar kullanılan ismiyle: **Irak ve Şam İslam Devleti**, kısaca **IŞİD/DAEŞ**; ağırlıklı olarak Irak ve Suriye'de etkinlik gösteren, bu bölgede hilafet devleti kurmak amacıyla güvenlik güçlerine ve sivillere karşı eylemler yapan yasadışı silahlı örgüt ve hiçbir ülke tarafından tanınmayan Selefi cihatçı devlet olarak tanımlanır. (sadeleştirilmiştir.)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_%C5%9Eam_%C4%B-IŞİD-erişim tarihi:01.09. 2016

⁷⁸ **Boko** ya da **Buku** kelimesi İngilizce *book* kelimesinden türetilmiş. Esasen Arap alfabesiyle yazılan ve afro asyatik dil grubuna ait olan Hausa dilinin Latin alfabesi ile olan versiyonunu ifade için kullanılıyor. Boko ya da Buku Haram'ın lafzi karşılığı; latin alfabesi haram/*Batılı eğitim haram* demek olur. 2002 yılında Nijerya'nın Borno eyaletinde Muhammed Yusuf tarafından kurulan şeriat yanlısı radikal ve İslamcı yasadışı silahlı bir örgüttür. Örgüt, özellikle şeriat hükümlerinin geçerli olduğu Nijerya'nın kuzey kesiminde daha etkili konumdadır. Boko Haram örgütü binlerce insanı öldürme, kent ve kiliseleri yakma, göçlere sebep olma, genç kızları dini gerekçelerle kaçırıp satma gibi pek çok illegal eylemlerle gündeme gelmiştir. (Sadeleştirilmiştir.) **Kaynak:** https://tr.wikipedia.org/wiki/Boko_Haram, erişim:01.09.2016

⁷⁹ **El-Kaide** (Kuruluş): Küresel çapta faaliyet gösteren İslamcı silahlı örgüt olarak bilinir. Kökenleri Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Afganistan'a askerî müdahalede bulunduğu döneme dayanan örgüt, 1988 yılında kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, NATO, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar ile birçok ülke tarafından terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. Aralarında 11 Eylül saldırıları, 2002 Bali saldırıları gibi sivilleri hedef alan çeşitli saldırıların sorumluluğunu üstlenmiştir. Kuruluşundan, 2 Mayıs 2011'de Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı kuvvetler tarafından gerçekleştirilen harekât sonucunda öldürülmesine kadar liderliğini, kurucusu Usame bin Ladin'in yürüttüğü örgütün liderliğini günümüzde Usame bin Ladin'in iki yardımcısından biri olan Eymen el-Zevahiri sürdürmektedir. Eymen el-Zevahiri, yayınladığı ses kaydında Taliban'ın yeni lideri Molla Muhammed Mansur'a bağlılığını açıklamıştır. El Kaide günümüzde Yemen'de birçok yeri ele geçirmiş durumdadır. (Sadeleştirilmiştir.)

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/El-Kaide> - Erişim: 01.09.2016

sunan Gannuşi, "Arap dünyasında insanların otokratların ellerinde toplumsal dışlanma, fırsatların azalması ve baskıya maruz kaldıklarını belirtmiştir. Sonuçta onların öfkeleri, kaos ve kargaşa yaratarak bölgede kendi tiranlıklarını kurmayı amaçlayan IŞİD gibi radikal gruplar tarafından suiistimal edildiğini söylemiştir. Oysa Müslüman demokrasinin bireysel haklara saygılı olduğunu, toplumsal ve ekonomik fırsatları artırdığını ve Arap-İslami değer ve kimlikleri koruduğunu göstererek, Tunus'ta demokrasinin pekişmesi suretiyle gerekli cevabın verileceğini, ⁸⁰ söylemiştir.

Ennahda'nın geçiş dönemini başarılı gören Gannuşi:" İslam dünyasında İslam ve demokrasinin uyumu, kapsayıcı bir siyasi parti olmanın anlamı, çoğulculuğu ve farklı olma hakkına saygıyı yücelten demokratik sistemlerin nasıl inşa edildiği gibi konularda daha birçok tartışmayı beraberinde getireceğini vurgulamıştır. O, Tunus'un siyasi ortamını bölgenin geri kalan ülkelerinden farklı görmüştür. Mısır, Irak ve Suriye gibi diğer Arap ülkelerinin hâlâ diktatörlük, askeri yönetim ya da etnik/mezhepçi kavgaların sürmesiyle izah etmiştir. Tunus'un durumunun karmaşıklığı, sürenin uzaması ve değişimin bedeli olacağını; ancak ister iç savaş, ister barışçıl devrim, isterse tedrici reformlar sonucunda olsun değişimin geldiğini,⁸¹ ifade eden Gannuşi, Ennahda'yı uygun bir model olarak sunmuştur.

1.6.3.2. Mısır'da Müslüman Kardeşler (İhvanü'l - Müslimin) Teşkilatı

Arap dünyasının eski, etkili ve en büyük İslami hareketi⁸² olarak görülen İhvanü'l Müslim, muhalif siyasi bir örgüt olarak bilinir. Günümüz Ürdün'ünde aynı adla anılan İhvan, yasal olduğu bilinmektedir. İhvan'ın Cezayir'de ve bazı Ortadoğu, Afrika ülkelerdeki değişik isimlerle adlandırılan kolları, iktidara kadar yükselmişlerdir.⁸³ Suriye, Bahreyn, Yemen, Tunus, Lübnan, Libya, Fas, Katar,

⁸⁰ Foreign Affairs (Çev:) İlker Kocael, *a.g.m.*; ayrıca bkz. Öner Buçukcu, *a.g.e.*, ss.9-11

⁸¹ Öner Buçukcu, *a.g.e.*, ss.9-11, ayrıca bkz. İlker Kocael, *a.g.m.*

⁸² <http://www.musulman.com.tr/musulman-kardesler-kimdir.html>, erişim tarihi:24.12.2016

⁸³ <http://www.musulman.com.tr/musulman-kardesler-kimdir.html>, erişim tarihi:24.12.2016

Irak, Filistin, Suudi Arabistan, Umman, Ürdün gibi birçok ülkeyle ABD ve İngiltere'de değişik adlarla faaliyet gösterdiği,⁸⁴ de kaynaklarda belirtilmiştir.

1.6.3.3. İhvanü'l - Müslimin Ve İdeolojisi

Mısır'da 1928'de Hasan El Benna tarafından "*İslamın ilkelerine geri dönüşü amaçlayan, Sünni merkezli dini bir cemaat olarak*" kurulan Müslüman Kardeşler (MK) hareketi, bütün İslam alemindeki İslamcılık hareketlerine ilham kaynağı olmuştur.⁸⁵ İhvan içinde Selefi-Hanbeli, Selefi-Vehhabi⁸⁶ ve Selefi-reformcu yaklaşımların yolundan gidenlerle dışlanmış yorumların/görüşlerin bazı kısımlarını kabul edenlerle, geleneksel öğretilerle endişeli olmayanlara rağmen Müslüman Kardeşler, Sünnileri birleştirmeye en yakın grup olarak bilinir.⁸⁷

Hasan El-Benna'ya göre: "*Şeriat kanunları, geçmişte olduğu gibi Kur'an ve Sünnet üzere olmalı ve toplumun her kesimini; devlet işlerinden günlük problemlere değin her şeyi kapsamalıdır*" yaklaşımıdır. Cemaatin nihai amacı; "*bir İslam devleti kurmak ve bu düşüncüyü İslam dünyasına yaymaktır.*" bilinen kısa ve öz sloganı da: "*Çözüm İslam'dır.*"⁸⁸ MK, bir sosyal toplum hareketi, siyasi hareket ve dinsel hareket adı altında halen faaliyetlerini yürütmektedir.

Ergün Yıldırım, "Batı düzeniyle bütünleşen, İslam'ın ve Müslümanlığın bütün politik taleplerini dışlayan, yasaklayan ve büyük cezalarla mahkum eden yeni elitler karşısında "*İslam Devleti*" teorisini önemli bir meydan okuma olmakla inşaya başladığını belirtmiştir. Mısır'da İhvan-ı Müslim'in başta olmak üzere çeşitli İslamcı

⁸⁴Atılğan Coşkun, (çevrimiçi), <http://atilgancoskun.blogspot.com.tr/2014/12/musluman-kardesler,ihvanul-muslimin.html>, ss.1-4, erişim tarihi: 07.09.2016

⁸⁵ Ayşe Sözen Usluer, Dünya Bülteni Araştırma Masası Yayınları (DÜBAM), Arap Baharı Sonrası Müslüman Kardeşler, "*Mısır ve Müslüman Kardeşler bize mi benziyor?*" İstanbul, Ekim 2015, s.46

⁸⁶ Mısır Selefiligi, Reşit Rıza'ya (1865-1935) dayandırılır. Çünkü Reşit Rıza "*Toplumsal hayatta hurafe ve bid'atların terk edilerek İslam'ın aslına tekrar dönülmesini vurgulamıştır.*" Can Acun: "Mısırlılar arasında selefi düşüncenin esas yaygınlaştığı dönemin,1954 yılında bir suikasta uğrayan Cemal Abdunnasir'in ülkedeki tüm İslamcı akımları yasakladığı ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı bu dönemde Mısırlıların iş bulup çalışmak için gittikleri Suudi Arabistan'da; hem çalışıp, hem de Vehhabi alimlerden ders alan Mısırlılar, ülkelerine döndüklerinde apolitik bir tavırla Vehhabi-Selefi düşüncesinin yaygınlaşmasında önemli bir rol üstlendiklerini belirtmiştir." Can Acun, Gülşah Neslihan Akkaya, *Selefilik ve İhvan Ekseninde Körfez Ülkelerinin Mısır Politikası*, Seta Analiz, Ankara, (Ocak 2014),s.77, ss.9-10

⁸⁷ Beşir Musa, Dübam, "*İhvan'a karşı savaş, sonunda niçin başarısız olacak?*", İstanbul, Ekim 2015, s.11

⁸⁸[http://gizlilikler.tr.\(çevrimiçi\)gg/%26%23304%3Bhvan-h-.ue.l-M.ue.slimin,-M.ue.sl.ue.man-Karde%26%23351%3Bler--Oe-rg.ue.t.ue..htm](http://gizlilikler.tr.(çevrimiçi)gg/%26%23304%3Bhvan-h-.ue.l-M.ue.slimin,-M.ue.sl.ue.man-Karde%26%23351%3Bler--Oe-rg.ue.t.ue..htm), erişim tarihi: 03.10.2016

hareketler bu teoriyi alternatif bir siyasete dahil olma talebi olarak öne sürdüklerini; ancak dışlamaya karşı dışlayıcı bir söylemle geliştirildiğini ve Seyit Kutup'un "Yoldaki işaretler" adlı eserinin bu konuda bir manifesto olarak gösterilebileceğini, belirtmiştir.⁸⁹

1.6.3.4. İhvan'ın Mısır'da İktidara Geliş Süreci

İhvan, 1936 yılında Lübnan'da, 1937 yılında Suriye'de, 1946 yılında da Ürdün'de kurularak bir uluslararası örgüt sıfatını almıştır. Mısır'ın çeşitli yörelerinde açtığı okullar ve toplumsal hizmet kurumları vasıtasıyla görüşlerini hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu hareket, Arap dünyasını büyük ölçüde etkilemiştir. Mısır iç siyasetinde belirgin bir aktör gibi her daim yer almıştır. 1980'li yıllarda dini bir grup olarak kabul edilmiş; ama siyaset yasağı getirilmiştir. Müslüman Kardeşler'in Suriye'nin Hama kentinde 1982'de giriştiği ayaklanma Hafız Esed yönetimi tarafından⁹⁰ bastırılmış ve çok sayıda taraftarları da öldürülmüştür.⁹¹

Mısır'da 2005 seçimlerinde Hüsnü Mübarek'in partisi, 454 üyelikten 311'ini almıştır. Seçimlere 11 farklı grubun oluşturduğu ittifakla giren Müslüman Kardeşler (İhvan), 88 üyelik elde etmiştir.⁹² Halkın seçimlere katılım oranının % 26 gibi düşük düzeyde olması, Müslüman Kardeşler'i tatmin etmediği söylenmiştir. Mısır parlamentosunda ilk kez Mübarek'in partisinden sonra İhvan ikinci büyük grubu oluşturmayı başarmıştır. 2008'deki yerel seçimlerde ise Mübarek, İhvan'dan 800 adayı tutuklatıp seçimlere girmelerini engellemiştir ve sadece 20 İhvan-ı Müslimin üyesine aday olma hakkı tanımıştır.⁹³ Bu durum da İhvan'ın saygınlığının artması ve meşruiyetinin güçlenmesine yaramıştır.

İhvan, Arap Baharı sürecinde "2010 yılında Tunus, 2011 yılında Mısır ve Ürdün'de düzenlenen protesto gösterilerinde önemli rol oynamıştır."⁹⁴ Hüsnü Mübarek'in devrilmesinin ardından örgüt, yasal bir hale gelmiştir. 2011'de ilk

⁸⁹ Ergün Yıldırım, (Yıldız Teknik Üniversitesi), *a.g.m.*, s.170

⁹⁰ <http://www.musluman.com.tr/musluman-kardesler-kimdir.html>, erişim tarihi: 24.12.2016

⁹¹ <http://www.islamisite.com/taxonomy/term/1467/0>, erişim tarihi: 03.10.2016

⁹² Mehmet Dalar, "*Mısır'da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi*", *Alternatif Politika*, Özel Sayı 1, İstanbul, (Kasım 2010): s.59.

⁹³ Mehmet Dalar, *a.g.m.*, ss.61-62

⁹⁴ <http://www.musluman.com.tr/musluman-kardesler-kimdir.html>, erişim tarihi: 24.12.2016

kez "*Hürriyet ve Adalet Partisi*" adıyla siyasi parti kurmuştur. Parti, 127 sandalye ve 108 bağımsız aday ile toplamda mecliste 235 sandalye kazanmıştır. (Mısır Parlamentosunda 498 seçilmiş üye, 10 görevli, toplam 508 sandalye vardı.) 2012 yılında İslami görüşlerin kontrolündeki parlamento ve Şûra Meclisi -senato- yeni anayasa hazırlığı yaparken, ülkede cumhurbaşkanlığı seçimlerine gidilmiştir. 13 adayın çekiştiği seçimlerde MK adayı Muhammed Mursi, (katılım % 42) oyların % 51.71'ini almayı başarmıştır. Mursi, katılımın çok düşük olduğu seçimde, seçmenin yüzde 22'sinin oyu ile Mısır'ın cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁹⁵

1.6.3.5. İhvan'ın İktidardan Uzaklaştırılması, Terör Örgütü İlan edilmesi

Arap ülkelerinde bir çok dengeyi değiştiren İhvan'ın başarısızlığının nedenleri arasında, İhvan'ın ilkeleri ve söylemlerinin pratiğe aktarma gücünde ciddi anlamda eksikliklerin ortaya çıktığı görülmüştür. Muhammed Mursi⁹⁶, başkanlık seçimlerinde halka yüz günde üç temel problemi çözeceği sözünü verdiği belirtilmiştir. Bunlar; "ekmek, mazot ve Kahire'nin trafiği" meselesiydi.⁹⁷

İhvan, ilerleyen zamanlarda bu problemleri çözemediği gibi soylu sloganları ve yüce hedeflerle sahaya girmesinin yanında; pratikte uygulanabilir siyasal, ekonomik ve sosyal programlarının da yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Tahrir meydanında başlayıp Mübarek iktidarından sonra geçen dört yılda Mısır, dört cumhurbaşkanı değiştirmiştir. Mısırlılar tarihinin ilk halkoylamasıyla cumhurbaşkanlığı seçiminde demokratik yönden İhvanı iktidara taşımışlardır. Sürecin kısa değerlendirmesini yapan Akif Emre; "müesses nizamın kurum ve kadroları, hukuku çalışırken yapılan değişimlerin devrim olduğu yanılması bir yıl geçmeden anlaşılmış ve Suudi destekli general Sisi darbesiyle seçilmiş 5.

⁹⁵ Atılğan Coşkun, *a.g.m.ss.*1-4

⁹⁶ Steven Brooke, (Çeviri: Arif Kaya):"Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı **Muhammed Mursi**'nin 3 Temmuz 2013 tarihinde askeri rejim tarafından yapılan darbe ile devrilir. Müslüman Kardeşler'le Mısır'daki yeni askeri rejim arasında aleni bir siyasi savaş başlamıştır. Askeri rejim, İhvan'ın ülke çapında yaygın olan sosyal yardım ağının kökünü kazımak için fazla bilinmeyen bir gayret içinde İhvan'ın sosyal ağlarını, okullarını ve tıbbi tesislerini yok etmeye girişmiştir." DÜBAM (Dünya Bülteni Araştırma Masası), *Mısır'da Darbeden Sonra İhvan'ın Sosyal Yardımları*, Kasım-2015, İstanbul, s.16

⁹⁷ Cevher Şulul, *Umran Dergisi* ,(Mısır Notları), İstanbul, Nisan 2013, 224.sayı,s.19

Cumhurbaşkanı Mursi devrilmiş olup, baskı ve sindirme dönemine tekrardan dönüldüğünü," belirtmiştir.⁹⁸

İhvan'ın içine düştüğü hatalardan biri de ezoterizm (içe dönüklük) olduğu söylenir. Bu da İhvan'ın siyasi yönteminde ve parti çalışmalarında temayüz eden en kötü özelliği olarak açıklanmıştır. İçe dönüklük bir türlü aşılamaz. Bunun sonucunda Mübarek gibi Batılılarla ilişki ve ittifaklarla müttefiklerini artıramayan İhvan, ülke içindeki desteğinin sınırlı kalması ile gelişimini sağlayamamıştır.⁹⁹

İhvan kadroları tek yanlı, partizan davranışlar ve siyasi pratikte hatalar yapmışlardır. Cemaat yapısı aşılamayıp ötekilere karşı kuşatıcı olunamamıştır.¹⁰⁰ Can Acun'a göre; teorik amaçlarla pratik birbirine karışmaya sebep olmuştur. Bu durum ,seçim başarılarıyla gelen zafer sarhoşluğu, Cevher Şulul'a göre; İhvan'ı tutum ve hesaplarında dengeli ve dikkatli çalışmaktan mahrum bırakmıştır. Sorunların çözüleceği inancı, yavaş yavaş yerini ihtiyatlı bir iyimserliğe bırakmıştır.¹⁰¹

Bu durum, yargıda kadrolaşmaya ve devleti İslamileştirmeye götürmüştür. Ordu'da da tasfiye yapıp Suriye ile ilişkilerin kesilmesine yol açmıştır. Çünkü, İsrail ile olan tarihsel hesaplaşmanın doğu cephesinde Suriye bulunmaktaydı. Bu durumun orduda rahatsızlığa ve sivil muhalefetin de muhatap alınmamasıyla sonuçlanmıştır.¹⁰²

Mısır Ordusunun ülke ekonomisinin neredeyse % 25'ni kontrol ediyor olması ve sivil yönetim üzerinde her zaman etkisi bilinmekteydi. Neticede Mısır'ın ABD ve Batı ile ilişkileri bozuldu. Rusya, Batı ve ABD yanında; İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi körfez ülkeleri de İhvan iktidarından rahatsız olmaya başlamışlardı. 1978 Camp David Anlaşmasından bu yana ABD, 90 milyon nüfusu ile Mısır'ın İsrail için bir tehlike oluşturmamasını

⁹⁸ Akif Emre, DÜBAM, "İhvan şiddet sarmalına girerse..."a.g.e., ss.24-27

⁹⁹ Cevher Şulul, Ümran Dergisi, "Mısır Notları"a.g.m.,s.20

¹⁰⁰ Can Acun, Akademik Perspektif, "Ortadoğu Şehrinin Altın Anahtarı:Mısır", Aralık 2014, 2. sayı, s.12

¹⁰¹ Cevher Şulul, a.g.m.,ss.19-20

¹⁰² Cevher Şulul, a.g.e.,ss19-21; ayrıca bkz.,Atılğan Coşkun, a.g.m.ss.1-3

hedeflemekte olduğunu belirten Coşkun, İhvan'ın güvenlik politikasının İsrail ve ABD'yi rahatsız ettiğini belirtmiştir.¹⁰³

*"İhvan'ın olayları yanlış değerlendirme, siyasi deneyim zayıflığı, devlet ve kamu işlerinin idaresinde güçsüzlük ve deneyimsizlik, bölgesel ve uluslararası çevrenin ve farklı denklemlerinin iç yüzü ve etkileri hakkındaki yanlış değerlendirme tükenişini hazırladı."*¹⁰⁴

Mısır Ordusu dış dinamiklerin de desteği ile İhvan'ı iktidardan uzaklaştırdı ve Muhammed Mursi tutuklandı. Başta Mısır olmak üzere; Rusya, Suriye, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri İhvan'ı terör örgütü olarak ilan ettiler.¹⁰⁵

1.6.4. Müslüman Kardeşler ve Ak Parti Pratiği

Ülkemizde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin ve Mısır'da "Müslüman Kardeşler/İhvanü'l Müslim'in" iktidara gelişleri dünyada yankı uyandırmıştır. Bu durum çok değişik gruplardan olumlu-olumsuz eleştiriler de almıştır. Bazı analistlere göre yetmiş kadar ülkede organize olan "Müslüman Kardeşler" in siyasetteki anlayışlarının AK Parti aracılığıyla pratiğe döküldüğü görüşü ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre; *"ideolojik yakınlık nedeniyle AK Parti yönetiminin İhvan'ı Mısır'a tercih ettiği ve Mısır ile olan ilişkilerin tamamen İhvan'a endekslemiş durumda olduğu,"*¹⁰⁶ belirtilir.

"İslami dünya görüşünü merkeze taşıyan en önemli aktör olarak gözüken AKP'nin liberalizmle İslami değerleri harmanlamasının ve İslami kesimlerin "Ötekisi" olan Batı ile kaynaşmanın en önemli projesi olan Avrupa Birliği'ni desteklemesinin önemli sebepleri arasında da liberalizmin İslami kesime sağladığı fırsat alanları vardır. Fakat AKP'nin bu politikasının, sivil toplumda İslami cemaatlerin, grupların ve bireylerin güç kazanmasının önünü açmasına karşılık; diğer yandan, devletin şiddet kullanarak ele geçirilmesi suretiyle Ehli Sünnet

¹⁰³ Atılğan Coşkun, *a.g.m.* ss.1-4; ayrıca bkz., Cevher Şulul, *a.g.e.*, ss19-21

¹⁰⁴ Cevher Şulul, Umran, *Mısır Notları*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.* ss.1-4

¹⁰⁵ Atılğan Coşkun, *a.g.m.* ss.1-4

¹⁰⁶ Atılğan Coşkun, *a.g.m.* ss.1-4

İslam'a referanslarla düzenlenmesi projesinden -"devrimci İslam" olarak adlandırılan projeden- Türkiye'yi iyice uzaklaştırdığına dikkat edilmelidir".¹⁰⁷

1.6.5. Türkiye'de Yeni Vizyon Olan Ak Parti ve İdeolojisi

Adalet ve Kalkınma Partisi kurucuları ve kadrolarının genel olarak "Milli Görüş Hareketi" geleneğinden geldiği bilinmektedir. Geçmiş dönemde bu hareketin içinde olduğu siyasi partiler; *"laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı"*¹⁰⁸ davranıldığı eleştirileriyle karşılaşmıştır. Ancak Ak Parti, İslamcılığın siyasal arayışlarını temsil etmediğini "muhafazakar demokrasi" ile tanımlanabileceğini deklare etmiştir. Muhafazakar demokrasi söylemi aracılığıyla İslam ve siyaset ilişkilerinde Milli Görüş'ten ve İslamcılıktan farklılaştığını vurgulamıştır.¹⁰⁹ Geleneksel ve dini referanslara bağlı, muhafazakâr bir çizginin takip edilmesi, bu tür eleştirilerle karşılaşmasına neden olmuştur.

AK Parti kurucuları "Milli Görüş" içerisinde siyaset yaptıkları halde "Milli Görüş" fikrinden ve siyasetinden vazgeçilip, değişime gittiklerini ifade etmişlerdir. 14 Ağustos 2001 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde kurulan AK Parti, kendisini "muhafazakar demokrat" kimliğe ve siyasal vizyona sahip bir kitle partisi olarak tanımlamıştır.¹¹⁰ İhvan gibi dini argümanları kullanmakla birlikte "sağcı, muhafazakar, daha ehil ve daha geniş tabanlı" bir harekete dönüşmüşlerdir.¹¹¹

Ergün Yıldırım, Ak Parti'yi, klasik Türk modernleşmesinin pozitivist, anti-geleneksel, din karşıtı ve reddi mirasçı yapılanmasını aşan yeni modernliğin siyasal karşılığı olarak belirtmiştir. 28 Şubat deneyimi ve RP'nin yaşadığı deneyimler sonucunda İslamcılık hareketinin siyasal alanla ilişkisinde önemli değişimler, kaymalar ve kırılmaların meydana geldiğini belirtmiştir. Sonuçta;

¹⁰⁷ Caner Taslaman,(2011), *a.g.e.*,s.238

¹⁰⁸<http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>,erişim tarihi:23.07.2015

¹⁰⁹ Ergün Yıldırım, (YTÜ) *a.g.m.*,s.174

¹¹⁰ Özgün Erler, (TASAM), *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10. sayı, İstanbul, 2007, s.129

¹¹¹ Cevher Şulul, Umran, *Mısır Notları*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*

devlet kurma talebi, yerini devleti değiştirme arayışına terk ettiğini, belirtmiştir.¹¹²

Hamza Türkmen, Türkiye'de "12 Eylül öncesi tevhidi uyanış sürecinin gerçekleştiremediği cemaat örnekliliğini, 12 Eylül'den sonra, süreçten etkilenen ve genellikle Akıncı olan gençler, Milli Görüşçü/Akıncı alışkanlıkları içinde veya Hizbu't Tahrir, İhvan'ı Müslim'in, daha sonra da cihat hareketlerinin modellerini ya da selefi yapıların tarz ve metot anlayışlarını taklit ederek oluşturma yoluna gittiklerini,"¹¹³ belirtmiştir.

AK Parti'nin İhvan'da olduğu gibi, "*İslam'ın ilkelerine geri dönüşü amaçlayan ve şeriat kanunlarının devlet işlerinden günlük problemlere değin her şeyi kapsamalıdır*"¹¹⁴ görüşüyle siyaset yaptığını iddia etmek pek mümkün değildir. AK Parti, daha çok geleneksel ve dini referanslara bağlı; ancak muhafazakâr bir çizgiyi takip etmektedir.

AK Parti, 2002'den beri devlet bürokrasisini yeniden dizayn etmeye çalıştığı gözlenmiştir. Bu durum daha demokrat, daha ileri kendi sloganlarına göre "Yeni Türkiye" kurmayı hedeflendiği olarak iddia ve deklare edilmiştir. Bununla birlikte AK Parti ile birlikte başlayan "*eğitim reformu ve başörtüsü vs. dini referansları içeren*" uygulamaların da önü açılmıştır. Birçok gözlemci tarafından bu uygulamalar; devletin normalleşmesi adına AK Parti seçmenin isteğine göre şekillenen talepler olduğu ve laik çizgisini kökten değiştirecek uygulamalar olmadığı ifade edilmiştir.¹¹⁵

AK Parti'nin, ABD ve Batı kurumları ile çatışma içerisine girmediği ve devlet idare etme ve yönetme becerisi açısından da İhvan ile karşılaştırılmayacak ölçüde ileride olduğu, Atılğan Coşkun tarafından belirtilmiştir. Ayrıca Coşkun, AK Parti'nin devleti "laik sistemden uzaklaştırma" gibi bir hedefinin de

¹¹² Ergün Yıldırım, *a.g.m.*,s.174

¹¹³ Hamza Türkmen, *Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri*, Ekin Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2014, s.101

¹¹⁴ Cevher şulul, Umran, *Mısır Notları*, ss19-20; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.1-4

¹¹⁵ Cevher şulul, *a.g.e.*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.1-3

olmadığını, bu hususun parti program veya tüzüğünde de yazılı olmadığını belirtmiştir.¹¹⁶

AK Parti'nin, özellikle "*Üniter milli devleti, devletin kurucu ideolojisini ve Atatürk'ü*" tartışmaya açan uygulamalarından bahsedilir. Ancak bu tür uygulama, AK Parti'nin dayandığı ideolojinin bir gereği olarak da görülür. AK Partiyi, İslam dünyasında örnek gösterilebilecek bir başarı öyküsü olarak adlandıranlar da oldu. Seçimle gelen ve İslami söylemleri çoklukla ifade eden bir parti olması yanında, asıl başarısı; "*halkın beklentilerine karşılık verebilme ve demokratik teamülleri kullanabilme becerisinden*" ileri geldiği, şeklinde dikkate değer analizler de yapılmıştır.¹¹⁷

Genel kanı, AK Parti'nin ihvan'da olduğu gibi dini bir cemaat örgütlenmesi olmadığını. Solcu, milliyetçi, liberal, muhafazakar gibi toplumun bir çok kesiminden farklı görüşte kişiyi bünyesinde barındırmakta ve toplumun her kesiminden destek alabilmektedir. "Yerleşmiş laik uygulamaları, demokratik geleneği açısından Müslüman dünyada benzeri olmayan ve Türkiye'de dini argümanları kullanan bir siyasi parti olarak AK Parti, Batı ve ABD'nin de desteğini almıştır. Demokratik sisteme uyumu açısından da İslam dünyası için örnek gösterilen "*İlimli İslami Model*" olarak lanse edilmiştir."¹¹⁸

1.6.6. AK Parti - İhvan Yakınlaşması Kritiği

AK Parti'nin özellikle Ortadoğu İslam coğrafyasında "Yeni Osmanlılık" olarak da ifade edilen bir siyaset takip ettiği söylenmektedir. Bunun için "*Sünni merkezli*" ilişki, ittifak kurma ve geliştirme siyasetini takip ettiği görülmektedir. İran etkisindeki bir Şia ve Suudi Arabistan merkezli bloklaşmaya karşı, Sünni eksenli bir bloklaşmayla cevap verme isteği yatmaktadır. Bu vizyon içerisinde AK Parti'nin Sünni merkezli İhvan'a yakınlaştığı ve destek verdiğini söylemek mümkündür.¹¹⁹

¹¹⁶ Cevher Şulul, *a.g.e.*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.1-2

¹¹⁷ Atılğan Coşkun, *a.g.m.*,ss.1-4; ayrıca bkz.,Cevher Şulul,*a.g.e.*, ss19-20

¹¹⁸ Cevher Şulul, Umran, *Mısır Notları*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.1-2

¹¹⁹ Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.2-4

AK Parti'de, Suriye'de Esed rejiminin yıkılması durumunda bu ülkede yani Suriye'de İhvan etkisinde bir siyasi rejimin kurulabileceği düşüncesi hakimdir. AKP'nin hesapları tutmuş olsaydı; İhvan'ın Mısır'da iktidarının devam etmesi durumunda; *"Türkiye, Filistin/Hamas, Suriye (Esed'in yıkılması durumunda) Mısır, Katar ve birkaç Kuzey Afrika ülkesinin katıldığı bir blok"* sağlanmış olacaktı.¹²⁰

Öte yandan Arap ülkelerinde değişik adlarla faaliyet gösteren İhvan'ın, Arap coğrafyası dışında Türkiye ile de yakın ilişkiler kurmuştur. Bölgede etkinliğini ve saygınlığını artırma amacı, İhvan'ı AK Parti'ye yakınlaştırmıştır. Atılğan Coşkun, AK Parti-İhvan yakınlaşmasında siyasi anlamda ve ideolojik birliktelik varlığının inkar edilemez düzeyde görür. Bu yakınlıkta asıl belirleyici etkenin Türkiye'nin Ortadoğu'da gütmek istediği dış politikanın belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Bölgedeki mezhep kökenli çatışma, bloklaşma ve rekabet ortamı ilişkilere olumlu bir ivme kazandırmıştır.¹²¹

Türkiye'deki sosyolojik gerçekler, iç dinamikler, demokrasi tecrübesi ve devlet bürokrasisi yanında; ABD ve Batı ile olan köklü ilişkiler de göz ardı edilemez. Bu çerçeveden bakıldığında; Türkiye'de İhvan türü bir cemaatin yönetimi ele geçirmesi veya iktidar olması, birçok düşünür, siyasetçi ve aydınlarca mümkün görünmemektedir.¹²²

1.6.7. Sınıf ve Kimlik Siyaseti Görüşleri

Sınıf ve kimlik siyaseti meselelerindeki görüşlerden ağırlık kazananlara göre; toplumsal bağlarından koptuğu söylenen ülkemiz siyasi partileri, 20. yüzyılın son çeyreğinde gitgide devlet partileri haline gelmişlerdir. Bu gelişme ise yönetimde boşluklar oluşturmuştur. Neoliberal kapitalizmin siyaseten yönetilememe krizi anlamına da gelen bu siyasal hegemonya¹²³ krizi, boşluk yaratmış. "Bu boşluk da

¹²⁰ Cevher Şulul, *a.g.e.*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*ss.1-4

¹²¹ Cevher Şulul, Umran, *Mısır Notları*, ss19-21; ayrıca bkz. Atılğan Coşkun, *a.g.m.*,ss.1-4.

¹²² Ahmet Uysal, *"Ortadoğu'da Türkiye Algısı-Mısır Örneği"*, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), Başak Matbaacılık, Ankara, Mart 2011, ss.11-16

¹²³ **Hegemonya:** Bir toplumda hakim sınıf ya da yönetici sınıfın iktidarını doğal ve meşru göstermesi, kendi sınıfsal çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak ifade etmesi durumu; Marksist teorisyen Antonio

yerini tehdit ve iç savaş koşullarıyla elini sürekli güçlendiren ordu tarafından doldurulmuş,"¹²⁴ şeklinde açıklamalar mevcuttur. Bu konuda İsmet Akça: "*Güvenlik paradigmasına dayalı yönetim zihniyeti tek yönetim formu olarak kendini tahkim etmiş ve krizin yarattığı boşluk, "Neoliberal Milli Güvenlik Devleti" yapılanmasıyla doldurulmuş,"*¹²⁵ olmakla açıklamıştır.

Türkiye'de siyasal çatışmaların toplumsal boyutlarının sosyolojik anlamda yeterince incelenmemiş olduğu yönünde birtakım eleştiriler mevcuttur. Bu konuda Türkiye'nin siyasal gündeminde ve literatürde, resmî düzlemde gerçekleşen kutuplaşma ve çatışmalara değinilirken, bu çatışmaların neden hiçbir zaman sonuçlanmadığı sorgulanmıştır. Bu çatışmaların nelere yol açtığı sorunsalları üzerinde yeterince durulmadığı gerekçesiyle birtakım yakınmalar yaşanmıştır. Bunlardan birisi Emre Bağce, "sivil, demokratik bir toplumun oluşumunu ve kurumsallaşmasını engellemekte ve toplumsal bütünlüğe büyük zararlar verdiği,"¹²⁶ minvalinde görüş belirtmiştir. Bağce: "*Yolsuzlukların ve nepotizmin hem kaynakları, hem de yurttaşlık üzerindeki etkileri üzerine yapılacak çok disiplinli araştırmalar literatüre ve Türk toplumunun dönüşümüne ciddi katkılar sağlayabilecektir.*"¹²⁷

Türkiye'nin siyasal sosyolojisini analize yönelik kuramsal bir çerçeve sunan ve 1980 sonrası dönemde böyle bir çerçevenin nasıl çalıştırılabileceğini sorgulayanlardan biri de İsmet Akça'dır. O, Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren hegemonik bir pozisyon kazanan devlet-merkezci analizlerin eleştirisinden hareket etmiştir. Ve probleme hegemonya sorunsalını merkeze alan bir kuramsal perspektiften bakmıştır. Devletin ve siyasal alanın nasıl yapılandığı ve bu doğrultuda siyasal alandaki hegemonya mücadelelerini konu edinmiştir. Özellikle sınıf siyaseti ve kimlik siyaseti boyutlarının eklemleme halleriyle ilişkisellik içinde çerçevesi

---

Gramsci tarafından kapitalist bir toplumda, yönetici sınıfın ideolojisini kitlelere çok büyük bir çoğunlukla güce hiç başvurmaksızın empoze edişini açıklamada kullanılan kavram.

Kaynak: <http://www.turkcebilgi.com>. (Çevrimiçi), erişim tarihi: 28.08.2016

¹²⁴ <http://baslangicdergi.org/turkiyede-2000ler-guvenlik-merkezli-siyasetin-ve-siyasal-guvencesizligin-devamliligi/>, erişim tarihi: 12.02.2015

¹²⁵ İsmet Akça, *1980'lerden bugüne Türkiye'de Siyaset ve Hegemonya: Bir Çerçeve Denemesi 2014*, (Çevrimiçi), <http://emek-tar.org/1980lerden-bugune-turkiyede-siyaset-ve-hegemonya-bir-cerceve-denemesi-2/> erişim tarihi: 16.07.2015

¹²⁶ Emre Bağce, *Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Yapılmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, İstanbul, 2004, Cilt 1, Sayı 2, ss. 225-266*

¹²⁷ Emre Bağce, *a.g.m.*, ss. 225-266

çizilen teorik yaklaşım doğrultusunda 1980 sonrası çeşitli dönemlerle ele almıştır. "Bunlardan biri de 1990'lı yıllar siyasal krizi olarak siyasal İslamcılığın yükselişi, iç savaş ve Neoliberal Milli Güvenlik Devleti'nin birbirini beslediği bir "hegemonya krizi,"¹²⁸ nitelendirmesiyle izah etmiştir.

Siyasal İslami yaklaşım hareketleri üzerine görüş belirten bazı yazarlar ve siyaset bilimcileri, 1980'li yıllardan başlayıp 1990'lı yıllarda İslami hareket olarak da adlandırılan bu hareketin güçlenmesini Anadolu'da muhafazakâr ve dindar bir sermaye sınıfının yükselişiyle¹²⁹ açıklamaya çalışmışlardır. Haldun Gülalp "Kimlikler Siyaseti"nde, oluşan hegemonya krizinin yarattığı boşluğu siyasallaştıran Refah Partisini; "Siyasal İslamcılık siyaseti üzerinden önce 1994 yerel seçimlerinde (27 Mart 1994) büyük kentleri kazanmış, ardından da 1995 genel seçimlerinde birinci parti ve 1996'da DYP ile koalisyon kurarak hükümette yer edinmiş ve RP, neoliberal küresel kapitalizmin hem bazı kazananlarının, hem de kaybedenlerinin desteğini İslami bir toplumsal ve siyasal düzenin adilliği söylemi üzerinden aldığı,"¹³⁰ yaklaşımıyla yorumlamıştır.

Siyasal İslam'ın yükselişi ve başarısı hususunda Haldun Gülalp, RP'nin siyasal İslamcı hegemonya projesi, tekeli kapitalizmin, Batıcılığın ve Kemalizm'in kültüralist ve ahlaki eleştirisiyle; bireysel girişimcilerden müteşekkil olduğunu söylemiştir. Bunun da eşitlikçi bir küçük burjuva toplum ütopyasına karşılık geldiğini belirtmiştir. Gülalp, "Adil Ekonomik Düzen'i, kimlik sorunları çerçevesinde liberal demokrasiyi içine alan birçok hukukluluk projesi gibi unsurları birbirine eklemlenmiş olmakla açıklamıştır. Böylece siyasal İslamcı hegemonya projesiyle, esnek üretim ve istihdam çerçevesinde ihracata yönelik piyasa ekonomisine de uyum sağladıkları sonucuna varmıştır.¹³¹

Gülalp, küçük ve orta sermayeyi ve onun özellikle dindar-muhafazakâr kesimlerini, neoliberal küresel kapitalizmden en olumsuz etkilenen işçi sınıfının örgütsüz ve alt katmanlarını dahi içine aldığı belirtmiştir. Toplumsal statüde

¹²⁸ İsmet Akça, **a.g.m.**

¹²⁹ Haldun Gülalp, **Kimlikler Siyaseti**, Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri, Metis Yayınları, İlk Basım, İstanbul, 2003, s.41

¹³⁰ Haldun Gülalp, **a.g.e.**,s.41; ayrıca bkz. <http://baslangicdergi.org/turkiyede-2000ler-guvenlik-merkezli-siyasetin-ve-siyasal-guvencesizligin-devamliligi/>, erişim tarihi:12.02.2015

¹³¹ Haldun Gülalp, **a.g.e.**,ss.44-45

yükselme umudu besleyen dindar-muhafazakâr meslek sahibi orta sınıfları toparlayarak, onların da desteklerini almakla başarı sağlandığını, belirtmiştir.¹³²

Yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan küreselleşme¹³³ bağlamında, ulus-devletin ve sınıf siyasetinin zayıflaması ve gerilemesi dönemi yaşanmıştır. Buna karşın, yeni muhalefet biçimleri de oluşmaya başlamıştır. Bu gruplar arasında etnik ve dinsel kimliğe dayalı olanların da yerini aldığı birçok yazarca belirtilmiştir. Gülalp, bu programa teorik ve ideolojik destek vermeyi kendine amaç edinmiş olan "Kadro hareketi" de, ulusçu bir devletçilik kavramlarının, kalkınma sürecinin temel dinamikleri olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Kadro teorisyenlerine göre kalkınma, kapitalist sistemden uzaklaşılarak sağlanabilir. Bu kurama göre öncülük edecek güçte bir sınıf olmadığı için, bu süreci çalıştırmak da devletin görevidir.¹³⁴

Haldun Gülalp Türkiye'de 1990'lı yıllarda siyasal İslam'ın önde gelen kurumsal temsilcisinin Refah Partisi olduğunu "*Kimlikler Siyasetinde*" belirtmiştir. REFAHYOL hükümeti döneminde bu yükselişin tepe noktasına ulaşıldığını ve kendisini birçok İslamcı kuruluş ve örgütler ile basın ve yayınların, İslamcı vakıf ve bir İslamcı işçi sendikası konfederasyonu ile işadamları derneğini örneğini vermiştir. Refah'ın temsil ettiği biçimiyle İslamcılığı çok sınıflı bir siyasal hareket olarak nitelemiştir. Refah Partisinin toplumun yaşam tarzını değiştirme ve kendi kurguladığı biçimiyle bir İslami toplum oluşturma projesi için sınıf temelli meseleleri de bir araç olarak,¹³⁵ kullandığını savunmuştur.

Caner Taslaman, Refah Partisi'nin iktidara gelişi ve iktidardaki bazı icraatlarının sıkıntılarını yorumlamıştır. Bunlardan; kamusal alanda İslamlaşmaya yönelik hamleler yapması, Ortadoğu'da İslami yönelimli devletlerle iktisadi ve siyasal alanlardaki işbirliğine yönelik girişimleri, Batı dünyası hegemonyasına karşı; uluslararası İslami alternatiflere ağırlık vermesine yönelik davranışlar,

¹³² Haldun Gülalp, *a.g.e.*,ss.44-52

¹³³ *Küreselleşme*'yi "Merkez-Çevre arasında ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ilişkilerdeki artan oranda bir iç içe geçmişliğin yaşandığı bir sürece girmişlik iddiası." olarak açıklarken; Henry Kissinger'in ise: "Küreselleşmenin ABD hegemonyasının başka bir adı." olduğu bilgisini Mahir Kaynak aktarmıştır.

Mahir Kaynak, Emin Gürses; *Büyük Ortadoğu Projesi*, Timaş Yay., 15.baskı, İstanbul,2006, ss.113-114

¹³⁴ Haldun Gülalp, *a.g.e.*,ss.132-133

¹³⁵ Haldun Gülalp, *a.g.e.*,ss.51-52

şeklinde sıralamıştır. Bu hamlelere karşı; "*Ordunun, burjuvazinin belirleyici kesimlerini ve örgütlü emeğin haklarını büyük oranda temsil eden sendikaların, kentli orta sınıfların önemli bir kesiminin tepkisine yol açmış*,"¹³⁶ olmakla açıklamıştır.

İslami alternatiflere Refah Partisi tarafından verilen ağırlık eğilimi konusunda görüş belirten Taslaman; "ordunun tehdit odaklı güvenlik siyasetine daha fazla sarılması, böylesi bir toplumsal tabana dayanarak ve bu tabanı hem mobilize eden hem de aktif rızasını devşirme cihetine gittiğini belirtmiştir. Buna, 28 Şubat 1997'de 18 maddelik iç güvenliğin tehdit edildiğine dair listeyi Erbakan Hoca'ya MGK kararlarına istinaden imzalatmaları"¹³⁷ örneğini vermiştir. Böylelikle siyasete müdahalede bulunduğu yargısına ulaşmıştır.

Yapay kriz sürecinin sonlanması sorunsalı üzerine Taslaman; siyasal İslamcılığın siyasi gücünü, iktisadi gücünü, eğitim ve medya gibi bütün alanlardaki etkisini tamamen yok etmek üzere 28 Şubat'ın kurgulandığı, çıkarımında bulunmuştur. Türkiye siyasetinin merkez partiler etrafında yeniden dizayn etmek gibi bir dizi müdahalelerle¹³⁸ dolaylı bir ayar çekildiği kanısına da varmıştır.

Türkiye'deki merkez-çevre ilişkisini temel bölünme eksenini olarak gören birtakım yazarlar da mevcuttur. Bunlar, çalışmalarında merkez-çevre ayırımını; yaşam tarzlarına kültür ve ideolojik açıdan bakmakla, açıklarlar. Bu bir bakıma Şerif Mardin'in merkez-çevre yaklaşımıyla da paralellik gösterir. Haldun Gülalp'in çizdiği kuramsal çerçevesiyle; "*Modern Türkiye'de merkez Kemalizm tarafından temsil edilmekte olup, Kemalist devlete uzak ve karşıt olanlar siyasi, iktisadi ve ideolojik düzeylerde dışlanmış ve çevreye itilmişlerdir*."¹³⁹

Mustafa Özel Adil Düzen eleştirisinde, özellikle ekonomi yönündeki görüşlerinin ağırlık kazandığı görülür. Özel, Adil Düzen'in ekonomi ve piyasaya yaklaşımını "*Piyasa Düşmanı Kapitalizm*" adlı eserinde, kapitalizmde rekabetin normal olduğu, liberal ve sosyalistlerin bu konuda yaklaşımlarının çok da farklı

¹³⁶ Caner Taslaman, "*Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*", İstanbul Yay., (b.y), 2011, ss.242-243; ayrıca bkz. <http://baslangicdergi.org/turkiyede-2000ler-guvenlik-merkezli-siyasetin-ve-siyasal-guvencesizligin-devamliligi/>, erişim tarihi: 12.02.2015

¹³⁷ Caner Taslaman, *a.g.e.*, s.243

¹³⁸ Caner Taslaman, *a.g.e.*, s.243

¹³⁹ Haldun Gülalp, *a.g.e.*, s.42

olmadığını belirtmiştir. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sosyal tarih çalışmalarında kapitalizmin bir rekabet düzeni değil, tekelci bir "piyasa düşmanı" ¹⁴⁰ olduğunu söylemiştir.

Özel, Adil Düzen'in ekonomi yaklaşımını, "*kurumsal iktisat*" ¹⁴¹ yaklaşımı ile yorumlamıştır. Adil Düzen yaklaşımındaki temel hatanın, piyasanın basit bir mekanizma olduğu varsayımından kaynaklanması, algılamasını hatalı bulmuştur. Olayın kontrolü ve karmaşıklığından dolayı Adil Düzen'in piyasa hâkimiyetini sağlama görüşünün olmayacağını savunmuştur. Özel: "*Piyasalar içinde milyonlarca tarafın milyonlarca malı, milyonlarca kez değiştiği bir keşif sürecidir. Böyle bir süreci hiçbir aygıt kontrol edemez.*" ¹⁴² şeklinde açıklamıştır.

Konumuzla ilgili, birtakım eleştirel ve destekleyici makale ve yazıları olan Menderes Çınar, "İslam'daki özgürlük ve mülkiyete sahip olma anlayışını; Rodinon'dan "*laissez faire*" aktarımını; ortak çıkarı savunan devletin, İslâm'da özel sektörün çalışmasını etkileme ve düzenleme yetkisi; Choudhury'e göre, İslâmî ekonominin üç temel prensibinin izahı gibi birçok konuyu "*İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*" makalesinde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu ve benzeri ekonomik yaklaşımlar 3. Bölüm'de (Milli Görüş'ün Ekonomi Yaklaşımı) genişçe ele alınıp incelenecektir.

1.6.8. Milli Görüş Teorisini Destekleyici Yaklaşımlar

Milli Görüş hareketine ve genel olarak Türkiye'de İslami hareketlere olumlu yönde yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlar, siyasal İslam'ın oluşumu ve gelişimini yine sosyolojik teoriler olan modernleşme gibi kavramlarla

¹⁴⁰ Mustafa Özel, **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993, ss.75-85

¹⁴¹ Kamil Güngör'e göre **Kurumsal İktisat**: Kurumsalcılar sistemli teoriler kurmak yerine gelenekleri, kurumları ve davranışları incelerler. Tümevarım metodu kullanarak sonuca varmaya çalışırlar. Ekonominin sadece piyasadaki ibaret olmadığı mantığı çerçevesinde ekonomiyi tüm yönleriyle inceleyerek gelişimin temel dinamiklerini belirlemeye çalışırlar. Kurumsalcılar ekonomiyi ve evreni yönlendirmektense var olan kurum ve kuralları inceleyerek bir sonuç çıkarmaya çalışırlar. Kapitalizmin ve sanayi toplumunun ortaya çıkardığı sorunların nasıl çözümleneceği üzerinde araştırma yapmaktadırlar. Kamil Güngör, *İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış Ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, ss. 32-33

¹⁴² Mustafa Özel, **a.g.m.** ss.75-85

açıklamaktadırlar. Modernleşmenin yanında ortaya çıkan "*siyasi fırsat yapısı*" kavramını da kullanan yazarlar olmuştur. Bunlardan biri olan Hakan Yavuz'a göre;

"Modernleşme sürecinde kentlileşen ve eğitim seviyesi artan İslami gruplar, siyasetin kendilerine sunduğu fırsatlardan da yararlanarak güçlenmiş olmakla, Türkiye koşullarında İslam'ın, gelişmenin önünde bir engel değil, kalkınmayı kolaylaştırıcı; hatta itici motor rolü oynamakta olduğunu belirtmiştir." ¹⁴³

İslamcılığı geri bir ideoloji olarak tanımlayan modernleşme kuramına tepki olarak *Modern Mahrem* adlı eserinde eleştiri getirenlerden biri de Nilüfer Göle'dir. Göle, Kemalist devlete ve onun ayrıcalıklı konumuna yerleşmiş toplumsal aktörlerine karşılık, yükselmeye çalışan "seçkinler hareketi'ni gösterir. Cumhuriyetçi seçkinler ile İslamcılar arasındaki güç ve iktidar mücadelesinin "*habitus*", "*kültürel kodlar*" ve "*yaşam tarzları*" alanında sürdüğünü belirtmiştir. Bu durumu da somutlaştırdığı başörtüsü örneğiyle;

"İslamcı sembollerin kullanımını, toplumsal yükselmenin çevreden-merkeze doğru ilerleyen hareketlenmenin bir aracı olarak kavramlaştırma temayülü içinde olmakla, açıklamıştır." ¹⁴⁴

Modernleşmeyi,¹⁴⁵ Batılılaşma ile özdeş sayan klasik görüşün artık terk edildiğini belirten Ali Yaşar Sarıbay, "*Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası, MSP Örnek Olayı*" çalışmasında buna ilk katkı yapanın da 1967 yılında yazmış olduğu "*Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma*" adlı makalesiyle Huntington'dan gelmekle; "*Gelişmişliği ya da az gelişmişliği her çeşit siyaset sisteminde bulanabilecek bir nitelik saymanın daha yerinde olacağı...*"¹⁴⁶ kanaati, olumlu bulmuş ve bu yaklaşımı destekleyici açıklamalar yapmıştır.

¹⁴³ M. Hakan Yavuz, **a.g.e.**,s.18

¹⁴⁴ Nilüfer Göle, **Modern Mahrem**, (Medeniyet Ve Örtünme), Metis Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2011, ss.178-182

¹⁴⁵ Özbek'in vasıflandırdığı modern tanımına göre, "Modernite olarak nitelenen, aşağı yukarı son iki yüz yıllık tarihsel süreçteki ekonomik ve sosyal dönüşümler neticesinde şekillenen bir yönetim tarzı, devlet ve toplum arasında özel bir ilişki biçimi"¹⁴⁵dir. Nadir Özbek, "*Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet*", **Toplum ve Bilim**, Sayı: 92, Bahar 2002, s. 9.

¹⁴⁶ Ali Yaşar Sarıbay, "*Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası "MSP Örnek Olayı"*", Alan Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul, 1985, s.17

Ali Yaşar Sarıbay, tarihsel bağlamda Türkiye'nin modernleşme¹⁴⁷ süreci ve İslami ideolojiyi iki evreye ayırarak incelemiştir. Birinci evresini Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki reform girişimleri olarak Batılılaşma; ikinci evresini ise Cumhuriyet dönemindeki girişimleri kapsayan modernleşme hareketleri olarak açıklamıştır. İslamcı ideoloji/İslamcılar, Osmanlı İmparatorluğunda gördükleri gerileme nedenini İslamcı zihniyeti anlayamamaktan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu düşünceye göre: "*Osmanlı'nın tekrar azamet ve satvetine kavuşmasının yegane yolu, gerçek surette İslamiyet'e dönmeye mümkün görmektedir.*"¹⁴⁸ Sarıbay'a göre; İslamcı ideoloji, aynı zamanda Batılılaşmayı bir kimlik sorunu olarak da görmektedir. Bu ideoloji: "*Batı uygarlığı, Hıristiyan uygarlığıdır. Biz ise İslam uygarlığındayız ve İslamcılık sadece bir din değil, bir uygarlıktır.*"¹⁴⁹

Sarıbay, Erbakan Hoca'nın Odalar Birliği'ndeki mücadelesinin, Anadolu küçük ve orta girişimciliğinin bir siyasi parti olarak örgütlenmesini gerekli görmüştür. Partide esnaf ve sanatkârların ağırlıklı temsil edilmesini, MSP'yi sınıfsal bir tabana oturtmaya yeterli olarak da görmemiştir. O, partinin bir ideoloji partisi olma niteliğinin daha ağır bastığını belirtmiştir. Batıdaki Hıristiyan Demokrat partilerinden farklı olarak büyük ölçüde Türkiye'de laikliğin evrimiyle açıklanabileceğini savunmuştur. Batıdaki Hıristiyan Demokratları bir sistem-içi tartışmaya yönelik ılımlı, tutucu olarak nitelerken; MSP'yi sistem-üstü tartışmaya yönelik daha radikal bulmuştur.¹⁵⁰

Sarıbay, Milli Görüş'ün ilk siyasi partisi olan Milli Nizam Partisi'nin 26 Ocak 1970'de Türk siyasal hayatındaki yerini almasına yönelik yaptığı açıklamada: "*MNP'nin kuruluşunu zorunlu kılan nesnel koşullar, sanayileşen Türk toplumundaki işlevsel bölünmelerin keskinleşmesinin bir sonucu olarak görür. Kamuoyu ve basın da Milli Nizam Partisi ve yöneticilerini siyasal yollarla Türkiye'de İslamiyet'in destekleyicisi olarak gördüklerini,*"¹⁵¹ belirtmiştir.

¹⁴⁷ "Modern" sözcüğü Latince "yeni" anlamındadır.

¹⁴⁸ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.** s.60

¹⁴⁹ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.** s.60

¹⁵⁰ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.** s.60

¹⁵¹ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.**,s.99

Az da olsa Milli Görüş hareketinin ve bu hareketle bağlantılı partilerin gelişimi ve değişimlerini salt siyasi nedenlerle açıklayan çalışmalar da mevcuttur. Partiler arası siyasetin dinamikleri ve parti içi siyasi rekabetin ortaya çıkması gibi faktörler bu yaklaşıma göre önemli açıklayıcı unsurlardır. Bu çalışmada ise, karşılaştırmalı siyaset alanında giderek önemi artan ideoloji ve fikirlerin açıklayıcı rolüne vurgu yapan yaklaşımlardan yararlanılmakla, altyapısal unsurların yanında fikirler ve ideolojiler, insanların zihni yapılarını ve davranış kalıplarını şekillendirdiklerinden, ortaya çıkan sonuçların sebepleri olarak değerlendirilebilir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde İslamcı çıkışlı ilk parti, MSP (Milli Selamet Partisi) olarak görülmüştür. Bu anlamda MSP, sosyal hayattaki çöküşün ve gerilemenin nedenini doğrudan İslam'dan ayrılmada görmekle, çağdaşlaşmaya kuşkuyla bakmakta olanların temsil edildiği bir örgüt¹⁵²olarak tarif edilmiştir. MSP, İslamcı-gelenekçi tezin savunmasını yaptığı gibi, sanayileşmiş bir Türkiye'yi de istemektedir.¹⁵³ Bu anlamda Milli Görüş'ün temel felsefesinin, "manevi kalkınma" ile "maddi kalkınma" hamlelerini birlikte götürme çabalarının yanında, yoksulluk¹⁵⁴ problemlerini çözmeye yönelik hamlelerinin belirgin bir şekilde geçmiş icraatlarında görüldüğü, rahatlıkla söylenebilir.

1.7. SİYASETTE SİYASAL İSLAM'IN BAŞLANGICI

Siyasette siyasal İslam'ın başlangıcı, son dönem Osmanlı aydınları arasında başlamakla, çok partili döneme geçişle belirginleşmiştir. Özellikle 1949 yılında CHP iktidarında Başbakan olan Şemseddin Günaltay'ın -İstanbul Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi Dekanlığı yapmış olması- siyasal İslam'ın ilk

¹⁵² Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.**, s.9

¹⁵³ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.**, s.9

¹⁵⁴ Yoksulluk ikiye bölünebilir. "Temel Yoksulluk", bir kişinin sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürmesini sağlayacak malların yokluğu sonucu ortaya çıkmaktadır. "Görece Yoksulluk" ise, herhangi bir toplumda, kişilerin gelirlerinin "iyi bir yaşama standardı"na ulaşmalarına yetersiz kalması durumunda ortaya çıkmaktadır. Görece olmasının anlamı, bir toplumda yoksulluk olarak tarif edilen yaşam standardının, diğer bir toplumda konforlu yaşam olarak görülebilmesidir.

Süleyman Özdemir, *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, 2.Baskı, İTO, Yayın No.2007-57, İstanbul, 2007, s.16

öncüleri olan Cemaleddin Afgani¹⁵⁵ ve talebesi Muhammed Abduh'tan etkiler alanlardan olması, bu harekete ivme kazandırmıştır. Sonrasında DP (Demokrat Parti) ve AP (Adalet Partisi) hükümetleri, İslami kesimden cemaatlerle olumlu ilişkiler kurmaları sonucunda bunları Meclis'e taşımışlardır.¹⁵⁶

Afgani'nin İstanbul'da yaşadığı sıralarda padişah 2. Abdulhamit tarafından Panislamizm alanında kendisinden yararlanmak istendiğine yönelik birtakım girişimlerde bulunduğu da kaynaklarda geçmektedir.¹⁵⁷ Cemaladdin Afgani, 1870 yılında İstanbul'a gelmiş ve aksiyoner olarak birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Afgani'nin bu tavrı ve birtakım açıklamaları onun padişah tarafından ev hapsi şeklinde göz altında bulundurulmasına neden olmuştur. Jön Türklerle görüşmesi ve daha sonra Darü'l Fünun'da yaptığı konuşma, burasının kapatılmasına sebep olmuştur. Afgani ve talebesi Muhammed Abduh'un¹⁵⁸ fikirleri Osmanlı

¹⁵⁵ **Cemaleddin Afgani:**1839 yılında İran'ın Esedabâd şehrinde doğmuştur. O, kendisini Afganistanlı bir Sünni olarak tanıtmıştır. Zira bu Şiiilerin takiyye anlayışından ileri gelmiştir. Şii inancına göre, bir Şii Müslüman olmayan bir toplumda kendisini onların dininden gibi gösterebilir veya Sünnilerin yanında Sünni gibi tanıtılabilir. Afgani, Hindistan'da dini ve dünyevi ilimler okumuştur. Mısır'a gitmiş ve siyasete atılmıştır. Hatta ilk derslerinden sonra babası Safder tarafından İran'a götürülerek Şii alimi Murtaza el-Ensari'den ders almış ve Irak'ta dört yıl kaldıktan sonra Hindistan'a geçmiştir. 1870 yılında İstanbul'a gelir. Bu gelişinde evvela Jön Türklerle görüşen Afgâni, Darü'l Fünûn'da bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında: "*Peygamberlik sanatlardan bir sanattır.*" dediği için İstanbul'un dışına çıkarılır ve zamanın Şeyhülislamı tarafından tekfir edilir. Mısır'da ve daha başka yerlerde mason localarının faaliyetleri ve güçleri hakkında bilgi sahibi olduktan sonra kendi amacını gerçekleştirmek üzere İskoç mason locasına girer. Bu locayı siyasete zorlamasıyla bu locadan atılan Afgâni, bu sefer French Grand Orient'a bağlı bir mason locası kurar. Bu faaliyetleri Mısır hükümeti tarafından iştirildiği zaman ülkeden çıkartılır. Not: Bu bilgiler Reşid Rıza'nın "*El-Üstazu'l İmam* " ve Abdülkadir el Mağribî'nin "*Cemaleddin*" adlı eserlerinde geçmektedir. (sadeleştirilmiştir.)

Kaynak:<http://gercekcemalettinafgani.blogspot.com.tr/erişim:07.09.2016>

¹⁵⁶ Caner Taslaman, *a.g.e.*, ss.76-78

¹⁵⁷ Hamza Türkmen, "*Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştirisi*" Ekin Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2014, ss.14-15

¹⁵⁸ **Muhammed Abduh:** Mısır'daki İslam modernizminin kurucularından birisi olan Muhammed Abduh, Cemaleddin Afgani'nin coşkulu bir öğrencisi ve ateşli bir takipçisi olarak bilinir. Abduh, on beş yıllık yakın dostlukları süresinde üstadının derslerini öylesini iyi öğrenmiş ki; onu geçti ve geride daha somut, mühim ve kalıcı bir miras bıraktığı söylenir. Bu mirası, yazılarında, konferanslarında, vaazlarında ve El-Ezher'de hocalık, Yönetim Kurulu Üyeliği ve Mısır Baş Müftülüğü gibi zeminlerde oluşturmuştur. Yazılarında, geleneksel ulemanın İslam kelamı ve fikhî konusundaki usulperest ve dogmatikliğinin eleştirisi görülür. O aynı zamanda sürekli olarak, modern bilimlerin öğretimine ve Batı'nın gelişim sebeplerini anlamaya duyulan gereksinimi vurgulamıştır. Çünkü ona göre Müslümanlar; geçmiş başarılarla yaşamaya devam edemezler ve yapmak zorunda oldukları şey dramatik bir biçimde değişen geçmişi, kendilerine daha iyi bir gelecek kurmak için şimdiye uyarlayabilmeleri idi. (Sadeleştirilmiştir.)

Kaynak: Hamdard İslamicus c. 9. sayı 4, s. 31-40 (Çev.M. Hilmi Baş), Çevrimiçi, 17 Mayıs 2014
<http://islamivahdet.com/muhammed-abduh-kimdir/> erişim.09.09.2016

modernistleri, Sırat-ı Müstakim, Sebil-ür Reşat gibi dergiler tarafından önemsenmiş ve yayımlanmıştır.¹⁵⁹

İslami değerlerle ilgili endişeler temelinde kurulduğu açıklanan ve birçok kişinin siyasal İslam'ın başlangıcı olmakla nitelendirdiği bu ideolojiyi merkeze taşımaya odaklanan ve tarihsel süreç içinde bunu başaran girişimin 1970'lerde Necmettin Erbakan ve arkadaşlarınınca kurulan Milli Nizam Partisi (MNP) olmuştur. İskender Paşa Cemaati şeyhi Mehmet Zahit Kotku'nun, teşvik ve desteğinin de bu hareketin oluşumuna vücut verdiği,¹⁶⁰ açıklamaları birçok kaynakta geçmektedir.

Süreç ile ilgili ayrıntıları Caner Taslaman, '*Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*' adlı yazımında, "1971 yılında Anayasa Mahkemesi, askeri darbenin hemen arkasından laikliğe aykırı gerekçesiyle MNP' nin kapatıldığı, daha sonra kurulan partilerin de aynı akıbete uğradıklarını"¹⁶¹ belirtmiştir. Caner Taslaman, Milli Görüş'ün tarihi sürecini aktarırken; MSP (Milli Selamet Partisi) 1972 yılında kurulup, 1980 askeri darbesinden sonra 1981'de kapatılmış; Refah Partisi (RP), 1983 yılında kurulup, 1998 yılında kapatılmıştır. Son olarak da bu partinin devamı niteliğindeki Saadet Partisi'nin (SP) kurularak günümüzde yaşamını sürdürdüğü¹⁶² açıklamasıyla, sürecin kısaca değerlendirmesini yapmıştır.

1.7.1. Necmettin Erbakan'ın Siyasete Atılması

Yahya Oğuz, Erbakan Hocanın siyaset sahnesine çıkışını, sömürü düzeninin zalim ellerinden, milletimizi kurtarmanın yolunun meclisten geçtiğine ilişkin kanaatine bağlamaktadır. Erbakan Hoca; "*kurtuluşun mekarim-i ahlak sahibi, adil, milletin istediği gerçek sistemi bütün kurum ve kuralları ile kuracak imanlı, amel-i salih sahibi olması, yönetimde bulunması ve meclise girmesiyle mümkün olacağını anlayınca, siyasi faaliyetlerine başlamış ve Konya'dan bağımsız milletvekili seçilerek MNP'yi kurmakla,*"¹⁶³ başladığını belirtmiştir.

¹⁵⁹ Caner Taslaman, *a.g.e.*, s. 78

¹⁶⁰ Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan*, Metis Yayınları, İstanbul, (b.y), 1990, ss. 223-224

¹⁶¹ Caner Taslaman, *a.g.e.*, s. 241

¹⁶² Caner Taslaman, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2011, (b.y.), s. 241

¹⁶³ Yahya Oğuz, *Erbakan'ın Misyonu*, Değişim Yayınları, (Baskı ve tarih yok), İstanbul, s.82

Karahasanoğlu, siyaset sahnesine çıkan bu dinamik, yeni hareketin mimarını Müslüman bir politikacı olarak tanımlarken, Türkiye'deki iktisadi istismarın karşısına soygunun, karaborsanın, yüksek faizin, murabahacılığın (tefecî), az emek ve para ile büyük zenginlik sağlama yollarının karşısına İslam'la çıktığını belirtmiştir. Hatta bu çıkış için Komünistlerin şaşırıldığını söylerken; *"Onlar işçinin, hakkı yenenin, iktisaden sömürülenin sadece Marks'ın çürümüştü ve eski prensipleriyle savunulacağını sanıyorlarken; şimdi karşılarında hiç bilmedikleri bir ufuk açılıyordu."*¹⁶⁴ istiareli açıklamasını yapmıştır.

"Masonluk, Siyonizm ve Erbakan" başlıklı yazınında Karahasanoğlu, Masonluk ve Siyonizm tehlikesi gören Erbakan Hocanın bu mevzudaki ilk imtihanını Odalar Birliği'nde verdiğini söylemiştir. Sonrasında ise, parlamentoda ve ünlü bir politikacı olarak memleket sathında milyonlarca insana ısrarla bu tehlikeleri anlattığını, halkı ikaz edip, mücadeleye çağırdığını belirtmiştir. Masonların ve Siyonist çevrelerin, kendilerine daha önce de karşı çıkanların olduğunu; ancak Erbakan Hoca'ya kızarak, ellerindeki güçlerle onu susturmaya, siyasi hareketini durdurmaya çalıştıklarını şu şekilde açıklar:

*"Erbakan, mason ve Siyonistlerle mücadeleyi yurt sathına kadar yayan geniş bir kampanya açmış, bunu siyasi ortamda da mesele yapmış, şahsi kabiliyeti, karakterindeki mücadele azmi ile şimdiye kadar görülmemiş şekilde genişletmiş, vatandaşın aklına ve yüreğine intikal ettirmiştir."*¹⁶⁵

Erbakan Hoca, 1969'da da Odalar Birliği Başkanı iken, zamanın hükümeti tarafından kanuni hükümler adeta hiçe sayılarak, polis zoruyla görevinden uzaklaştırılmıştır.¹⁶⁶ O, sanayiye gerekli ilginin gösterilmemesi üzerine siyasete atılmaya karar vermiştir. Erbakan Hoca, 14 Ekim 1969 tarihinde Konya bağımsız milletvekili olarak Meclise girmeyi başarmıştır. *"Hoca, parti kurmak için istişare çalışmalarına başlamış ve Necip Fazıl Kısakürek, Mehmet Zahit Kotku Efendi, Bayburtlu Paşa Dede Efendi başta olmak üzere; ülkedeki tecrübesiyle, faziletiyle,*

¹⁶⁴ Mustafa Karahasanoğlu, *Tek Adam Erbakan*, Nizam Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1975, s.42

¹⁶⁵ Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.39

¹⁶⁶ Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.39

*irfan ve itibarıyla tanınmış kişilerle bireysel ve toplu istişareler yaptıktan sonra, 26 Ocak 1970 tarihinde Milli Nizam Partisi'ni kurduğunu,*¹⁶⁷ açıklamıştır.

Milli Nizam Partisi, Adalet Partisinden istifa eden Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas'ın da katılımıyla¹⁶⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üç sandalyeyle temsil hakkına sahip olmuştur.¹⁶⁹ 26 Ocak 1970 yılında Milli Görüş'ün ilk partisi olan Milli Nizam Partisi'ni kurup siyasete giren Erbakan Hoca, 1971 Nisan'ında ihtilal yönetiminin de baskısıyla siyaset yaptığı Milli Nizam Partisi, antidemokratik bir biçimde kapatılmıştır.¹⁷⁰

11 Ekim 1972 tarihinde kurulan MSP (Milli Selamet Partisi), Erbakan Hoca liderliğinde girdiği 14 Ekim 1973 seçimlerinde % 12 oyla 48 Milletvekilliği ve 3 Senatörlük kazanarak 51 parlamenterle Meclis'e girmiştir. 1974 yılı başında kurulan MSP-CHP koalisyonu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez "Siyasal İslam", hükümet ortağı olarak da olsa iktidara gelmiştir.¹⁷¹ MSP, koalisyonun bozulmasından sonra 1975 yılında Demirel başkanlığında kurulan sağ partiler, dörtlü koalisyonda/Milliyetçi Cephe (AP, MSP, MHP, CGP) de yer almıştır. MSP'nin Genel Başkanı Erbakan, yine Başbakan Yardımcılığı ve Ekonomik Kurul Başkanlığı görevlerini üstlenmiştir. Erbakan Hoca, 5 Haziran 1977 seçimlerinden sonra kurulan üçlü koalisyonda (2. Milliyetçi Cephe) da hükümet ortağı olmuştur. Böylece MSP, toplam 4 yıl süreyle hükümet ortaklığı¹⁷² yapmıştır.

1978 yılı başında 12 Eylül 1980'e kadar muhalefette kalan MSP'nin Genel Başkanlığını yürüten Erbakan Hoca, 12 Eylül İhtilali'nin getirdiği yasaklarla Eylül 1987 yılına kadar politikadan uzaklaştırılmıştır. Eylül 1987'deki referandumla tüm liderler gibi yeniden siyasi haklarını elde etmiştir.¹⁷³ Erbakan Hoca, 19 Temmuz 1983 tarihinde kurulmuş olan Refah Partisi'nin, 11 Ekim 1987 tarihinde yapılan kongresinde oy birliği ile yeniden genel başkanlığına seçilmiştir. Necmettin Erbakan

¹⁶⁷ Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.39

¹⁶⁸ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

¹⁶⁹ <http://www.timeturk.com/tr/2011/02/27/> (Çevrimiçi) milli-nizam-nasil-kuruldu-nasil-kapatildi. html (erişim tarihi: 30.01.2016)

¹⁷⁰ Musa Üzer, "*Milli Görüş Hareketi: Millilik mi, İslamcılık mı?*", (Çevrimiçi) <http://www.ozgurder.org/>, erişim tarihi:26.12.2015

¹⁷¹ Naci Cepe, Umran, "*Toplumsal Değişme Sürecine Dair Algular*", 224.sayı, İstanbul, Nisan 2013, ss.40-41

¹⁷² Erbakan, (2002), *a.g.e.*, s.10; ayrıca bkz. <http://www.saadet-partisi.blokspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>

¹⁷³ Naci Cepe, *a.g.e.*, s.41

20 Ekim 1991 seçimlerinde Konya'dan Milletvekili seçilerek,¹⁷⁴ siyasi çalışmalarını sürdürmüştür.

Erbakan Hoca, 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde tekrar Konya'dan Milletvekili seçilerek Meclise girmiştir. Bu seçimlerde Refah Partisi % 21.38 oranında ve 6.012.450 oy oranıyla birinci parti olmuştur. Kısa süren DYP-ANAP (ANAYOL) koalisyon hükümetinin bozulmasıyla, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 28 Haziran 1996 tarihinde hükümeti kurma görevini Necmettin Erbakan'a vermiş ve RP ile DYP arasında REFAH-YOL hükümeti kurulmuştur. 8 Temmuz'da TBMM'de güvenoyu alarak, Türkiye'nin 54. Cumhuriyet Hükümeti, Necmettin Erbakan Başbakanlığında kurulmuştur. Ocak 1997'de Sincan Belediyesi'nin düzenlediği "Kudüs Gecesi" nedeniyle post-modern bir darbe diye nitelenen 28 Şubat 1997 tarihindeki Milli Güvenlik Kurulu kararları sonrasında istifaya zorlanmıştır. Artan baskılarla REFAHYOL hükümeti, Haziran 1997'de istifa ettirilmiştir.¹⁷⁵

REFAHYOL Koalisyon hükümeti sırasında Erbakan Hoca, halkın da desteğini almakla, D-8'i kurmuştur. Bu oluşum bir çok önemli başarısının yanında, uluslararası alanda gelişmekte olan 8 ülkenin işbirliğine öncülük etmiştir. "*Büyük bir gayretle bir yıl gibi kısa bir sürede D-8 (Development-8) oluşumunu meydana getirmesi, önemli bir olay*"¹⁷⁶ olarak görülmüştür. Bu oluşum, halk tarafından önemsenmiş ve zamanın basın-yayın yazarları tarafından da ilgiyle izlenmiştir.

Erbakan Hocanın kurduğu dört parti; (MNP, MSP, RP, FP) laiklik karşıtı eylemleri iddiasıyla, anayasal düzeni yıkma ve din devleti kurma gibi iddialarla kapatılmıştır. Sadece Türkiye'de değil, Batı dünyasında ve Müslüman dünyada, İslamcılık¹⁷⁷ ekseninde siyaset yapmasıyla tanınan Erbakan Hoca, siyasal

¹⁷⁴ Erbakan,(2002),**a.g.e.**,s.10

¹⁷⁵ Naci Cepe, **a.g.e.**,s.41; ayrıca bakınız,https://tr.wikipedia.org/wiki/1995_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri, erişim tarihi: 14.09.2016

¹⁷⁶ Erbakan,(2002),**a.g.e.**,ss.10-12

¹⁷⁷ **İslamcılık:** " Sultan Abdülaziz döneminde Cemaleddin Afgani, Osmanlı devlet ricali nezdinde nasıl ki "*İttihadı İslam*" fikrini Müslümanlar açısından zamanın maslahatına uygun bir proje olarak gündemleştirmiş, daha sonra bu proje saltanatın çıkarları için kullanılmış ve Batılı siyasiler ve oryantalistler tarafından da " Pan-İslamizm" olarak nitelendirilmişse; Müslüman öncülerin oluşturduğu "*ihya ve ıslah*" çabalarının heyecanı da gerek İttihad ve Terakki kadroları tarafından gerek Batılı sosyal bilimciler tarafından daha sonra "**İslamcılık**" olarak nitelendirilmiş ve İslamcılık tabiri Osmanlı'da bir tarz-ı siyaset

söyleminde dönemsel farklılaşmalar olsa da, hep "Milli Görüş" zihniyetli olarak¹⁷⁸ anılmıştır. Dolayısıyla onun kurguladığı sistemin, kırk yılını aşan siyasal süreci zarfında ümmet anlayışı üzerinde şekillendiği, geliştiği de söylenebilir.

Erbakan Hocayı sağcı partilerden, özellikle de milliyetçi kesimden ayıran en önemli özellik, etnik kökenlerin hepsine ümmet şuuruyla bakması gösterilir. Çünkü o, parti yönetiminde Kürt, Arap, Balkan göçmeni, Çerkez ve Gürcülere de yer verip, bunlar arasındaki dengeyi iyi kurduğu, belirtilmiştir. Dolayısıyla Milli Görüş hareketinin bu anlayışı, "ulus-devlet" modelini sorguladığı için Cumhuriyet rejimiyle de belli anlamlarda çelişkiye düştüğü; Erbakan Hocaya aktif siyasete girdiği günden itibaren "çekince" konulması,¹⁷⁹ belki de bu anlayışın rolü olarak okunabilir.

1960'lı yılların başında sağcılığın revaçta olduğu görülmüştür. Komünizme karşı mücadele esası da ister istemez Milliyetçilik Blok'unun içinde yer almayı beraberinde getiriyor olması; dünyada ve Türkiye tarihinde istisnai bir dönem olarak görülmüştür."1970'li yıllar ve sonrasında ise durumun gitgide azalarak, 1991 yılında RP'nin MHP ve IDP ile yapmış olduğu seçim ittifakı, RP'nin reel olarak "milliyetçi-muhafazakâr" çizgiye yeniden kısa süreli bir dönüşü şeklinde yorumlansa da, bunun söylemsel bir kaymadan ziyade, bir taktik olarak okunması daha doğru olacaktır."¹⁸⁰

Erbakan Hoca, 1994'te Bingöl'de, kendisini sıkıntıya sokan konuşmasında Kürt kökenli halk için sarf ettiği sözlerinden dolayı, siyasi yaşamının en ağır cezasını aldığı belirtilmiştir. Bu konuşma sözlerini Can şöyle nakleder;

"Ülkenin evlatları asırlar boyu mektebe başlarken besmeleyle başladığı halde siz geldiniz, bu besmeleyi kaldırdınız. Ne koydunuz yerine? "Türküm, doğrucuyum, çalışkanım." Ee... Sen bunu söyleyince öbür taraftan da Kürt kökenli bir Müslüman evladı "Ya, öyle mi? Ben de Kürdüm, daha doğrucuyum, daha çalışkanım" deme hakkını kazandı."¹⁸¹

---

olarak kullanılmıştır." Hamza Türkmen, *"Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştirisi"* Ekin Yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 2014, ss.14-15

¹⁷⁸ Umran Dergisi Önsözü, Şan ofset,200. sayı, Nisan 2011, İstanbul, s.1

¹⁷⁹ Umran Dergisi, *a.g.m.*,s.1

¹⁸⁰ Umran Dergisi, *a.g.m.*, s.1

¹⁸¹ Umran Dergisi, *a.g.m.*, s.1

RP'nin kapatılmasıyla birlikte Necmettin Erbakan hakkında 5 yıl siyaset yasağı getirilmiştir. Bununla da kalınmayıp, yasağın üçüncü yılında Kürtçülük ve bölücülük suçundan hem hapis, hem de ömür boyu siyaset yasağına mahkûm edildiği belirtilmekle, Burhaneddin Can, şu açıklamayı yapmıştır;

*"Erbakan'ın, bu sözleriyle ulus-devlet modeliyle kurulan Cumhuriyet'in kurucu mottosuna karşı bir tavır aldığını ve O, söz konusu modelin ırkçılık ve İslam'dan uzaklaşma özellikleri taşıdığını ima etmiştir."*¹⁸²

Can, açıklamalarına ilave olarak; *"Ölümünde bile direnişini ve isyanını sürdüren bir adam."*¹⁸³ yakıştırmasını da ayrıca Erbakan Hocanın gösterdiği değişmeyen bu tavrına bağlamıştır.

Milli Görüş hareketinin temel dinamikleri değerlendirilirken, doğduğu ve öncü kadrosunun yetiştiği ortamın da göz ardı edilmemesi gereken önemli temel noktalardan biri olarak gören Can, *"İttihatçı Cumhuriyet kadroları İslami ve geçmiş tarihi ret ederken, yeni bir ulus yaratmayı ilke edindiklerini"* belirtmiştir. Bunun için yapamayacakları hiçbir şeyin olmadığını Tandoğan¹⁸⁴ örneğinde verirken, bunu da *"Cumhuriyet kadrolarının psikolojisinin yansıması"* olmakla açıklamıştır. *"Kızılay'a köylü kıyafetlilerin sokulmadığı, Kur'an'ın yasaklandığı, jandarmadan korkularak kaçıldığı bir dönemin yaşandığı,"*¹⁸⁵ bir rejim değerlendirmesinin kritiğini yaparken, ortamı da göz önünde bulundurmayı daha sağlıklı bir okuma olarak görmüştür.

Eğitim sisteminin de, adından başka her yönüyle gayri milli olmakla eleştiren Can, eğitimdeki genel yaklaşımın: *"Kendi tarihini, inanç sistemini ve kültür medeniyetini aşağılama ve karalamalarla dolu, Batı hayranlığı ve taklitçiliğinin hat safhada olduğu, yurt dışına eğitim için gidenlerinse; ülkelerine dönüşte kendi halkını hor görüp, kültür ve medeniyetinden nefret etmeleriyle sonuçlandığı;*

¹⁸² Umran Dergisi, *a.g.m.*, s.1

¹⁸³ Burhaneddin Can, *Umran Dergisi*, Şan ofset, 200. sayı. Nisan 2011, İstanbul, s.16

¹⁸⁴ Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın, sarf ettiği söz: "... *Anadolulu milliyetçilik, komünistlik senin neyine? Bu ülkeye komünizm gelecekte onu da biz getiririz. Senin görevin asker olmak, çiftçilik yapmaktır.*" Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.* s.17

¹⁸⁵ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*s.17

başörtülülerin aşağılandığı, devlet dairelerine ve üniversitelere sokulmadığı"¹⁸⁶ minvalindeki eleştirilerinde sıralamıştır.

MNP'nin başlangıçta bir hareket değil, siyasi bir parti olduğunu açıklayan Can, öncülüğünü de Erbakan Hocanın yapmadığını belirtmiştir. Erbakan Hocanın profesör olması, Odalar Birliği'nde vermiş olduğu mücadelesi, mağduriyeti, namazlı-niyazlı bir profesörün halk üzerindeki olumlu etkisi, mevcutlar içerisindeki karizması, vizyonu ve ufkunun onu liderliğe taşıdığını söylemiştir. Bunu da Erbakan Hocanın yol boyu kurduğu yan kuruluşlarla partiyi büyük bir harekete dönüştürmüş,¹⁸⁷ olmasına bağlamıştır.

Burhaneddin Can, MNP ile başlayan Milli Görüş hareketinin, başlangıçta bünyesinde barındırdığı üç ana noktadaki eksikliğin yol boyu hep sıkıntısını çektiğini anlatırken, bunların : "*Kadro anlayışı; uzun vadeli strateji yokluğu; teorik-felsefi alt yapı eksikliği.*"¹⁸⁸ stratejilerindeki zayıflık ilişkisine bağlar. Ona göre kadro anlayışı;

*"Kadro, disiplinli, hiyerarşik bir birlikteliktir. Hareketin en ehliyetli, liyakatli, insan unsurudur. Kadro, davasının fikri-felsefi, inanç temellerini bilen ve içselleştiren, hareketin metot, stratejisini kuran, yürüten, savunan yüksek şuur sahibi, olaylar karşısında yılmayan, yıkılmayan, çelik iradeli, sabırlı, metanetli bir insan topluluğudur."*¹⁸⁹

Burhaneddin Can, Milli Görüş hareketini kadro hareketi olarak görmez. O, bu durum hakkında: "*Başlangıçta Milli Görüş hareketi tepkisel bir toparlanış hareketidir. O günün toplumsal taleplerine tekabül etmişlerdir.*" Milli Nizam Partisi'nin kurucularını da bir kadrodan ziyade, ortak paydalar etrafında bir araya gelmiş bir ekip olarak görmüştür. Bir kadro olmadığı açıklamasını daha da ileri taşıyarak, bazı taktik konularda parti içi yetkililerle aralarında ihtilaf çıkıp yollarını süreç içinde bir kısım kişilerle ayırdıkları; "*...bununla beraber Erbakan'ın kapatılan partilerin yerine yenileri kurulurken ortaya çıkan insan unsurunu uzun süren sohbetlerle bir eğitime tabi tutup lider ağırlıklı ve merkezli bir kadro*

¹⁸⁶ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.s.*17

¹⁸⁷ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.s.*19

¹⁸⁸ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.s.*20

¹⁸⁹ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.s.*20

oluşturduğu."¹⁹⁰ çıkarımlarında bulunmuştur. Özetle Can, küçük çaplı, sadece lider ağırlıklı ve merkezli bir kadro oluşturulduğu sonucuna varmıştır.

Farklı bir yaklaşımla bu hareketin müphem bir dil kullandığını belirten Hasip Yokuş, "Adil Düzen" ve "Milli Görüş" gibi birtakım söylemlerin içinin doldurulmadığı yönünde sarf ettiği eleştirisinde; "...*fakat Peygamberimiz mesajı gizlememiş ve muğlak ifadeler kullanmamıştır. İlk günden itibaren muhataplarına mesajı apaçık ve içi dolu bir şekilde sunmuştur. Bu yüzden Milli Görüş kesin kırmızı çizgi çizmemiş, konjonktüre göre değişen sığ bir söylem üretmiştir.*"¹⁹¹ yorumunda bulunmuştur.

1.7.2. Milli Görüş Hareketi'nde Teori - Pratik İlişkisi

Milli Görüş hareketinin içinde doğduğu siyasi ortamın ve başlangıçta kurulan stratejilerindeki izlenen eksikliği, bu hareketin mücadele sürecinde hep etkisini hissettirmiş¹⁹² olduğu görüşüyle Can; "*Türkiye'deki parlamento içi siyasete birçok konuda ilkleri sokan ve savunan bir partinin bütün bunları, ancak slogan düzeyinde ele almış olması, felsefi alt yapısını inşa etmemesi, hareketin yol boyu en büyük açmazı,*"¹⁹³ olarak görmüştür. Milli Görüş aydınının oluşmaması hakkındaki açıklamasını da Can, şu sözleriyle dile getirir;

*"Önce ahlak ve maneviyat", "manevi kalkınma", "Siyonizm", "adil düzen", "kimlik", "yeni bir dünya", "yeniden büyük Türkiye" vb. gibi son derece cazip, çekici konuları siyasi hayata kazandırıp da bunun fikri alt yapısının inşa edilmemesi, Milli Görüş hareketinin kendi aydınınının ortaya çıkmamasına neden olmuştur.*¹⁹⁴

Genel kabule göre Milli Görüş hareketinin fikri alt yapısının Erbakan Hocanın konuşmaları tarafından şekillendiği bir çok yazar tarafından dile getirilmiştir. Yapılan bu konuşmaların halka yönelik, halkın seviyesine indirgenmiş

¹⁹⁰ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*s.20

¹⁹¹ Hasip Yokuş, Özgür-Der'in düzenlediği panel : "*Milli Görüş Hareketi: Millilik mi, İslamcılık mı?*" (Çevrimiçi) <http://www.ozgurder.org/> (erişim tarihi: 26.12.2015)

¹⁹² Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*,s.21

¹⁹³ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*,s.21

¹⁹⁴ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*,s.21

birer fikirler düzeyinde olduğu görülmüştür. *"Milli Görüş aydınlarının bunlara felsefi derinlik kazandırmaları gerektiği,"*¹⁹⁵ eleştirisinde bulunan Can, Milli Görüş'ün kendisini bir hareket olarak takdim etmiş olmasına karşılık kurmuş olduğu tüm yapıları sadece seçime endeksli olarak çalıştırması, pratiğin teorisinin çok önünde gittiği savını ileri sürerken: *"Milli Görüş hareketi, kendisinin niçin bir aydın kadrosunun olmadığını sorgulaması gerekirdi."*¹⁹⁶ sözleriyle de eleştirisini derinleştirmiştir.

Burhaneddin Can, Erbakan Hocanın liderlik meselesi ve bu hareketin felsefi temelleri konusundaki tutumu üzerine getirilen eleştiri ve yorumlar çok fazla olmakla birlikte, bunlardan bir tanesi de bu konuda çok hassas davrandığı ve en fazla bu konu üzerinde durduğu söylenir; *"felsefi olarak inşa edilmemiş olmasına rağmen; pratik boyutları ile sloganlaştırılmış ve sürekli gündemde tutulmuş,"*¹⁹⁷ açıklamasında karşılık bulmuştur.

Milli Görüş hareketinin felsefi altyapısının yetersiz olduğu, bu anlamda bu ideolojiye istenilen derinlik kazandırılmamıştır. Pratik boyutlarının da hep slogan düzeyinde kaldığı vurgusu da ağırlık kazanmıştır. Bu da pratiğin hep teorisinin önünde olup sürekli ve canlı tutulduğu, bir anlamda seçime endeksli olmasına yol açmıştır. Bugün Milli Görüş'ün sayısal anlamda küçük yüzdelerle ifade edilmesinin, kanaatimizce başka bir açıklaması olamaz.

1.7.3. Necmettin Erbakan'ın Siyasette Edindiği Tecrübe

Türkiye'de çok partili bir siyasal hayatla birlikte gelişen konjonktür içerisinde Erbakan Hocanın siyasi tecrübesinin ilk defa TOB başkanlığı yarışında görülmüştür. Mustafa Tekin; *"Adalet Partisi'nden milletvekili olma talebi ve ardından bağımsız milletvekilliği, Erbakan'ın siyaset sahnesinde bir aktör olarak ortaya çıkmasıyla sonuçlandırılır."*¹⁹⁸ açıklamasını yaparken; kavramsal olarak da:

¹⁹⁵ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*,s.22

¹⁹⁶ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.*,s.22

¹⁹⁷ Burhaneddin Can, Umran, *a.g.m.* s.22

¹⁹⁸ Mustafa Tekin, Umran, *a.g.m.* s.36

"*Milli Görüş, Erbakan ismiyle özdeşleşmiş, bir siyasal parti veya hareketin çok ötesinde bir dünya görüşü, ideoloji ya da perspektifi ifade eden bir kavram.*"¹⁹⁹

Mustafa Tekin, Milli Görüş kavramına dair iki boyutun altını çizmiştir; "*Erbakan'ın ekibiyle birlikte yaptığı siyasal mücadelede konjonktürel olarak güncel kavramları ve tartışmaları kendisine eklemleyebildiği ya da bir şekilde sentezlemesini yapabildiği için kavram; mücadelenin stratejileri ve kırılmaları doğrultusunda ise esneyebilmektedir.*"²⁰⁰ Bir başka açıklamasında Tekin; "*Milli Görüş'ün ona farklı düzeyde aidiyetleri olan insanlar tarafından yüklenmeye çalışılan umut, hayal ve beklentiler yönünde anlam kazandığı.*"²⁰¹ şeklindedir.

1.7.4. Milli Görüş Hareketinin İşlevselliği

Milli Görüş kavramındaki "*Milli*"²⁰² kelimesine olan vurgu, dillendirildiği ilk andan itibaren bu hareketin Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlarda meşruiyetini garanti altına alma gibi bir işlev görmüştür. Bu, bir yandan sınırlarına kendisini yerleştirmekte; diğer yandan bu topraklara yabancı olmadığını vurgulamaktadır.

Mustafa Tekin, "*Türkiye'nin Batılılaşma serüveninde kabaca iki siyasi çizgi sürekli antagonizmik*"²⁰³ bir ilişki içinde çatıştığını belirtmiştir. "Bunlardan biri, Batılılaşmanın üsttenci karakteri sebebiyle *,halka rağmen halkçı-dikte edici*, bürokrat ağırlıklı ve bürokratik zihniyetli bir siyaset. Bu çizginin aktörleri siyaseti merkezin bir imtiyazı, ayrıcalıklı bir yaşamın aracı görmekle; ikinci çizgi olarak da halkın taleplerini dikkate alan, halkı merkeze mobilize etme noktasında siyaseti işlevselleştirmeye çalışan bir yaklaşım."²⁰⁴

¹⁹⁹ Mustafa Tekin, Umran, *a.g.m.*s.36

²⁰⁰ Mustafa Tekin, Umran, *a.g.m.*,s.36

²⁰¹ Mustafa Tekin, Umran, *a.g.m* s.36

²⁰² "**Milli**" kavramı, sözcük olarak bir sıfat olarak kullanılmakla; Fransız İhtilâli'yle birlikte geliştiği sanılmaktadır. *Hukuk Terimleri sözlüğü*nde geçen Türkçe anlamı ise: "Bir millete mensup, milletle ilgili anlamlarda" kullanıldığı belirtilir; ancak Erbakan Hoca'nın konuşmalarından ve eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla O, "**Milli**" kavramıyla, Hz. İbrahim Peygamberin milletinden olmayı da kasteder.

²⁰³ **Antagonizm**:(*Uludağ Sözlük*), kelime anlamı olarak muhalif çarpıklık demek olan antagonistik çarpıklık, iki dönemi kapsar. 1.dönemde kapitalizmin yandaşları denilebilecek grup dinin bilime baskı yaptığını ileri sürmüş ve bu baskının kaldırılması gerektiğini söylemiş. 2.dönemde ise kiliselerin bilim üzerindeki gücünün tamamen kırılmasını dolayısıyla üniversiteler üzerinde dini etkilerin kaldırılıp özgürleştirilmesini söylemişlerdir.

²⁰⁴ Mustafa Tekin, Umran, *a.g.m* s.36

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİNİN SİYASAL YAKLAŞIMLARI

2.1. Milli Görüş Zihniyeti

Erbakan Hoca, siyasette farklı bir kişiliktir. Hitabeti güçlü, kendine has bir üslubu, ince dokunuşları ve esprileri vardır. Onun konuşmaları ve yazıları dikkate alındığında, çizdiğimiz kabaca çerçeve: Milli Görüş hareketinin tüm eylem ve söylemleri -kurulduğu günden son gününe kadar- milli ve manevi ağırlıklıdır. Yaptığı her konuşma adeta bir vaaz üslubu taşır. Konuşmalarına selam²⁰⁵ve besmeleyle başlar ve geçmiş tarihe özlem vurgusu, ardından zaferleri sıralar. Sonra da çekilen sıkıntıların sebebini rehavete/atalete bağlar. Çalışkanlık ve azimle o günlerin yeniden yakalanacağı inancıyla sözlerini noktalar.

"Milli Görüş" ve onun "Adil Düzen" teorisinin mimarı Necmettin Erbakan, kurduğu ve ölene kadar ilk günkü azim ve gayretiyle "*Davam*" diyerek savunduğu tezinin tarifini, maddi ve manevi anlamda yükselen bir değer ve güçte görmüştür. Bu değer ve düzeni "Adil Düzen" olarak tarif ederken, başlangıcını da İslam Peygamberinin risaletiyle başlatmıştır:

"Biz tarihimiz boyunca Asr-ı Saadet'ten itibaren; Hulafa-i Raşidin, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar, on bir asır yeryüzünde Adil Düzen'i gerçekleştirdik. İslam, 622'den 1683'e kadar dünyaya hakim olmuş ve yeryüzünde bir "Saadet Düzeni"nin kurucusu ve muhafızı olmuştur. Son üç asırdır 1683'te 2.Viyana Kuşatması'ndan sonra ise maddi güç ırkçı emperyalizmin eline geçmiş, bütün insanlığı kendine köle yapmak için bugünkü dünya düzenini kurmuştur. Bulduğumuz nokta, bir kırılma noktası, tarihin bir dönüm noktasıdır." ²⁰⁶

Külliyat'ta, "Milli Görüşün Esasları" konu başlığında, milletimizin şanlı ve şerefli tarihinde insanlığa ışık tuttuğu vurgusu yapılır. Hizmet noktasında: Dünya nizamını asırlarca tanzim ve idare etmesi, zaferlerin kazanılması da

²⁰⁵ "Erbakan Hoca bu millete hiçbir şey öğretmedi diyenlere, selam örneği yeter. Bugün sosyal hayatta, aile hayatında, kamusal alanda ve insanların telefon görüşmelerine bile **selamla** başlamaları, Hoca'nın eseridir." **Mustafa Demir** ile evinde mülakat; 15.07.2015, (Bosna Mh.Tekyıldız Sk.No:6/7 Selçuklu/Konya)

²⁰⁶ Necmettin Erbakan, *Davam*, MGV yayınları, 3.Baskı, Ankara, 2014, s. 203

milletimizin örnek ahlak ve faziletiyle açıklanır ve tüm bunların kati sonuçları da maneviyat ve inanca bağlanır:

*"Milletimizin ... Bilhassa ahlaki ve manevi üstünlüğü, her sahadaki başarının temel taşıni teşkil ediyordu. Uzun zamanlar manevi ilimler sahasındaki üstünlüğünün yanında maddi ilimlerde de yapıcı, keşfedici, bulucu ve kurucu kabiliyeti ile bütün insanlığa önderlik ediyordu. Batı'nın bugün bizden daha iyi faydalanmayı becerdiği maddi ilimlerin temelini kuran, onlara ilim hüviyetini veren ve o ilimlerin sahibi olan milletimizdir."*²⁰⁷

Erbakan Hoca, ümit var olarak sıklıkla fetih örneğini verir. Ve bizi yaşatan kuvvetin de milli ruhta bulunduğunu şu sözleriyle dile getirir:

*" Bu ruhu canlandırmazsak kağıtlar üzerindeki planlarda özlediğimiz ve beklediğimiz neticeyi alamayız ve milletimizin bütün tarihte layık olduğu mevkie erişemeyiz. Çünkü o mevkie erişmenin tılsımı, kâğıt üzerindeki planlarda değil, bin yıldan beri içimizde yaşattığımız ruhta gizlidir."*²⁰⁸

2.1.1. Milli Nizam Partisi'nin (MNP) Kurulması

Türkiye çapında bilinen etkili hiçbir İslami grup, şiddet kullanarak devrimci bir şekilde merkezi ele geçirerek, halkı "yukarıdan-aşağı İslamileştirme" stratejisi benimseyip uygulamamıştır.²⁰⁹ Milli Görüş hareketinin oluşumu ve lideri olan Necmettin Erbakan'ın Siyasal İslam'daki önemli etkisinin Gümüşhanevi-Nakşibendi tarikatının etkisi²¹⁰ olduğu kaynaklarda geçmektedir. Özellikle tarikatın lideri Mehmet Zahit Kotku'nun²¹¹ MNP'nin kuruluşunda

²⁰⁷ Prof. Dr. Necmettin Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, MGV. Yayınları, 2. Baskı, 1. Cilt, Ankara, 2014, s.39

²⁰⁸ Erbakan Külliyyatı, (2014), a.g.e., Cilt 1, s.39

²⁰⁹ Caner Taslaman, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*, İstanbul Yay., (b.y), İstanbul, 2011, s.185

²¹⁰ Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan*, Metis Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2011, s.56

²¹¹ **Mehmet Zahid Kotku:** Gümüşhanevi Dergâhı şeyhi Mustafa Feyzi Efendinin talebelerinden Mehmed Zahid Kotku, Hoca Efendi lakabıyla da tanınmıştır. Babası İbrahim Efendi, annesi Sabire Hanımdır. 1897 senesinde Bursa'da doğmuş olup, 1980 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri, Süleymaniye Camii haziresindedir. Gümüşhanevi Dergâhı'ndan Dağistanlı Şeyh Ömer Ziyaüddin Efendiye intisab edip, talebesi olmuştur. Onun sohbet ve derslerinde bulunarak tasavvuf yolunda ilerler ve Ömer Ziyaüddin Efendi'nin vefatı üzerine, yerine geçen Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin sohbetlerine devam etmiştir. Tasavvuf yolundaki vazifesini tamamlayıp, hilâfet almıştır. Râmûzü'l-

önemli rol oynadığı bilinir. Bu hareket içerisinde yer alan kurucu üyelerle birçok ünlü ismin bu tarikattan etkilenmesiyle İslami kesimin siyasette olduğu kadar, ekonomik hayata girmesine teşvik edildiğinin²¹² rolü görülür.

Erbakan Hoca, 1969 genel seçimlerinde Konya'dan bağımsız aday olarak seçime girip kazanmıştır. Anadolu küçük ve orta girişimciliğinin siyasal bir partisi olmakla örgütlü boyutlara ulaşır ve 26 Ocak 1970 tarihinde MNP, Türk siyasi hayatındaki yerini almıştır.²¹³ Sanayileşen Türk toplumundaki işlevsel bölünmelerin keskinleşmesinin bir sonucunda doğan MNP, kuruluşunu zorunlu kılan nesnel koşullara bağlamakla açıklayan Sarıbay: "*Basın ve kamuoyu, yeni partiyi ve yöneticilerini siyasal yollarla Türkiye'de İslamiyetin destekleyicisi*"²¹⁴ olarak gördüklerini belirtmiştir.

Siyasal İslam'ın Türkiye'deki ilk numunesi olan MNP, ilginç ve kısa ömürlü olmasının yanında, aksiyoner olmasının (ambleminin ve marşının kapatma davasına konu olması), program ve tüzüğünün de hep canlı kalmasına neden olmuştur. Partinin işaret parmaklı amblemi, MNP program ve tüzüğünün kapak sayfasında yerini almıştır. Partinin adı, amblemi hakkında kısaca bilgi verilerek, marşın tamamı aşağıda belirtilmiş olup; "*Program*" ve "*Tüzük*" de en sonda ekler kısmında yazıldığı şekliyle verilmiştir.

Ehadis, Hizb-i A'zam, Delâil-i Hayrat ve Kaside-i Bürde okutmak üzere icazet (diploma) almıştır. Bu arada Bâyezid, Fatih ve Ayasofya Camii ve medreselerindeki derslere devam etmiştir. Bu sırada hafızlığını tamamlayıp ayrıca Hacı Hasib Efendi'den kıraat ilmi ve fıkıh icâzeti almış ve Hocasının işaretini üzerine çeşitli kasaba ve köylere giderek İmam-Hatiplik yapıp, insanlara İslamiyetin emir ve yasaklarını anlatmıştır. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Bursa'ya dönüp, 1929 senesinde babası İbrahim Efendi'nin vefatından sonra onun yerine Bursa'nın İzvat köyünde İmam-Hatiplik vazifesine başlamıştır. On beş yıl kadar süren bu vazifeden sonra, Bursa il merkezindeki Üftade Camii Şerifi İmam-Hatipliğine tayin edilir ve Kaleiçi'ndeki baba evine yerleşmiştir. 1945-1952 yılları arasında buradaki vazifesine devam etmiştir. 1952 senesi Aralık ayında Gümüşhanevi Dergahı postnişini ve eski dergah arkadaşı Kazanlı Abdülaziz Bekkine'nin vefatı üzerine talebelerinin ve sevenlerinin ısrarlı davetleriyle İstanbul'a taşınır ve Fatih Zeyrek'teki Çivizade Camii İmam-Hatipliğine tayin edilmiştir. Bir ara Zeyrek'teki Ümmügülüm Mescidinde İmam-Hatiplik yapar. Ekim 1958 tarihinde Fatih İskender paşa Camii'ne naklolunarak vefatına kadar bu vazifeyi yapmıştır. (sadeleştirilmiştir.)

Kaynak: <http://www.nurnet.org/mehmet-zahit-kotku-kimdir-1897-1980/> (çevrimiçi) erişim: 09.09.2016

²¹² Hakan Yavuz, *Modernleşen Müslümanlar*, (Çev. Ahmet Yıldız), Kitap Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 2005, ss.191-192

²¹³ Ali Yaşar Sarıbay, *a.g.e.* ss.98-99

²¹⁴ Ali Yaşar Sarıbay, *a.g.e.* s. 99

2.1.1.1. MNP Program ve Tüzüğü'nü Hazırlayanlar

Erbakan Hoca, ilk partisini kurma kararıyla yola çıkarken, parti programını hazırlama görevini Süleyman Arif Emre'ye; parti tüzüğünü hazırlama görevini de Hasan Aksay'a vermiştir.²¹⁵ Süleyman Arif Emre parti programını, Hasan Aksay da parti tüzüğünü çok kısa sürede tamamlar. Hazırlanan program ve tüzükle yaklaşan seçime Milli Nizam Partisi (MNP) adıyla girilmiştir.

2.1.1.2. Parti'nin Amblemi

Her partinin bir amblemi; her amblemin de kuşkusuz bir anlamı vardır. Erbakan Hoca'nın kurduğu Milli Nizam Partisi'nin amblemi de şahadet parmağı simgeliydi.²¹⁶ MNP Program ve Tüzük bildirisinin kapak sayfasına mevcut olan bu işaret konulmuştur.²¹⁷

2.1.1.3. Partiye "Milli Nizam" Adının Verilmesi

"Erbakan Hoca'nın kurduğu ilk partiye "Milli Nizam" adının verilmesi hususunda partinin genel başkan yardımcısı Hasan Aksay şöyle der: "*Partimize, Milli Nizam adının konulması merhum Eşref Edib (Fergan)'in teklifi ve arzusu eseri olmuştur. Eşref Edib, Cumhuriyetten beri Mehmet Akif'le böyle bir partinin hasretini çektiğini de belirtmişti.*"²¹⁸ MNP' nin kurulduğu haberi birçok kesim ve basın tarafından rahatsızlık verici bulunur. Bu durumu haber veren gazetecilerle yaptığı röportajda 2. Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın²¹⁹ da tepkisine yol açmıştır. Fakat çok ilginçtir ki, 45 yıl sonra gelinen noktada 1 Kasım 2015 Türkiye Genel

²¹⁵ <http://www.timeturk.com/tr/2011/02/27/milli-nizam-nasil-kuruldu-nasil-kapatildi>. html.(çevrimiçi-erişim tarihi;30.01.2016)

²¹⁶ Hüsamettin Ertem, *Yaşayanların Dilinden Milli Görüş*, Ravza Yay., 4.baskı, 2015,İstanbul, ss.31-32

²¹⁷ Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, ss.24-25

²¹⁸ Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, ss.24-25

²¹⁹ "İyi olmuş parti kurdukları, bakalım elli sene sonra oranları kaçaya düşmüş öğreniriz." İsmet İnönü T.C. II. Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı. (ANKARA, OCAK-1970); İsmet Paşa gelişmeyi görünce, "Bir mühendis efendi çıkmış, İmam Gazali'yi ve İmam Rabbani'yi okutacağız diyerek, iktidara geleceğini ümid ediyormuş. Böyle şey olmaz."(MALATYA, 1970) <http://www.timeturk.com/tr>. (erişim tarihi; 30.01.2016)

Seçimi'nde Saadet Partisi'nin oy oranı % 0,68 ve aldığı oy toplamı da 325.947²²⁰ olmuştur.

2.1.1.4. Milli Nizam Marşı

18 Şubat 1970 günü Ankara'da Büyük Sinema'da, Erbakan Hoca'nın başkanlığında MNP'nin kongresi yapılmıştır. Bu kongrede halkın ruhunu okşayan marş okunmuştur. Kürsüye önce milli şair Mehmet Akif'in yakın arkadaşı Eşref Edip çıkıp, MNP'yi Akif'in İdealleriyle bütünleştiren veciz bir konuşma yapmıştır. Kongrede ünlü şair Necip Fazıl Kısakürek de kürsüye çıkıp kısa bir konuşma yapmıştır. Salonun kalabalık oluşu ve halkın coşkunuğu ile Erbakan Hoca'nın uzun konuşmalarıyla kongre tamamlanmıştır. ²²¹ Kongrede okunan marşın sözleri;

*"Kör Dünya'nın göbeğine, Hak yol Nizam yazacağız.
Kuşların göz bebeğine, Hak yol Nizam yazacağız.
Yola, ağaca, pınara, esen yele, yağın kara,
Yağmur yüklü bulutlara, Hak yol Nizam yazacağız.
Koç burcuna, yay burcuna, bebeklerin avucuna,
Minarelerin ucuna, Hak yol Nizam yazacağız.
Bucak bucak, köşe köşe. Kara taşın, kor ateşe,
Yıldızın, aya, güneşe, Hak yol Nizam yazacağız.
Askerlerin miğferine, kağınların tekerine,
Budanın tunç heykeline, Hak yol Nizam yazacağız.
Her kapının eşiğine, her sofranın kaşığına,
Bebeklerin beşiğine, Hak yol Nizam yazacağız."²²²
Herkes duyacak, bilecek. Gizlenmez gayri bu gerçek,
Yaprak yaprak, çiçek çiçek. Hak yol Nizam yazacağız.
Herkes duyacak, bilecek. Gizlenmez gayri bu gerçek.
Yaprak yaprak, çiçek çiçek, Milli Nizam yazacağız.²²³*

²²⁰ 1 Kasım 2015 Türkiye Genel Seçim Sonuçları: (Çevrimiçi), <http://secim.haberler.com/2015/> erişim tarihi: 17.09.2016

²²¹ Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, ss. 33-36

²²² Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, ss. 33-34

²²³ <http://www.milligorportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

2.1.1.5. Milli Nizam Partisi'nin Faaliyetleri

Türk modernleşme süreci²²⁴ içinde ortaya çıkan ilk İslami siyasal hareket olan Milli Nizam Partisi, Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın genel başkanı olduğu ve mecliste on kişiye ulaşıp grup kurulamadığı için, milletvekilleri parti adına aksiyonlara girişememeleri, yapılacak teşebbüsleri kendi adlarına²²⁵ yapmalarına rağmen önemli parlamento faaliyetlerine giriştikleri görülmüştür.²²⁶ Türkiye'de bir ilk olması ve parti kapatılma kararıyla da ilklerin yaşandığı bu hareketin, aksiyon yönünden bazı eylemleri ile mahkeme safahatı üzerine az da olsa yer ayırmayı uygun görüyoruz. Çünkü daha sonraları kurulan partiler de aynı akıbeta uğramışlardır.

Milli Görüşün ikinci partisi Milli Selamet Partisi, 12 Eylül darbecilerince kapatılmışken, üçüncü parti Refah Partisi ile dördüncü parti Fazilet Partisi, Anayasa Mahkemesi²²⁷ kararları ile kapatılmıştır. Milli Nizam'ın faaliyetlerinden bazıları şunlardır:

2.1.1.6. Milli Görüş'ün Yerli Sanayicilere ve Ortak Pazara Karşı Tavrı

MNP Genel Başkanı olan Erbakan'ın, partisinin mecliste grubu olmadığı için Plan Bütçe Komisyonu'nda şahsı adına söz alarak yaptığı konuşmada, hükümetin yapılacak yeni sanayi yatırımlarında tercihini yerli müteşebbislerin aleyhine kullandığı yönündeki açıklamaları, Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi iktidarına zor anlar yaşattığı,²²⁸ belirtilir. AP'li milletvekili ve senatörler bu iddiaları aşırı bulup Erbakan Hoca'ya çıkışarak; *"Yağma yok hoca, bu kadar ağır ithamları partimize yönelteceksiniz, sonra da çekip gideceksiniz,*

²²⁴ Konrad Adenauer Vakfı'nın MNP ile İlgili İlginç Tespiti : "Milli Nizam Partisi, Türk modernleşme süreci içinde ortaya çıkan ilk İslami harekettir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde, gerek Cumhuriyet döneminde dinsel muhalefet özerk bir alan kazanmamıştır. Batılılaşmaya karşı kendini ancak sınırlı bir biçimde ifade eden bir tepki hüviyeti göstermiştir." www.timeturk.com/tr.a.g.y.

²²⁵ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²²⁶ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss.140-155; ayrıca bkz. Hamza Türkmen, *a.g.e.*, ss.52-57

²²⁷ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m> ; ayrıca bkz. Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss.145-155

²²⁸ Hamza Türkmen, *a.g.e.*, ss.52-57 ; ayrıca bkz., <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

*olmaz böyle şey. Delil isteriz, bu işi bu safhada bırakamazsınız... kişisel konuşmaların 10 dakika ile kısıtlı olmasından dolayı Erbakan Hoca cevaben: Mühlet verin, delillerimi, misallerimi açıklayayım."*²²⁹

Muhalefete mensup çok sayıda milletvekili kendi konuşma haklarını Erbakan Hoca'ya devrederler. Erbakan Hoca, sayısı kırk'ı aşkın dosya üzerinde ayrıntılı açıklamalar yaparak, hükümetin yerli tüccarı, yerli sanayiciyi, yabancı sermayeye haksız bir şekilde nasıl ezdirdiğini belgeleriyle açıklamıştır. Bu açıklamalardan sonra hükümet adına iddiaları cevaplamak için sanayi bakanı Bursa Milletvekili Ahmet Türkel, konuyu incelemek için Bütçe Komisyonu'ndan sekiz saatlik süre ister ve kendisine istediği süre verilir. Hazırlığını yapıp geldikten sonra yaptığı konuşmada,²³⁰

*"Yapılan iddiaları dosyalar üzerinde bir bir inceledim. Erbakan Bey'in söyledikleri doğrudur. Maalesef hükümetimiz verilen her misalde tercihini yerli müteşebbisler lehinde kullanmamış, yabancılar veya onlarla ortak olanlar lehinde kullanmış."*²³¹

Erbakan Hoca, MNP olarak Ortak Pazar Birliği'ne -Avrupa Ortak Pazarı- karşı olduklarını kamuoyuna açıklamış ve bu konuda büyük kampanyalar yürütmüştür. Yurdun birçok bölgesinde büyük mitingler düzenleyerek halktan gizlenen gerçekleri anlatmaya başlamıştır. Bununla da yetinmeyip bu meseleyi ilk kez meclis gündemine taşımıştır. "O yıllarda Avrupa Topluluğu'nun siyasi birleşme gayesi, masonik partiler ve bazı çevrelerce sıkı bir şekilde gizli tutuluyor olması,"²³² "Erbakan Hoca'nın meclisteki açıklamaları karşısında sert tepkilere neden olmuştur."²³³

2.1.1.7. İnsan Hakları Önergesi

²²⁹ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²³⁰ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²³¹ Hamza Türkmen, *a.g.e.*, ss.52-57 ; bkz., <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>; ayrıca <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²³² <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²³³ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss.147-155; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>

MNP döneminde 12 Mart Askeri Müdahalesi sonrası, Anayasa'da birtakım değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Erbakan Hoca da fırsatı değerlendirip, fikir suçlarını cezalandıran 163. maddeyi ele alan ve zor kullanılmadıkça fikir açıklamalarının suç sayılmamasını öngören bir değişiklik önergesi hazırlayarak Anayasa Komisyonu'na vermiştir.²³⁴ Komisyonunda söz alarak ayrıca savunmasını da yapmıştır. Ancak, AP ve CHP oylarıyla bu önerge reddedilmiştir.²³⁵

2.1.1.8. Siyonistlerin Harekete Geçmesi

MNP büyük kongresinden kısa bir süre sonra, Musa Saffet Bayramaşık adlı biri, MNP Genel Başkanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'la Ankara'da bir görüşme yapmıştır. Görüşmede Erbakan'la aralarında geçen diyalogda;

"Hoca, beni Amerika'nın Washington'daki dünya Yahudi liderleri vazifeli olarak size gönderdi. Sizin partinizin gelişmesini dikkatle takip ediyorlar. Onlar Türkiye'de sizin partiniz gibi milletiyle bütünleşebilecek güçlü siyasi bir iktidarın kurulmasını müspet karşılıyorlar. Çünkü böyle olduğu takdirde Türkiye haliyle, İsrail'i komünist Rusya'ya karşı koruyan, araya çekilmiş bir Çin Seddi vazifesini yapmış olacaktı. Ancak sizden çok sağlam bir istekleri var. Siz her konferansınızda, dünya Siyonizm²³⁶ine masonluğa ve onun yan kuruluşları olan lions ve rotary kulüplerine çatıyorsunuz. Bundan liderler son derece rahatsız oluyorlar. Bu aleyhteki kampanyadan vazgeçmenizi istiyorlar. Aksi halde partinizin siyasi hayatına son vermek zorunda kalacaklar."²³⁷

Erbakan Hoca: *"Madem ki bizim iktidar olmamız onların arzu ettiği bir şey, o halde hissi sebeplere kapılmayıp, bizim konuşmalarımızı müsamaha ile*

²³⁴ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²³⁵ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>

²³⁶ Ahmet Akgül'e göre **Siyonizm**: Yahudilerin Dünyaya hakim olma gayesine ve siyasetine denir. 1897 yılında Theodor Herzl adlı Yahudi hahamı, Dünya Siyonist teşkilatını kurdu. Lobcilik ve masonluk faaliyetleriyle önce Avrupa devletlerini ve hükümetlerini tesiri altına aldı. 1. Dünya Savaşı'nı başlatarak Osmanlı'yı ve İslam dünyasını parçaladı ve İsrail'in kurulmasına zemin hazırladı.

Kaynak: Ahmet Akgül, *a.g.e.*, s.123

²³⁷ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.y.> ; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

karşılamları gerekir. Böyle bir şeye katlanmaları, sonunu da temin edecekleri yarar karşısında, önemsiz bir fedakârlık olur."

Bayramaşık: "*Hayır, kesinlikle bu tür konuşmaları istemiyorlar."*

Hoca: "*Diyelim ki bundan sonra bu konulara hiç girmeyeceğiz. Bu onlara yetmez mi? "*

Bayramaşık: "*Hayır yetmez, daha önceki konuşmaları tekzip edecek şekilde onların istediği mahiyette açıklamalar yapmanız lâzım"* der.

Erbakan Hoca, Amerika'daki Siyonist liderlerin isteklerini yerine getirmez ve Erbakan'a isteklerini yaptırılmayan siyonist liderler tehditlerini;"*aksi halde partinizin siyasi hayatına son vermek zorunda kalacağız.*"²³⁸

2.1.1.9. MNP' nin Kapatılmasına Giden Dava Süreci

8 Şubat 1970 günü Ankara Büyük Sinema'da yapılan MNP kuruluş toplantısı, ertesi gün bir kısım basında yer etmesi, çıkan gazete haberleri ve bir sonraki gün Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz; Ankara, Samsun, İskenderun, Karabük, Safranbolu, Çorum, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, Bafra, Edirne, Kocaeli, Sakarya, Kütahya, Altındağ Cumhuriyet Savcılıklarına 10.02.1970 tarih ve 760 sayılı yazıyla MNP'nin açılış konuşmalarının ses kayıtlarının alınması talimatını vermiş²³⁹ ve delilleri toplamaya başlamıştır.

Gazete kupürleri, il ve ilçelerden gelen ses kayıtları, tutanaklar, tanık ifadeleri ve fezlekelerle teyit edildiğinin görüldüğü, şeklindeki iddianamesinde Başsavcı; laikliğe aykırı faaliyette bulunduğu gerekçesiyle Milli Nizam Partisi'nin kapatılması istemiyle (648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 4. kısım hükümlerine aykırılık) Anayasa Mahkemesi'nde dava açmıştır.²⁴⁰

Başsavcının gerekçesi, 26 Ocak 1970 tarihinde merkezi Ankara olmak üzere, kurulan Milli Nizam Partisi'nin çeşitli il ve ilçelerdeki kuruluş ve açılış

²³⁸ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.y.>

²³⁹ Serkan Yorgancılar, *Milli Görüş*, Pınar Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 2012, s.426

²⁴⁰ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 426-427; ayrıca bkz. <http://www.milligorportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

toplantılarında yapılan konuşmalarda Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile belirtilen laiklik ilkesine aykırı davranışlarda bulunduğu yolunda basında yayınlanan haberler üzerine Siyasi Partiler Kanunu'nun 4'ncü kısım hükümleri çerçevesinde gerekli inceleme yaptığını, bunu da 24 maddede sıraladığını belirtmiştir.²⁴¹ Parti kapatmanın Türkiye Cumhuriyeti'nde bir ilk olması, oldukça ilgi çekmiştir. Özetle bunlar:

Milli Nizam Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 8 Şubat 1970 tarihinde Ankara'da Büyük Sinemada yapılan toplantılarda "... *açıkça ilan ediyorum ki, bizim partimizin kurucuları : Sultan Fatih Hazretleri, Sultan Yıldırım Hazretleri, Sultan Murat, ...Sultan Hamid'tir.*" demiş ve partinin kuruluş beyannamesinden pasajlar okuyarak konuşmasını bitirmiştir.(C.1-E.1)²⁴²

31 Mayıs 1970 günü Karabük ilçesinde, Site Sinemasında "*Esselâmu aleykum*" diye başladığı konuşmasını; "*150 yıl önce Selanik'te kurulmuş Hareket Ordusu'ndaki subaylar kandırılmış ve Sultan Abdulhamid Han tahttan indirilmiştir. MNP milletin iman davasını kendisine şiar edinmiştir. Türkiye'de bugün üç yol var; Birinci yol; Solculuk, sonu komünizmin yolu, bu yolda CHP var. ikinci yol; Kozmopolit masonluk yolu. Bu yolda AP levhası var. Üçüncü yol; MNP yolu. Bu yol sağı temsil eden; Hak Yolu, İman Yolu... Önümüzdeki seçim sonunda sizleri 1973 yılında Ayasofya Camii'nde namaz kılmağa davet ediyorum.*" demek suretiyle bitirmiştir.(C.1-E.3)²⁴³

18 Haziran 1970 günü Boyabat ilçesinde Sümer Kahvesi'nde "Esselamu aleyküm" , "Müslüman kardeşlerim" diye başladığı konuşmasında; "*Türkiye'de 8 parti olduğunu kendilerinin bunlardan ayrı bir parti olduklarını, AP ve CHP gibi sağcı-solcu diye milleti kandırmayıp, Türkiye'ye yeni bir Müslüman partisi kurulmasının lüzumunu hissederek Milli Nizam Partisi'ni kurduklarını*" söylemiştir.(C.1-E.3)²⁴⁴

²⁴¹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 428

²⁴² Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, s. 42, ayrıca bkz. Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s.427

²⁴³ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 428

²⁴⁴ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 428; ayrıca bkz. <http://www.milligorportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

9 Temmuz 1970 tarihinde Tekirdağ Çankaya Kahvesi'nde yaptığı konuşmada; *"Dünya üzerinde kalkınma hızı en fazla olan devletin İsrail ve Japonya olduğunu, bu iki devletin dine karşı itikat ve saygısının büyük olması ile kalkınma hızını elde ettiklerini, iktidara geldikleri zaman Ayasofya'yı müze halinden çıkartıp, cami haline sokarak ilk cuma namazını topluca kılacaklarını"* söylemiş ve beraberlerindekiyle Rüstem Paşa Camii'ne giderek, akşam namazında imamlık görevi yapmıştır.(C.1-E.5)²⁴⁵

6 Ekim 1970 günü Kırklareli'nde İnci Sineması'nda yapılan toplantıda; *"Milli Nizam Partisi'nin diğer partilerden farklı birçok yönleri bulunduğunu, esasen bir nizam ve düzen içinde çalışmak gayesini güden teşkilatlarının hanımlar muvacehesinde böyle bir parti adını almak zorunda kaldığını, kendilerinin dinine, örf ve adetlerine bağlı imanlı Müslüman olduklarını, Avrupalılaştırmanın anlamının bulunamadığını beyan etmiştir.*(C.1-E.7)."²⁴⁶

17 Eylül 1970 tarihinde Bafra Cumhuriyet Meydanında yapılan konuşmasında;*"Milli Nizam Partisi'nin herkesin anladığı manada bir parti olmadığını, teşkilatlanmak ve maksatlarına ulaşmak amacı ile parti adını aldıklarını, kanuni mecburiyetle parti adı altında toplandıklarını, Avrupa ve Avrupalılığın batıllık, Avrupa'nın taharet dahi bilmeyen hippiler olduğunu, 50 yıllık batıl devreden kurtulup, 1000 yıllık hakka teslimiyet devrine geçeceklerini"* ifade etmiştir.²⁴⁷ (C.1-E.8)

7 Ekim 1970 tarihinde Edirne'de Ayvazoğlu Sineması'ndaki konuşmasında; *"Milli Nizam'ın programını lalettayin bir broşür gibi okunmamasını, kalp gözüyle okunacağını, söyleyen sözlerin altında büyük manalar olduğunu anlayarak feraseti Cenab-ı Hakk'ın verdiği; "...başını örten öğretmen hanımların mekteplerden kovulduğunu, evinde dini kitap okuyanların tutuklandığını, Kur'an Kursları'nın kadrolarını ortadan kaldırmak için sinsi tertipler hazırladığını, milletin her şeyi anladığını, tekrar Hakk'a dönüp tarihi mihrakına oturacağını, Milli Nizamla Sultan Fatih Hazretleri'nin imanı, aşkı ve*

²⁴⁵ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 428

²⁴⁶ Hüsamettin Ertem, *a.g.e.*, s. 42 ;ayrıca bkz. Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 428-429

²⁴⁷ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 429

azminin yeniden iktidara geleceğini, Milli Nizam'ın şahadet işaretinin manasının çok büyük olduğunu, bu işaretin ne olduğunu bilmeyen varsa ve yapmıyorsa öğrenince eve gidip tövbe edeceğini ifadeyle topluluğa şahadet parmaklarını kaldırtarak sözlerini tamamlamıştır." (C.1-E.9)²⁴⁸

13 Kasım 1970 günü Kocaeli'nde "Ortak Pazar" konulu konferansında; "Memleketteki ahlaksızlıkların Milli Nizam Partisi'nin iktidara gelmesi ile kalkacağı ve eskisi gibi şerefli, ahlaklı, Müslüman bir Türk devletinin teşekkül edeceğini" söylemiştir.(C.1-E.10)²⁴⁹

13 Ekim 1970 günü Sapanca'da yaptığı konuşmada; "Milli Nizam'ın bir hak davası olduğu, diğer partilerin batıl ve şer olduklarını ifade ettikten sonra, Milli Nizam işaretinin "Tekbir" olduğunu belirtmiş ve sözlerini herkesi ayağa kaldırıp, parmaklarını da uzattırdıktan sonra "Ya Rabbi... Milli Nizam'ı evliyaların duasındaki idarenin bu memlekete gelmesine vesile kıl... Amin! Ya Rabbi!.. Milli Nizam'ın bütün Sapançalıların ve milletimizin dünya ve ahret saadetine vesile kıl."²⁵⁰ (C.1-E.11) duası ile bitirmiştir.

3 Ocak 1971 günü Samsun il kongresinde; " Milli Nizam'ın hak, diğer partilerin batıl olduklarını ...Milli Nizam'ın hak davası olduğunu, yıllarca yapılan particiliğin siyasetle alakası olmadığını otuz altı milyon insanın Milli Nizam bayrağı altında toplanması için çalıştığını ifade etmiştir."²⁵¹(C.1-E.14)

7 Eylül 1970 günü Ağrı'da yaptığı konuşmada; "Milletin yeniden bin senelik hak yoluna döneceğini, diğer partilerin milleti imandan ve ahlaktan yoksun ettiklerini söylemiştir."²⁵² "Milli Nizam Partisi Birinci Büyük Kongresi, senin ve şanlı tarihinin temsilcisi olarak sesleniyoruz.." denildikten sonra; Milli Nizam Ahdinde: "Manevi İstiklal Harbi kazanıluncaya kadar mücadeleye, Hakkın

²⁴⁸Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 429

²⁴⁹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 431; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁵⁰Hüsametdin Ertem, *a.g.e.*, s. 43; ayrıca bkz. Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 431

²⁵¹Hüsametdin Ertem, *a.g.e.*, s. 43; ayrıca bkz. Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 431

²⁵²Hüsametdin Ertem, *a.g.e.*, s.45

hakimiyetini kurmağa, Milli Nizamı hakim kılmaya, bütün gayretimizle çalışacağımıza ahdederiz."(C.2-E.11)²⁵³ denilmektedir.

30 Haziran 1970 günü Diyarbakır'da yaptığı konuşmada özetle: *"MNP'nin görüşünün hakkı getiren, batılı yok eden görüş olduğu, MNP'nin 4 aylık bir çocuk gibi olduğunu ve bu çocuğun terbiyesini ve gideceği yolu öğrenmesi için Akşemseddin Hazretlerine teslim edildiği... Osmanlı'nın zayıflamasıyla idarenin Müslümanlardan Yahudilere geçtiği... İmam Hatip Okulları ve Kur'an kurslarına engel bulunduğu, namaz kılan insanın sömürüldüğü,"*²⁵⁴ (C.2-E.12)

28 Ağustos 1970 günü Hakkari'de yaptığı konuşmada; *"Küçük yaştaki çocuklara dinimizin layıkıyla öğretilmediğini, bir insanın gözlerinden kırmızı ışık çıkıyorsa komünist, sarı çıkıyorsa mason olduğunu, kendilerine yarayan insanın gözlerinden yeşil ışık çıkması gerektiğini, dinin de böylece kurtulacağını, Milli Nizamın gayesinin de bu olduğunu"*²⁵⁵:(C.2-E.14)

17 Mayıs 1970 günü İzmir'de yaptığı konuşmada; *"Bu milletin 1000 yıl İslamlağa ışık tutup mağlup olmadığını, MNP'nin 1000 senelik milliyetçilik ve mukaddesatçılığı hak yolda yürüteceğini, ticaret liselerine tanınan imkanın imam hatip okullarına tanınacağını, başını örten öğretmenlerin işlerinden atıldıklarını TCK'nın 163. maddesinin Müslümanlığı yok etmek amacı ile kullanıldığı"*²⁵⁶ (C.2-E.15) 17 Kasım 1970 günü İzmir'de yaptığı iftar sohbetinde; *" Milli Nizamın bir parti olmadığı, hak yolu olduğunu, kanun zoru ile parti adını aldığı"*²⁵⁷(C.2 - E.15)

Trabzon'da yapılan açılış konuşmasında; *" MNP'nin Türk Milletinin imanlı insanlarında hareket ederek dininin içindeki komünistlik ve masonluk hastalığını yok etme hareketinin adı olduğunu, Halk Partisi devrinde köylü vatandaşların*

²⁵³ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 432; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.y>.

²⁵⁴ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 432-433

²⁵⁵ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 433 ; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁵⁶ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 433

²⁵⁷ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 433

Kur'an-ı Kerim'lerinin çuvallarla toplatılıp yakıldığını, MNP'nin gül, cennet kokanların partisi olduğunu,"²⁵⁸ (C.2 - E.19)

28 Haziran 1970 günü Urfa'da yaptığı konuşmada; *"Maarifimizin dini tedarikat yaptırmadığını,.. 50 yıldır yapılan işlerin Nemrut'un iki sütununa gerilmiş mancınık gibi milleti ateşe attığını, Milli Nizamın tıpkı hak peygamberi İbrahim aleyhisselamın yoluna sadakat ve hakka teslimiyet olduğunu, yakalarındaki rozetin de bu anlama geldiğini"*²⁵⁹ (C.2-E.20)

27 Ağustos 1970 günü Van'da yaptığı konuşmada; *" Asil milletimizin elli yıllık delalet yolundan sonra karar gününün geldiği ve aslına döneceğini, 1000 yıllık tarih övgüsü... Sultan Fatih'lerden; şimdi ise 130 devlet arasından 90. sıraya düştüğümüzü, Mustafa Reşit Paşa'nın dışarıda yetişmiş bir mason olarak gâvurluğu, Tanzimat'ı Türkiye'de resmiyete sokmak istemesi, Camilerin yanında içki satılması, Maarifimizin mason maarifi olduğu, kız okullarında erkek öğretmenlere gece nöbeti tutturulduğu,*"²⁶⁰ (C.2 -E.21)

3 Ocak 1971 günü Samsun İl Kongresi'nde;" *MNP'nin hak, diğer partilerin batıl olduğu, ...Yahudilik ve Hıristiyanlığın din adının insanlar tarafından verildiği, Allah indinde tek dinin İslam olduğu,*"²⁶¹ (C.2 - E.14)

7 Ocak 1971 günü Erzurum il Kongresi'nde; *" Batıl partilerden birisinin ikinci başkanının Ordu ilinde konuştuğu sırada Milli Nizamcı bir vatandaşın, Milli Nizamın yolu nedir? Sorusunu, hiddetlenerek:" Onun yolu Suudi Arabistan yolu, Hicaz yoludur." cevabını "Allah razı olsun, biz de öyle biliyorduk" diye sevinçle karşıladıklarını,*"²⁶² (C.2 - E.7)

14 Ocak 1971 günü Diyarbakır İl Kongresi'nde; *" Bizim itikadımıza göre mehdi Aleyhisselam geleceğini ve onun devrinden önce de ona basamak olacak*

²⁵⁸ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 433; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁵⁹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 433-434

²⁶⁰ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 434; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁶¹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 434-435; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁶² Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 435

*devirlerin geleceğini, dua ve temennilerinin Milli Nizamın Mehdi Aleyhisselamın devrine basamak teşkil etmesi olduğu,"*²⁶³ (C.2 - E.6)

16 Ocak 1971 günü Ankara İl Kongresi'nde; *"Türkiye'de tek hak yolun MNP olduğu, diğer 72 firkanın batıl olduğu, onların da 800 milyonluk İslam aleminin başını 400 milyonluk Hıristiyanlık potası içinde kaynatacaklarını, faiz düzeninin kaldırılması gerektiği,"*²⁶⁴ (C.2 - E.5)

24 Ocak 1971'de Ankara'da Büyük Kongre açılış konuşmasında; *"Pahalılık ve zammın alıp yürüdüğünü ve iflasa gidişin temeli araştırılırsa, geniş idare ve cari iktisadi sistemin yabancıya dayanmış bulunduğunu, böyle bir anda Cenabı Hakkın, Milli Nizamı aziz millete nasip ettiğini, coşkun birtakım tarihi övünç ve sözlerden sonra 10 Ekim 1971 seçimlerinde 1000 yıllık hak ve hakkaniyete bağlılık yolunun temsilcisi olarak iktidara gelecek olan Milli Nizamın, Durkheim fikriyatından mektepleri kurtarıp, İmam-ı Gazali Hazretlerinin kitaplarına kavuşacağı,"*²⁶⁵ (C.2- E.4)

Son olarak Büyük Kongre kapanış konuşmasında; *"Milletin oyları vesile olmak suretiyle, Milli Nizamın şahadet işaretinin Çankaya'ya, Büyük Millet Meclisine ve Başbakanlığa dikileceğini ifade etmiştir."*²⁶⁶ (C.2 - E.4)

Özetle, 24 madde halinde sıralanan gerekçelere ilave olarak Başsavcı, Genel İdare Kurulunca Büyük Kongreye sunulan "Faaliyet Raporu'nda da belirtildiği gibi Milli Nizam Partisi teşkilatı kuruluşundan bu yana; Meclis'te Ortak Pazar; Doğu'da-Batı'da, İslam'da Kadın; Basında Prof. Dr. Necmettin Erbakan; İslam ve İlim" konulu yayınları ile partinin lider kadrosunun konuşmalarını da dahil edip, Anayasa'nın Cumhuriyet'in niteliklerini belirten 2. maddesi ile temel hak ve ödevler arasında partilerin uyacakları esasları düzenleyen 57. maddeleri ve bu maddeler çerçevesinde yürürlüğe konan 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 4. kısım ve özellikle laik devlet niteliğinin ve

²⁶³ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 435; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁶⁴ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 435; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁶⁵ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 435-436

²⁶⁶ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 431

Atatürk devrimciliğinin korunmasına ilişkin hükümlerine aykırı düştüğü kanısına varmıştır.²⁶⁷

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz'ün, Milli Nizam Partisi'nin kapatılması talebiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açması, Erbakan Hoca ve parti aleyhine hazırlanmış olduğu iddianameyi okumasından sonra Erbakan Hoca, kendisini ve partisini savunurken; söyledikleriyle, yaptıklarıyla ve düşündükleriyle suç işlemediğine inandığını belirtmiştir.²⁶⁸

İlk defa Anayasa Mahkemesine bir partinin kapatılması talebi intikal ettirilmiş olması, Milli Nizam hakkındaki her türlü esassız iddianın hak ve hukuk karşısında yok olacağından emin olduğunu belirten Hoca, MNP'nin 26 Ocak 1970 tarihinde resmen kurulmuş ve 8 Şubat 1970 tarihinde yapılan bir açılış merasimiyle çalışmalarına başlamış ve bir yıl zarfında yurdun her tarafına yayılmış, milletçe benimsenmiş ve 63 vilayette ve 400'e yakın ilçede teşkilatını tamamlayarak bir büyük parti oluşunu açıklamış ve her partinin olduğu gibi Milli Nizam Partisinin de kendisini diğer partilerden ayıran ana hususiyetlerinin olduğunu belirtmiştir.²⁶⁹

Yapılan açıklamalara ilave olarak Erbakan Hoca, MNP'nin de mevcut herhangi bir partinin reaksiyon veya bölünmesinden doğmayıp, doğrudan doğruya bir ilim ve fikir aksiyonu²⁷⁰ olarak teşekkül ettiğini belirtmiştir. Hoca, MNP'nin bir nizam, ahlak nizamı partisi olduğunu da şu sözleriyle vurgular;

"Milli Nizam cemiyetimize huzur, nizam ve içtimai adalet ve vatandaşlarımıza saadet ve selamet, yalnız hukuk kaideleri ve nizamları ile getirilemez. Hukuk nizamının bir ahlak nizamı ile takviye ve tamamlanması şarttır. Esasen ahlak nizamı olmayan hiçbir nizam, nizam olamaz. Halihazır maarifimizde bu noktaya ehemmiyet verilmiyor. Gençlerin anarşik hareketlerinden bütün milletimiz şikayetçidir. Anayasamızın 10. maddesinde

²⁶⁷ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.> ; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²⁶⁸ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 446; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²⁶⁹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 460

²⁷⁰ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 460; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>

*ifadesini bulan -Devlet, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.- prensibine layık olduğu ağırlığı veren tek parti durumundadır.'*²⁷¹

Milli Nizam, Avrupa'ya işçi olmaktan kurtulup gerekli iktisadi ve sanayi hamleleri yapabilmesi için, bütün maddi ve manevi milli potansiyelin seferber edilmesi zaruri görülür. Milli Nizam ruhuyla hareket edildiği takdirde memleketimizin kısa zamanda Japonya'dan daha parlak örnekler verileceğine inanıldığı da belirtilir. Bu konuda Hoca;

*" Fiili tecrübeler bu inancımızda haklı olduğumuzu teyit etmiştir. Meselâ 1956 yılında % 100 milli imalat olarak memleketimizde ilk defa dizel motorları imal teşebbüsümüzde muvaffak olamayacağımızı ileri sürüyorlardı. Halbuki 300 ortakla ve tamamıyla milli sermaye ile yapılan teşebbüsümüz kısa zamanda başarıya ulaşmış, memleketimize halen senede 8000 dizel motor yapan ve memleketimizin bu sahada bütün ihtiyacını karşılayan büyük bir ağır sanayi tesisi kazandırmıştır. İşte bu hakikatlerden dolayı MNP, Batı taklitçiliği zihniyetinin fayda getirmeyeceğine kanidir.'*²⁷²

Bu fikirler, Milli Nizam Partisi programının daha başında esas gaye olarak yerini almış ve Milli Nizam Partisi kendi hüviyetini bu esas gaye ile ortaya koymuştur. Savunmada, Milli Nizam mensupları " *Halihazır Milli Nizam Genel İdare Kurulu: İki profesör, 6 yüksek mühendis, 3 doktor, 5 eğitimci ve 5 tüccar olmak üzere 23 üyeden oluşur. iddianamenin yüksek mahkemeye tevdiinde kanaatlerinin katiyen hukuki sebepler olmayıp, bunlarla hiç alakası olmayan siyasi tesirlerdir.*"²⁷³ denilerek, dosya hakkında Hoca tarafından özetle 5 madde vurgulanmıştır. Bunlar;

Bu iddianamenin müphem, delilden mahrum, usul ve kanuna aykırı olarak sevk edilmiş olması, anarşik hareketlere adı karışan partiler hakkında dava açılacağına dair resmi beyanlara rağmen, o partiler bir kenara bırakılarak, 500'e

²⁷¹ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.> ; ayrıca bkz. <http://www.milligorportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

²⁷² <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>

²⁷³ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 446-459

yakın açılış toplantılarına binlerce vatandaş katıldığı halde, bugüne kadar tek zabıta vakası mevcut olmayan partilerinin aleyhine dava açılmış olması,²⁷⁴

Diğer partilerin bir çok mensupları hakkında parti yasaklarına aykırı hareketlerden dolayı Meclis'e intikal etmiş yüzlerce dosya bulunduğu halde, bu partilerin hiçbirisi hakkında tatbikata girişilmeyip şahıs konuşmalarından dolayı kanunen mümkün olmadığı halde, doğrudan doğruya partilerinin hükmü şahsiyeti aleyhine müracaatta bulunulması, dosya münderecatına nazaran şahıslara ait bazı tertip mahsulü evraklar bir sene önceki konuşmalara ait olduğu halde, bekletilerek müracaatın kısmi senato seçimleri sathı mailinde ve hatta Siyasi Partiler Kanunu'nun 110. maddesi son fıkrasındaki, dava açılmasına tahdit konulan seçim devresinde harekete geçilmiş olması,²⁷⁵

Dosya muhtevasını teşkil eden muharref ve mürettep konuşmaların mahalli bölgelerden normal yollardan intikal etmeyip, yukardan yapılan müteaddit tazyik ve tahriklerin neticesinde temin edilmiş olması ve bunlara benzer pek çok sebeplerin mevcut olmasıdır.²⁷⁶

Erbakan Hoca'ya göre kısaca iddianame: "*Esas bakımdan kanuni dayanağı olmadığı gibi davanın, dinlenme kabiliyeti de yoktur.*" Bir başka savunmasında; ²⁷⁷"*Gerçeklerden uzak ve farklı söz yığınlarından oluşan derlemeler yığındır.*" ²⁷⁸

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz tarafından hazırlanan iddianamede yer alan başlıca suçlamalar: "*Bazı hatiplerin il ve ilçelerde yaptıkları konuşmalar, Milli Nizam Marşı, İslam ülkeleriyle ekonomik münasebetlerin geliştirilmesi gerektiğine dair parti görüşü, Gençlik Kolları'nın neşrettiği broşürler, çeşitli gazetelerde MNP eleştirileri, mizah maksadıyla çizilmiş karikatürler vb.*"²⁷⁹

²⁷⁴ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 446-470; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²⁷⁵ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, ss. 446-480

²⁷⁶ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 446; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m>.

²⁷⁷ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 446; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi: 22.11.2014

²⁷⁸ <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m>.

²⁷⁹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 446; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m>.

Sonuçta, Anayasa'nın 2, 19, 21 ve 57. maddeleri gerekçesiyle,²⁸⁰ Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz'ün Milli Nizam Partisi'nin laikliğe aykırı faaliyette bulunduğu sebebiyle kapatma davası açtığı için Anayasa Mahkemesi Milli Nizam Partisi Genel Merkezine dava ile ilgili bir tebligat göndermiş ve savunma yapılmadan kapatma davası açılmıştır. *"Davanın konusu Milli Nizam Partisi'nin, 648 sayılı Siyasi Partiler kanununun 4. kısmında yer alan 92, 94, 97 ve 101. maddelere aykırı faaliyetlerde bulunması ve bu faaliyetleri onaylar nitelikte karar alınmış olması nedeniyle aynı kanunun 111. maddesinin 2 sayılı bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenilmiştir."*²⁸¹

Anayasa Mahkemesi, Necmettin Erbakan'ın savunmada dayandığı Siyasi Partiler Kanunu'nun iki maddesini Anayasa'ya aykırı bularak resen iptal edip davaya duruşmasız bakmaya başlamış ve Mahkeme evrak üzerinde karar vererek, Milli Nizam Partisi kapatılmıştır. Partisinin kapatılmasına üzülen Erbakan Hoca, kalp rahatsızlığı geçirip, tedavi için İsviçre'ye gitmiştir.²⁸²

2.1.2. MSP'nin Kurulması ve Genel Seçimlere Katılması

14 Ekim 1973 genel seçimlerini, Türkiye'nin modernleşmeyi doğuran sürecin sonuçlarını yansıtan siyasi bir gösterge olarak gören Sarıbay'ın belirttiği gibi; *"MSP'nin ilk kez katıldığı bir genel seçimde 1.265.771 oy ile tüm oyların % 11.8'ini alarak 48 milletvekili; %12.3 oy oranı ve 516.822 oy ile de 3 Cumhuriyet Senatosu temsilcisi çıkarmıştır."*²⁸³ Oyların dağılımı ve çıkarılan milletvekilleri sayısı ile Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve dağılımı, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁸⁰ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 456

²⁸¹ Serkan Yorgancılar, *a.g.e.*, s. 425

²⁸² <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m.>

²⁸³ Ali Yaşar Sarıbay, *a.g.e.* ss.143-144

Tablo:1-1973 Milletvekili Genel Seçimleri ve Oyların Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	OY SAYISI	OY ORANI (%)	MV. SAYISI
CHP	3.570.583	33.3	185
AP	3.197.897	29.8	149
MSP	1.265.771	11.8	48
DP	1.275.502	11.9	45
CGP	564.343	5.3	13
MHP	362.208	3.4	3
TBP	121.759	1.1	1
MP	62.377	0.6	-
BAĞIMSIZLAR	303.218	2.8	6
TOPLAM	10.723.658	100.0	450

Kaynak: Ali Yaşar Sarıbay, "*Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası*" Alan Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul, 1985, s.145;(D.İ.E. 14 Ekim 1973 *Milletvekili Seçim Sonuçları*, Ankara, 1974)

Tablo:2-1973 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri Oylarının Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	OY SAYISI	OY ORANI (%)	MV. SAYISI
CHP	1.412.051	33.6	25
AP	1.300.801	31.0	22
MSP	516.822	12.3	3
DP	438.276	10.4	-
CGP	246.888	5.9	1
MHP	114.662	2.7	-
TBP	89.824	2.1	-
BAĞIMSIZLAR	82.233	2.0	1
TOPLAM	4.201.557	100.0	52

Kaynak: Ali Yaşar Sarıbay, "*Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası*" Alan Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul, 1985,s.145 ; (Gös. Kaynak: D.İ.E., 14 Ekim 1973 *Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçim Sonuçları*, Ankara, t.y.,Yayın No: 714.)

2.1.3. Refah Partisi'nin Kuruluşu

Milli Selamet Partisi, 12 Eylül 1980 askeri hareketından sonra kapatılmış ve Milli Güvenlik Konseyince siyasi partilerin yeniden kurulup faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Bunun üzerine 19 Temmuz 1983'te Avukat Ali Türkmen başkanlığında Milli Selamet Partisinin görüşlerini benimseyen Refah Partisi (RP) kurulmuştur. Kurucularının Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından birkaç defa veto edilmesi sebebiyle, kadrosu kanunların öngördüğü zamanda tamamlanamadığından 1983 seçimlerine katılamamıştır.²⁸⁴ Sonrasında ise kurucu üyelerden veto edilmeyen Ahmet Tekdal, parti başkanlığına getirilmiştir.²⁸⁵

Refah Partisi ülke çapında çok kısa zamanda teşkilatlanıp, programında manevi kalkınmaya ve sanayileşmeye ağırlık vereceğini belirterek, Milli Selamet Partisinin muhafazakar-dini oy tabanına yerleşmiştir. İlk olarak 25 Mart 1984'te Ahmet Tekdal başkanlığında yerel seçimlere katılıp oyların % 4.44'ünü alarak Urfa ve Van belediye başkanlıklarını kazanmıştır. 28 Eylül 1986'da 11 ilde yapılan milletvekili ara seçimlerine de katılarak bu seçimlerde % 4.76 oy almıştır. 6 Eylül 1987'de yapılan referandumla (halk oylaması) bazı eski siyasi parti liderlerine siyaset yapma yasağı kaldırılmıştır. MSP eski başkanı Necmettin Erbakan, 11 Ekim 1987'de Refah Partisi genel başkanlığına yeniden seçilmiştir.²⁸⁶

Refah Partisi, Kasım 1987'de yapılan milletvekili erken genel seçimlerine Necmettin Erbakan başkanlığında girmiştir. Erbakan, oy oranını % 7,16 çıkarır ve ülke genelinde % 10 barajını aşamadığı için milletvekili çıkaramamıştır. Mart 1989'da yapılan Belediye Başkanlığı (Yerel İdare) seçimlerinde ise Türkiye genelinde toplam oy oranını % 9.8'e çıkarmıştır. Kahramanmaraş, Sivas, Şanlıurfa, Van ve Konya illerinin belediye başkanlıklarını kazanmıştır.²⁸⁷

20 Ekim 1991 Milletvekili erken genel seçiminde Refah Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi, İslahatçı Demokrasi Partisi üçlü ittifak olarak katılmışlardır.

²⁸⁴ Hakan Özdemir, "28 Şubat Süreci Arifesinde Ve Ertesinde İki Milli Görüş Partisi:RP,FP", "SDÜ, 2. sayı, Isparta, 2015,s.169

²⁸⁵ Hakan Özdemir, *a.g.e.*,s.169; ayrıca bkz. <http://www.timeturk.com/tr/a.g.m>.

²⁸⁶ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s.169; ayrıca bkz.<http://www.timeturk.com/tr/a.g.m>.

²⁸⁷ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s.169

Anayasaya göre iki ve daha fazla partinin birleşerek seçime katılmalarının yasak olması sebebiyle bu üç partinin ittifakları kâğıt üzerinde resmi bir belgeye dayanması nedeniyle; IDP ve MÇP partilerinin milletvekili adaylarının seçime katıldıkları bölgelerden bağımsız aday olarak katılmışlar; fakat her üç partinin de birbirlerinin adaylarına oy verdikleri,²⁸⁸ görülmüştür.

20 Ekim 1991 erken genel seçimlerine bu şekilde katılan Refah Partisi (RP), Türkiye genelinde kullanılan seçmen oylarının % 16.20 oranında oy alarak TBMM'ye 62 milletvekiliyle girmiştir. Ve TBMM'de grup kuran dört partiden birisi olmuştur. Daha sonra MÇP ve IDP milletvekilleri kurulan bu ittifaktan ayrılmışlar. Kapatılan partilerin açılmasına izin verilmesi üzerine açılan MSP, Refah Partisine katılıp, 1994 Yerel Seçimlerinde büyük bir sıçrama yaparak, % 19.14 oranında oy alarak İstanbul ve Ankara belediye başkanlıklarını kazanmıştır. 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde ise RP, % 21.38 oy oranıyla 158 milletvekilliği kazanarak birinci parti olmuştur.²⁸⁹

Tablo:3- Refah Partisi'nin 1987, 1991 ve 1995 Genel Seçimlerdeki Aldığı Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekilleri Sayısı

REFAH PARTİSİ	OY ORANI	TOPLAM OY	MV. SAYISI
1995 Seçimleri	% 21	6.012.450	158
1991 Seçimleri	% 16	4.121.355	62
1987 Seçimleri	% 7	1.717.425	0

Kaynak: *Fazilet Partisi'nin Kuruluşu, (Çevrimiçi), https://tr.wikipedia.org/wiki/Fazilet_Partisi, erişim tarihi:22.12.2015; ayrıca bkz. Hürriyet Gazetesi Arşivi: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arşiv>*

Seçimlerden hemen sonra Anavatan Partisiyle yapılan koalisyon görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Doğru Yol Partisiyle (DYP) kurduğu

²⁸⁸ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.169-170

²⁸⁹ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.169-170; ayrıca bkz. **Fazilet Partisi'nin Kuruluşu, (Çevrimiçi), https://tr.wikipedia.org/wiki/Fazilet_Partisi, (erişim tarihi: 22.12.2015)**

koalisyon hükümeti (Refahyol Hükümeti), 28 Haziran 1996'da TBMM'de güvenoyu alarak Erbakan Hoca Başbakan olmuştur.²⁹⁰

21 Mayıs 1997'de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, iktidarda iken RP hakkında, "Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri" gerekçesiyle dava açmıştır. Birtakım baskılar üzerine Haziran 1997'de Erbakan Hoca'nın istifası üzerine Refah-yol hükümeti dağılmıştır. Refah Partisi, 8 ay süren dava sonucunda, 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılarak; Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'e 5 yıl süreyle siyaset yasağı getirilmiştir.²⁹¹

RP'nin kapatılma gerekçesinde; *"parti görevlilerinin laiklik karşıtı eylemleri, devletin kurucusuna karşı suçlamaları ve türbanla ilgili siyasetleri kanıtlar arasında görülmüştür"*. Partinin programları arasında ise; *"Türkiye'de manevi kalkınmayı sağlamak, Adil Düzeni kurmak, Ağır sanayiye gerçekleştirmek, İslam ülkeleriyle olan ilişkileri arttırmak, faizi kaldırmak, Türkiye'nin AT' ye girmesinin faydasız olduğu gibi dini temelli görüşleri,"* nedenler arasında sayılmıştır.²⁹²

2.1.4. Fazilet Partisi'nin Kurulması

Fazilet Partisi 17 Aralık 1997'de, Refah Partisinin kapatılması ihtimaline karşı, Milli Görüş çizgisinde bir parti olarak İsmail Alptekin'in başkanlığında kurulmuştur. Refah Partisi'nin 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasıyla bağımsız kalan 150'ye yakın milletvekili Fazilet Partisi'ne (FP) geçmiştir. 14 Mayıs 1998'de FP Kurucular Kurulu kararı ile Recai Kutun genel başkanlığa getirilmiştir.²⁹³

FP, 1999 yılında yapılan yerel seçimlerde elindeki belediyeleri büyük ölçüde korusa da, genel seçimlerde Refah Partisinin 1995'teki oy oranının ve

²⁹⁰ **Fazilet Partisi'nin Kuruluşu**, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/a.g.m.>); ayrıca bkz.**Hürriyet Gazetesi Arşivi**: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/> ,(erişim tarihi: 22.12.2015)

²⁹¹Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.169-171 ayrıca bkz. Hürriyet Gazetesi Arşivi: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/a.g.y.> ,(erişim tarihi: 22.12.2015)

²⁹²Hakan Özdemir, *a.g.e.*,ss.169-170

²⁹³ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s.171

milletvekili sayısının altında kalmıştır. 2 Mayıs 1999'da Fazilet Partisi İstanbul milletvekili Merve Kavakçı'nın TBMM'deki yemin töreni sırasında genel kurula başörtüsüyle girmesi, krize neden olmuştur. Bu olaydan hemen sonra Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 7 Mayıs 1999 günü kapatma davası açmış ve 14 Mayıs 2000'de yapılan FP 1. Kongresi'nde "Gelenekçi" ve "Yenilikçi" kanatlar arasındaki çekişmede, yenilikçi kanadın adayı Abdullah Gül 521 oy alırken; Recai Kutun 633 oyla Genel Başkanlığa yeniden seçilmiştir.²⁹⁴

Dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 7 Mayıs 1999'da Fazilet Partisi'nin kapatılması yönünde dava açmıştır. Vural Savaş, gerekçe olarak Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinin ihlal edilmesini ve Fazilet Partisi'nin Refah Partisi'nin devamı niteliğinde olmasını göstermiştir. Ayrıca kapatılan partilerin yöneticilerinin bir başka partinin yöneticisi ya da denetleyicisi olamayacağını ve partinin laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiğini öne sürmüştür. Savaş, Anayasa Mahkemesi'ne sunduğu iddianamede; kapatılan Refah Partisi milletvekillerinin birkaç gün içinde Fazilet Partisi'ne geçmelerinin, Necmettin Erbakan'ın Fazilet Partisi'ni yönetmesinin, Fazilet Partisi'nin kapatılan Refah Partisi'nin devamı olduğunu savunmuştur.²⁹⁵

FP'nin kapatılma davası, 8 Mayıs 1999 günü işleme koyulmuştur. Dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, ilk incelemesini yapması için dosyayı raportöre havale etmiştir. FP'nin kapatma davasında ilk incelemeyi 12 Haziran 1999 günü yapan Anayasa Mahkemesi, iddianamesini; FP'li Merve Kavakçı'nın TBMM'deki baş örtüsü olayına "*FP'lilerin baş örtüsü ve dini sömürü aracı yaparak, kolay yoldan oy toplamalarına, bunun da laikliğe aykırı olduğu*" tezine dayandıran Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın belgelerini eksik bulmuştur. Anayasa Mahkemesi, başsavcıdan başta Genel Başkan Recai Kutun olmak üzere, FP yöneticileri, milletvekilleri ve belediye başkanlarının kapatma gerekçesi olabilecek söz ve eylemlerini tek tek kanıtları ile sunmasını istemiştir.²⁹⁶

²⁹⁴Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s.169-181; ayrıca bkz.**Fazilet Partisi'nin Kuruluşu**, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/a.g.m.>, (erişim tarihi: 22.12.2015)

²⁹⁵Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.178-180

²⁹⁶Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.179-183

Anayasa Mahkemesi'nin 16 Ocak 1998 tarihinde RP'nin Anayasa'nın 68. maddesinin 4. fıkrasına göre "Laik cumhuriyet karşıtı eylemlerin odağı haline geldiği" gerekçesiyle temelli kapatılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine FP yine ek süre talep etmiş ve FP'nin kapatılma davası Anayasa Mahkemesi tarafından ancak 11 Haziran 2001 tarihinde görüşülmeye başlanmıştır. Kapatma kararı 22 Haziran 2001'de verilerek; Nazlı Ilıcak, Merve Kavakçı, Bekir Sobacı, Ramazan Yenidede ve Mehmet Sılay'a 5 yıl süreyle siyasî yasak getirilmiştir.²⁹⁷

Mahir Kaynak, "Türkiye siyasetinde halkın tercihlerinden daha fazla, devlet mekanizmalarının davranışları, siyaseti daha çok belirlediğini; Fazilet Partisinin kapatılmasını da bu anlamda siyasetin bir manzarası olarak gördüğünü belirtmiştir."²⁹⁸

2.1.5. Saadet Partisi'nin Kuruluşu

Milli Görüş hareketinin siyasi partisi olan Saadet Partisi, 20 Temmuz 2001 tarihinde Ankara'da kurularak, Recai Kutan kurucu genel başkanlığa getirilmiştir. Fazilet Partisi'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra bağımsız kalan 105 milletvekilinden yarıya yakını, Saadet Partisi'ne geçmiştir.²⁹⁹

SP, 2002 Erken Genel Seçimleri'nde yüzde 2.5 oy oranıyla TBMM dışında kalmıştır. 11 Mayıs 2003'te yapılan 1 Olağan Kongre'de aday olmayan Recai Kutan'ın yerine Necmettin Erbakan genel başkanlığa seçilmiştir; ancak 29 Aralık 2003'te Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Erbakan'ın kesinleşmiş hapis cezası nedeniyle parti üyeliğinden ayrılmasını istemiştir. Bunun üzerine Erbakan Hoca, 30 Ocak 2004'te parti üyeliğinden ve genel başkanlıktan istifa ederek yerine tekrar Recai Kutan getirilmiştir.³⁰⁰

SP, 2004'teki yerel seçimlerde % 4.77 oy oranıyla 63 belediye başkanlığı kazanmıştır. 8 Nisan 2006'da yapılan 2. Büyük Olağan Kongre'de genel başkanlık

²⁹⁷Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.183-184; ayrıca bkz. **Fazilet Partisi'nin Kuruluşu**, (Çevrimiçi), [https:// tr.wikipedia.org/ a.g.m.](https://tr.wikipedia.org/a.g.m.)(, erişim tarihi: 22.12.2015)

²⁹⁸Mahir Kaynak ve Emin Gürses, *Büyük Ortadoğu Projesi*, Timaş Yay.,16.Baskı, İstanbul,2006,ss.30-31

²⁹⁹**Fazilet Partisi'nin Kuruluşu**, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/>; ayrıca bkz.Hürriyet Gazetesi Arşivi: [http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/ a.g.m.](http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/a.g.m.)

³⁰⁰ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s.184; ayrıca bkz. <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

görevini vekaleten yürüten Recai Kutan bu göreve seçilmiş ve girilen 2007 genel seçimlerinde %2.34 oy almıştır.³⁰¹

26 Ekim 2008'de yapılan 3. Büyük Kongre'de Numan Kurtulmuş genel başkanlığa seçilmiştir.³⁰² Numan Kurtulmuş, 1 Ekim 2010'da yaptığı basın toplantısında genel başkanlık görevi ve Saadet Partisi'nden istifa ettiğini açıklamıştır.³⁰³ Kurtulmuş, daha sonra HAS Parti'yi kurarak, teşkilatlanma faaliyetlerine başlamıştır. Çok geçmeden Kurtulmuş, genel başkan sıfatıyla partiyi lağvedip, AK Parti'ye katılmıştır.

17 Ekim 2010'da Erbakan Hoca genel başkan seçilmiştir. 27 Şubat 2011'de Genel Başkan Erbakan Hoca vefat edince, parti genel seçimlere Mustafa Kamalak başkanlığında gitme kararı almıştır. Seçimden önce Sağda ittifak arayışları gündeme gelse de bir ittifak kurulamamıştır. Saadet Partisi, 2011 seçimlerinde %1,24 oy alarak 4. parti olmuştur. Seçimden hemen sonra yapılan kongrede Mustafa Kamalak yeniden Genel Başkan seçilmiştir.³⁰⁴

Saadet Partisi, 7 Haziran 2015 seçimlerinde Büyük Birlik Partisi ile ittifak anlaşması yapmış ve seçime birlikte girmişlerdir. 2015 genel seçimlerinde %2.06 oy alarak, 5. parti konumunda olmuştur.³⁰⁵

1980 öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde yer alan tüm İslami hareketlerin ya da grupların benimsedikleri temel strateji "yukarıdan-aşağı devrimci değiştirme" değil, "aşağıdaki güçle yukarıyı yapılandırma" şeklinde olmuştur.³⁰⁶ Bu grupların oluşumunda ve gelişmesinde ise birçok yazara göre; "*Kemalist ideolojinin ve laik Cumhuriyetin açtığı fırsat alanları şeklinde*" değerlendirmeler mevcuttur.³⁰⁷

Milli Görüş, kurtuluşu, ilerlemeyi ancak öze dönmekle -kendilerine intisap etmekle- görür. Bu konuda liderinin deyimiyle; "*Her şeyden önce taklitçilik hastalığından kurtulup öze, Milli Görüş'e dönmekle mümkündür.*"³⁰⁸ Bu görüşün

³⁰¹ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.183-187

³⁰² <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

³⁰³ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.187-189

³⁰⁴ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.169-187

³⁰⁵ **Fazilet Partisi'nin Kuruluşu**, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/a.g.m.>(erişim tarihi: 22.12.2015)

³⁰⁶ Caner Taslaman, *a.g.e.* s.188

³⁰⁷ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, ss.169-188

³⁰⁸ <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

temel noktaları hususunda Erbakan Hoca'nın yaptığı değerlendirmelerde öne çıkanları; "milletin kendi kaynaklarına güvenerek çalışıp onları harekete geçirmesi; üretim, istihdam ve ihracat seferberliğinin derhal başlatılması, paylaşımında herkesin hakkını alması, ülkenin tamamının kalkınması ve bütün gelir guruplarının milli gelirden dengeli ve adil bir şekilde pay almasını sağlama inancı, bu zihniyetin temelini oluşturmaktadır."³⁰⁹

Erbakan Hoca, Milli Görüş inancında politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesini ancak Milli Görüş zihniyetine dayalı olmakla sağlanacağını söylemiştir. *"Bu, aynı zamanda âdil bir düzene dayalı yeni bir dünyanın kurulması anlamına da geldiğini,"*³¹⁰ Bunun bir vizyon olduğu vurgusu da yapılır ve bu vizyona sahip olmayanların, Türkiye'yi ilerletmek bir yana, ekonomik yıkımdan da kurtaramayacaklarını kesin bir dille belirtmiştir. Hoca, Milli Görüş düşüncesinde yeryüzüne barışın tesis edilememesinin çarpık örneklerini de şöyle açıklamıştır:

*"Dünyanın en hassas bölgelerinde, Filistin'de, Irak'ta, Bosna'da, Suriye'de, Afganistan'da, Çeçenistan'da en acımasız katliamlar yaşandı. Sadece Irak'ta yaşananlar bile dünyamızın yönetiminin neden Batılılara bırakılmayacağını tek başına ortaya koymaya yeter. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra bütün olayların hep Müslüman ülkelere karşı yapılması, hep Müslümanların hedef alınması elbette tesadüf değildir. Hepsi küresel sömürücülerin planlı adımlarıdır."*³¹¹

Bu ve benzer görüşlerini ilk günden beri dillendiren Erbakan Hoca, bu tezine delil olarak 1990'lı yılların başlarında İskoçya'daki NATO toplantısında İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in soğuk savaşın sona ermesi üzerine yaptığı konuşmayı örnek göstermiştir.³¹²

³⁰⁹ Necmettin Erbakan, **Türkiye'nin Temel Meseleleri**, Rehber Yay., 1.Baskı, Ankara, 1991, ss.245-248

³¹⁰ <http://www.milligorportal.com/showthread.php?t=2265&page=2>, erişim tarihi:22.11.2014

³¹¹ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, s.204

³¹² "Şimdi ne yapacağız, NATO'yu fesih mi edeceğiz?" sorusuna **Thatcher:** "Düşmanı olmayan ideoloji yaşayamaz. Bizim yaşayabilmemiz için mutlaka bir düşmanımızın olması lazımdır. Sovyetler Birliği dağıldı ve düşman olmaktan çıktı. Onun yerine yeni bir düşman koymamız gerekiyor. Bu yeni düşman İslam olacaktır." Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.204-205

İnsan nasıl bir varlıktır? Sorunsalına yoğunlaşan Erbakan Hoca; "İnsanı, bir Kur'an ayetindeki ayete atıfla, "*yaratılmışların en şerefli*" olarak görür. İnsanın diğer varlıklardan farklı olarak; akıl, şuur ve irade ile donatılmış, iyiyi-kötüden, doğruyu-yanlıştan, faydalıyı-zararlıdan, adaleti-zulümden ayırt edebilme gibi yeteneklerle donatılmakla açıklamıştır. İnsanın kendisini ifade edebilmesi, diğer insanlara faydalı olabilmesi ve kemale erebilmesi, aklını ve iradesini iyiden, güzelden, doğrudan, faydalıdan ve adaletten yana kullanması ile mümkün olacağını belirtmiştir. Bunun için insanların bazı reddedilmez hakları ve özgürlüklerinin olması, bunların diğer insanların tasallutundan korunması ile sağlanabileceği söylemiştir.³¹³

Erbakan Hoca, "insanı tek başına yaşayamayan sosyal bir varlık olarak tanımlarken; hayatını da tek başına karşılayamayacağı, aileden-devlete kadar çok çeşitli ihtiyaçların olduğunu, dolayısıyla insanın sosyal ve siyasi oluşumların birer üyesi olmasını zorunlu görür. Bir siyasi organizasyon olarak ele aldığı devleti de; insan hayatında önemli bir yer işgal ettiği,"³¹⁴ şeklinde açıklamıştır.

2.3. Milli Görüş'te Önerilen Kurtuluş Yolu

Bir model olarak "Milli Görüş", kurtuluş yolunu maddi ve manevi alanda iki boyutlu bir kalkınmaya bağlı olarak görür. Maddi alanda çok küçük bir zümreye tanınan hakların sosyal adaletsizliğe yol açtığı belirtilir. Nüfusun çoğunun kırsalda -birçok kasaba ve şehirler dahil- temel medeni ihtiyaçların hemen hiçbiri karşılanmış ve tanzim edilmiş olmadığı,³¹⁵ vurgulanırken; iktisadi hayatın korkunç pahalılığının da milleti bunalttığı belirtilir. Halkın, büyük kitlelerin faiz yükü altında ezildiği, yoksulluğun arttığı, pahalılığın ise gün geçtikçe acımasızca koşut oranda arttığı, açıklanır. Bu süreçte köylünün ürettiği mahsulün emeğin karşılığının çok altında kalmakla; cılız sanayileşme hamleleri ve küçük azınlıklara tanınan önceliklerle süregeldiği, belirtilir.

³¹³ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.19-25

³¹⁴ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.19-27

³¹⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.c.,s.40

Sanayileşmede devlete ve ufak bir azınlığa öncelik tanındığı Hoca tarafından belirtilirken; "geniş ölçülerde bir coğrafi ve zümreye dayanan dengesiz dağıtımın gün geçtikçe artması, büyük ciro lu sahaların ve yatırımların yabancı sermayeye kaptırılması, büyük sanayi tesisleri kurulurken makineler, teçhizat, tesisat, proje ve kurucu heyetin dışarıdan getiriliyor olması, geri kalmış memleketlerin tipik numunesi olarak tanımlandırılır. Eleştirilerinin devamında Hoca, asıl teknolojik tesisler henüz kurulmamış, kurulan sanayi hammadde ve yan mamul ve yedek parça büyük oranda dışarıya bağımlı kalınmış, sanayileşme hareketleri ufak bir zümrenin kâr gayeli teşebbüslerine, sadece o zümrenin inisiyatifine bağımlı kalınmış,"³¹⁶ şeklindeki çarpıklıklarla açıklanmıştır.

Erbakan Hoca, dış borçlar ve faiz ödemelerinin, "*dış borçların faizlerinin de üretim ve yurttaki çalışmalarla olmayıp, bir milyona yakın memleket evladının yurt dışındaki çalışmalarından hasıl olan dövizlerle karşılandığını*,"³¹⁷ belirtmiştir.

Manevi alanda, milletimizin üstün ahlak ve faziletleri Erbakan Hoca tarafından sayılarak, güzel ahlak ve meziyetleri ortaya dökülmüştür. Bu açıklamaların ekseriyetinde milletimizin her zaman maddi menfaatin değil, hak ve hakkaniyetin yanında olduğuna yönelik meziyet vurgusu yapılmakla; aksi tesirlerin sorumluluğunu politikacılara yüklemiştir.³¹⁸

"Hoca, bugün ahlaki bakımdan milletimizin fitratına aykırı fikirlerin dışarıdan arız olan geçici tesirlere ve isabetsiz eğitim politikalarına bağlar. Yönetimdeki sıkıntıları sistemin ve kötü politikalarının bir sonucu analizinde;

*"Yalnız idare ettiği sayısız milletlere değil, beynelmilel sahada adalet tevziine asırlar boyu hizmet etmiş ve müspet neticeler almış bir milletin, günümüzde bazı yönlerden ahlaki buhranlarla karşı karşıya kalmış olmasının kabahati millete değil, milletin fitratına aykırı yollara gitmek isteyen fikir ve sistemden mahrum politikacılarıdır."*³¹⁹

³¹⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.c.,s.41

³¹⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.c.,s.41

³¹⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,s.41

³¹⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,s.41

Erbakan Hoca, kurtuluş yolu için sunduğu çözüm önerisinde; maddi kalkınma ile eşzamanlı manevi kalkınmanın -geçmişteki ihtişamlı dönemler vurgusuyla- yine mümkün olacağını söylemiştir. Milletimizde maddi ve manevi kalkınmamızı başarıya ulaştıracak azim, irade, karar, iman ve manevi kuvvetin potansiyel olarak olduğunu belirtir ve bunu şu sözlerinde dile getirir:

*"Maddeten kalkınarak sanayi ve teknolojiye dünyanın en ileri, en güçlü devleti haline gelmemizin; manevi olarak kalkınıp, dünyaya örnek ahlakla birlikte fazilet nizamını kurmak da mümkündür."*³²⁰

2.3.1. Milli Görüş'e Göre Üç Temel Fikir

Ülkemizde çok partili rejim devresine 1946 yılından itibaren girilmesiyle birlikte, Milli Görüş'e göre üç temel fikrin oluştuğu belirtilir. Bu gelişmenin neticesi olarak hür demokrasi ile idare edilen diğer ülkelerde olduğu gibi, bugün bizde de üç temel görüş ve bu görüşleri temsil eden üç büyük parti ortaya çıkmıştır. Bunlar: *"Milli Görüş, Liberal Görüş ve Solcu Görüş'tür."*³²¹

Milli Görüş, ana gaye olarak gördükleri temel hedeflerini; *"Milletimizin manevi ve maddi sahada kalkınarak saadet ve selamete erişmesidir."*³²² açıklamasını yaptığı *Külliyat*'ta, maddi kalkınmayı sağlamak için yedi başlıkta ele alıp sunduğu hamleci ruh ve milli şuurlu diye de nitelenen çözüm önerilerinde sıralamıştır. Kalkınmanın ve selamete erişmenin liberal ve solcu görüşle sağlanamayacağı kesin bir dille belirtilmiştir. Kalkınma çabaları hususunda ise Erbakan Hoca;

"İsrafın kaldırılması; her türlü istismar ve tefeciliğin terki; yaygın kalkınmanın hızla sanayileşerek gerçekleşmesi; yurdumuzdaki zümreci ve coğrafi dengesizliğin giderilmesi; vergilerin basit ve adil esaslara ircaı; birikmiş para ve imkanların tevcihinde, iktisaden ve sosyal yönden kalkınma bakımından en önemli olan sahaların yer almasını temin edecek verimli bir sistemin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi; kalkınma çabalarının milli bir

³²⁰ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.c., s.42

³²¹ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.C., s.42

³²² Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., 1.C., ss.42- 43

şuur, hamleci ruh ve aşkla yapılmasının gerektiğine inanır ve aziz milletimizi bölünmez bir bütün olarak bu gayeler için gönül ve el birliği ile çalışmaya davet eder."³²³

Milli Görüş'te milletimizin bizatihi kendisinin bulunduğu ve aradığını bulduğu belirtilir. Böylece Milli Görüş, milli bünyemizin kendisini temsil etmektedir, denilir. Buna mukabil *"Solcu Görüş, bütün tarihi boyunca doğru yolu bir türlü bulamamış olan Batıdaki hürriyetleri taklit eden, verimsiz sosyalist görüşlerden kaynağını aldığı, Liberal Görüş'ünse; Batıdaki sömürücü, koyu faizci kapitalist görüşlerden ilham alan bir anlayış,*"³²⁴ olarak açıklanır.

Milli Görüş, kendisini halktan yana, hatta halkın bizatihi kendisi olarak açıklamıştır. Liberal ve Solcu Görüş olarak nitelendirdiği diğer fikir ve anlayışları ise; ithal, taklitçi, verimsiz, faizci, kapitalist, batıl, ahlak ve maneviyattan uzak olarak görür. Bu fikir ya da iktidarların asla düzen tutmayacakları savunulur. Materyalist olarak açıkladığı bu ve benzeri düzenlerin, millet nazarında hiçbir zaman kabul görmeyecekleri kesin bir dille vurgulanır. Üstün ahlak ve faziletlere dayalı olarak nitelendirdiği milletimize uygun olan ve gerçekçi olan tek görüşün de Milli Görüş inancı olduğu,³²⁵ belirtilmiştir.

2.3.2. Milli Görüş'ün Belirlediği Ön Hedefler

Külliyat'ta Milli Görüş'ün ön hedefleri altı başlık altında sıralanır. Bunlar: "Önce ahlak ve maneviyat; millet kardeşliği ve devlet; millet kaynaşması; temel hak ve hürriyetler; fikir ve inanç hürriyeti; aile ve kadın hakları; basın meselesi (hür basın)." ³²⁶

Önce ahlak ve maneviyatın ehemmiyeti Anayasanın 12. maddesine atıf yapılarak belirtilir. Vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne vurgu yapılarak tüm vatan ve memleket evlatlarının kardeş bilinmesi temel prensibine dayandırılır. Devletin ve memurlarının da millete karşı üç unsuru kusursuz

³²³ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., 1.C., s.43

³²⁴ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.C., ss.43-44

³²⁵ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.C., ss.43-44

³²⁶ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.C., ss.43-44

yapması önerilir, bunlar: Devlet memurları ve görevliler asli vazifelerinin, millete tahakküm değil, hizmet olduğunu kendi kalplerine yerleştirmeli; devlet memurları ve görevlilerinin, milletin manevi değerlerine, anane ve örflerine saygılı ve hürmetkar olmaları; devletin vatandaşlara karşı adil, koruyucu ve yol gösterici olmasıdır.³²⁷

Milli Görüş, anayasada ifadesini bulan temel hak ve hürriyetleri kabul eder ve bunlara samimiyetle taraftar olduğunu belirtir. Fikir ve inanç hürriyetini, vicdan ve düşünce hürriyetlerinin demokrasinin ve insan haklarının temelini teşkil ettiği ve medeni gelişmeye bu hürriyetlerin hız verdiği inancını taşır. Laikliğin de bu anlamda fikir ve vicdan hürriyetlerinin teminatı olarak görür. Aile ve kadın hakları bağlamındaysa; aileyi cemiyetin temelinde görmekle, manevi yapısı sağlam, ahlaklı nesillerin yetişmesinde kadın ve annelik vazifesinin önemine binaen, ailede ve toplumda kadının yaratılışına uygun görevler yüklemeyi tavsiye eder. İslam dininin kadına verdiği değer ve önemler de etraflıca izah edilir. Bunun neticesinde; "*Kuvvetli cemiyetler sağlam ailelere dayanan cemiyetlerdir*" tezi ileri sürülür ve "*kadına, erkeğe, herkese ilim*"³²⁸ prensibi savunulur.

Milli Görüş, basın meselesini cemiyet hayatındaki maddi ve manevi gelişmenin sağlanmasında ve milletlerarası kültür alışverişlerinde faydalı görür. Dolayısıyla hür basının rolü önemsenir. Bu bakımdan farklı görüşleri, milli menfaatler bağlamında birbirlerine karşı toleransla hareket etmeye davet eder. Ayrıca basına verilecek desteğin kalkınmaya hız katacağından, bu konunun önemli bir faktör³²⁹ olduğunu belirtmiştir.

2.3.3. Milli Görüş'te Devlet ve Anayasa Nizamı

³²⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.C., ss.43-44

³²⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.ss. 44- 48

³²⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.ss. 48- 49

Milli Görüş, devletin vatandaşlara karşı adil, koruyucu ve yol gösterici olmasını salık verir. Devlet ve anayasa nizamını üç başlıkta ele alıp inceler. Bunlar: *"Devlet İdaresi; Devlet Şekli; İdaremiz ile İdarecilerimiz."*³³⁰ başlıklıdır.

Milli Görüş inancında; *"haklı olan zayıf da olsa kuvvetli; haksız olan kuvvetli de olsa zayıftır"*. Devlet şeklinin, devlet mekanizmasının ve teşrii organların, milli azim, irade ve sürati tecelli ettirecek vasıfta olması şart koşulur. Bu sebeple Milli Görüş, demokratik devlet, hükümet ve parlamento sistemini savunur ve bu görüşünü de yedi başlık halinde sıralar. Birinci ve öncelikli olarak; *"Başkanlık Sistemi"* getirilecektir, denilmiştir.³³¹

*"Devlet başkanlığı olan cumhurbaşkanlığı ile hükümet başkanlığı olan başbakanlık birleştirilecek, icraya kuvvet, sürat ve müessiriyet sağlanacaktır. Başkanı tek dereceli olarak millet seçecektir...devlet - millet kaynaşması ve bütünleşmesi kendiliğinden doğacak ve cumhurbaşkanlığı seçimi mevzuunda rejimimizi yıpratana iç ve dış spekülasyonlara imkan kalmayacaktır."*³³²

İkincisi; *"Senato tümüyle kaldırılacak, tek meclis sistemine gidilecektir."*³³³ (Bu madde tümüyle işlevini yitirmiştir. Artık senato yoktur. TBMM vardır.) Üçüncüsü; *"Milletvekili sayısı üç yüze indirilecek ve Meclisin randımanını artıracak müessir usuller getirileceği,"*³³⁴ belirtilmiştir.

Dördüncüsü; *"Milli iradenin tecellisini kayıtlayan veya kısıtlayan ve bu vatanın evladını birbirine düşürerek siyasi hayatı çekilmez hale getiren parlamentonun, seçimlerden sonra da ahenkli bir barış içerisinde çalışmasını engelleyen, verimini azaltan ve daha çok delege saltanatına yol açan seçim sistemlerini tasfiye etmeye ve karma liste imkanına geniş manada yer veren yeni bir seçim sistemi getirmeye kararlı,"*³³⁵ olduğu açıklanmıştır.

Beşincisi, *"halk vetosu"* usulüne geçiş sistemi öngörülür;

³³⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.s. 49

³³¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.s. 49

³³² Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. s. 49

³³³ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. ss. 49-50

³³⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. ss. 49-50

³³⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. s. 50

"Mühim meselelerde millet iradesini ve kontrolünü mümkün kılan referandum, halk vetosu, halk teşebbüsü usullerini getirmek kararındayız. Halk vetosu usulüyle milletimizin istemediği, buna rağmen milletten oy alarak meclise giren milletvekillerinin oylarıyla kanunlaşan teklifler millet tarafından veto edilebilecektir. Halk teşebbüsü ile de vatandaş, isteklerini, seçtiği milletvekilleri kanun teklifi olarak meclise getirmese, bu hakkına istinaden bizzat kendisi kanun teklifi olarak meclise getirilecek." ³³⁶

Altıncısı, ceza davalarında jüri sisteminin getirilmesi; "Ceza davalarında jüri usulünün ihdası ile mahkemelerimizin milli arzu ve irade istikametinde icrayı adalet etmesinde kolaylık sağlamak emelinde,"³³⁷ oldukları belirtilmiştir.

Yedinci ve son olarak da, mahkeme içtihatlarında kontrol ve anayasaya uygunluğun getirilmesi prensibidir. Buna göre; " içtihatların kaza-i denetimi sağlanacak, bu surette kanunların boşluğunu doldurmak üzere yapılan ve hiç kontrol mercii bulunmayan içtihatların anayasaya uygunluğu kontrol edilebilecektir."³³⁸

İdare ve idareciler bağlamında ise; "her türlü devlet hizmetinin ifasının emanet olarak kabul edildiği, emanetin ehline verilmesi gereğine inanılmakla, devlet personelinin seçiminde; bilgi, kabiliyet ve tecrübe kadar ahlak ve karaktere de ehemmiyet verileceği, "³³⁹ liyakatin esas alınacağı vurgulanırken, buna koşut olarak ahlak ve karakter kıstası önemli bir ölçüt olarak görülmüştür.

2.3.4 Milli Görüş'ün Anayasa'ya Bakışı

Milli Görüş anlayışında Anayasa; fikir ve vicdan hürriyeti, ülkenin kalkınması ve iç barışın teessüsüne bağlanır. "Fikirlerin rahatlıkla müdafaa edilmesi ve daima fikre karşı fikirle mukabele faziletinin muhafazasına itina gösterilmesi şarttır. "³⁴⁰ esasıyla cemiyet hayatında menfaat mücadelelerini öne

³³⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. s. 50

³³⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. s. 50

³³⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C. ss. 49-50

³³⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.C.,s.51

³⁴⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.C.,s.51

çıkarmaktan ziyade, ahlak ve fazilet alanında yarış fikri daha fazla ön plana çıkarılır. Teşvike bağlı olarak geliştirilmesi hedeflenen saygı, sevgi, kardeşlik ve yurt birliği fikri *Külliyat'ta*;" *Edirne'de ayağına diken batan bir kardeşinin acısını, Hakkari'de yüreğinde hisseden insanlar topluluğu haline gelmeyi gaye ediniyoruz.*"³⁴¹ idealiyle açıklanmıştır.

Milli Görüş, *Külliyat'ta* Anayasa'da geçen laiklik ilkesinin gerçek anlam ve öneminin anlaşılması taraftarı olduklarını söylemiştir. Bununla birlikte, " *laiklik demek herkesin düşünce hürriyetine, vicdan hürriyetine, ibadet hürriyetine sahip olması demektir. Kimsenin kimseye inancından dolayı tahakküm yapmaması demektir.*"³⁴² izahıyla laikliğe sahip çıkmıştır. Geçmişte, tatbikinde birtakım yanlış uygulamalar ve inançlar üzerinde birçok defa tahakküm yürütmesi noktasında da eleştiri getirilmiştir.

2.3.5. Milli Görüş'te Siyaset ve Hizmet Etme Anlayışı

Karahasanoğlu, Erbakan Hoca'nın siyasetle hizmet etme işini ya da misyonunu anlatırken; "*Anadolu orta sınıfının müdafaasını üstüne aldığı, rehberi dinimiz, tarihten gelen ticari ahlakımız ve iktisadi ölçülerimizin olduğu, halkın, işçinin, esnafın ve dar gelirlinin bu yoldan uyandırılmasını hem mümkün, hem de namuslu ve vatanperver, münevver bir politikacı için hak ve vazife,*"³⁴³ görmeye işe başladığını açıklamıştır.

Erbakan Hoca siyaset anlayışlarını; "*meşruiyetini bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma amacından alan, en üst siyasi organizasyon olan devlet eliyle, hak ve adalet ilkeleri çerçevesinde insanlara hizmet etme işi,*"³⁴⁴ olarak tanımlar. İnsanın özlemine ise; "*yeryüzünün en önemli değeri olan saadet içinde yaşamak.*"³⁴⁵ şeklinde açıklamıştır. Saadetin de ancak sevgi, kardeşlik, hak, özgürlük, adalet, refah ve saygınlık ortamında gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

³⁴¹ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.C.,s. 52

³⁴² Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.C.,s. 52

³⁴³ Mustafa Karahasanoğlu, **Tek Adam Erbakan**, Nizam Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul, 1975, ss.42-43

³⁴⁴ Erbakan, (1991), **a.g.e.**, ss.245-246

³⁴⁵ Erbakan, (1991), **a.g.e.**, ss.245-248

*"Bizler, görüşümüzün temeli olan sevgi, şefkat ve kardeşlikten yola çıkan insanlar olarak Saadet Partisi'nde bir araya geldik. Amacımız, başta bu ülkede yaşayan insanlar olmak üzere, tüm insanlığın saadetidir. Bu nedenle, devleti saadetin bir engeli değil, bir aracı haline getirmek için siyaset yapmakta kararlıyız."*³⁴⁶

2.3.6. Milli Görüş'te Kültür Anlayışı ve Medeniyet Davası

Milli Görüş'ün kültür ve medeniyet anlayışları açıklamaları, Erbakan Hoca tarafından yapılırken; hakkı üstün tutma ve adalet anlayışlarını ön plana çıkarır;

*"Milletimiz asırlar boyu, kaba kuvveti değil, hakkı üstün tutmuştur. Haçlı ordularının saldırılarına karşı çıkmış, onların barbar hücumlarını göğsünde söndürmüştür. Milletimizi dıştan yenemeyen düşmanlarımız uzun asırlar sonra içten yeme yoluna yöneldiler. Fakat milletimiz, ahlâk ve maneviyata dayanan kültürü ile bütün insanlığa ışık tutmuş, en üstün medeniyetleri kurmuş ve bütün insanlığın saadetine paha biçilmeyecek derecede büyük katkılarda bulunmuştur. Bugün de bütün insanlık, yeryüzünde âdil bir düzenin kurulması için, milletimizin öncülük yapmasını beklemektedir."*³⁴⁷

Milli Görüş bunu yaparken, bir yandan bu sorumluluğunun bilincinde olmak, diğer yandan da Türkiye'nin uluslararası konumunun güçlendirilmesini zorunlu görür. Vatandaşların mutlu ve müreffeh bir ülke haline gelmesi için de; milli, ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmesini savunur. Bununla birlikte, milletimizin değerlerini ortaya çıkararak, temeli ahlâk ve maneviyata, nefsin terbiyesine ve hakkın üstün tutulmasına dayandırır. Böylece örnek ve üstün bir medeniyetin kurulmasını sağlayacak bir kültür hamlesini gerçekleştirmeyi en önemli görevleri arasında saymıştır.³⁴⁸ Buna göre;

³⁴⁶ Erbakan,(2014), **a.g.e.**, ss.39-58; Erbakan, (1991), **a.g.e.**, ss.245-248

³⁴⁷ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.171-174

³⁴⁸ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, s.171

*"Milletimiz hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemiştir, düşmeyecektir. Milletimizde hem maddi hem de manevi kalkınmamızı sağlayacak azim, irade, iman mevcuttur."*³⁴⁹

Erbakan Hoca, Rönesans'ın Batı'nın Avrupa Endülüs'teki İslam medeniyetinin etkisiyle başladığını söylemiştir. Bir yandan Endülüs'teki büyük İslam medeniyetinden, diğer taraftan denizcilikte ilerlemiş Venedik ve Cenevizlilerin Müslüman ülkelerden getirdikleri kitaplar ve haberlerle çok şey öğrendiklerini belirtmiştir. Müslümanlığın etkisiyle Orta Çağ'ın karanlık Engizisyon döneminden, bugünkü Batı medeniyetine geçen bir değişimi yaşadıklarını belirtmiştir. Hoca, Batı'luların Müslümanlıktan öğrendiklerini dejenere edip, tıpkı eski Mısır, Yunan ve Roma medeniyetlerinde olduğu gibi kuvveti üstün tutup bugünkü Batı medeniyetini kurduklarını, bu tarihi sıranın da hiç değişmediğini belirtmiştir.³⁵⁰

Karahasanoğlu, Erbakan'ın muhafazakar anlayış ve davranışı sergilediğini, gelenek ve değerlerine bağlı olduğunu savunmuştur. Solcu birtakım bürokratlar tarafından insanların kendi inançlarına dayanarak getirdikleri metotlardan yararlanmadığını, tersine zarara uğradığını görerek "*irtica*" olarak görmelerini de eleştirmiştir. Bir başka örnekle 1950'li yıllarda "*Mecelle*"nin yazarı Ahmet Cevdet Paşa'nın da yobaz ve gericilikle suçlandığını belirtmiştir.³⁵¹

*"Halbuki Fransız Akademisi tarafından madalya alan üç büyük dünya hukukçusundan biri olan Ahmet Cevdet Paşa gibi Erbakan Hoca'nın da gerici olarak gösterilip, halkın gözünden düşürülme çabalarının aynı yöntemle sürdürüldüğünü, belirtmiştir."*³⁵²

2.3.7. Adil Düzen'de Haklar, Hürriyetler ve Sendikal Çalışma Hayatı

Adil Düzen'de, insan hakları konusunda Erbakan Hoca; hangi inançtan, hangi soydan olursa olsun bütün insanlığın doğuştan gelen ve değişmeyen haklara

³⁴⁹ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.171-174

³⁵⁰ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, s. 221

³⁵¹ Karahasanoğlu,(1975), **a.g.e.**,ss.58-59

³⁵² Karahasanoğlu,(1975), **a.g.e.**,ss.58-59

sahip olduğunu belirtmiştir. Bunları peygamberlerin öğrettiği haklar, öğretiler olarak nitelemiştir.³⁵³

*"Herkesin ifade hürriyeti, öğrenim hürriyeti, örgütlenme hürriyeti, yaşama hürriyeti, ibadet etme hürriyeti vardır. Bu hürriyetlerde bir noksanlık varsa, o ülkede insan haklarından bahsedilemez. Bunlar temel insan haklarıdır. Hak dediğimiz zaman bunu böyle kabul edeceğiz."*³⁵⁴

Çalışma hayatına yönelik, Erbakan Hoca'nın görüşlerinden ve yazılarından öne çıkanlar; "çalışma hayatında barış, kardeşlik, işbirliği ve karşılıklı hakların korunması ve verimliliğin esas alınmasını ön koşul olarak belirtilmiştir. İşyeri çalışma koşullarının uluslararası normlara, sağlık koşullarına sahip ve insan onuruna yaraşır şekilde olmasının sağlanması ve denetlenmesi hususu da devletin görevleri arasında sayılmıştır. Hoca, Milli Görüş iktidarında herkesin işini serbestçe seçeceğini, adil ve uygun çalışma koşullarına sahip olacaklarını belirtmiştir. Bunu yaparken de fark gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında, eşit ücret hakkı sağlanacağını belirtmiştir. Emegın önemi hususundaysa; çalışana hakkı, alınının teri kurumadan verileceğini belirtmiştir."³⁵⁵

Hoca, bütün diğerk hak ve özgürlüklerde olduğu gibi, sendikal haklar alanında da olumsuz uygulamalar yaşandığı eleştirisinde bulunmuştur. İktidarlarında adalet, güvenlik, -temsili görevler ve idarenin üst düzey görevlileri hariç- işçi, memur ayırımı yapılmadan tüm kamu çalışanlarına toplu sözleşme ve grevli sendika kurma hakkı verilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacağını belirtmiştir. Bunun yanında çalışma hayatında kadınlar ve engelliler için özel tedbirler alınacağını belirtmiştir. Tüm bunları ideal ve beşer fitratına uygun, doğal bir düzen olarak açıkladığı Adil Düzen'de;" *Ekonomi hızla gelişecek ve toplumun bütün katmanlarının nimet-külfet paylaşımında adalet sağlanarak, refahın artırılacağını,*³⁵⁶ belirtmiştir.

³⁵³ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-216

³⁵⁴ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-217

³⁵⁵ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-219

³⁵⁶ Erbakan,(2014), a.g.e.,ss.214-225

2.3.8. Milli Görüş'te Gençliğe Yönelik Politikalar

Erbakan Hoca, çocukların ve gençliğin yetiştirilmesi meselesini ülkenin en önemli konularından birisi olarak görmüştür. Ona göre yeni nesil, batı taklitçiliği zihniyetinden kurtarılmış olarak yetiştirilmelidir. O, gençliği milletin geleceği olarak görür ve gençliğin ahlâklı, bilgili, sağlıklı yetişmesi ve hayata hazırlanması için tüm kurum ve kuruluşların organize olarak eşgüdümlü hizmet vermesini zorunlu görür. Ayrıca bunun için sivil toplum kuruluşlarının da teşvik edilmesi gereği belirtilir.³⁵⁷

Devletin, kamusal desteğe ihtiyaç duyan her gence eğitiminin her kademesinde yeterli desteği sağlaması gereği belirtilir. İktidarlarında eğitimden yoksun hiçbir gencin kalmayacağını; eğitim sisteminde yapılacak değişikliklerle gençlerimizin milli ve manevî değerlerimize bağlı olarak yetişmelerinin sağlanacağı belirtilir. Bunun yanında en az eğitim kadar terbiyeye de önem verileceği,³⁵⁸ belirtilir.

Saadet Partisi'ni, gençliğin ve ülkenin teminatı olarak gören Erbakan Hoca, her alanda gençliğin dinamizminden yararlanmak gerektiğini düşünmekte olduklarını söylemiştir. Milli Görüş; gençliği, geleceğin teminatı olarak görür. Gençliğin çok özenli, ahlâklı, zararlı alışkanlıklardan uzak tutarak eğitmek için gereken tüm tedbirlerin iktidarlarında yasal anlamda alınacağı belirtilir.³⁵⁹

Erbakan Hoca, gençleri özellikle korunması gereken toplumsal bir kesim olarak görür ve onlar için yapılması gerekenlerle alınacak tedbirleri de şöyle açıklar;

"Tecrübesizlikleri ve merakları bazen gençleri kendilerinin de istemedikleri bir takım alışkanlıklara sürüklemektedir. Sigara, alkol, bağımlılık yapan çeşitli ilaçlar ve kimyasal maddeler, uyuşturucu ve uyarıcılar, kumar, pornografi vs.nin hedef kitlesinin gençlik olduğunu; gençlerin kötü alışkanlıklardan korunması için gerekli her türlü önlemlerle

³⁵⁷ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-220

³⁵⁸ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-220

³⁵⁹ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.214-217

birlikte, gençlerin aile içinde kalarak milli ananelerimize bağlı gençler olarak yetişmelerini sağlayacak bütün tedbirler alınacaktır."³⁶⁰

2.4. Milli Görüş'ün Eğitim Meselesi Yaklaşımı

*Külliyat'ta "Yarı Aydınlanmış ve İslam" başlığında; "Müslümanlar olarak dünyanın gelmiş geçmiş en büyük düşünce sistemine sahip olduğumuz açıklanmıştır. Fakat bu büyük düşünce sisteminin ve Müslümanların mücadele suretiyle sevapları ve şerefleri artsın diye karşılarında daima batıl fikirlerin olageldiği de belirtilmiştir. Bu batıl fikirler -bir Müslüman diyarı içerisinde-, kendi Müslümanlık hakikatlerimizi öğrenemeyecek hale getirmişlerdir, eleştirisiyle karşılık bulmuştur. Ayrıca, Batı ilimlerini yarım yamalak okumuş niteliyle de bazı insanların aşağılamalarıyla karşılaşıldığı örneği verilmiştir. Bunun nedeni onlara sorulduğunda, ilim ve fen cevapları verdikleri; neticesinde işin Müslümanların küçük görülmesine kadar uzadığı, açıklaması yapılmıştır."*³⁶¹

Milli Görüş'te madde ve enerji üzerine birtakım prensiplere olan inançlar yinelenir; ancak bu görüş savunulurken *"tesir, aksi tesire eşittir"* -madde vardan yok olmaz; yoktan da var olmaz.-³⁶² izahlarının zor ve karmaşıklığı da vurgulanmıştır. Bu anlamda Einstein'in açıklamalarına yer verilmiştir. Şöyle ki;

"Ben ömrümde uzun müddet, hakikaten madde ile enerji ile kuvvet ile uğraşıp bir sürü hesaplar yaptım; ama bütün ömrüm boyunca bunların ne olduğunu anlayamadım. Hatta size bir şey söyleyeyim. Acaba biz hesaplar yaparken madde, enerji, kuvvet gibi mefhumları kullanacağımıza bunların yerine başka mefhumları kullanmış olsaydık, acaba daha mı kolay hesap yapardık? Bunu da bilemiyorum. Yalnız hissettiğim bir şey var, o da böyle enerji, madde, kuvvet diye birbirinden ayrı üç mefhum olmadığıdır. Ben bu işte bir tevhit hissediyorum. Bu tek mefhum olsa gerek ki, bu bazen enerji

³⁶⁰ Erbakan(1991), a.g.e., ss.255-256

³⁶¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., s. 56

³⁶² Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.C., s. 56

haline, bazen madde haline giriyor, bazen de kuvvet haline giriyor. Fakat bunun ne olduğunu hissediyorum; ama bir türlü bulamıyorum."³⁶³

Külliyat'ta Einstein açıklamasıyla konunun ehemmiyeti pekiştirilmek istenirken; ilmin ya da aydın insanın gerçek tarifinin gayreti içine girildiği de hissedilir. Bir başka anlatımla, Batı ilminin mutlak olmadığı, değişkenliği/değişebilirliği ve birtakım çıkmazlarının da bulunduğu, yönündeki görüşler ağırlık basmaktadır.

İslamiyet ve İlim konusunda *Külliyat'ta* uzun izahlar yapılmıştır. Asr-ı Saadet dönemine atıfla (6-7.yüzyıl), ilimin ilerlemesi şu sözlerle açıklanmıştır;

*"insanlık tarihinde Asr-ı Saadet'ten - Rönesans'a kadar geçen yedi asırlık bir devir var ki, bu devirde bütün insanlığın ilimlerini, Müslümanlar inkişaf ettiriyor. Tetkikler gösteriyor ki, bugünkü insan bilgisinin en aşağı % 60-70'ini Müslümanlar inkişaf ettirmişlerdir."*³⁶⁴

İslam alimlerinin eski Mısırlılar, eski Yunanlılar ve eski Hintlilerin ilimlerini, kitaplarını inceledikleri belirtilir. İncelenen bu eserlerin tashihi yapıldıktan sonra aşağıdan-yukarıya doğru alıntılarının kimin kitabından alındıysa mutlaka hassasiyetle kaynağını belirttiklerini ve *"Biz Öklid'in kitabında okuduk, böyle diyor."*³⁶⁵ denilir. Oysa Haçlı Seferleri sırasında Batılıların İslam kültürü ve ilmiyle temasları sonucu aynı hassasiyeti gösterilmedikleri belirtilir.

Külliyat'ta Müslümanların matematik, tıp, coğrafya, fizik, kimya, astronomi gibi birçok ilmin kurucuları olduğu savunulur. Buna Cemşid'in pi sayısı hesaplama örneği verilir; "pi" sayısı için Gıyasettin Cemşid'in *"Risalet-ül Muhitiyye"* adlı eserinde verilen rakamlar ve hassasiyet dile getirilmiştir. *"Cemşid'in 'Pi' sayısı için yaptığı hesaplama: 3. 141 592 653 589 943 2. şekindedir."*³⁶⁶ Bu tespitin bugün de geçerli hassas bir hesaplama olduğu vurgulanmıştır. Birçok izah ve açıklamalarla, *Kur'an-ı Kerim'in* de ilme verdiği

³⁶³ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.C., s. 56

³⁶⁴ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., 1.C.,s. 58

³⁶⁵ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., 1.C.,s. 59

³⁶⁶ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 61

önem ve yaptığı öncülükle ilimlerin çeşitlenip, Müslümanlar elinde adeta gelişip, serpiildiği anlamında telmihler yapılmıştır.

Milli Görüş'te teknik ilimlerle, din eğitimi ve öğretimi önemsenerak, ülkenin manevi bütünlüğünün kuvvetlenmesi, kalkınmanın temel şartları arasında görülmüştür. Dinin her türlü istismardan kurtarılması için eğitim yoluyla halkın aydınlatılması gereğine inanıldığı, İmam - Hatip Okullarının ve Yüksek İslam Enstitüleri'nin ilmi yeterlilik ve seviyelerinin ihtiyaca cevap verecek duruma getirilmesi, emsali akademi ve okulların her türlü kanuni hak ve imkanlarına kavuşturulmasını; "*kalkınmada ahlak ve maneviyat esastır*"³⁶⁷ açıklamalarıyla, dini ve teknik eğitime dair görüşlerinin izahları yapılmıştır.

Milli Görüş'ün kalkınma stratejisinde, eğitim politikalarının ve manevi değerlerin birlikte ele alınıp değerlendirildiği, aksini istismar saydıkları görülür. "*Milli Görüş'ün eğitim sistemi, aynı zamanda demokratik cumhuriyet rejiminin en sağlam teminatı, ruhu ve manasıdır.*" açıklamalarıyla işlenir. "*Milli Görüş istismarı, sadece kanunlardan veya cemiyetin dış nizamından değil, aynı zamanda insanların ruh ve karakterinden çıkartmak kararında olduğu,*" vurgulanırken; "*hem kanunların, hem de insanların adil olmasını gaye edindikleri,*"³⁶⁸ belirtilir.

2.5. Materyalizm ve Maneviyatçılık Mukayesesi

Erbakan Hoca, TBMM'nde "Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı" üzerine, (19 Şubat 1976) Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla yaptığı konuşmasında; "Ağır Sanayi', ihracata dayalı projelerini esas alacaklarını ve harp sanayisine önem verileceğini açıklamıştır. Erbakan Hoca, manevi kalkınmaya verdikleri ehemmiyeti; "*Geliniz manevi kalkınmaya ehemmiyet verelim ve bizler her yıl, materyalist polisiye tedbirlerin arttırılması mecburiyetini kökünden orta yerden kaldıralım.*"³⁶⁹ sözleriyle, milli ve manevi değerlere bağlılıklarını dile getirmiştir.

³⁶⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 71

³⁶⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 75

³⁶⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c., s.369

Erbakan Hoca, sözlerine anarşik olayların sadece polisiye tedbirlerle çözülemeyeceğini, milli ve manevi değerlerin toplumda (eğitimden başlanarak) geliştirilmesini, bunu da hükümet kuran dört parti için bir görev çağrısı yaparken; anayasanın 10. maddesini "*Devlet...insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için gerekli şartları hazırlar.*" ve Anayasanın (T.C. 1961 Anayasası), ilgili diğer benzer maddelerinden örneklerle; "*Anayasamız, maneviyatçı ve ahlakçı bir Anayasa'dır.*"³⁷⁰ açıklamasıyla sürdürmüştür.

2.5.1. Milli Görüş'te Herkese Refah

MSP Genel Başkanı Erbakan Hocanın 14 Ekim 1973 Genel Seçimleri arifesinde, çeşitli yurt gezileri ve konferanslarında çokça zikrettiği ve öne çıkardığı önemli figürlerden birisi de refahtır. Hocanın refah sloganını uzun uzadıya kullandığı ve açıklamasını yaptığı konuşmalardan birisi de "*Herkese Refah*" söylemli Diyarbakır Mitingi'dir. 23 Eylül 1973'te Diyarbakır Mitingi³⁷¹ konuşmaları ağırlık kazanmış ve bu konuşmanın tam metni *Külliyyat*'ta yer edinmiştir. Refah kavramını ilginç kılan; MSP kapatılınca yeni kurulacak partinin "Refah Partisi" olmasıdır. 1973 Seçim dönemi, MSP için çok renkli ve slogan ağırlıklıdır. Hoca çalışmalarında, yurt gezilerinde her şehir için ayrı bir sloganla halkın karşısına çıkmıştır. Malatya'da "Anahtar"; İstanbul'da "Temel Görüş, Milli Görüş" gibi farklı figürler kullanmıştır.

Refah terimi, Milli Görüş ve onun mimarının en çok kullandığı bir kavram olmakla; kurulduğu günden beri Materyalizm, Emperyalizm³⁷² ve Siyonizm'e açık tepki ve bir isyanla karşı çıkmıştır. Bu düzenlerin sahte anlayışları, sömürü düzenleri ve kurdukları faizcilik/tefecilik düzeni oldukları vurgusu hep

³⁷⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 371

³⁷¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 403

³⁷² **Emperyalizm:** Bir ülkenin (ya da ülkeler ittifakının) diğer ülkeye/ülkelere siyasi ve/veya ekonomik olarak hükmettiği durumu ifade eder. Emperyalizm orijin olarak I.Napolyon'un yayılma politikasına karşı hareket anlamında kullanılmıştı. Bir süre sonra İngiltere'nin yayılmacı politikası için kullanılmaya başlandı. Emperyalizmi bilimsel olarak ilk formüle eden J.A. Hobson (1858-1940) adlı bir İngiliz liberal iktisatçı olmuştur. (Imperialism: A. Study,1902) **Kaynak:** Mahir Kaynak & Emin Gürses; *Büyük Ortadoğu Projesi*,Timaş Yay.,15. baskı, 2006, İstanbul

işlenmiştir. Materyalist tüm bu düzenlere karşı Milli Görüş'ün tavrı, uğraş ve karşı duruşu, her seçim meydanı konuşmalarında, eserlerinde sıklıkla görülür.

Hoca, ülkemizde geçmiş hükümetlerin milli gelirin büyük bir kısmını her yıl faiz olarak bu düzenlere teslim etmelerini sindiremediğini belirtmiştir. Faize akan bu milyar dolarları, iktidarlarında halka akıtacaklarını açıklamıştır. Bunu istihdam, ağır sanayi, herkese hürriyet, herkese refah söylemleriyle; maddi ve manevi kalkınma seferberliğinin birlikte başlatılacağını,³⁷³ belirtmiştir. Bu ve benzeri açıklamalar söylemlerinde sık şekilde kullanılmakla, öne çıkanlarıdır.

2.5.2. Milli Görüş'te Beş Ana Hedef

Milli Görüş, aynı milletin, aynı tarihi yaşamış insanların oluşturduğu ve gidilecek yolun barış ve kardeşlik olduğu, bölünmez bütünlüğünün devamında da yine bu duyguyu canlı tutmada gördüğünü belirtmiştir. Bunun için Milli Görüş, ortaya koyduğu temel ilke olarak adlandırdığı beş ana hedefi saymıştır.³⁷⁴

İlk hedef olarak "*iç barış*" görülür. Bunun temel koşutu da; "kardeşlik", "gençlik" olarak nitelenir. Başta gençliğin ve toplumun ekseriyetinin samimi gayretleriyle manevi gelişmesinde yardımcı olarak da "*hür basın*"³⁷⁵ sayılmıştır.

İkinci olarak "*devlet-millet kaynaşması*", devlet memurları ve vazifelilerinin asli görevlerinin millete hizmet etme olduğunu kalplere yerleştirmek olmakla açıklanmıştır. Devlet vazifelilerinin, milletin manevi değerlerine, örf ve ananelerine saygılı ve hürmetkar davranmaları; devletin de vatandaşlara karşı adil, koruyucu ve yol gösterici olması,³⁷⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Üçüncü olarak "*Yeniden Büyük Türkiye*", meşalesi başlığıyla sayılan ve geçmişten, tarihinden çalışkanlığıyla getirmiş olduğu erdem ve değerlerle bu ruh ve manasıyla adeta "Milli Şahlanış" ile kalkınmaya hız verme zamanı,³⁷⁷ olduğu vurgulanmıştır.

³⁷³ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 402-409

³⁷⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

³⁷⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

³⁷⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

³⁷⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

Dördüncü olarak "*Manevi Kalkınma*" vurgusu yapılmıştır. Buna örnek olarak da Kıbrıs zaferiyle Türk Silahlı Kuvvetleri ve milletin derin maneviyatı³⁷⁸ zikredilmiştir.

Beşinci ve son olarak "*Maddi Kalkınma*" ile adeta sonuç kısma gelindiği; artık faiz, istismar, tefecilik gibi kötülükler karşısına coğrafi dengesizliğin sağlanması yoluna gidilmesi, vergilerin basit ve adil esaslara dayalı, kalkınmanın; sosyal, kültürel, milli şuur ve hamleci anlayışla sağlanacağı,³⁷⁹ vurgusu istiareli anlatımlarla tamamlanmıştır.

2.6. Adil Düzen'de Yerel Yönetim Teori ve Uygulamaları

Sanayileşmenin doğurduğu kentleşme/kentlileşme sorununun, gelişmiş olarak ifade edilen ülkelerde de tamamen çözüme kavuştuğu söylenemez. Nüfusu artan kentlerde hizmet, yapılaşma, altyapı sorunları, yol vb. gibi birçok hizmetler belediyeler eliyle yürütülmektedir. Merkezi idareden farklı olarak yerinden yönetim anlayışlarına dayalı bu sistem için yerel yönetimler tabiri kullanılır. Milli Görüş, yerel yönetimlerde merkezin atadığı yetkili ile seçilmiş başkan çift başlılık tanımlamasıyla bir çatışma sebebi olarak görür. Bu konuda yapılan açıklama;

*"Yerel yönetimlerdeki çift başlılık ve çatışmanın sebebi; merkezi hükümetin atadığı yönetimden sorumlu vali/kaymakam'a karşın; yerelde seçilmiş, tanıdık/bilindik belediye başkanı vardır."*³⁸⁰

2.6.1. Yerel Yönetimlerle Merkezi Yönetim İlişkisi

Yerel yönetimlerle merkezi yönetimin birbirini tamamlayan bütünün parçaları olduğu günümüz siyasal sistemindeki uygulamalarından da anlaşılmaktadır. Merkezi yönetimin yetkilerinin aşırı artırılması, bürokratik

³⁷⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

³⁷⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.,ss. 434-437

³⁸⁰ Arif Ersoy, v.d, *Adil Düzen'de Yerel Yönetim Teori ve Uygulamaları*, Yimder Yayını, Ankara, 1995, s.12

mekanizmayı büyütüp işlemez hale getireceği Arif Ersoy tarafından belirtilmiştir.³⁸¹

Ersoy, bu sıkıntının müteakibinde halkın yönetime katılma ve denetleme imkanını azalttığını belirtmiştir. Bununla birlikte özgürlükleri sınırlandırarak, merkezi yönetimin despotlaşmasına ortam hazırlayacağını söyleyen Ersoy, az gelişmiş ülkeler ile Türkiye'de bu durumun merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde vesayetinin artmasına yol açacağına dikkatleri çekmiştir. Sonuçta, bu durumun özellikle belediyelerin merkezi yönetime bağımlılığının mevcut rejimin ve zihniyetinin merkezîyetçi yapıdan kaynaklandığı,³⁸² yargısına varmıştır.

Arif Ersoy, yerel yönetimlere özerklik veren merkezi yönetimlerin, iktisadi ve sosyal gelişmelerinin hızlı olduğunu belirtir. 17. yüzyıl Osmanlı Devleti yerel yönetim özerkliği örneği açıklamasında; merkezi yönetimle yerel yönetim ilişkileri arasında dengeli ilişkilerin sağlandığını savunur. Bunu da sağlıklı bir iktisadi, siyasi ve kültürel yapıya sahip olmakla açıklamıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yerel yönetimlere getirilen birtakım kısıtlamalar merkezi yönetimin güçlenmesine yol açarken; aynı şekilde devletin de çöküşünü hızlandırmış,³⁸³ olmakla açıklamıştır.

2.6.2. Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılandırma Zorunluluğu

Arif Ersoy, merkezi idarede tıkanma ve yozlaşmanın yansımasının, yerel yönetimlere de sıçramış olduğu yakınmasında bulunur. Mevcut yapının yetersizliğinden şikayet ederken, sorunun çözümü noktasında yerel yönetimlerde gördükleri yetersizlikten dolayı yeniden yapılanmayı önermiştir.

"Bugün Türkiye'de karşı karşıya bulunduğumuz sorunları mevcut siyasi, iktisadi, ilmi ve ahlaki yapının çözmesi mümkün değildir. Karşılaşılan

³⁸¹ Arif Ersoy, *a.g.e.*, s.12

³⁸² Arif Ersoy, v.d, (1995), *a.g.e.*,ss.12-13

³⁸³ Arif Ersoy(1995), *a.g.e.*, s.13

sorunların her geçen gün ağırlaşması mevcut yapının yetersizliğini ortaya koymaktadır " ³⁸⁴

Toplumlar kendi sorunlarını çözmek için kendilerince birtakım yöntemler geliştirmişlerdir. Bunlar ekseriyetle tarihi birikimler, birtakım tecrübi bilgiler ve kültürel birikimlerle harmanlanarak oluşturulur. Bu birikimler, o toplumun kimliğine uygun yapılanmalarla şekillenir. Bu doğrultuda olmayan, ithal denilen usul ve esaslar topluma empoze edildiğinde sonuçların kalıcı ya da çözüm odaklı olmadığı minvalinde yaklaşım sergileyen Arif Ersoy açıklamasında;

"Adil Düzen milletimizin dünya görüşü ve değer ölçülerine göre geliştirilmiş, ülke gerçekleriyle uyumlu olan bir yeniden yapılanma modelidir." ³⁸⁵

2.6.3. Yerel Yönetimlerin Başlıca Sorunları

Yerel yönetimlerin önemli bölümünü oluşturan belediyelerin karşılaştıkları sorunları altı ana başlık halinde sıralayan Arif Ersoy, bunların: *"Mevcut yapıyı belirleyen dünya görüşünden kaynaklanan sorunlar; yasal yapıdan kaynaklanan sorunlar; merkezi idare ve yerel yönetimlerin yetkilerindeki kargaşadan kaynaklanan sorunlar; belediyelerin teşkilatlanmasından kaynaklanan sorunlar; belediye ile siyasi partiler arasındaki ilişkilerde karşılaşılan sorunlar; belediye ve halkla ilişkilerden kaynaklanan sorunlar "* ³⁸⁶ olarak belirtmiştir.

2.6.3.1. Uygulamadaki Dünya Görümlü Sorunlar

Hak Merkezli Dayanımcı Dünya Görüşü: Milli Görüş'te bu düşünce hakkı üstün tutmak ve sosyal hayatta yardımlaşma ve dayanışmayı esas almakla açıklanmıştır. *"Bu sistem kaynağını peygamberler önderliğinde kurulmuş, medeniyetler ekseninde biçimlenmiş devlet müesseseleri olarak görür. Bunların*

³⁸⁴ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.14

³⁸⁵ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.15

³⁸⁶ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.15

bölüşümde; adaletle nimet-külfet dengesi sağladıkları"³⁸⁷ inancı hakimdir. Adil Düzen, kavramsal olarak tanımlamasını bu çerçeveye oturtur. Bu inanç ve yaklaşımları, belediyeçilik uygulama amaçları arasında da gösterilmektedir.

Kuvvet Merkezli Çatışmacı Dünya Görüşü: Bu görüş eski Mısır, eski Yunan, Roma, Bizans ve Batılı medeniyetlere has olmakla, sosyal yapılanmayı belirleyen bir görüş olarak açıklanır. Kuvveti merkeze alan, çatışmacı dünya görüşü olarak nitelenen bu düşünce sisteminde devlet mekanizması; iktisadi ve siyasi tekelin denetiminde görülür. Kaynakları da bu tekel konumundaki güçlerin belirlediği doğrultuda kullanan, merkezi ve yerel güçlerin imkanlarından en fazla yararlanmakla, tanımlanır. Adil Düzen dışı değerler yığını olarak da ifade edilebilen bu sistemin, milletimizin milli değerlerine ve sosyal dokusuna uygun olmadığı,³⁸⁸ vurgusu yapılmıştır.

Milli Görüş ve Yeniden Sosyal Yapılanma: Bu modelde İslam dünyası ve ülkemizdeki mevcut sosyal yapının, Milli Görüş ve onun getirdiği Adil Düzen sistemine geçmesi hedeflenir. Bünyemizin, yerli ve milli olan bu modele uygun yapıda olduğu belirtilmiştir. Sosyal yapılanma sürecinde ülkemizdeki belediye müesseselerinin de bu görüş doğrultusunda hizmet sunacaktır, denilir.³⁸⁹ Adil Düzen, belediyeçilik anlayışlarının esaslarını altı başlıkta sıralar. Bunlar;

*"Belediyenin esas sahibi belde sakinleridir; belediye halkın inanç ve dünya görüşüne göre yönetilecek; dürüst yönetim sergilenecek; açık belediyeçilik; katılımcı belediyeçilik; bilimin ışığında icraat."*³⁹⁰

2.6.3.2. Yasal Yapıdan Kaynaklı Sorunlar

Belediyelerin yasal dayanağı;1930 tarih ve 1580 sayılı kanundur. Ancak zamanla çıkarılan yeni yönetmeliklerle birtakım değişiklikler de yapılmıştır. Yönetmeliklerden bazılarının iktidar yanlısı olmayan belediyelerin hizmet

³⁸⁷ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.16

³⁸⁸ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.16

³⁸⁹ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.16-17

³⁹⁰ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.17

atılımlarını sınırlandırma amacı taşıdığı,³⁹¹ eleştirisi getirilmiştir. Milli Görüş bu soruna çözüm önerisi olarak üç öneriyi sunar;

"*Birincisi*; mevcut yasaların kesin olarak yasaklamadığı ve toplum yararına olan uygulamaların devamını uygun görülür. Bunun için de belediyeler bünyesinde hukuk işleri birimi oluşturulmasını önerir. Bu birim hem belediyenin, hem de halkın hukuki sorunlarının çözümüne yardımcı olması önerilir. *İkincisi*; Adil Düzen'de mahalli sorunlarla ilgili yasal çerçeveyi belediye meclislerinin belirlemesini önerir ve *Üçüncü* olarak da; Anayasa ve milli kanunlarla ters düşmediği sürece belediye meclisleri kentin sorunlarını çözmeye yönelik her alanda yasalar çıkarabilmeli, vergi koyup kaldırabilmelidir."³⁹²

Yasal yapıdan kaynaklı ve yerel yönetimlerin sorunlarının bir başka açıklamasında Milli Görüş; "*Mevcut yasal çerçevenin sınırlayıcı, belediye başkan ve meclisinin olması gereken yetkilerinin de dağıtıcı*,"³⁹³ nitelikte olduğu eleştirisi getirilmiştir.

2.6.3.3. Merkezi Yönetimle Yerel Yönetimlerde Yetki Çatışması

Yerel yönetimle merkezi yönetim arasındaki süregelen çatışma, yerel bazdaki yetkilerle ilgili olduğu görüşü belirtilmiştir. Bu yetkilerin bazen açık ve net olmayışı; tayinle yerele gelen bürokratların belediye yetki alanına müdahale ettikleri, izah edilmiştir. Bu durumda işlerin zorlaşır hale gelerek, antidemokratik uygulamalar, genelgeler, hatta şifahi emir ve direktifler yönünde görüldüğü, açıklanmıştır. Bu durumun da haliyle belediye ve yerelin yetkisinin sınırlandırılmakla sonuçlandırıldığı,³⁹⁴ eleştirisi yapılmıştır.

Milli Görüş'ün bu sorunlara getirdiği öneriler ise; tayin edilenler ile iyi diyalog kurulmasına, yasal olmayan tasarruflara karşı çıkılmasına, belediye icraatını yavaşlatan tasarrufların kamuoyuna anlatılmasına, siyasal iktidarın

³⁹¹ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.17-18

³⁹² Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.18

³⁹³ Arif Ersoy, çerçevesini çizdiği ve kent sorunlarını çözümedeki belediyelerin sıkıntılarının genel olarak personel maaşlarını ödeme ve geçmişten kalma belediye borçlarını ödemekle mesailerini harcadıklarını dile getirmiştir. **a.g.e.**, s.18

³⁹⁴ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.19

belediye yetki ve imkanlarına getirdiği sınırlamalar hakkında kamuoyuna bilgi verilmesine ve yasalarla belirlenen yetkilerin kullanılması hususunda taviz verilmemesi şeklinde açıklanmıştır.³⁹⁵

Milli Görüş, yerel yönetimlerin ıslahı ve yeniden yapılanmasını ön koşul sayar. Yasalardan kaynaklı ve yetki sorunu olarak gördükleri problemi çözüme yönelik olarak da; yerel yönetimlerin öncü görev üstlenmelerini zorunlu görür. Geliştirilen düşünce genel anlamda yetki dayanışmasına bağlı ve birbirini tamamlayıcı bir yapıda olması,³⁹⁶ şeklinde açıklanabilir.

*"Merkezi yönetim, anayasa, genel yasaların ötesinde mahalli sorunlarla ilgili kuralları koymamalıdır. Bu yetki halkın seçtiği, halkı temsil eden mahalli meclislere verilmelidir. Valilik ve Belediye Başkanlığı birleştirilmeli ve bu makama seçimle belirlenen kişi getirilmelidir. Aynı şekilde Belediye Meclisi ile İl Genel Meclisi de birleştirilmelidir. Sağlık ve eğitim sorunlarının çözümü, düzenlenmesi tamamen yerel yönetimlerin idaresine verilmelidir. Halk; eğitimde, sağlıkta söz sahibi olmalıdır. Halkın hem yönetime katılımı, hem de ekonomik gücü ve potansiyelinin harekete geçirilmesinde yerel yönetimlerin öncü görev üstlenmeleri için yetki ve sorumlulukları artırılmalıdır."*³⁹⁷

2.6.3.4. Belediyelerin Teşkilatlanmasından Kaynaklı Sorunlar

Milli Görüş, belediye teşkilatını oluşturan dört temel faktörü; "beşeri, mali, malzeme ve toprak" olarak sayar. Beşeri yapıdan kaynaklı sorunların 27 Mart 1994 yılındaki seçimlerle siyasal iktidarın yerel yönetimlerle işbaşına gelenlere getirdiği sınırlamaları olumsuz görmüş, eleştirmiştir. Bu sınırlamalarla yeni ve dinamik kadroların oluşumunun engellendiği, yeni personel alımı ve kurumlar arası geçişlerin önünün kapatılmasına neden olduğu belirtilmiştir. Bu

³⁹⁵ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.19-20

³⁹⁶ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.19-20

³⁹⁷ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.25

durumun da dolaylı olarak eylemlerin artmasına, istihdamın sağlanamaması ve işlerin aksamasına yol açtığı,³⁹⁸ şeklinde açıklanmıştır.

Milli Görüş, personelin yetiştirilmesi hususunda mevcut personelin liyakat esasına göre değerlendirilmesini önerir. Bunlar: "Personellerden çalışanların ödüllendirilmesi, hizmet içi eğitime önem verilmesi, halkın dünya görüşü ve değer ölçüleri hakkında personel bilgilendirilmeli, personel ile halk arasındaki bütünleşme ve dayanışma bilinci geliştirilmelidir."³⁹⁹ Bu sayılanların beşeri yapıdan kaynaklı sorunlar olduğu belirtilip, çözüm noktasında bu önerilerin uygulanması tavsiye edilmiştir.

Mali yapıdan kaynaklı seçim öncesi borçlanan belediyelerin kendi başlarına imkan üretme kabiliyetlerinin olmadığı, gelirlerini artırıcı vergi ve harçları koyma yetkisi olmaması da mali sorun olarak görülmüştür. Bu noktadaki çözüm önerileri: "İsrafın önlenmesi, belediyenin menkul ve gayri menkullerinin değerlendirilmesi, belediye mülkiyetindeki gayri menkullerin kiralarının rayiç değerlere yükseltilmesi, şeklindedir."⁴⁰⁰

Belediye hizmetlerinin etkin olarak yerine getirilmesi için Fen İşleri Müdürlüğü'nün özel işletmeler gibi yeniden düzenlenmesi istenir. Bu alanda karşılaşılan sorunlara, bunların çözümü noktasında getirilmek istenen öneriler ise;

*"Mevcut araç ve gereçlerin etkin bir şekilde kullanımını sağlayıcı değişiklik ve tamiratlar yapılmalı. Malzemenin kalitesi geliştirilmeli. Eski maliyetin düşürülmesi ile ilgili araştırmalar yapılmalı. Yurt dışından, geliştirilmiş malzeme türlerinin örnekleri getirilerek üretilmeli. Bu alanda özel kesim imkanlarından yararlanılmalı."*⁴⁰¹

Toprak kullanımı ile ilgili sorunlar noktasında, kentleşme ile artan rantın bir bölümünün şehre kazandırılması öngörülür. Batı örneği ile kentleşmede elde edilen rantın topluma mal edildiği, hatırlatılır. Verilen Hollanda örneğinde kent etrafındaki toprakların değerlendirme yetkisinin tamamen belediyelerde olduğu

³⁹⁸ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.20

³⁹⁹ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.20-21

⁴⁰⁰ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.21-22

⁴⁰¹ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.22-23

belirtilir. Milli Görüş olarak bu noktada toprağın iyi değerlendirilmesi adına sundukları önerileri: "Kentın eski dokusu ıslah edilmeli ve gecekondı yerleşme yerlerinin imar ve ıslahının yapılması; yeni arsalar üretilmesi; imar planı uygulaması ve imar ıslah çalışmalarıyla mülkiyet sorunlarının çözümlenmesi; hazine arazilerinin kamu hizmet alanı ve yeşil alan olarak işaretlenmesi; mücavir alan sınırlarının genişletilmesi ve belediye arazilerinin değerlendirilmesidir."⁴⁰²

2.6.3.5. Belediyelerin Siyasiler ve Gönüllü Kuruluşlarla Sorunları

Belediyelerin siyasiler ve gönüllü kuruluşlarla süregelen sorunların hep olageldiği, vurgulanır. Bunların çözümü noktasında Milli Görüş olarak sunulan önerileri ise: "Belediyelerin mensup oldukları partilerle yoğun diyalog içinde bulunmaları tavsiye edilmiştir. Diğer parti temsilcileriyle de zaman zaman bir araya gelerek kentın sorunları hakkında görüş alış verişinde bulunulmalı ve eleştirilerinden yararlanılmalıdır."⁴⁰³

2.6.3.6. Belediye - Halk İlişkileriyle İlgili Sorunlar

Milli Görüş'ün belediye-halk ilişkileriyle ilgili sorunlar ve bu sorunların çözümü için önerilen hedef ve politikası: "Belediye halk ile bütünleşmelidir. Halk belediye faaliyetlerinden haberdar olmalıdır. Mahalle toplantıları, ev ve işyeri ziyaretleri ile yapılanların halka anlatılması, halkın doğru bilgilendirilmesi ve belediye ile bütünleşmesi,"⁴⁰⁴ amaçlanmıştır.

Geçmiş belediyeciliklerinde farklı yaklaşımlarının görüldüğü ve güzel hizmetlerinin, örnek davranışlarının sergilendiği, bu hizmetlerin özellikle vazifelilerin söylemlerinde de değerini kaybetmeden anlatımı,⁴⁰⁵ sürmektedir. Bu

⁴⁰² Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, ss.23-24

⁴⁰³ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**,s.24

⁴⁰⁴ Arif Ersoy,(1995),**a.g.e.**, s.24

⁴⁰⁵ **Ahmet Öztürk:** (Erzincan-1959) -SP Konya /Selçuklu, Bosna Hersek Mahalle Temsilcisi- ile 27.04.2013 tarihinde mahalledeki evinde yaptığımız mülakatta partinin kuruluşundan beri her aşamasında hep içinde olduğu, gönüllü ve karşılıksız olarak çalışmasının yanında partinin faaliyetlerini ve davasını en ince ayrıntısına kadar, olaylar ve eylemlerin tarihleriyle anlatımı ve özellikle 54. Hükümetin icraatlarını rakamlarla vermesi, bu partide vazifelilerin meselelere hakim oldukları gerçeğini müşahade ettik.

durum Milli Görüş belediyeçilik anlayışı ve çalışanlarında da görülmüştür. Özellikle partinin (MNP) kuruluşundan, 54. Erbakan Hükümeti icraatlarına kadar, yapılan hizmetlerin yoğunluklu olarak anlatımları mevcuttur. Halka ve ihtiyaç sahiplerine yönelik yaklaşımlarla iktidarlarında yaptıkları yardımların belleklerde hep korunduğu görülür. Seçim dönemlerinde yaptıkları birebir ev ziyaretleriyle, neredeyse her haneye ulaşma gibi sahada etkin çalıştıkları,⁴⁰⁶ görülmüştür.

---

⁴⁰⁶ 29 Mart 2009 Mahalli İdareler Seçimleri'nde Konya il merkezinde, seçime katılan ulusal partilerden Saadet Partisi'nin seçim öncesi çalışma şekilleri, seçim vaatleri ile farklılıklarını yansıtan kriterler üzerine (Yüksek Lisans, ders aşamasında-*Yerel Yönetimlerde Siyasal Süreç ve Aktörler*-) 24.04.2013 tarihinde yapmış olduğumuz "**Alan Çalışması**" kapsamında; Konya SP il binasında, İl Başkan Vekili Ali Cevher'le yaptığımız mülakatta dikkat çekici bazı açıklamalarla karşılaştık. Cevher: "*Biz, seçim harcamalarını en az limite, israfa kaçmadan ve hiçbir şekilde dışarıdan bağış ve yardım almadan -tamamen üyeler ve partiye gönül verenlerin ayni ve nakdi fedakarlıklarıyla- yürüttük. Konya'mızın 632 köyü,174 beldesi, 206 belediyesi ve 31 ilçesinde mitingler yaptık. Hepsinde çalışmalar eksiksiz sürdürüldü. Bu arada ilçeler ve beldeler kendi araç ve imkanlarıyla seçim çalışmalarını yürüttüler. Ben o zaman (2009 yılında) Selçuklu SP İlçe Başkanlığı görevini yürütürken; Selçukluda 150.000 civarında bulunan hane sayısının 130.000'ine (yaklaşık olarak %87'sine) ulaşmış, birebir ev ziyaretleri yaparak, küçük bir jest olarak da karanfil dağıtıp halkımızla buluştuk. Onlara projelerimizi anlattık.*" konuşmasıyla, gönüllülük esasına dayanan çalışmaları, kendi bütçelerinden harcamaları ve yaptıkları ev ziyaretleri oldukça dikkat çekicidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN EKONOMİ ANLAYIŞI

3.1. Milli Görüş'ün İktisat Nizamı Sistemi

Külliyyat'ın "*İktisat Nizamı*" açıklamalarında, İslam aleminde/devletlerinde, günümüzde içtimai ve iktisadi anlamda yerleşmiş bir sistemin olmadığı belirtilir. Bunun maddi ve manevi alanda yürütülmesini, Batıdaki gibi sadece maddi planda işleyemeyeceği, ikisinin bir arada yürütüleceği örneklerle anlatılmıştır. Bunu yaparken de kadın haklarına verilen değerden başlanarak, insanların mülkiyet hakkına kadar birçok alanda getirilen esaslar ve İslam ahlakı vurgusu yapılır.

*"Müslümanlık iki kanatlıdır, daima maddiyatla maneviyatı birbirine paralel yürütmüştür... Herkesin malı mülkü vardır ve herkesin malı mülkü kendisine aittir, masundur, kimsenin buna yan bakmaya hakkı yoktur."*⁴⁰⁷

3.2. Milli Görüş'te İktisat Nizamı ve Faiz Anlayışı

Milli Görüş'ün üzerinde en fazla durduğu konuların başında faiz⁴⁰⁸ meselesinin geldiği söylenebilir. Ayrıca faiz meselesinin halledilmeden kalkınmanın, barış ve adaletin de gerçekleştirilemeyeceği inancı hakim bir görüş olmakla aşağıdaki açıklamalarında görülür;

*"Faiz meselesi halledilmeden içtimai sulh olmaz... Adalet olmaz ...Dengesizlik kalkmaz... Faiz kapitalist nizamın bir mefhumudur...Ve en zayıf noktası, kapitalist sistemin yıkılacağı noktadır...Keynes, Schreiber gibi modern iktisatçılar faizi eleştiriyorlar."*⁴⁰⁹

Milli Görüş, faizi birçok yerde mikrop olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla faizsiz bir ekonomik nizam savunulurken, bu konuda Erbakan Hocanın *Külliyyat*'ta faiz üzerine kati olarak menfi açıklamaları mevcuttur. Hoca;

⁴⁰⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., s. 89

⁴⁰⁸ **Faiz:**"...Allah, alışverişi helal; faizi de haram kılmıştır." Kur'an-ı Kerim, Bakara,2/275-281; 3/130; 4/160-161; 30/39

⁴⁰⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., s. 91

*"Faizin ekonomik hayatta menfi bir faktör olduğunu bildiğimiz için faize şiddetle karşıyız. Faiz, sonunda fakiri ezer. Çünkü masrafa yazılır, fakir fukaranın aldığı malın üzerine biner. Faizi sonunda fakir fukara öder. Faiz, iktisatta istikrarsızlık doğurur. Faiz nispetinde para her sene otomatikman kıymetini kaybetmek mecburiyetindedir."*⁴¹⁰

Adil Düzen'de bu açıklamalar yapılırken, bir yandan da bankacılık sistemine karşı olmadıkları söylenmiştir. Faize karşı olduklarını, paraların yine bankalarca toplanacağını ve bu paraların faize verilmek üzere değil, yapılacak teşebbüslere kâr ortağı olarak, iştirak ortağı ya da iştirak etmek üzere (tüketim ve yatırım kredisi olmakla) kullanılacaktır,⁴¹¹ denilmiştir. Bundan dolayı kârdan herkes hissesini alacak ve faizden de daha verimli olacaktır.⁴¹² açıklamalardaki şekliyle paranın faize değil, yatırıma dönüştürülerek kâr paylı değerlendirilmesi ve dağıtılması prensibi esas alınmıştır.

3.3. Milli Görüş'te Adil Ekonomik Düzen Modeli

Adil Düzen, paylaşım anlayışında "Hak" ve "Batıl" kavramlarını hep ön plana çıkarmıştır. Önce hakiki anlayış olarak hakkı üstün tutan zihniyet gösterilir ve bunlar temel insan hakları başlığında; *"yaşama hakkı; neslin-ırz ve namusun korunması hakkı; mülkiyet hakkı; aklın korunması hakkı; inancın korunması hakkı"* olarak beş maddede sıralanmıştır. İkinci olarak *Emek*; üçüncüsü; *karşılıklı rıza ile yapılan muamele* ve dördüncü olarak da; *adalet gereği doğan haklar*⁴¹³ bu ekonomik modeli şekillendirmiştir.

⁴¹⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, s. 91

⁴¹¹ *Tüketim ve yatırım kredisi* gibi taksimde ve halihazırdaki şartlar ileri sürülerek tanınan ruhsatlarda, meseleye illet açısından değil de hikmet açısından yaklaşmıştır. Şer'i hükümlerde bir hikmet gözetilmişse de, hüküm hikmete değil, illete bina edilir. Hikmete itibar edilerek verilen hükümler bizi her zaman yanlış neticelere götürebilir. Hüküm için asıl olan hikmetin bulunması değil, illetin bulunmasıdır. **Mustafa Baktır** (Prof.Dr.), *"1. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi"* (Ed. Doç. Dr. Mehmet Bayyığıt), Kombad Yay. Konya, Şubat-1997, s.752

⁴¹² Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, c.1, s. 92

⁴¹³ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, c.1, s. 262

Batıl'ın hak sebebi olarak da "*kuvveti üstün tutan zihniyet*" olmakla tarif edilmiştir. Bu zihniyette dört unsurun öne çıktığı açıklaması yapılmakla, bunların; "kuvvet, çoğunluk, imtiyaz/ayrıcılık ve menfaat/çıkar" ⁴¹⁴ olduğu, açıklanmıştır.

Adil Düzen, Kapitalist ve Sosyalist Düzen'in sömürü düzenleri oldukları için bunları yok olmaya mahkum görmüştür. "Kapitalist Düzen'i hakka dayanan; ancak teşvik edici ve tanzim edici bir faktör olan "kâr" ile birlikte haksız bir sömürü ve zulüm aracı olan "faiz"e de yer vermekle açıklamıştır. Kapitalist düzende faydalı olan ekonomiyi tanzim eden ve yönlendiren "Serbest piyasa rekabetine" yer verildiğini; ancak tatbikatta tröstlerin ve tekellerin oluşmasına mani olmamasından dolayı da eleştirilmiştir.⁴¹⁵

Komünist rejim içinse; prensip olarak faize karşı olmamakla beraber, bunun yanında "mülkiyet hakkına" ve "kâr" işlemine karşı çıktığından, insan tabiatına aykırı olduğu açıklanır. Ayrıca bu sistemin "Serbest piyasa rekabetine" yer vermeyip, ekonomiyi merkezi planlama ve "masa başında fiyat tespiti" suretiyle yönlendirmeye çalışılıp, uygulandığı açıklanır. Bundan dolayı gerçekte bu yolla ekonomiyi tahrip ederek makro iktisadi dengeleri tesis edemedikleri,⁴¹⁶ söylenmiştir. Tüm bu açıklamalar neticesinde, kapitalizm de komünizm de eksik ve kabul edilmez ve insani, vicdani görülmez. İnsan fitratı için en uygun sistemin kesin bir dille "Adil Düzen" olduğu belirtilir.

Adil Ekonomik Düzen (AED)'de bütün faizlerin kaldırıldığı ve kabul edilmediği belirtilmiştir. Darphanede karşılıksız para basmayı, milletin hakkını yemek olarak görülür ve saadetin temel şartlarından birisinin de refah olduğu belirtilir. Refahın açıklamasını; insanların ihtiyaçlarının kolay ve bol bir şekilde karşılanması tarifiyle yapılır ve bunun da ancak ekonomik gelişmişlikle sağlanacağı,⁴¹⁷ mümkün görülür.

Türkiye'nin mevcut ekonomik durumu üzerine yaptıkları tahlillerinde; "milletin özlediği ve ulaşmak istediği tablodan bugün çok uzak, durumunun ise yürekler acısı olduğu, ülkede kişi başına milli gelirin ekonomik bakımdan

⁴¹⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., c.1, s. 261

⁴¹⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., c.1, s. 261

⁴¹⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., c.1, s. 263

⁴¹⁷ Necmettin Erbakan, **Türkiye'nin Temel Meseleleri**, Rehber Yay., Birinci Baskı, Ankara, 1991, s.240

gelişmiş ülkelerin onda biri düzeylerinde olduğu belirtilmekle; işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmakta olduğuna, "⁴¹⁸ dikkatler çekilmiştir.

Milli Görüş, ekonomideki mevcut durumun tahlilini de şöyle yapar: "İç ve dış borçların artmakta olduğu, anapara ve faiz ödemelerinin borçlanarak yapıldığı açıklanmış ve mevcut düzende toplanan vergilerin de önemli bir kısmının faiz ödemelerine gittiği belirtilmiştir. Çalışkan ve genç nüfuslu bir millet olmamıza rağmen halkımızın aç, işsiz ve borca esir edildiği değerlendirilmesiyapılmıştır. Sonuçta ekonomimizin bağımsız olarak hareket edemediği, dış güçlerin milli menfaatlerimize aykırı hedefleri gerçekleştirmek için de işi, bizi yönetmelerine kadar götürmeleri, Milli Görüş'ten ayrılmanın bir sonucu"⁴¹⁹ olarak açıklanmıştır.

AED açıklamasında Hoca, bu düzenin elzem olduğunu ve başka çıkış yolunun bulunmadığını, öteki düzenlerin faydalı yönlerinden de yararlanmayı uygun gördüklerini, aşağıdaki açıklamalarında dile getirir;

*"Böylece Adil Ekonomik Düzen; hakkı üstün tutan zihniyet'e dayalı tam, mütakamil ve ideal bir düzendir. Bu düzende Kapitalizm'in ve Komünizm'in faydalı yanları mevcuttur; fakat mahsurlu ve zararlı yanlarına yer verilmemiştir."*⁴²⁰

3.3.1. Adil Ekonomik Düzenin Temel Özellikleri

Adil Düzen, sistemler arasındaki farkı hak ve paylaşım anlayışı esasına dayalı olarak görmüş ve bunu iki kavram olan "*hak*" ve "*batıl*" ile açıklamıştır.⁴²¹ Bunlardan *hak* sözcüğü, "değişmez-doğru" olarak açıklanırken; *batıl* sözcüğü "isabetsiz-yanlış" olmakla "*kuvvet, çoğunluk, imtiyaz ve menfaat*" kavramlarıyla açıklanmıştır. Batıl olarak tarif edilen medeniyet sisteminin temelinde "*kuvveti üstün tutan zihniyet*"; hakka dayanan medeniyet olarak tarifini yaptığı sistemi de: "*Hakkı üstün tutan medeniyet*" ya da "*Adil Düzen*"⁴²² olarak açıklamıştır.

⁴¹⁸ Necmettin Erbakan,(1991), **a.g.e.**, ss.240-241

⁴¹⁹ Necmettin Erbakan, (1991),**a.g.e.**, ss.240-243

⁴²⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, c.1, s. 263

⁴²¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, c.1, s. 261

⁴²² Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, c.1, s. 262

Adil Düzen'de, temel insan haklarından; "yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, aklın, neslin ve inancın korunması hakkı üstün tutulur ve herkesi kapsar. Bunlar evrensel haklar olmakla; herkesin yaradılıştaki eşit, emeğe saygı ve karşılıklı rızaya dayalı olarak işletilmesini zorunlu kılar. Bunlar aynı zamanda adaletten doğan haklar"⁴²³ olarak açıklanmıştır.

3.3.2. Para Politikaları ve Krediyile İlgili Esaslar

Adil Düzen'de verginin gelirden değil, servetten ve üretimden alınması ilkesi kabul edilmiştir. Servetin ve üretimin saklanması imkansız görülmekle, ödenen vergi nispetinde faizsiz kredi alma imkanı doğuracağı belirtilir. Bunun da verginin fazlasıyla ödenmesine yol açacağı belirtilirken; zenginlerin iflas, zarar gibi vergi kaçırıp tüketicilerin sırtına yüklenme hastalığının da önüne geçileceği,⁴²⁴ savunulmuştur.

Adil Düzen, vergi vermeyi bir ibadet olarak sayar ve kişiler, eğer ödedikleri vergilerin hayırlı hizmetlere harcanacağından emin olurlarsa, bunu bir ibadet bilip, samimi olarak ödeyecekleri açıklanır. Bu bilinç ve inanç sağlandığı takdirde, bunun uhrevi bir yatırım olarak toplumda kabul göreceği, vergi kaçakçılığına tenezzül ve tevessülün de önleneyeceği,⁴²⁵ belirtilmiştir.

3.3.2.1. Vergiyile İlgili Esaslar

Toplumda ekonomik dengenin sağlanması ve korunması için üretilen toplam malın, tüketilen toplam maldan daha fazla olması gerekmektedir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin sağlanması için devletin vergi alması da bu anlamda zaruridir.

Devletler ve sistemler arasında vergi toplama hususunda farklı da olsa iki temel uygulama hep dikkatleri çekmiştir. Kapitalist sistemlerde vergi gelirden nakit olarak alınırken, Adil Düzen'de vergiyi servetten ve üretimden "mal" olarak

⁴²³ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., c.1, s. 262

⁴²⁴ Ahmet Akgül, a.g.e. s. 276

⁴²⁵ Ahmet Akgül, a.g.e. s. 276

alma prensibi güdülmüştür. Bunun gerekçesi; maldan alınacak vergiler piyasada mal ve para darlığı oluşturmayacağı,⁴²⁶ inancıdır. Maldan alınacak verginin kırkta bir (1/40) oranında olması -bu nisap oranı aynı zamanda İslam'da zekat sistemine de denk gelmektedir-⁴²⁷ piyasadan aynı ölçüde para ve malın çekilmesi, fiyat dengesini bozmayarak hazineye çekilmiş olacağı, açıklanmıştır.

Adil Düzen'de verginin ideal uygulama olduğu fikri, suiistimal ve vergi kaçırılmasını önlemeye yönelik olduğu anlatılmıştır. Verginin servetten alınması, üretilen mal cinsinden alınması ve yüzlerce değil, çeşit karmaşasından uzak olarak tek çeşit olmasına bağlanılmıştır. Verginin gelirden alınması ve faizlerin masraflara yazılması durumunda; servetin belirli ellerde toplanacağı ve tekelleşmeyi doğuracağı inancı hakimdir. Dolayısıyla tekelleşmenin de toplumda dezenformasyona ve ahlaki bozulmalara neden olacağı açıklanmıştır.

Adil ekonomide, üretilen ve satılan her maldan kendi cinsinden vergi alınması esastır (Koyundan-koyun;buğdaydan-buğday).Vergilerin her maldan ayrı ayrı alınmasıyla, aynı zamanda fiyat dengesinin de korumuş olacağı belirtilmiştir. Bunun da ülkede her cins malın azalmasının eşit miktarlarda olacağından piyasalarda daralmaların olmayacağı öngörülmüştür."⁴²⁸

AED, vurgunculuğun ve karaborsanın önüne geçilmesini şart koşar. Depolamayla malları vaktinde ucuza kapatan büyük sermaye çevreleri, ihtiyaç anlarında yüksek fiyatlarla piyasaya mal sürmeleri ve piyasalarda yaşanan dar boğazın, memur ve işçilerin alım güçlerinin düşmesine yol açmakla açıklanmıştır. Piyasalardaki istikrarsızlığın, maaşlara zam ve ikramiye eklenmesi zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bunun da karşılıksız para basma veya yeni vergiler olarak enflasyon artışına⁴²⁹ neden olacağı, söylenmiştir. Sorunun, iç ve dış borçlanma yollarına gidilerek daha da büyüyeceği, savunulmuştur. Dolayısıyla verginin peşin olarak müteşebbislerden üretmeden alınması, AED açıklamasında büyük bir çöküntü olarak görülmüştür.

⁴²⁶ Ahmet Akgül, a.g.e. ss. 273-274

⁴²⁷ Kur'an-ı Kerim: Haşr Suresi,7. Ayet (... ta ki içinizden sadece zenginler arasında dolaşan bir nesne olmasın...)

⁴²⁸ Ahmet Akgül, a.g.e. s.276

⁴²⁹ Ahmet Akgül, a.g.e. ss.276-277

3.3.2.2. Adil Düzen'de Sosyal Güvenlik Yaklaşımı

Adil Düzen'in öngördüğü sosyal yapı, Erbakan Hocanın özellikle manevi yönü ağır basan açıklamalarıyla yedi başlıkta sayılıp açıklanmıştır. Bunlar;

*"Herkes sigortalıdır; sigorta ve emeklilik için pirim ödenmez; işsizlik ve emeklilikte tahsil ve çeşitli kriterlere bağlı katsayı esası; işsizlik ve emeklilik karşılığı bütçeden ödenir ve milli gelire göre artar; talep ve beyana bağlı emeklilik veya çalışma hayatına tekrar dönüş; emekli olan kredi hakkını kaybeder; emeklilik maaşı ayrılınca aldığı müktesep hakka göre belirlenir."*⁴³⁰

AED, sosyal güvenlik anlayışını; insan merkezli, hakkı üstün tutan, paylaşımında adaleti tesis eden anlayışa dayandırır. Öncelikle sosyal güvenlik temel bir insan hakkı olarak görülmüştür. Bu açıklamasını, insanın yeryüzünde geçireceği sürede ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkânlar, yetenekler, toprak, hava, su, güneş gibi nimetler sunarak yapmıştır. Nimetlerin tüm insanlar için yaratıldığı, insanın bu nimetlerden emeğini ve yeteneklerini kullanarak yararlanma ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması öğütlenmiştir. Bu imkânlardan yararlanamayan işsiz, fakir, yoksul, düşkün kimselerin de sosyal güvenlikten pay almaları ve yeterince faydalandırılacağı belirtilmiştir.⁴³¹

AED, paylaşımın adil olarak dağıtılmasının sosyal güvenlik anlayışlarının temel dayanağını oluşturduğunu belirtmiştir. Bireysel alanda yapılan yardımlaşma eylemlerini de saygıdeğer ve insani bir erdem olarak gördüğünü belirtmiştir. İnsani amaçlarla yardım yapmak, başışta bulunmak da bireyin hakları arasında sayılmıştır. AED, yardımlaşmayı sosyal güvenliğin önemli unsurlarından biri olarak görmüş ve teşvik edilmesini önemle belirtmiştir.⁴³²

AED, bireysel ve kamusal alan dışında sosyal güvenliği ilgilendiren çok geniş bir sivil alanın bulunduğunu belirtir. Bunların dernek, vakıf müessesesi ile sosyal güvenlik hizmetine katılabilmeleri, bu organize faaliyetlerin, bireylerin ve

⁴³⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., c.1, s. 283

⁴³¹ Erbakan (2014), a.g.e., ss.215-240

⁴³² Erbakan (2014), a.g.e., ss.215-225

toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesine hizmet edeceği görüşünü ileri sürer ve bu anlamda bu tür organize müesseselere yardımcı olunmasını da destekler.⁴³³

AED, sosyal güvenlik gibi büyük organizasyonların en üst düzeyinde devleti görür. Devletin temel meşruiyet dayanağı, insan haklarının korunması olduğundan, sosyal güvenliğin tesisi ve temini devletin asli görevleri arasında sayılır. Sosyal güvenliği işler hale getirebilmek için önce temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınmasını zorunlu görmüştür. Sosyal güvenliğin, milletimizin kültüründen ve inancından beslenen milli aile yapımıza uygun; yaşlısından, engellisi ve yoksuluna kadar herkese sahip çıkması isteğini belirtir. AED, aile fertleri arasında yardımlaşma ve dayanışmayı, komşuluk ilişkileri de dahil bir bütün olarak görmeyi hedeflediklerini belirtmiştir.⁴³⁴

Erbakan Hoca, inanç ve kültür yapısının kurulmasıyla, AED ile kurmaya çalıştıkları sosyal güvenliğin sigortası olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Geçmiş tarihte vakıflarla temayüz eden bu yapının göz bebeği gibi korunması ve gelişmesi için elden gelenin yapılmasını belirtmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin zor ve uzmanlık isteyen bir iş olduğunu vurgular. Bu alanda kurulan sistemlerin de her an krize girip, çökebileceğine dikkatleri çekmek istemiştir. Hoca, güçlü ekonomilere sahip olan ülkelerin bile sosyal güvenlik sistemlerini çalıştırmada zorlandıklarını belirtmiştir. Herkesin sürdürülebilir bir yaşam için geçim, barınma, sağlık ve eğitim giderlerini karşılayacak sosyal güvenliğe sahip olma hakkının olduğunu belirtmiştir.⁴³⁵

AED, "Sosyal Güvenlik Yüksek Kurulu" olarak açıkladıkları kuruma, onurlu görevler yükler. Bu kurumun en önemli ve öncelikle görevi; bütün yurt sathındaki muhtaç-düşkünleri, mahalli şartları yakinen tanıyan, güvenilir görevlilerin yardımıyla tespit etmek hedeflenir. Bu kurula yüklenen misyon ise, bu insanların insanca yaşamaları için gerekli imkânların teminidir. Erbakan Hoca;

"75 milyonluk ülkemizde; aç, açık tek kimsenin kalmaması devlet anlayışımızın temelini teşkil etmektedir. Emeklilik ve sağlık sigortaları

⁴³³ Erbakan (2014), a.g.e., ss.215-240

⁴³⁴ Erbakan (2014), a.g.e., ss.215-240

⁴³⁵ Erbakan (2014), a.g.e., ss.215-231

*birbirinden ayrılarak, kişilerin emeklilik sigortası ile yapacağı serbest sözleşmeyle, emeklilik yaşını belirlenmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılacağı"*⁴³⁶ taahhüdünde bulunmuştur.

Milli Görüş davasının sosyal yapı anlamında, sosyal güvenlik konularına verdikleri özel önem *Refah Devleti*'nin avantajlı yanlarıyla, yasal altyapısıyla birlikte ortaya konulmak istenmiştir. Dikkatlerden kaçmayan "hak anlayışı"⁴³⁷ vurgusu; milli/manevi yönleriyle maddi kalkınmanın aynı anda düşünülmüş olduğu ya da birlikte götürülmek istenilmektedir.

Adil Düzen'de ekonomik hizmetlerin yanında, kredi işlevini yürütecek olan faizsiz bankacılık faaliyetlerinin devlet eliyle yapılması öngörülmüştür. Bu bankalarda krediler, yatırıma ve üretime dönük düşünülür. Lüks ve gereksiz eşya ithal etmek tasvip edilmez. Çeşitli malları bolluk sezonunda ucuza kapatıp, ihtiyaç zamanında pahalıya satma yaklaşımı da kabul edilmez. Yatırım ve üretime dönüşmedikçe, kar amaçlı da olsa ticari kredilere olanak tanınmaz. Su, elektrik, ulaşım ve savunma gibi makro planda sayılan bu hizmetler,⁴³⁸ temel hizmetler olarak belirlenmiştir.

3.3.2.3. Adil Ekonomik Düzen'in Krediyile İlgili Esasları

AED'de ülke çapında -genel kalkınma planları ve organize projeleri hazırlamanın dışında- her türlü yatırım ve üretim işlerinin özel sektör eliyle yürütülmesi esas alınır. Kredi müessesesi bu anlamda önem arz ederken, paranın bankalar ve devlet eliyle sağlanacağı açıklanır.⁴³⁹ Ayrıca paranın, her zaman ekonominin hizmetinde olduğu belirtilir. Adil Düzen'de "faizsiz kredi" verilme şartı olarak yedi türlü kredi imkanı varlığından bahsedilmiştir.⁴⁴⁰ Bunlar, aşağıda yedi başlıkta özetlenerek sıralanmıştır.

⁴³⁶ Erbakan (2014), *a.g.e.*, ss. 215-240

⁴³⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 4.C.,s.10

⁴³⁸ Erbakan (2014), *a.g.e.*, ss. 215-240

⁴³⁹ Ahmet Akgül, *İslam Davası ve Adil Düzen*, Risale Yay. (b.y), İstanbul, 1991, ss. 260-265

⁴⁴⁰ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,s.269

İlk olarak, *Kâr Ortaklığı anlaşmalarına*; ortaklık da denilen bu kredi, bir araya gelip bir tesiste bir mal üretip bunu kârıyla satmak ve kârı ortaklar arasında bölüştürmek olarak açıklanmıştır. Bunu yaparken de ne faiz, ne enflasyon söz konusu edilmez, denilmiştir.⁴⁴¹

İkinci olarak, *Hakkı Müktesep kredisi*; bu kredide cepte ve yastık altı olarak da bilinen kullanılmayan paraların bankalarda tutularak ihtiyaç sahiplerine kullandırılıp, Hakkı Müktesep kredisi imkanı elde edilir.⁴⁴² Faizsiz olup enflasyona sebep olmayacağı söylenmiştir.

Üçüncü olarak, *Emek Karşılığı kredi*; bir kimse mensup olduğu "Ahlak Kuruluşu/Topluluğu'nun verdiği "Tezkiye" belgesi - Meslek kuruluşları/loncadan verilen- garantörlüğünde üretime dayalı çalışanlara ödenen bir kredi olarak açıklanmıştır. Bu da faizsiz olup enflasyona sebep olmayacağı ve piyasaya para çıkışı yapıldığı için piyasaya arz edildiği,⁴⁴³ belirtilmiştir.

Dördüncü olarak, *Rehin Karşılığı kredi*; Adil Düzen'de herkese açık tutulan bu kredi, "rehin" karşılığında imkan sunar. Bu sistemde kişi mal karşılığı olarak önceden belli bir yüzdesini aldığı paranın, günü gelince ve belirlenen sürede geri kalan parasını almak için bedelini o zaman alıp rehin karşılığı borcunu da ödeyerek gerçekleştirilebileceği şeklinde, açıklanmıştır.⁴⁴⁴

Beşinci olarak, *Ödenmiş Vergi karşılığı kredi*; Adil Düzen'de verginin olmadığı, sadece devletin üretim yaptığı, katkı ve hizmetleri karşısında kendi hakkını almak olarak açıklanır. Kim devletin gelir teminine vesile olursa, belli kriterlere bağlı olarak kendisine belli şartlarla kredi imkanı verilmesi, olarak açıklanmıştır.⁴⁴⁵

Altıncı olarak, *Yatırım Projesi kredisi*; AED'de herkes uygun şartları yerine getirirse bu krediyi kullanır denilir. Krediyi kullanacak kişi, mensup olduğu ahlak kuruluşundan almış olduğu teminatlı tezkiye belgesini ibraz eder. Projesine uygun olan bu krediyi bankadan, yani devletten alacağı şeklinde

⁴⁴¹ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss.269-271

⁴⁴² Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss.270

⁴⁴³ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss.270-271

⁴⁴⁴ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,s.271

⁴⁴⁵ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,s.271

açıklanır. AED' de iş yapabilecek, kabiliyetli ve dürüst kişilerin bu düzende tam destek ve teşvikle yatırım yapabileceği açıklanır. Parasızlık ve sermayesizliğin buna mani olmadığı belirtilir. Bugünkü faizci düzende yatırımlar, bunu yapmaya kabiliyetli kişiler tarafından değil, işini uyduranlar tarafından yapılmakta, eleştirisi getirilmiştir.⁴⁴⁶

Yedinci ve son olarak da, *Selem Senedi (sipariş) kredisi*; sipariş kredisi de denilen bu sistem, AED'de şimdiki senetlerin yerine geçecek, onların yerini tutacak belge olarak açıklanmıştır. Bu kağıt piyasada ne kadar çok olursa -malın yerini tuttuğundan- o kadar malın var olduğu etkisini yapacağı ve ucuzluğa yol açacağı belirtilmiştir.⁴⁴⁷ Faizsiz ve enflasyonsuz kredi olarak açıklanan bu senet, aşağıda AED örnekleriyle birlikte değerlendirilecektir.

3.3.2.4. Adil Düzen'de Kredi ve Selem - Faiz Farkı

Faizsiz bir düzende ihtiyaç duyulan kredilerin nereden karşılanacağına yönelik sorunsalı hep tartışma konusu olmuştur. Bu soruna AED, diğer ekonomik hizmetler yanında, kredi işlevini yürütecek olan kurumların ve faizsiz bankaların olacağı cevabı verilmiştir. Bu kurumların da devlete ait olacağı belirtilir ve selem senedi -borç kağıdı/sipariş kağıdı- işlevi görmekle, İslam hukukunda da kabul görmüştür. "*Selem misli olup, vadeli mal üzerine peşin parayla yapılan akittir.*"⁴⁴⁸

Milli Görüş'te Selem senedi, mandıra örneğiyle açıklanmıştır. Süt ürünleri ve peynir imal eden bir imalathaneye/mandıraya, yaz aylarında gerekecek bir teneke peynir siparişi veren bir adam, bu siparişini altı ay önce verdiğinde -kış aylarında- tenekesi yaz mevsiminde 100 TL olan peyniri, 70 TL'den almış olacak. Böylece hem imalatçı kış aylarında nakit sıkıntısı çekmeyip ekonomik sıkıntıya düşmeden üretimini sürdürecektir; hem de alıcı peşin sipariştten dolayı ürünü ucuzlaştırmış olacaktır.⁴⁴⁹ Böylece sirkülasyonla canlılık sürdürülmüş olup, sonuçta üreticinin de tüketicinin de kazançlı olduğu belirtilmiştir.

⁴⁴⁶ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss. 271-272

⁴⁴⁷ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss. 272-274

⁴⁴⁸ Halil Güneç, *a.g.e.*,s.264

⁴⁴⁹ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss.272-273

AED' de vade ne kadar çok uzun olursa o kadar da ucuzluk olacağı savunulmuştur. Bu duruma yine mandıra üzerinden peynir örneği açıklamasıyla verilmiştir. Şöyle ki;

*"...peynirin teslimine 6 ay varsa mandıra temsilcisi 1 teneke peynir için 70 TL ister 3 ay varsa 1 teneke peynir için 85 TL ister; böylece vade uzadıkça ucuzluk olmaktadır. Halbuki Faizci Kapitalist Nizam'da vade ne kadar uzunsa pahalılık o kadar çok olur. Çünkü vade ne kadar uzunsa alınan borç paranın üzerine o kadar çok faiz binmektedir."*⁴⁵⁰

3.4. Milli Görüş ve Ağır Sanayi Hamlesi

Milli Görüş projelerinden dikkat çekici olanlarından birisi de ağır sanayi hamlesidir. İlk olarak MSP'nin iktidar olduğu MC (Milliyetçi Cephe) hükümetleri döneminde ağır sanayi hamlesi başlatılmıştır. Petro-kimya sanayi başta olmak üzere, demir çelik, tarıma dayalı sanayi, motor ve otomotiv sanayi gibi alanlardır. Türkiye'nin dört bir yanında ve yaklaşık iki yüz tesisten oluştuğu belirtilmiştir. Planlanan iki yüz ağır sanayi tesisinden yetmiş tanesinin ekonomimize kazandırıldığı, açıklanmıştır. Bu tesislerin ülkemizin en önemli sanayi tesisleri olarak hizmet verdiği ve buralarda birçok insanın istihdam edildiği belirtilmiştir. "İsdemir, Kardemir, Divriği Demir Çelik, TÜMOSAN"⁴⁵¹ öne çıkanlarıdır.

Milli Görüş'ün ağır sanayi hamlesine verdikleri örnekler, geçmiş dönem hükümetlerinde bulduklarında açılan fabrikalardan oluşmaktadır. Bu hamleler ayrıca sanayi toplumuna doğru yapılan atılımlar olarak da izah edilmiştir. Bu anlamda, Türkiye'nin önünde bulunan temel ve en mühim sorunun "*taklitçilik*" zihniyeti olduğu, bunun yerine "*Milli Görüş*" zihniyetinin yerleştirilmesi"⁴⁵² zarureti, çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

3.4.1 Adil Düzen'in Anadolu Kalkınma Planı

⁴⁵⁰ Erbakan Külliyyatı, (2014), *a.g.e.*, 1.c.,ss.273

⁴⁵¹ <http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz-54-REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI-GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLAR-1128.aspx>(erişim tarihi,12.01.2015)

⁴⁵² Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, c.3, s. 99

AED, kalkınmanın gerçekleşmesinin Anadolu'ya fabrikalar kurmakla sağlanacağını belirtmiştir. Bu konuda yürütülecek politikalar için *Külliyyat'ta*, "Milli Görüş'ün felsefesi, Anadolu'da kalkınma devletle ya da mutlu azınlıkla olmayıp, Anadolu'da kalkınma *"Bölgesel Kalkınma Şirketleri"* eliyle olacaktır, denilir. Ve oranın sakinlerinin o fabrikalarda çalışacak işçilerin iştirakiyle kurulacağı belirtilmiştir. Bunun için de devletçilik ilkelerinin; ufki (yatay) olarak tatbik edileceği,⁴⁵³ açıklaması yapılmıştır.

AED, zümrevi dengesizliğin önüne geçmek için proje getirenlere teşvik tedbiriyle yardım edilerek dengesizliğin giderileceğini belirtmiştir. Anadolu insanını fabrika sahibi yapma gibi vaatler de sıralamıştır; fakat fabrika sahibinin ne devlet, ne de mutlu azınlık olmaması prensibi⁴⁵⁴ Milli Görüş'te bir ilke olarak açıklanmıştır.

Milli Görüş'ün yatay devletçilik ve kalkınma modeli külliyyat'ta açıklanmıştır. Yatay/ufki denilen devletçilik; yani projesinin, altyapısının bütün her türlü devletçe yapılması gereken imkanların, devlet tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru -fakat sahibi olmak deyince sahibi devletin olmayacağı- o bölgenin sakinlerinin olacağı belirtilmiştir;

*"Devletçilik yukarıdan aşağıya kadar tatbik edilecek. Şakuli tatbikten maksadımız aynı zamanda devletin sahibi olmasıdır. Biz, ufki devletçilik ile Anadolu'nun kalkınacağına inanıyoruz. Bundan dolayı da bölgesel dengesizliğin giderilmesi için bu temel prensibin benimsenmesini şart görüyoruz."*⁴⁵⁵

3.4.2. Batı'da ve Doğu'da İktisat Nizamının Açıklaması

Milli Görüş düşüncesinde *"Batı Blok'u dünya görüşü, Hıristiyanlık fikirleri hakimiyetinde olup asla ahret düşüncesini kapsamamaktadır. Bu düşünceler Müslümanlıktaki gibi berrak olmayıp, teslis nazariyesi adını verdikleri bir akıl bulanıklığına yol açmaktadır. Bunun büyük bir huzursuzluğa*

⁴⁵³ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c., s. 79

⁴⁵⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.c. s. 82

⁴⁵⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,s. 79

*yol açtığı iddia edilmiştir. İkinci olarak da Ruhban sınıfını -Allah ile insanlar arasında aracı- teşkil etmesinde görmüştür. Bu durumun Batıda manevi huzur ve saadetin teessüsüne mani, mühim bir unsur teşkil ettiğidir.*⁴⁵⁶ Batı'da mülkiyet sistemi esasının kâr faktörüne dayalı olması hasebiyle, insanların böylece mal ve mülkleriyle tasarruf haklarına sahip olmaları olumlu karşılanmıştır.

AED, Rusya ile Doğu Blok'u eleştirisinde, *"Doğu Blok"unda sosyal hayatta bir defa bizlerin anladığı anlamda aile mefhumu ortadan kalkmıştır. Kadın, erkek herkes için fark gözetilmeksizin en hafif işten, en ağır işe kadar çalışmak mecburidir. Ayrıca her şey materyalist ve maddeci bir açıdan ele alınmış olduğu için insanların manevi tarafları dumura uğramıştır.*⁴⁵⁷

Batı'nın Doğu'ya göre yaşanabilirlik, insan ilişkileri, birtakım haklar ve özgürlükleri ön plana çıkarılırken; Doğu'da bunu söylemek ve görmek mümkün değildir, denilmiştir. Milli Görüş, Doğu-Batı mukayesesinde; bizim ne Doğu, ne de Batı gibi olamayacağımız vurgulanır. Ancak güzel örneklerle açık kapı aralandığı, gerektiğinde faydalanılabileceği de kesin bir dille belirtilmiştir.

3.4.3. Adil Düzen'de Bankacılık Politikası

Külliyyat'ta günümüzde tatbik edilen bankacılık ve kredi politikaları eleştirilir. Faizlerin çok yüksek olmasından, fiyatların sürekli yükselmesinden ve paranın da sürekli olarak değer kaybetmesinden ve enflasyondan yakınılır. Bu istikrarsızlıklardan dolayı işçi, esnaf, memur ve toplumun tüm dar gelirliilerinin ezildiği, gittikçe fakirleştiği belirtilir.

İstikrarsızlığa karşı çözüm önerisi olarak banka ve kredi siyasetinde gaye; yatırıma ve kâr ortaklığına dönük bir siyaset izlenilmesi ilkesi benimsenir. *"Bankaların diğer işlerin yanında yatırım alanında ağırlığı sanayiye, büyük milli hamleyi gerçekleştirmeye vermeleri belirtilir. Sermaye şirketleri olarak ticari, sinai, zirai teşekküllere hissedar olarak katılmaları istenilir. Bankalar Devlet Planlama Teşkilatı'nca tespit edilip ön görülen sahalara faizsiz kredi vermeli ve*

⁴⁵⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.,ss. 88-89

⁴⁵⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.c. s. 86

bankacılık politikasının kâr ortaklığı sahasında inkişafı, maliyeti düşürerek, hayat pahalılığını önleyerek, memlekete ucuzluk getireceği gibi, çok hareketli bir sermaye piyasasının doğmasına yol açacağı"⁴⁵⁸ açıklanmakla, bankacılık alanında faizin istismara alet olan zararlı politikalarından ayrıca kurtulma, temel hedef olarak görülmüştür.

3.4.4. Rant Ekonomisine Yönelik Milli Görüş'ün Teşhis Önerileri

Türkiye'de uygulanan ekonomik politika, ırkçı emperyalizmin ve finans kapitalizminin Türkiye'ye tüm müesseseleriyle yerleştirilmiş olduğu, vurgulanır. Bu ekonomik yıkımın sebebinin de rant ekonomisi olduğu belirtilir. AED bunu, -rant ekonomisinin oluşumunu- küçük bir rantiyeye gurubunun sermaye ve medya gücü ile siyasette ve bürokraside etkin olmasına bağlar. Bu oluşum tehlikeli görülüp, toplum aleyhine haksız menfaatlerin sağlandığı,⁴⁵⁹ belirtilmiştir.

AED, bu problemin sebebinin ülkemizde mevcut âdil bir ekonomik düzenin olmadığıyla açıklar. Herkesin ürettiği kadar tüketme hakkına sahip olmaması, küçük bir azınlığınsa hiç üretmeden, üretenlerin de haklarını haksız olarak ellerinden alınmakla sonuçlandığı belirtilir. Bu durum rant ekonomisiyle ilişkilendirilir ve rant ekonomisinin temel özellikleriyle ilgili şu açıklama yapılır;

*"vergi, zam, faiz, düşük ücret ve düşük taban fiyatlarıyla halkın sahip olduğu imkânların elinden alınarak; kur, faiz oranları ve enflasyon politikalarıyla, halkın imkânları iç ve dış rantiyeye gruplarına aktarılmakla, sömürüldüğü..."*⁴⁶⁰

İslam'da bir paylaşım ve ibadet olarak açıklanan zekat, birçok iktisatçı, siyasetçi ve düşünürün dikkatini çekmiştir. Bu ilgi, Batılı düşünürler arasında da görülmüştür. Menderes Çınar, "*İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*" çalışmasında Batılı düşünürlere yer vermiştir. Rodinson'un, İslam beldelerindeki farklı uygulanan "zekat" eleştirisine katılmakla birlikte, Suudi Arabistan uygulamasına yönelmiş ve oradaki zekât uygulamasında üzerinden

⁴⁵⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. ss. 92-93

⁴⁵⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. ss. 280-284

⁴⁶⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. ss. 280-285

zekât alınamayacak mallar olduğunu açıklamıştır. Aslında zekâta tâbi olmayan ev, araba gibi varlık araçlarının sadece satılık oldukları zamanlarda zekâta tâbi olduklarını belirtmiştir. Oysa bunların da birer varlık olduğunu açıklamıştır.⁴⁶¹

Malezya örneğindeyse Çınar, uygulanan zekât tecrübesinde pekişmiş olan, hatta bu yükün sadece tarım sektöründekilerin üzerine yüklendiğini belirtmiştir. Burada bir yeniden dağılımdan bahsetmeyi mümkün görmemekle bu konuda Nakvi'nin İslâm'ın devrimci prensibi iddiasındaki; *"fakirin zenginden alması gerekenin hayır değil, hak olması."* görüşüne *"havada kalıyor "* demekle Çınar: *"İslâm'ın sosyal adalet prensipleri günümüze kadar imtiyaza dayalı toplumları meşrulaştırmakla kalmış olup, gerçekliğin daima çizilen ideallerin gerisinde kaldığı,"*⁴⁶² eleştirisinde bulunmuştur.

Erbakan Hoca, kamu kesimi borçlanma gereğinin en üst düzeyde tutulması ve bunun yüksek reel faizli iç ve dış borçlanmalarla karşılandığını söylemiştir. Dolayısıyla halkın ve devletin imkânlarının rantıye grubuna aktarıldığını belirtmiştir. Hoca, açıklamasını reel yüksek faiz ve yanlış kur politikası sonucuna bağlar. Bu çarpıklıkla tüketim malı ve ara mali ithalatın arttığını, buna mukabil ihracatın ithalattan daha az artmasıyla neticelendiğini belirtmiştir. Dış ticaret açığının büyümesi sonucunda büyük bir cari açığın ortaya çıktığı bir gerçektir. Büyüyen cari açığın sıcak para ile karşılanması, ekonomiyi dış müdahalelere açık hale getirir ve sürekli kriz tehdidine maruz bırakır. İç ve dış borçların sürekli artmasıyla ülke kaynaklarının artık faize akmasını kaçınılmaz görmüştür.⁴⁶³

Eleştirilerini yanlış kur politikaları üzerinden sürdüren Erbakan Hoca, yanlış kur politikaları neticesinde ithalat cazip olup, ihracatınsa zorlaştığını söylemiştir. Yerli üretim ve yeni yatırımlara yönelmemenin, işsizlik sorununa dönüştüğünü de belirtmiştir. Artan işsizlikle ücretlerin azalması, işsizlik ve düşük ücretli kayıt dışı istihdamları kaçınılmaz olduğu ve sonuçta, gelir dağılımı

⁴⁶¹ Menderes Çınar, *İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*, Birikim Dergisi, İstanbul, (sayı 59 - Mart 1994) ss.21-32

⁴⁶² Menderes Çınar, *a.g.m.*, ss.21-32

⁴⁶³ Erbakan, (2014), *a.g.e.*, 1.c. ss. 214-229

adaletsizliğinin tahammül sınırlarını zorlayıp, sosyal patlama riskinin giderek artırdığını,⁴⁶⁴ belirtmiştir.

Hoca, özelleştirme politikalarına da karşı çıkmıştır. Özelleştirme adı altında, milletin tasarrufları ile oluşturulmuş milli kuruluşların şaibeli olarak IMF talimatlarıyla yerli ve yabancı tekellere haraç-mezat satıldığını söylemiştir. Sonuçta ülke ekonomisinin bel kemiği durumundaki tesisler, güvenlik ve savunmamızla ilgili sektörler, topyekûn küresel sermayenin eline teslim edildiği savunulmuştur. Bu yapıların özelleştirme değil, ülke ekonomisini yabancılara teslim etmek olarak belirtilmiştir. Ülkemiz topraklarının -köy arazileri dâhil- kontrolsüzce yabancılara satıldığı,⁴⁶⁵ iddiaları tehlikeli bir vakıa olarak belirtilir.

Menderes Çınar, İslam'daki özgürlük ve mülkiyete sahip olma anlayışını Ahmad Ziauddin görüşleri yaklaşımında "İslam'da mülkiyetle ilgili insanların özel mülkiyet sahibi olma özgürlüğünü, toplumun ihtiyaçlarından öncelikli görmez. O, İslâm'daki özgürlük ile "laissez faire" özgürlüğün aynı şey olmadığını söylemiştir. Farkı, kendi özgürlüğünü kısıtlayan -veya devletin özgürlüğünü kısıtladığı- homo İslamicus (Müslüman adam)'tur. "*Ortak çıkarı savunan devletin, İslâm'da, özel sektörün çalışmasını etkileme ve düzenleme yetkisi vardır.*"⁴⁶⁶ Ziauddin'in benimsediği yaklaşımı önemser ve ona göre Müslüman: "*Homo economicus (ekonomik adam) değil, homo İslamicus (Müslüman adam)'tur.*"

Menderes Çınar, Rodinson'un "*laissez faire*" yaklaşımından hareketle "*Laissez faire*", "*popülist*" ve "*popülist devlet kontrolü yaklaşımları*" ile olaya açıklık getirmeye çalışmıştır. Bunlardan birinci yaklaşım olan "*laissez faire*" yönelir. Özgürlük ve bireyciliği yapıcı ve anlaşılabilir noktasında az da olsa yeterli görür ve o, "*İslâm, insana bireyciliğin âlâsını öğretir. İslâm'da insanın sahip olacağı zenginliğin ve varlığın sınırı yoktur. Burada tasvip edilmeyenin*

⁴⁶⁴ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.c. s. 229

⁴⁶⁵ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.c. ss.214-230

⁴⁶⁶ Menderes Çınar, *İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*, (sayı 59 - Mart 1994), ss.21-32,(Çevrimiçi),<http://www.birikimdergisi.com/sayi/59/islami-ekonomi-ve-refahin-adil-ekonomik-duzeni>, (erişim tarihi,01.02.2015)

zenginlik değil, onun beraberinde getirebileceği küstahlık ve mağrurluktur." ⁴⁶⁷ açıklamasıyla da çekincelerini ortaya koymuştur.

İslam, dünyevi varlıkları -mülkiyetleri- ve bunlara sahip olanların çabasını kabul etmekle kalmaz, saygı da duyar. Çınar, insan küstahlaşmadığı, faiz ve diğer yasaklara uyduğu ve sahip olduğu kaynakları atıl bırakmadığı sürece mülkiyetinin sınırının olmadığını açıklamıştır. Dolayısıyla ekonomik meselelerde adaleti, sadece belli yasakların uygulanması ve üretimin bir kısmının vergilendirilmesi ile sınırlı olarak görmüştür.⁴⁶⁸

Erbakan Hoca'ya göre ekonominin yönetimi " İMF ve Dünya Bankası aracılığı ile küresel sermayeye terk edilmiştir. Rant ekonomisi düzeninde, ülke kaynaklarının rantıye grubuna aktarılması için çok değişik yöntemler ve yolların da kullanıldığını açıklar. Hoca açıklamasında;

*"Merkez bankasının bankaları fonlaması ve repo işlemleri, kamu kurum ve kuruluşlarının paralarının ve gelirlerinin özel bankalara düşük faizle yatırılması, kamu kurum ve kuruluşlarının finansman ihtiyaçlarının özel bankalardan ve yüksek faizlerle karşılanması, kamu bankalarının döviz tevdiat hesaplarının yurt dışı şube ve muhabir bankalara aktarılması ve bunların düşük faizle özel bankalara intikal ettirilmesi, özelleştirme, kiralama, ihale yolsuzlukları, İsraflar, atıl yatırımlar ve devlet yatırımlarının çok uzun yıllara yayılarak yürütülmesiyle işlemektedir."*⁴⁶⁹

AED, rant ekonomisi anlayışı ve uygulamaları ile ülke ekonomisinin düzlüğe çıkması ve *"güçlü ekonomiye geçiş"*i, mümkün görmez. Tam tersine rant ekonomisi, her geçen gün ekonominin batışını hızlandırmakta, gelir dağılımındaki adaletsizliği derinleştirmekte ve sosyal patlamalara zemin hazırlamaktadır.⁴⁷⁰

Rantıyeye haksız olarak aktarılan imkânları eleştiren Hoca, reel sektöre, sosyal güvenliğe ve bütçeye, yani hak sahibine aktarılması gereğini vurgulamıştır. Denk bütçe, yüksek miktarda yatırım, bol, kaliteli ve ucuz üretim yollarının

⁴⁶⁷ Menderes Çınar, *a.g.m.*, ss.21-32

⁴⁶⁸ Menderes Çınar, *a.g.m.*, ss.21-32

⁴⁶⁹ Erbakan,(2014),*a.g.e.*,ss.152-153

⁴⁷⁰ Erbakan,(2014),*a.g.e.*,ss.89-153

aranması mecburiyetini zorunlu görmüştür. O, istihdamın ve büyük miktarda ihracat yapmanın, sosyal sınıfların insanca yaşaması ve ülkenin kalkınması anlamında açıklamıştır. Bu hamleler yapılırsa, refah temin edilmiş olacaktır.⁴⁷¹

AED, IMF ve Dünya Bankası gibi küresel güçlerin merkez bankaları, küresel araçlarla giriştikleri faiz ve rant düzenini de eleştirmiştir. Kapitalist bu yapıların, gelir dağılımındaki adaletsizliklere sebep olduğu, toplumdaki zayıflamaların her geçen gün gittikçe derinleştiği belirtilir. Bu haksız düzenin de sosyal çöküntülere sebep olduğu ve bunun da her geçen gün ekonominin batışını hızlandırmakla, güçlü ekonomiye geçişi adeta imkansız kıldığı,⁴⁷² savunulmuştur.

Adil Ekonomik Düzen'in işleyişine ve mantalitesine eleştirel yorumlar yapan ve bu sistemi ütöpik gören Mustafa Özel; *"Adil Düzen yaklaşımındaki temel hatanın, piyasanın basit bir mekanizma olduğu varsayımından kaynaklandığını, oysa piyasaların içinde milyonlarca tarafın, milyonlarca malı, milyonlarca kez değiştiği bir keşif süreci olarak belirtir ve böyle bir süreci hiçbir aygıt kontrol edemez"*⁴⁷³ açıklamasıyla piyasanın kontrolünü imkansız görmüştür.

Piyasaların kontrolü ve takibinin günümüz dünyasında artık zor bir iş olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü en küçük bir işletmede bile satışa hazırlanıp sunulan ürünlerin etiketli/barkotlu olduğu rahatlıkla görülür. Bankacılık sistemleri ile para hareketleri ve devletin vergi daireleri, kontrolörleri ile finans hareketli işlemler başta olmak üzere; çeşitli vergi takip işlemleri, piyasalardaki anlık hareketlenme, benzeri iş ve işlemler, teknolojinin sunduğu hizmetlerden de yararlanılarak eskiyle mukayese edilemeyecek oranda izlenebilmektedir. İstikrarlı icraatlar ve kanunların tavizsiz uygulanmasıyla, istenildiğinde kontrolünün yapılabileceğini bugün artık rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.4.5. Milli Görüş'ün Reel Ekonomi için Tedavi Reçetesi

Erbakan Hoca, *"Bizimle diğer siyasi partiler arasındaki temel farklardan biri budur. Biz,"Reel Ekonomi"yi esas alıyoruz, onlar ise "Rant Ekonomisinde"*

⁴⁷¹ Erbakan,(2014), a.g.e., ss.89-154

⁴⁷² Erbakan,(2014),a.g.e.,ss.89-154

⁴⁷³ Mustafa Özel, **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İz Yayıncılık,(b.y), İstanbul, 1993, ss.75-85

*ısrar ediyorlar. Biz, "Türkiye'nin bütün olarak kalkınmasını" esas alıyoruz, onlar çoğunlukla, küçük bir azınlık olan, "rantiye gurubunun kalkınmasını"; biz, "Adil bölüşüm" ve "herkese refahı" esas alıyoruz, onlar çoğunlukla "rantiyenin refahını esas alıyorlar"*⁴⁷⁴ eleştirisinde, Adil Düzen'le ötekiler -faizci siyasi yaklaşımlar- karşılaştırılırken, kalkınmada AED dışındakileri rantiyeci olarak nitelemiştir.

Bu konu üzerinde kayda değer ölçüde kafa yoranlardan birisinin de Choudhury, olduğunu söyleyen ve onun birçok görüşlerini müspet bulup, ondan yararlanan Menderes Çınar, "İslâmî ekonominin üç temel prensibinin; *"Tevhid ve Kardeşlik"*, *"Çalışma ve Verimlilik"*, *"Gelir Dağılımında Eşitlik"* olup, bu prensiplere dayanarak faizin kaldırılması ve onun yerine mudarebe⁴⁷⁵ mekanizmasının kurulması gereğini belirtmiştir. Çınar, tüm bunlar yapılırken bir taraftan da israftan kaçınılması gereğini vurgulamıştır. Tüketimde mütevazı davranmayı, zekât kurumunun yerleştirilip uygulanması gereken politikaların esas alınması⁴⁷⁶ gereğini, İslami ekonominin temel prensipleri arasında görmüştür.

3.4.6. Kadro ve Zihniyet

Erbakan Hoca, reel ekonomiye geçişin başarılabilmesinin bazı şartlara bağlı olduğu ve bunların: *"Kadro"*, *"Zihniyet"* ve *"Gözetilecek Temel Esaslar"*, olmakla açıklamıştır. Hoca, *"Milli Görüş'e, milli heyecana ve başarıya aşk ve azmine sahip, bilgi, plân, program, takip, intaç (sonuç alma) sistemini disiplinle uygulayacak kadroyla, bu hedeflerin gerçekleştirileceğini"*⁴⁷⁷ söylemiştir.

Hoca, zihniyetten kasıtlarının; "milletin kendi kaynaklarına güvenerek onları harekete geçirmek, üretim, istihdam ve ihracat seferberliğini başlatmak olarak açıklamıştır. Paylaşımdaysa, herkesin hakkını alması, ülkenin bütününün kalkınması ve tüm gelir guruplarının milli gelirden dengeli, adil bir şekilde pay almasını sağlamayı inanç temelinde gördüklerini belirtmiştir. Hoca, böyle bir

⁴⁷⁴ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.c. ss.214-217

⁴⁷⁵ **Mudarebe**: Bir taraftan sermaye ile diğer taraftan emek olmak üzere iki kişinin ya da daha fazlasının şirket akdini yapmasıdır. Halil Güneç *"Faiz, finans ve Borsa İle İlgili Bazı Meseleler"* 1. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, KOMBAD, Konya, 1997, s.262

⁴⁷⁶ Menderes Çınar, *İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*, Birikim Dergisi, sayı 59 - Mart 1994, ss.21-32

⁴⁷⁷ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.C. ss.214-230

politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesini "Adil Düzen"e dayalı yeni bir dünyanın kurulmasıyla açıklar. *"Bu vizyona sahip olmayanlar Türkiye'yi ekonomik yıkımdan kurtaramazlar."* Güven, azim ve inanç ön planda tutulurken; gözetilecek temel esasların iş ahlâkının temel ilkesi, ahlâk-maneviyat prensibinin de bütün yönleriyle uygulanacağı,⁴⁷⁸ açıklanmıştır.

Mustafa Özel, "kurulu düzenin, kapitalist bir düzen olduğu göz önüne alındığında, İslâmî bir ekonomik alternatif de onun yarattığı adaletsizliğe dayalı sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda popülist sayılabilecek politik-ekonomik bir söylemin kullanıldığı; fakat İslami ekonomi, Sosyalizm'i de "Batıl" olarak algılamaktadır. Dolayısıyla onu vücuda uymayacak bir baş olarak görür. İslâmî ekonomi, veya Refah'ın Adil Düzen'i, bu bizlere göre olmayan düzenlerin iyi yönlerini kapsadığını, fakat bunların ikisi de olmadığını, üçüncü bir yol olduğunu,"⁴⁷⁹ belirtmiştir.

Mustafa Özel, *"üçüncü yol"* olarak açıkladığı Refah'ın Adil Düzeni'nde; "Kapitalizmin ve Sosyalizmin maddecilikleri, menfaatçilikleri ve kültürel, emperyalist doğalarının reddedildiğini belirtmiştir. AED'de Kapitalizmin; serbest piyasası, girişimciliği, mülkiyeti ve teknolojisinin iyi algılandığı; Sosyalizminse, eşitlikçiliği iyi olarak algılanmış ve kabul edilmiş, olduğunu belirtir. Özel, Adil Düzen'in Kapitalizm ve Sosyalizme karşı tavrını bu şekilde açıklarken, bir taraftan da;

*"Bilinen iktisat modellerindeki birtakım değişkenleri İslâmî değişkenlerle yenilemekle (faiz yerine zekât gibi) başlayan çabaların sonucunda, bugüne dek İslâm ekonomisi nedir, gibi bir soruya kesin cevap vermek mümkün olmamış,"*⁴⁸⁰ yorumunda bulunmuştur.

Menderes Çınar, *"İslami Ekonomik Sistem"*in: "Özel mülkiyet ve özel girişim temelinde üretim için kaynak kullanımının olumlu olarak desteklenmesini belirtmiştir. O, maddesel ilerlemenin ve zenginliğin kabul edilmesi, ortak sorumluluk ve birlikte çalışma, sosyal adalet, dengeli gelir dağılımı ile mümkün

⁴⁷⁸ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.c. ss.214-239

⁴⁷⁹ Mustafa Özel,(1993),a.g.e., ss. 100-104

⁴⁸⁰ Mustafa Özel,(1993),a.g.e., ss. 100-104

görmüştür. Faizin yasaklanması, kumar ve benzeri belli yasaklardan uzak durma gibi birtakım niteliklerin, Bannerman tarafından da olumlu yaklaşım,⁴⁸¹ olarak görüldüğünü dile getirmiştir.

Çınar, "*İslam'ı Ekonomik Düzen*"in ahlaki esası üzerine Hosseini'nin ortaya koyduğu "Müslüman adam" (*homo İslamicus*) kavram tipolojisinde; adil, hayırsever, toplumsal bakımdan sorumlu, çabuk ve kolay kazançların çekiciliğinden uzak durmayı başaran bir kişilik olarak görmüştür. Böylece onu, toplumun çıkarlarını kollayan, müsrif olmayan ideal bir tip olarak açıklamıştır. Bunu da İslami ekonomik sistemin rasyonel bir davranışı olarak nitelemiştir. Bu rasyonaliteye; İslâmi moral değerlerin katkısıyla sağlanıp, aynı zamanda öbür dünyaya da yatırımın yapıldığını,⁴⁸² belirtmiştir.

Menderes Çınar, etik hedeflerin üretimin, tüketimin, ve paylaşımın yapısını belirlemede kayda değer bir rol oynadığını söylerken; ekonomik düzenin esasının ahlaki düzende teşkil ettiğini ve devleti tam da bu noktada, yani *homo İslamicus* yeterli olmadığına devreye girmekle,⁴⁸³ etkili/yetkili kılınmasının uygun düşeceğini belirtmiştir.

Menderes Çınar, İslâm'ın günümüzün sosyo-ekonomik olaylarını düzenleyebilmesi için ihtiyaç duyulan insan yapısı birtakım yasaların gerekli olduğunu belirtmiştir. Fakat bu konuda bile İslam dünyasında ortak bir görüşün bulunmamasından yakınmıştır. İki aksiyoner İslami düşünür örneğine dikkatleri çeken Çınar; "*Seyyid Kutub yaklaşımında İslâmî ekonominin amacına ulaşması için modern yasalar gerekli görülürken; Mevdudi'ye göreyse, İslâm'ın buna ihtiyacının olmadığı*,"⁴⁸⁴ yönündeki yaklaşımlar ve uyuşmazlıkların da göz ardı edilmemesi sorunsalına dikkatleri çekmiştir.

3.5. Esnaf ve Sanatkârlar, Kobi'ler

⁴⁸¹ Menderes Çınar, *İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*, Birikim Dergisi, sayı 59 - Mart 1994, ss.21-32, (Çevrimiçi), <http://www.birikimdergisi.com/sayi/59/islami-ekonomi-ve-refahin-adil-ekonomik-duzeni>, (erişim tarihi,01.02.2015)

⁴⁸² Menderes Çınar, *a.g.m.* sayı 59, ss.21-32

⁴⁸³ Menderes Çınar, *a.g.m.* sayı 59, ss.21-32

⁴⁸⁴ Menderes Çınar, *a.g.m.* sayı 59, ss.21-32

Erbakan Hoca, KOBİ'lerle ilgili açıklamasında Saadet Partisi ismini zikrederek -Adil Düzen iktidarında- uygulayacakları reel ekonominin tabii bir sonucu olarak görür. Esnaf ve sanatkârlarla ülkedeki üretimin ve istihdamın çok büyük bir kısmını KOBİ'lerin sağladığını da belirtmiştir. KOBİ'lere kullanılan kredinin % 5 düzeylerinde olup, bunu olumsuz ve yetersiz görmüştür. 54. REFAHYOL Hükümeti döneminde, "Esnaf ve KOBİ'ler " için kredi desteği 1996 yılı başında 57 trilyon öngörülmüşken, bunu 1996 sonunda 80 trilyon \$ olarak gerçekleştirdiklerini -500 milyon dolardan 1 milyar dolara-⁴⁸⁵ belirtmiştir.

3.6. Tarım ve Hayvancılığın Geliştirilmesi

Erbakan Hoca, tarım üretimimizi ve üretimdeki yanlışlıkları, başka ülkelerle kıyaslayarak, *"Bizim yaptığımızı onlar onda bir kadar insanla elde etmektedir."*⁴⁸⁶ izahıyla açıklamıştır. Tarımda makineleşme, tarıma yeni insanları koymak neticesini değil, bilakis tarım sahasından, tarım dışına insanı alma sonucunu doğuracağını ve bunun da tarım sahasından gelecek nüfusun iş yerinin, yerini sanayiye bırakacağını belirtmiştir.

Hoca, sanayileşmenin bir ikinci de mübadele sistemlerinden ileri geldiğini açıklamıştır. Batı ülkelerinde bir işçinin bir saat çalışarak meydana getirdiği sonucun; ağır şartlarda, karda, kışta, sıcakta, tarlada yorucu bir şekilde 10 saat çalışan bir işçinin emeğiyle değiştirilmekte olduğunu söylemiştir. Bunu da yeryüzü düzeninin bu esasa göre kurulduğu,⁴⁸⁷ eleştirisiyle açıklamıştır.

MNP programında, "Zirai Reform" başlığı, 80. maddesinde⁴⁸⁸ insan unsurunun eğitilmesi, zirai reformla köy kalkınmasına verilen önem, tarımı elverişli kılmak ve modern tarım ziraatında köylüyü, çiftçiyi eğitmek gibi birtakım amaç ve hedeflerin yanında; kooperatifçiliğe alıştırmak ve gece kursları gibi etkinliklerle bilinçli kılma inancı, maddeler halinde belirtilmiştir. MNP

⁴⁸⁵ Necmettin Erbakan, **Türkiye ve Ekonomi**, Milsan Basın, İstanbul, 2002,s.156

⁴⁸⁶ Erbakan, (2014), **a.g.e.**,s.192

⁴⁸⁷ Erbakan, (2014), **a.g.e.**,s.192

⁴⁸⁸ MNP Programı, Ekler,80. madde. s.23

programı 85. maddesinde⁴⁸⁹ ise, "*zirai reforma muvazi olarak hayvancılığın islahına çalışacağız*" sözlerinde, hayvancılığa da aynı derecede önem verileceği, belirtilmiştir.

3.7. Adil Düzen'de Vergi Siyaseti ve Sosyal Adalet

Milli Görüş düşüncesinde zenginler vergi vermez, öteden beri fakirlerden vergi alınır görüşünün hakim olduğu *Külliyat*'ta, "*Bizim vasıtalı vergi dediğimiz fakirin vasıtasız ödediği vergidir, vasıtasız vergi dediğimiz de fakirin vasıtasıyla ödediği vergi; ama ikisi de sonunda fakirin ödediği vergidir.*"⁴⁹⁰ şeklinde izah edilmiştir. Bu konuda çözüm önerisi olarak yapılan açıklama ise;

*"Ama adil olalım derken kapitalist nizamın taklitçiliğinden hareket etmemiz şart değil. Bunları böyle yapacağız diye komünizme gitmenin de bir manası yok. Ne olacak? Bizim Milli Görüş dediğimiz bu işte. Ne komünist ne kapitalist nizam. Milli Görüş'e döneceğiz ve başka milletlerde kapitalist nizama da komünist nizama da saadetin örneğini biz göstereceğiz. Faizi kaldırarak ve yine vergilerin fakirlerden alınmasını önleyeceğiz."*⁴⁹¹

Milli Görüş, sosyal adaleti sağlamanın önkoşullarından olan vergi adaletinin sağlanması hususunda, iki koşulu ileri sürmüştür. Bunlar: "Faizin kaldırılması ve fakirlerden vergi alınmaması."⁴⁹²

Bu görüşlere ek olarak da israfın önlenmesi ve ufki (yatay) devletçilik tatbiki görüşü ileri sürülmüştür. "Ufki devletçilik tatbik edilecek, yani Anadolu'nun kalkınması için bölgesel planlama yapılacaktır, her bölgenin kalkınması için ayrıca fabrika projeleri devlet tarafından hazırlanacaktır. Kurulacak fabrikaların alt yapı hizmetleri, yollar, su, elektrik, telefon gibi bütün bunlar sanayi bölgelerine devlet tarafından getirilip, devlet o bölgede oturan insanların sermayesinin noksanını da tamamlayacaktır. Devlet, katılıma faizsiz ve

⁴⁸⁹ MNP Programı, Ekler,80. madde. s.25

⁴⁹⁰ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., s. 93

⁴⁹¹ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., s. 93

⁴⁹² Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e., s. 93

ortak olarak gitrecektir. Fabrika yürürlüğe girdikten sonra da devlet oradan çekilecek, o bölgede oturanlar fabrikanın sahibi olacaklardır."⁴⁹³

3.8. Adil Düzen'in İktisadi Uygulamalarla İlgili Görüşleri

Adil düzende, devlet harcamaları ve israfın önüne geçilmesi için tedbirler düşünülürken; hayat pahalılığı, faiz, dengesiz fiyat politikalarının önüne geçilmesi de zorunlu görülmüştür. AED, mali ve ekonomik politikalar için çözüm önerilerinde; "*fakir vatandaşlardan vergi alınmaması için asgari geçim hadlerinin piyasa fiyatlarıyla mütenasip olarak ayarlanması ve gerçeğe uygun bir muafiyet prensibinin tatbikini şart sayıyoruz.*"⁴⁹⁴ AED'nin bu açıklamalarından, Keynes'in '*Müdahaleci Devlet*' yaklaşımı⁴⁹⁵'nı ve "Refah Devleti" modellerinden *korporatist*⁴⁹⁶ model yaklaşımıyla, sosyal yönlerden birtakım benzerlikler taşıdığı da söylenebilir.

3.8.1. Adil Düzen'in Ticaret Siyasetine Yaklaşımı

Adil Düzen, ahlak ilkesini ticaretin esas dayanağı olarak görür. Tüccar dernekleriyle, meslek odalarının bu konuda çalışmalar yapacağına temin edileceğinden bahseder. Bunun için karaborsacılığın yok edileceği, spekülatif piyasa oyunlarına müsaade edilmeyeceği, kararlı bir piyasanın kurulması ve vatandaş ezmeye yönelik gayrimeşru kazançlara son verileceği açıklanmıştır. Sanayi örgütlerinin iktisadi kalkınmaya yönelik tarzda yapılandırılacağı ve

⁴⁹³ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, ss. 93-94

⁴⁹⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, s. 94

⁴⁹⁵ ***Müdahaleci Refah Devleti***: Özellikle 1940'lı yıllarda ve sonrasında dünya ekonomisine fikirleriyle hakim olmuştur. Keynes'in hedefi, devletin aktif müdahaleleriyle, ekonomide tam istihdamın sağlanmasıdır. Ona göre; kitlesel işsizlik, bir işgücü arzı problemi değil, aksine talep sorunudur; dolayısıyla işsizlere yönelik maksimum işsizlik ödenekleri ve devletin iş yaratmak amacıyla yapacağı yatırımlar soruna köklü bir çözüm olabilecektir. Ekin, Nusret&Yusuf Alper & Tekin Akgeyik, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul: İTO Yayınları, İstanbul, 1999, ss.32-43

⁴⁹⁶ **Bismarck Modeli (Korporatist Model)**: Alman Başbakanının ilk sosyal sigorta yasasının arkasındaki düşünceleri sağlamıştır. Burada sosyal faydalar sadece emek piyasasında bulunanlara verilir. Bu model içinde devletin ağırlığını hissettirdiği "korporatist" bir yapıda olmakla, merkezi Avrupa, muhafazakâr ya da başarı odaklı model olarak da bilinir. Bkz. Ekin, Nusret.(1999), **a.g.e.**,ss.32-43

piyasalara emniyet ve huzurun getirileceği belirtilir. Buna ilave olarak, alıcı ile satıcı arasında itimadın da yeniden tesis edileceği,⁴⁹⁷ hedef olarak belirtilmiştir.

3.8.2. Adil Düzen'de İşçi - İşveren Meselesi ile Sosyal Güvenlik

Milli Görüş, işçi ve işveren ayrımına karşı olmakla, bunları iki kardeş olarak görmüştür. "Milli Görüş içinde işçi-işveren birbirlerine yardımcıdırlar. Bunlar birbirleriyle kardeş olup, aynı gaye için çalışmakta ve işçinin ücreti alın teri kurumadan verilecektir, denilmektedir. Sağlam paranın, tam ücret prensibi esas olacağı ve faizin de kalkacağı için işçi ücretlerindeki uyumsuzluk kökünden kalkmış olacaktır, denilir. Milli Görüş; para, sağlam para olursa yapılacak bir anlaşmanın bir müddet sonra bozulması zarureti doğurmayacağını,"⁴⁹⁸ belirtmiştir.

AED'de ticarete de milli-manevi duyguların ön plana çıktığı görülür. Ayrıca kardeşlik fikri önkoşulu, özellikle kapitalizmin hakim olduğu global dünyada bu problemin çözümü adına "Ahilik" teşkilatı benzeri yapılaşmalar öngörülür. AED, ücret uyumsuzluğunu ve paradaki güvensizlik ve istikrarsızlığı da faize bağlar. Bu anlamda maliyet artışlarının ve pahalılığın ana kaynağı olduğu gerekçesiyle faizi toptan reddeder.⁴⁹⁹

Mahmut Bilen, piyasa ekonomisinde devletin rolünü liberal refah rejimi kapsamındaki ülkelerde, bu rejime dahil olan ülkelerin temel sorunlarının artan sosyal eşitsizlik ve yoksulluk sonucuyla açıklar. Bu ülkelerde devlet, ne sosyal demokratik ülkelerde olduğu gibi tam istihdam amacına sahip; ne de muhafazakar ülkelerdeki gibi sosyal sorunlarla karşılaşıldığında tazmin etmeyi öngörmekle açıklamıştır. Devletin her yol tüketildikten sonra hâlâ sosyal sorunu gidermeyi beceremeyenlerin başvuracağı son çare, bir telafi mercii olmakla açıklamıştır.⁵⁰⁰

"Vatandaşlar kendi refahlarını piyasada aramaları için teşvik edilmektedir. Devlet, yalnızca muhtaç durumdakileri seçerek onlara yardım

⁴⁹⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, s. 95

⁴⁹⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, s. 95

⁴⁹⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, ss. 95-96

⁵⁰⁰ Bilen, Mahmut. *Piyasa Ekonomisinde Devletin Değişen Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul: İÜSBE, 2002).s.125

*etmekle, sosyal refah yardımları son derece minimum düzeylerde bulunmaktadır.*⁵⁰¹

3.8.3. Milli Görüş'ün Enerji ve Madencilik Siyaseti

Enerji ve madenciliği, iktisadi kalkınmanın motoru olarak gördüğünü söyleyen Milli Görüş, "Türkiye için enerji sahasında bugüne kadar Milli Görüş'e uygun, uzun vadeli siyaset ve programlar hazırlanıp tatbik edilmediğini belirtmiştir. Memleketin hat safhada bir enerji sıkıntısı içerisinde olduğu problemi de buna bağlanmıştır; *"sadece gazete başlıklarına bir göz atmak, içinde bulunduğumuz enerji sıkıntısını ortaya koymak için kafidir."*⁵⁰² açıklamasında Erbakan Hoca, konunun ehemmiyetine binaen üzerinde durduklarını belirtmiştir.

*"Maden işletmeleri mutlaka projesine uygun olarak ve devlet kontrolünde yapılacaktır."*⁵⁰³ söylemiyle işin ehemmiyetini ve devlet gücüne dayalı bir kontrol mekanizmasıyla hal yoluna gidileceği, belirtilir. Fiili anlamda ise, bir bakıma icra ve uygulamalar söylemde kalmayıp, bunlardan bir kısmının sözden öteye taşınmış olmakla, "54. Cumhuriyet Hükümeti" icraatlarında yaşandığı, belirtilmiştir.

*Külliyyat'ta, enerji mevzuunda alınması gereken tedbirler; " Türkiye'de mevcut enerji kaynaklarında kaynak israfına gidilmeden planlanıp, uzun vadeli politika ve programlara göre işletilmesinin hedeflendiği açıklanmış ve bu konuda mevzuat eksikliklerinin giderilmesi belirtilmiştir. Madenlerden; taşkömürü üretiminin artırılması ve işletmelerden azami oranda yararlanma; çevre kirliliğini azaltmada "linyit koku" projesine önceliğin verilmesi; Türkiye'deki petrol çalışmaları; arama, nakliye, rafinaj ve pazarlama yönüyle yeniden düzenlenmesi; hidroelektrik üretiminin artırılması, odun ve tezeğin yerine, ülke şartlarına uygun diğer yakıt cinslerine yönelme ve nükleer santralin kurulması*⁵⁰⁴ hedeflenmiştir.

AD, enerjide bölgeler arası tarife ve tek bir enerji fiyatıyla dengesizliğin giderilmesini zorunlu görür. Enerji temininde devlet ve özel sektör ayrımına

⁵⁰¹ Bilen, Mahmut. *a.g.e.*, s.125

⁵⁰² Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 1.c., s. 99

⁵⁰³ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 1.c. s.102

⁵⁰⁴ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 1.c., ss. 99-100

gitmeden güvenilir, ucuz ve elastik bir sistemin desteklenmesini önerir. Enerji kaynaklarının işletmesinde ve üretilmesinde tekelciliğe son verilmesini kesin bir dille belirtmiştir. Enerjide üretim, finansman ve fiyat politikasıyla bir bütün olarak ele alınıp, sorunun çözümünün sağlanmasını⁵⁰⁵ önermiştir.

3.8.4. Adil Düzen'de Turizm Meselesine Bakış

Adil Düzen turizmi, tarihi zenginliğimizin yanında doğal güzellikler ve sanat kaynakları yönünden de ülkemizin çekici olmasına bağlar. Bu konuda Hoca;

*"Turizm siyasetinde esas prensibimiz milli ve tarihi değerlerimizi dünyaya tanıtmaktır...Turizm kredi ve yatırımlarının milletçe kalkınmamıza, tarihimizde olduğu gibi cihana örnek üstün bir medeniyet kurmamıza yardımcı olacak sahalara yatırılmasının lüzumuna inanmaktayız...Ortadoğu petrol krallarını ve zengin ailelerini yurdumuza çekecek şartları hazırlayacağız...İç turizmin gelişmesi için, ulaştırma, dinlenme ve tanıtma mevzularında kolaylıklar sağlayacağız"*⁵⁰⁶

Yapılan bu açıklamalar, ülkemize gelen turistler ve onlara göstereceğimiz misafirperverlik sayesinde, onların kültür ve milli ahlakımızdan faydalanmaları⁵⁰⁷ cihetinde bir arka planın da güdüldüğü, açıklamalarda hissettirilir.

3.8.5. Adil Düzen'de Ulaştırma Hizmetleri ve Hedefleri

Adil Düzen, ulaştırma işini kalkınmanın can damarı olarak gördüğünü açıklar. Ulaştırmada; hava, kara, demir ve denizyollarını aynı anda devlet imkanlarıyla desteklemek ve tesis etmek düşüncesini gütmüştür. Bu konuda;

"Milli Görüş'ün ışığı altında yeniden planlayacağız. Demiryollarımızda sürat sağlanmalı, karayollarımızda uzun vade mütalaa edilerek sağlam ve

⁵⁰⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c., ss. 99-102

⁵⁰⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c., ss. 102-103

⁵⁰⁷ MNP programı, madde: 95

kaliteli yol yapılmalı, çok çabuk bozulan, sık sık tamir dolayısıyla daha pahalıya mal olan mevcut tatbikattan vazgeçmelidir."⁵⁰⁸

Hedeflerinin mevcut tesislerde modernizasyonu sağlamak, tüm yurdu birbirine bağlayacak ağ şebekesini tesis etmek, olarak açıklanmıştır. Ayrıca, artan trafik hacmine cevap vermek için de yaptıkları açıklama; büyükşehirlerin modern otostratlarla (otoyollarla) birbirine bağlanmasıdır.⁵⁰⁹

3.8.6. Milli Görüş'ün Tarım Ekonomisi Siyaseti

Adil Ekonomik Düzen'in öngördüğü tarım siyasetinde, dikkat çeken iki faktör öne çıkar. Bunlar; " insan unsurunun eğitilmesi, toprağın ıslahı ve istihsal vasıtalarının temini" şeklindedir. İnsan unsurunun eğitilmesi için intibak, çeşitli kurslar ya da kurulacak tarım kooperatifleri kanalıyla eğitimden, seminerlerden geçirme hedeflenir. Teknik eleman, öğretmen ve imamın fikir ve işbirliğiyle, vatandaşın modern tarım bilgisine olan intibakını sağlamak hedeflenmiştir. Bu konuda Külliyyat'ta geçtiği şekliyle;

*"Bunun için, kurslar açılmasını, üretme çiftliklerinde ve tohum ıslah istasyonlarında tatbiki seminerler tertibini ve köy ilkokullarında köyün zirai hususiyetlerine cevap verebilecek yardımcı derslerin ihdasını faydalı buluyoruz... Köyde vazife alacak din görevlilerinin de köyün her bakımdan kalkınması ve bilhassa zirai sahada yeni usullere alıştırmaları için köylümüze yardımcı olmaları sağlanacaktır."*⁵¹⁰

Toprağın ıslahı ve istihsal vasıtalarının temini için bölgelerin özellikleri, iklim şartları ve toprağın özelliğine göre işletmelerde bulunması gereken ekipmanların tespitinin yapılacağı belirtilir. Zirai usullerden, ekilecek mahsulün, kullanılacak gübrenin ve sulama metoduna kadar planlarında olduğu vurgulanır. Programlarında bu konuda demokratik ve hukuki tedbirlerin alınacağı açıklamaları da yer almıştır. Bunlar;

⁵⁰⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. s. 103

⁵⁰⁹ MNP programı, Ekler kısmı, 87.madde

⁵¹⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. ss. 103-104

"Çiftçinin mahsulünün değerlendirilmesi için taban fiyatlarının haksız ölçüler altında sabit tutulmasına karşıyız...Mahsulün kolayca iç ve dış piyasada pazarlanmasına, sürümünün temini için standardizasyonuna yarayacak müesseseleri müstahsilin de iştirakiyle kurulmasına çalışacağız...Toprağın hususiyetlerine göre en uygun tohumun tespiti için devlet, çiftçiye azami yardımı yapacaktır... Sulanan arazinin artırılması için daha verimli ve daha hızlı bir planın hazırlanması lüzumludur. Bu meyanda toprak-su çalışmaları hızlandırılacaktır."⁵¹¹

3.8.7. Milli Görüş'te Köy Kalkınması

Külliyyat'ta, Milli Görüş'ün köy halkının kalkınması için öneri ve hedeflerinden öne çıkanlar: " Her köy için yapılan incelemelere göre, o köyün kalkınması temin edilecektir, denilir. Arıcılık, tavukçuluk, hayvancılıkta köylünün kalkınması için gereken yardımın yapılacağı belirtilir. Köylerin yol, su, elektrik, içme suyu, okul, telefon, sağlık merkezi ve cami gibi ihtiyaçlarının giderileceği, açıklanır. Köylülerin mallarını ve mahsullerini değerinde satmaları için gerekli teşkilatların kurulacağı; kooperatifçiliğin teşvikiyle taban fiyatlarına konulan haksız tehditlerin giderileceği, belirtilmiştir. Ayrıca, istidatlı köy çocuklarının yüksek tahsile kadar okumalarının temini için gereken sistemin kurulacağı,⁵¹² açıklanmıştır.

3.8.8. Milli Görüş'ün Sanayileşme Davası

Milli Görüş düşüncesinde, sanayileşmeden hayatın idamesi asla mümkün ve kabul edilmez. Sanayileşme konusu olmazsa olmazları olmakla, sürekli gündemlerinin ön planında yer almıştır. Bu nedenle yerli ve milli üretimle sanayi toplumu oluşturma/kurma hedeflenmiştir. Bu konudaki yapılan açıklama;

"Her hususta başka milletlere bağlı kaldıkça hiçbir zaman kudretli ve kuvvetli bir memleket olunamaz. Onun için Türkiye'nin kuvvetli ve kudretli

⁵¹¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. ss. 104-105

⁵¹² Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c. s. 105

bir millet, bir memleket olabilmesi için, aynı zamanda en kuvvetli sanayi memleketlerinden birisi olması zaruridir."⁵¹³

MNP programı "Sanayileşme Davamız" başlığında; milletlerin siyasi ve iktisadi bağımsızlığının teminatını ağır sanayinin teşkil ettiğinden (madde: 54), ağır sanayiye verilen önemle başlanır. Ağır sanayi için tecrübeli ve yeterli eleman yetiştirilmesi (madde:55); uzun süreli bir sanayileşme stratejisi(madde:56); sanayi altyapısının inkişafı, yerlerinin tespiti (madde:57); mevzuatın güncel olması, "Sanayi Teşviki Kanunu"nun çıkarılıp, sanayileşmenin başlatılması (madde:58); "Sanayi Finansman Organizasyonu"nun süratle kurulması (madde:59); sanayi tesislerinin ufki olması (madde:60); sanayi tesislerinin taklit eserler değil, müsait tesisler olmasına (madde:61); ziraat sektöründe tatmin edilmeyen işçilerin sanayi sektörüne kaydırılması (madde:62); sanayileşmede şehirleşme ve ahengin sağlanması (madde:63); teşvikler ve tatbik usulleri (madde:64);ziraat teşviklerinin öne alınması (madde:65) ve hayvancılığın geliştirilmesi, açıklanmıştır.⁵¹⁴

3.8.9. Milli Görüş'ün Cumhuriyet Sonrası Sanayileşme Tarihimiz Tahlili

Cumhuriyet tarihi sonrası sanayileşme alanındaki kalkınma hamleleri, üretilen projeler birkaç devreye ayırarak değerlendirilmesi daha isabetli olacaktır. İlk devre 1923 yılından 2. Cihan Harbi'ne kadarki devreyi kapsar. *Külliyat*'ta ilk devrede samimi ve çok ciddi adımlar atılmasına dikkatler çekilirken, yabancı ilim adamlarına havale edilmesi ise eleştirilmiştir. Ve onların da işi ağırdan alıp zamana yaydıkları, işi uzattıkları belirtilmiştir. Bu konuda Erbakan Hoca;

"Mesela, demir-çelik fabrikasının kurulmasının tarihini inceleyiniz. Sene 1925, TBMM Türkiye'de bir demir- çelik sanayinin kurulması bütçe müzakerelerinde Meclis olarak karar altına alıyor... Hükümet de bu işi bir Belçikalı uzmana havale ediyor. Gelen uzman yaptığı çalışmaları birkaç yıl sonra bir raporla, "demir - çelik yerine şeftali yetiştirmeyi" tavsiye ediyor... Sekiz sene memleket vakit kaybediyor. 1933 yılına gelindiğinde, bütçe

⁵¹³ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. s. 108

⁵¹⁴ MNP Programı, Ekler,80. madde. ss.18-19

*müzakerelerinde tekrar aynı iş bu kez de Avusturyalı bir uzmana havale ediliyor. Neticesinde o da raporunda, "siz ziraata bakın" diyor...Ne zaman ki İkinci Cihan Harbi patlıyor, demir-çeliksiz işlerin olamayacağı anlaşılıyor ve Karabük'e bu temel atılıyor."*⁵¹⁵

Cumhuriyet sonrası iç dinamikleri yeterince kullanamama ve dışarı havale iş ve işlemlerinin negatif sonuçları tenkit edilmiştir. Harp başlayınca silah, sanayi ürünleri ve yedek parçanın öneminin anlaşılmasıyla, makine imalatına önem verildiği, ikinci bir devre denilen faydalı çalışmaların tam da bu dönemde başladığı,⁵¹⁶ Erbakan Hocanın açıklamalarında açıkça vurgulanmıştır. Milli Görüş düşüncesinde ısrarlı "Ağır Sanayi" hamlelerinin gerekçesi, bu cümlelerde görülür.

Dış yardımların savaş sonrası 1946-1947'lerde başlaması olayı da şöyle tenkit edilir. "Bu devrin ikinci mühim yanlışlığı da asıl imalatçı sanayinin yerine, montaj sanayinin kurulmuş olmasıdır. Dışarıdan parça getirilsin, biz de bu parçaları monte edelim, zihniyetiyle hareket edildiği belirtilmiştir. Şöyle ki;

*"Gümüş Motor bu zihniyetin tam tersine bir adım, mühim bir çividir. Gümüş Motor, bu memlekette doğrudan doğruya makineyi yüzde yüz Türkiye'de imal etmek için atılmış bir adımdır."*⁵¹⁷

Erbakan Hoca, benzer birtakım sorunlarla sanayileşmede yanlış zihniyet ve icraatların ülkeye zaman kaybettirdiği gibi maddi anlamda da büyük tahribatlar ve dışa bağımlılığı getirdiğini vurgulayarak, eleştirmiştir.

*Külliyyat'ta, sanayileşme alanında kanuni engeller olduğu yönünde de eleştiriler mevcuttur. Bunlar hakkında Hoca: "Bugünkü kanun, silindir gömleği yapmayacaksın, kaliteli döküm yapmayacaksın diyor. Türkiye'nin hali bu. Bir memleket böyle sanayileşir mi? Hangi vergi kanununu ele alırsan al, bilesin ki mutlaka sanayiye manidir."*⁵¹⁸ Vergilerin de çok yüksek ve sanayiciyi teşvikten çok vergi kaçırmaya yönelttiğini, açıklamıştır. Çözüm önerilerindeyse; inançlı sanayileşme, sanayileşmede önceliklerin belirlenmesi ve fabrikaların zaman

⁵¹⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. ss. 110 -111

⁵¹⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. ss. 110 -111

⁵¹⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. s. 112

⁵¹⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. ss. 115 -116

kaybedilmeden kurulması önerilmiştir. Gelişmiş ülke örneklerine bu anlamda sık sık vurgu yapılması, aslında her bakımdan güçlü olmalarının yegane sebebi görülüp, ağır sanayilerini geçekleştirmelerine bağlanmıştır.

Sanayileşmede yanlış uygulamalar ve tatbikatların bir gerekçesi de, bu davanın topyekun millete mal edilmemiş, olmakla açıklanmıştır. Millet'in de bu nedenle maddi ve manevi imkanlarıyla seferber olamamasıyla sonuçlandığı, yargısına varılmıştır. AED, yurdun bütün bölgelerinin dengeli bir şekilde kalkınması için, Devlet Planlama Teşkilatı'nın bölgesel planlama esaslarına dönmesi zorunlu görmüştür. Yurdun her tarafında kurulacak sanayi tesisleri için -projeden, işleyen fabrikalar aşamasına kadar- mevzuatın sorunlu olduğuna bağlanır. Sanayileşmeye mani görülen mevzuatın toptan kaldırılması ve yerine "*Türkiye Sanayisini Kurma ve Teşvik Kanunu*"nun⁵¹⁹ çıkarılması önerilmiştir.

3.8.9.1. Milli Görüş Düşüncesinde Sanayi Alanında Alınacak Tedbirler

Milli Görüş düşüncesinde sanayide alınacak tedbirler, *Külliyat*'ta çözüm önerileriyle birlikte anlatılmıştır. İlk olarak, sanayileşmeyi engelleyen bütün idari, iktisadi ve mali mevzuatın ortadan kaldırılması yer alır. Yeni yapılanmayla bir sanayi koruma ve geliştirme kanunu ile bütün yurttan sanayileşme için gerekli zihniyet değişikliğine gidilmesi, zorunlu görülür. İdari teşkilatın teşvik edici yardımının da sağlanacağı açıklanır. Böylece tüm yurttan devlet tarafından organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin kurulması tatbikinin sağlanacağı,⁵²⁰ belirtilmiştir.

Sanayileşmemizi engelleyen dış bağlantılar sorununa dikkatler çekilerek, bu sorunun izale edileceği açıklanmıştır. Bunu yapmakla, sanayi ürünlerimizin sürüm kabiliyeti olan ülkelerle daha yakın ticari ve iktisadi ilişkilerin gerçekleştirileceği, açıklanmıştır.⁵²¹

AED' de teknolojik alanda görülen gelişmelere büyük önem verileceği söylenir. Bu konuda üniversitelerimizin ve araştırma müesseselerimizin kendi

⁵¹⁹ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. ss. 118-119

⁵²⁰ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c, s. 119

⁵²¹ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c, s. 119

sanayimizin teknolojik gelişmesine hizmet edebilmesi için gereken sistemin kurulacağı, belirtilmiştir.⁵²²

Ağır harp sanayisinin kurulması da öncelikli işlerden görülmüştür. Bu konuda "*Ağır sanayinin kurulması ile ağır harp sanayinin kurulmasında, gerekli koordinasyon sağlanacak ve kıymetli tesislerin, savunulması kolay yerlere kurulması sağlanacaktır.*"⁵²³ denilir. Böylece, sanayileşme hareketini başaracak her seviyede elemanların yetiştirilmesi ve yurt dışında bulunanların celbi için gereken teşvik tedbirlerinin alınacağı, açıklanmıştır. AED' de taklitçi ve oyalayıcı montaj faaliyetleri yerine; imalatçı, inceleme ve keşif kabiliyetleri olan hakiki sanayinin kurulması zaruret arz eder, denilmiştir.

Ülkemizin bir ziraat memleketi olduğu nazara alınarak ziraata dönük sanayiye yardımcı olunacağı zikredilmiştir. El sanatları ve evlerde çalıştırılması mümkün olan tezgahların bütün sanayi tesisleriyle birlikte çalıştırılmasına, imkanların araştırılacağı ve bu imkanlardan halkın istifadesinin sağlanacağı, belirtilir. Küçük atölyelerin daha verimli ve tam kapasite çalışabilmesi için irtibat bürolarıyla desteklenerek, yardımcı olunacağı,⁵²⁴ da hedefler arasında sayılmıştır.

3.9. 54. Refah-Yol Hükümetinde Uygulanan Ekonomi Politikaları

Külliyat'ta "54. Refah-yol Hükümeti", icraatlarında uyguladıkları ekonomi politikalarından öne çıkanların; borçsuz, vergisiz ve bir yıl boyunca hiç zam yapmadan yönetimi sürdürdükleri, açıklanmıştır.

"Önceden her gün zam yapılırdı. Sonradan ise aylık otomatiğe bağlandı. Dış ve iç borçlanma yapılmadı. Mevcut borçların bir kısmı ödendi. (Zamsız ve ek vergisiz) Bir yıl içerisinde 1 kuruşu dahi borç olmayan 40.000.000 \$ kaynak sağlandı. Havuz sistemi kurularak, devleti sömüren sermaye babalarından kurtardı ve gereksiz faiz ödemelerini durdurdu. İsrâf önlendi, devlet dairelerinde gereksiz malzeme, gazete

⁵²² Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c, s. 119

⁵²³ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c, s. 119

⁵²⁴ Erbakan Külliyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c, s. 119

abonelikleriyle ilanları durduruldu. Gereksiz makam arabalarının alımını iptal etti. İlk defa denk bütçe yapılıp yatırımlara hız verildi." ⁵²⁵

3.9.1. 54. Hükümet Döneminde Memura Verilenler

Külliyat'ta, 54. Hükümet zamanında memur maaşlarıyla ilgili olarak, "1 Temmuz 1996'da memur maaşlarına % 50 zam yapıldığı, 1 Ocak 1997'de % 30 artış verilmiş ve ayrıca % 25 özel artışın sağlanmasıyla 1 Temmuz 1996'da 100 alan yüksek dereceli memurlardaki artışın % 220; düşük dereceli olanlarda bu oranın % 230 olarak gerçekleştiği vurgusuyla; hiçbir ülkede, hiçbir dönemde böyle bir artışın olmadığı," ⁵²⁶ belirtilmiştir.

Her ay, aylık enflasyon oranında maaş artışı sağlandığı, Ocak 1997'de maaşlara % 30 zam yapılmış olup, bir yılda toplam % 130 (kümülatif olarak) zam yapıldığı, (Erbakan Hükümeti'nde 100 alan memurun bir yıl sonra 230 aldığı.) belirtilir. Memurlar için, özellikle özlük hakları alanında yapılanlar dört başlıkta sayılarak açıklanmış ve memurun enflasyona ezdirilmeyip, bilakis refah seviyesinin yükseltildiği belirtilmiştir.

3.9.2. 54. Hükümet Tarafından İşçiler İçin Yapılanlar

"Temmuz 1996'da asgari ücrette % 101 artış sağlandığı, üç aylık bir sürede toplu iş görüşmelerinin, işçinin istediği gibi neticelendiği belirtilir. İşçi maaşlarına % 102 artış yapıldığı belirtilerek; "*Eşel-Mobil Sistemi*" ile enflasyon oranında yıllık maaş artışının sağlanıp, zorunlu tasarruf kesintilerinin de kaldırıldığı." ⁵²⁷ açıklanmıştır.

İşçilerin özlük ve refah seviyeleri için yüksek oranlı zamlı maaş ödemelerinin, eşel-mobil sistemiyle kalıcı hale getirildiği belirtilir. *Zorunlu Tasarruf Kesintileri,** 54. Hükümet tarafından sonlandırılır. İşçi haklarına karşı

⁵²⁵ [http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz-54-REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI - GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLAR-I128.aspx](http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz-54-REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI-GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLAR-I128.aspx) (erişim,12.01.2015)

⁵²⁶ Erbakan Külliyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c., s.77; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

⁵²⁷ Erbakan Külliyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. s.79; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

bir yıllık iktidarları dönemlerinde gerçekleştirilenlerin, refah icraatları olduğu anlatımı yapılmıştır.

3.9.3. 54. Hükümet Tarafından Çiftçiler İçin Yapılanlar

54. Hükümet tarafından çiftçiler için bütçeden tarımsal desteklemeye ayırdıkları fonun % 150 artırılmış olduğu anlatılır. Buğday, fındık, pancar, tütün başta olarak, tüm taban fiyatlarda % 312'ye varan artışlar yapıldığı, açıklanır. Gübre desteğinde % 100 artış sağlandığı ve yapılan tarımsal alımların bedellerinin çiftçiye kısa vadede ödendiği,⁵²⁸ belirtilmiştir.

Çiftçiler için sıralanan fon, destekleme ve taban fiyatları belirleme başta olmak üzere, bir dizi iyileştirme icraatları açıklanır. Çiftçilerden alınan ürünlerin bedellerini geciktirmeden ödeyerek, başarılı dönem geçirdikleri, vurgulanmıştır.

3.9.4. 54. Hükümet Tarafından Esnaf ve Kobi'ler İçin Yapılanlar

54. Hükümet icraatlarıyla, memur, işçi, emekli ve çiftçinin cebinin para görüp, esnafın yüzünün güldüğü belirtilir. " esnaf kredi limitlerinin iki katına çıkarılıp prim borçlarına (üzerine faiz eklemeden) ödeme kolaylığı getirildiği, söylenir. Bavul ticaretinin önündeki bürokratik engellerin kaldırılıp, sanayi üretimi % 30'dan % 90'a çıkarılıp, sınır ticaretinin geliştirildiği"⁵²⁹ belirtilmiştir.

Sıralanan bu sonuçlarla "Esnaf ve KOBİ'ler unutulmayıp, memur ve işçilere yapılan yüksek zamların aslında esnafa dönerek, piyasanın canlandığı belirtilir. Çalışan kesimlere yapılan maaş artışları, bir anlamda refahın artışı olarak açıklanmıştır.

3.9.5. 54. Hükümet Tarafından Emekliler İçin Yapılanlar

⁵²⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. s.68-73; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

* *Zorunlu Tasarruf Kesintisi*: Memur ve işçilerin aylık ücretlerinden devletin kesip, fon'da topladığı kesinti.

⁵²⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. ss.75-76

"Temmuz 1996'da maaşlara % 50 zam yapılıp, Ocak 1997'de maaşlara % 30 ilave zam yapılarak aylık ek zamlar ile alım gücünün artırıldığı belirtilir. Memur emeklilerine bir yılda % 116 reel zam yapıldığı, açıklanır. İşçi emeklilerine ise, bir yılda % 121 reel zam yapıldığı belirtilir. Bağ-Kur emeklilerine ise, bir yılda % 221 reel maaş zammı verildiği, belirtilmiştir."⁵³⁰

Ekonomi ve iktisadi anlamda yapılan iyileştirmelerle emeklilerin unutulmayıp, yüksek oranlarda zam uygulandığı görülür. - Bağ-Kur örneğinde olduğu gibi- Rakamların anlattığı şekliyle herkese verilen zammın, yaklaşık iki katı fazlası düşük maaşlı Bağ-Kur emeklilerine verilmiştir. Bu da en az maaş alana, en fazla zam artışı yapıldığını göstermiştir.

3.9.6. 54. Hükümet Tarafından Yoksullar İçin Yapılanlar

Yoksul ailelere, Ramazan ve Kurban bayramlarında 20 milyon dolar (\$) değerinde gıda ve giyecek yardımı sağlandığı, belirtilir. Bundan başka, ayda 400 bin aileye hitap eden aşevlerinin kurulduğu; 15 bin sokak çocuğu için "Aileye Dönüş Projesi'nin başlatıldığı; şehit ailelerine iş, maaş, ev ve arsa temini çalışmaları başlatıldığı; fak-fuk-fon (fakir fukara fonu) tarihinde ilk defa tamamen amacına yönelik kullanıldığı belirtilmiştir.⁵³¹

*" Daha önceki hükümetler ve şimdiki AK Parti, bu fondaki paranın yüzde 78'ini bütçe açıklarına, yüzde 11'ini fiyat istihdam fonuna dağıtırken, sadece yüzde 11'inin amacına yönelik kullanıldığı eleştirisi yapılır."*⁵³²

54. Hükümet döneminde çalışanlar dışında, ülkemiz toplumsal gerçeği bağlamında; yoksulların, sokak çocuklarının, şehit ailelerinin, alt gelir gruplarının unutulmadığı açıklanır. AED "Sosyal Devlet" yaklaşımıyla, yapılması gerekenlerin iktidarları döneminde yapıldığını belirtir. *Fakir Fukara Fonu'nun*, ilk defa amacına uygun ve tam kapasiteli olarak yine kendi iktidarlarında çalıştırıldığı söylenmiştir.

⁵³⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. ss.82-84; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

⁵³¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. ss.85-86; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

⁵³² Erbakan Külliyyatı,(2014), *a.g.e.*, 2.c. ss.85-86; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

3.9.7. 54. Hükümet Tarafından Özürlüler İçin Yapılanlar

Külliyyat'ta, 54. Hükümet döneminde "Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı" kurulduğu açıklanır. "Dünya Özürlüler Günü"ne Türkiye olarak katılımın da ilk defa kendi dönemlerinde talep edildiği belirtilir. Özürlüler için 1 milyar \$ ayrılıp, bu para ile rehabilitasyon merkezleri inşaatları başlatıldığı.⁵³³ belirtilmiştir.

3.9.8. 54. Hükümet Tarafından Üniversite Öğrencileri İçin Yapılanlar

"Burs verilen öğrenci sayısı iki katına çıkarılıp, 200 bin öğrencinin bu burslardan faydalandırıldığı, burs yardım miktarının % 300'lük artışla aylık 40'ar dolara çıkarıldığı,"⁵³⁴ belirtilmekle, burada sıralanan iki kısa başlıkla, burs kontenjanının iki katına çıktığı ve miktarının da üç kat artırılmasıyla eğitime ve öğrenciye verdikleri önem anlatılmıştır.

3.9.9. 54. Hükümet Tarafından Yurt Dışındaki İşçiler İçin Yapılanlar

"Gümrük kapılarında çileye son vermek için "Alo Gümrük" hattı kuruldu. Çifte vatandaşlık izinleri çıkarıldı. Pasaport süreleri on yıla çıkarıldı. Yabancı ülkelerde işçi olarak çalışan ve o ülke tarafından ailelerinin yanından alınan çocuklar ailelerine teslim edildi."⁵³⁵ dört ibare ile toparlanan bu başlıkta; yurtdışındaki vatandaşlarımızın gümrük ve pasaport çileleri ile sürelerine kalıcı ve etkinlik sağlandığı, çifte vatandaşlık ile çocukların aileleri ile birleştirilerek bu sorunların da unutulmadığı vurgulanmıştır.

3.9.9.1. 54. Hükümet Tarafından Dış Politikada Yapılanlar

⁵³³[http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,-\(cevrimiçi\)-54-REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI-GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLAR-I128.aspx](http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,-(cevrimiçi)-54-REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI-GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLAR-I128.aspx) (erişim,12.01.2015); ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

⁵³⁴[http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,a.g.y.](http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,a.g.y.;); ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*,s.5

⁵³⁵<http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,a.g.y.>(erişim tarihi:12.01.2015)

54. Hükümet tarafından (kaldırılmayacağına inanılan) PKK destekçisi olarak nitelendirilen "Çekiç Güç" ün kaldırıldığı, İslam ülkeleriyle ilişkiler canlı tutulup, İslam Ortak Pazarı'nın ilk adımı sayılacak ve tüm dünyada yankı bulan İslam ülkeleri işbirliği teşkilatı "D-8" in kurulup, Libya'da yıllardan beri bir türlü alınamayan 20 milyon dolar alacak paramızın ülkemize getirildiği ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın ilk yurtdışı ziyaretinin Amerikaya değil, İslam ülkelerine olduğu vurgusuyla (Bağımsız ve haysiyetli dış politika örneği gösterdiği,)⁵³⁶ Emperyalist Batı ülkeleri yerine, İslam ülkeleri ile birlik ve dayanışma alanında devrimler yapıldığı, dolayısıyla 54. Hükümetin ve Başbakanının dış politikadaki gösterdiği siyasi başarısı anlatılmıştır.

3.9.9.2. Milli Selamet Partisi Dönemi İcraatları

MSP dönemi icraatları içinde öne çıkanların: "Düşünce ve inanç suçlarını düzenleyen TCK'nın 141, 142 ve 163. maddelerini kapsayan "Genel Af Yasası" çıkarılması, 18 yaşa oy hakkı çalışmaları, tarım kredisi, kooperatifçilik hareketinin desteklenmesi ve kooperatif bankasının kurulması, küçük ve orta boy sanayi işletmelerini güçlendirecek politikaların güdülmesi, stratejik madenlerin hukuk kuralları içinde devletleştirilmesi, ilk ve orta okullara yönelik zorunlu "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" derslerinin konulması, anlatılmıştır.⁵³⁷

Osmanlı Devleti'nin toprak kaybıyla yıkılmasından; kurulan Türkiye Cumhuriyeti döneminde ilk kez MSP'nin ortağı hükümetçe Kıbrıs Barış Harekatı düzenlenerek, bağımsız bir devlet kurulup, yaklaşık 300 yıl sonra toprak kazanıldığı,⁵³⁸ açıklamalarının oluşturduğu, coşkun temalı anlatımlara da yer verilmiştir.

⁵³⁶<http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz>, a.g.y.; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*, ss.5-8

⁵³⁷ *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*, ss.5-8

⁵³⁸<http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz>, a.g.y.; ayrıca bkz. *Saadet Partisi 2007 seçim Beyannamesi*, ss.5-8

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN DIŞ POLİTİKASI

Milli Görüş'ün üzerinde durduğu ve önemseydiği konulardan birisi de dış politikada sağlam adımlarla, tutarlı, hedefli ve istikrarlı kararlarla ilerlemektir. Bu konuda parti programlarında " *Dış ticaretin milli itibarımızla ilgili son derece mühim bir konu olduğunu müdrikiz. Dış ticaret hacminin artırılması ve dış ticarete dengenin sağlanması başlıca hedefimiz olacaktır.*"⁵³⁹ şeklinde açıklanmıştır.

4.1. Milli Görüş'ün Dış Ticaret Politikası

Milli Görüş'ün dış ticaret politikasını Erbakan Hoca: "*Bir memleketin en mühim bağımsızlığının timsali dış politikasıdır. Dış politikada kendisi istediği kararı istediği gibi alabilmelidir.*"⁵⁴⁰ sözleri, bağımsızlık vurgusuyla anlatılmıştır. Hoca, refahın ve ekonomik büyümenin en önemli araçlarından birisinin ihracat olduğunu belirtmiştir. Dış ticaret açığının da ihracat-ithalat rakamlarının birbirini karşılamaması neticesinde oluştuğunu söylemiştir. Dış ticaret açığının dışarıdan ek kaynak temini için beraberinde borçlanmayı doğurduğu belirtilir. Dolayısıyla dış borçların ve faizlerinin ekonomiye yük getirerek kalkınmamızı engellediği, belirtilmiştir.⁵⁴¹

Çözüm önerisi olarak Hoca, başta D-8'ler olmakla kalkınmakta olan ve sömürülen ülkelerle yeni ilişkilerin kurulması ve adil bir düzene sahip yeni bir dünyanın oluşturulmasını zorunlu görür. Diğer yandan da kaliteye ve maliyetlerin düşürülmesine önem verilip, ihracatın desteklenmesi ve Türkiye'nin yeni pazarlara ve yeni ürünlere de ihtiyaç duyduğunu,⁵⁴² vurgulanır. Böylece Türkiye için; bölgenin ve dünyanın ticaret merkezi haline geleceğini savunmuştur.

Yahya Oğuz, "*Erbakan'ın Misyonu*", "ihracat seferberliği" başlığındaki açıklamasında; "*Erbakan, 1974 koalisyonu kurulur kurulmaz içeride de ihracat seferberliğini ele aldığını ve ne kadar tıkanıklıklar varsa onları aşmak için*

⁵³⁹ MNP Programı, Ekler, s.20

⁵⁴⁰ Erbakan, (1991), **a.g.e.**, s.47

⁵⁴¹ Erbakan, (1991), **a.g.e.**, s.47

⁵⁴² Erbakan, (1991), **a.g.e.**, ss.47-48

çalışmaya başladığını,"⁵⁴³ üç madde halinde açıklamıştır. Bunlar:" Formaliteler azaltılarak hızlı bir ihracat mekanizması kurulması; teşvik tedbirlerinin malın üretiminden ihracatçıya varana kadar tüm safhaların müessiriyetinin artırılması; ihracatı teşvik eden kuruluş mükemmel bir şekilde teçhiz edilerek Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlanacaktır."⁵⁴⁴

*"Tarihi karakterimize ve milletimizin topyekun maksat ve iradesine uygun, uzun vadeli, milli, müstakil, şahsiyetli ve müstakar bir dış politika tatbikine kararlıyız. Bu politikada temel prensibimiz hak ve adaletin müdafaası olacaktır."*⁵⁴⁵

4.2. Milli Görüş'ün Dış Siyaset Hakkındaki Temel Görüşleri

Milli Görüş'ün dış politikadaki temel siyaseti, bütün ülkelerle iyi münasebetler kurmak ve mevcut münasebetleri geliştirmek, olarak izah edilir. Bu konudaki açıklama: *"Milletlerarası münasebetlerde tutumumuz, tarihi karakter ve haysiyetimizin ifadesi olan hak ve adalete ve akitlere bağlılık ve karşılıklı eşit muamele prensipleridir."*⁵⁴⁶

Milletimizin milletlerarası itibarını daha da artırmak için aramızdaki tarihi ve kültürel bağlar bulunan komşularımızla ilişkileri geliştirmeyi hedefler. Bu anlamda ihmal edilmiş olan münasebetlerimizi geliştirmeye önem verilmesini, zaruri ve faydalı gördükleri,⁵⁴⁷ açıklaması yapılmıştır.

*"Beynelmilel alanda haksızlıkları önlemek için mücadele ederek bu mevzuda tarihe parlak misaller vermiş olan milletimizin, Birleşmiş Milletler prensipleri vazedilmeden önce, bu prensipleri daha mükemmel şekilde yaşadığı ve yaşattığı bir gerçektir. Dış politikamızın mana ve istikameti bu gerçekten mülhem olacaktır."*⁵⁴⁸

⁵⁴³ Yahya Oğuz, **Erbakan'ın Misyonu**, Değişim Yayınları, (Baskı ve tarih yok), İstanbul, s.113

⁵⁴⁴ Yahya Oğuz, **a.g.e.**, s.113

⁵⁴⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.c. ss. 119-120

⁵⁴⁶ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**,1.c. s. 119

⁵⁴⁷ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c. ss. 119-120

⁵⁴⁸ Erbakan Külliyyatı,(2014), **a.g.e.**, 1.c.ss. 119-120

Milli Görüş, uluslararası antlaşmalara riayeti samimiyetle devam ettirme kararında olduklarını belirtmiştir. Bir yandan barışçı görünerek, diğer yandan emperyalist emellerle barışı istismar eden gayri samimi politikalara müsamaha ve iltifat etmeyi ret etmiştir. Jeopolitik durumumuz itibariyle, tarihi ve kültürel yakınlığımız olan devletlerle daha yakın münasebetler kurulması öncelikli görülür. Dış Türklerin uluslararası antlaşmalarla garanti altına alınmış olan haklarının muhafazası için de, gereken her türlü yardımı tarihi bir borç bildikleri, belirtilmiştir.⁵⁴⁹ Bu konuda, Dışişleri Bakanlığı'na memleketimizi ve milletimizi dünyaya daha iyi tanıtabilmesi için daha geniş imkanlar verilmesi gereğine inanıldığı,⁵⁵⁰ belirtilmiştir.

Milli Savunma alanındaki görüşleri: "*Ağır milli sanayimize muvazi olarak ağır harp sanayimizin kurulması ve inkişafı, milli savunma ihtiyaçları kadar ekonomik kalkınmamız bakımından da zaruridir.*"⁵⁵¹ Ordunun, modern standartlar bakımından iftihar edilecek bir seviyeye eriştirilmesi hedeflenir. AED ilmi, fenni, askeri şartları ve mali imkanları göz önünde tutarak bir '*Askeri Planlama Dairesi*' kurulmasına taraftar olduklarını açıklar. Yaygın eğitim politikasının vazgeçilmez unsuru gördükleri "*Ordu eğitimi*" ile "*Milli eğitim*" faaliyetlerinin ahenkli yürütülmesi faydalı görülür. Böyle yapılmasının kolektif bir eşgüdümle yurt savunma ve kalkınmasında faydalar doğuracağına inandıkları⁵⁵² belirtilmiştir.

Açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla Milli Görüş, Milli Savunma ve askeri planlama hedefleriyle ordunun eğitimine özel önemle ağırlık vermiştir. Bu konuda alınacak tedbirlerin önem ve ehemmiyetinin kavranıldığı, "Ağır Sanayi" açıklamaları yapıldığında bu konunun askeri kanadı da ilgilendirdiği belirtilir.

4.3. Milli Görüş'ün Dünyada ve Bölgemizdeki Tehditlere Bakışı

Erbakan Hoca, bölgemizdeki tehditler ile dünyadaki süregelen tehditlere yönelik yaptığı değerlendirmede; "*Balkanlardaki istikrarsızlığın giderilmediğini,*

⁵⁴⁹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.c. ss. 119-120

⁵⁵⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e., 1.c.ss. 119-120

⁵⁵¹ MNP programı 54. maddede de benzer görüşler açıklanır.

⁵⁵² Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,1.c. s. 120

Kafkaslarda çözümün sağlanamadığını, Çeçenistan ve bölgenin diğer sorunlarının halen devam etmekte, Azerbaycan topraklarının önemli bir bölümü halen Ermenistan'ın işgali altında olduğunu, Ege ve Kıbrıs sorununun halen çözülemeyip, Kıbrıs'ın neredeyse kaybedilmek üzere olduğunu,"⁵⁵³ belirtmiştir.

Hoca, AB'nin Türkiye'den yeni azınlık tanımı ve suların yönetimi ile ilgili, ülkemizin birlik ve beraberliğini bozacak talepleri olduğunu değerlendirir. Buna ilave olarak, artan siyasi amaçlı misyonerlik faaliyetleriyle ülkemiz için ciddî tehdit oluşturduğunu söylemiştir. "Yeni Dünya Düzeni", "Tek Kutuplu Dünya", "Küreselleşme", "Medeniyetler Çatışması", "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" gibi benzer tezleri de çok tehlikeli bulmuştur. Bu tezlere gerekçe oluşturan ve arka planının karanlık "Terör" tanımlaması; 21. yüzyıl insanlığı için çok büyük bir tehdit ve tehlikelerin habercisi olduğunu ⁵⁵⁴ söylemiştir.

Avrupa Birliği hususunda Hoca, iyi niyetle, serbestlik içinde, insan haklarını temel almak üzere yarışılabilirliğini belirtmiştir. Daha bol, daha ucuz ve daha kaliteli üretim yapılıyorsa ve AB bu temel prensiplere uyarsa, yaralı olacağı ve ticari ilişkilerin geliştirileceğini,⁵⁵⁵ belirtmiştir.

Erbakan Hoca, 1980 sonrası neo-liberalizm'in dünya hakimiyetinden itibaren artan sömürü düzenini; " Türk dış politikasının 6 Kasım 1983'ten bu yana nasıl hep Batı lehine gelişmeler içerisinde olunduğunun rahatlıkla görülebildiğini belirtmiştir. Batı Trakya Türkleri ile ilgili Yunanistan'ın baskılarına sessiz kalmayı eleştirmiştir. Bulgaristan'daki Türklerin isimlerinin zorla değiştirildiğini, zorla Türk çocuklarının vaftiz edildiğini ve Belgrad zirvesine katılımımızı talihsiz bir olay olarak değerlendirmiştir. "*Davos ruhu*" diye, başta Ege ve Kıbrıs'taki haklarımızı feda etmemeyi de, şahsiyetli dış politika uygulamaları olarak görmüştür.⁵⁵⁶

⁵⁵³ Erbakan, (2014), a.g.e., 1.c.ss.89-92

⁵⁵⁴ Erbakan, (2014), a.g.e.,1.c. ss.89-94

⁵⁵⁵ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,4.c., s.305

⁵⁵⁶ Erbakan,(1991), a.g.e., s.82

Erbakan Hoca, Afganistan'daki haksız işgalin halen devam etmekte olduğunu, Türkiye'nin üzerine düşen görevin de, bu haksız işgalden kurtulmasına yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir. ABD ve müttefiklerinin "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" adı altında İslam dünyasına karşı sürdürdükleri kanlı işgal politikalarının dünya barışını ağır bir şekilde tehdit ettiğini de belirtir. Benzer şekilde İsrail devletinin de -yetmişten fazla Birleşmiş Milletler kararına rağmen- saldırgan ve genişleme politikasının bölge ve dünya barışı için sürekli ve açık bir tehdit oluşturduğunu,⁵⁵⁷ söylemiştir.

4.3.1. Haim Nahum Doktrini'nin Engellenmesi

Külliyat'ta, Siyonizm'in küresel sömürü planlarının Milli Görüş Hareketi tarafından ortaya çıkarıldığı açıklanır. Ülkemize karşı yürüttükleri kampanyaların da Türkiye'nin maddi ve manevi değerlerinden ayırmakla açıklanır. Emellerini gerçekleştirmek için devletin borçlandırılması, milletin fakir, işsiz ve aç bırakılmasına çalıştıkları belirtilir. Hoca, Türkiye'nin İsrail'e vilayet yapılmasını hedefleyen Haim Nahum Doktrini'ni ve Siyonizm'in siyasi planlarının olduğunu belirtir. Bunu her fırsatta millete anlatarak, uygulanan yanlış politikaların engellenmesi için her ortam ve platformda,⁵⁵⁸ bu konuda yoğun gayretlerinin olduğu, belirtilir.

Saadet Partisi 22 Temmuz 2007 tarihli seçim beyannamesinde bu konuyu -Haym Nahum doktrini- ele alıp açıklamıştır." Bu gerçekleri yaşadık ve gördük" giriş cümlesinden sonra şu açıklamalar yer alır;

*"İrkçı emperyalizm kendi gayeleri açısından, Türkiye'nin güçlenmesini, Türkiye öncülüğünde "Yeni Bir Saadet Dünyası'nın kurulmasını asla istemediği için, bunun yerine tam tersine Türkiye'yi **Haym Nahum doktrini** ile "aç bırakmak", "işsiz bırakmak", "borca esir etmek" ve "dininden uzaklaştırmak" istediği için Erbakan hükümetini kendi gayelerine engel olarak gördü. 5700 yıldır çalıştıkları gaye uğruna ve bilhassa son 3 asırdan beri maddi gücü eline geçirdikten sonra tesis ettiği "para gücü" ve "işbirlikçiler gücü" vasıtasıyla bu*

⁵⁵⁷ Erbakan, (2014), a.g.e.,1.c. ss.89-150

⁵⁵⁸ Erbakan Külliyatı,(2014), a.g.e.,1.c., s.302

büyük tarihi fırsatı engellemek için elinden geleni yaptı. Her türlü desise ve entrikaya başvurdu. Millet, Erbakan'ı tek başına iktidara getirmediği için ve koalisyon ortağı içindeki bazı milletvekillerini etkileyerek Meclisteki çoğunluğu değiştirmek suretiyle Erbakan'ın başbakan olduğu Milli Görüş hükümeti yerine 10 yıldan beri yaşadığımız işbirlikçi hükümetleri iş başına getirdi."⁵⁵⁹

4.4. Milli Görüş'ün Irak ve Ortadoğu'da İzlediği Politikalar

Erbakan Hoca, ABD ve müttefiklerinin Irak'ta haksız işgal ve uygulamalarda bulduklarını söylemiştir. Batı ve ABD'nin işgalden sonra da her türlü uluslararası anlaşmaları hiçe saydıklarını belirtmiştir. Emperyalizmi, yaptığı insanlık dışı uygulamalarla eleştirir ve Irak'ta etnik ve mezhep tabanlı çatışmalar ve yapılanmalar içinde hareket edip, halkı kışkırtmaya çalıştıklarını söylemiştir. Bu politikanın, bölge ve dünya barışı için ciddi bir tehdit oluşturacağını da açıklamalarında belirtmiştir.⁵⁶⁰

Erbakan Hoca:"*Irak'a getirilen hürriyet ve demokrasi değil, Ebu Gureyb vahşetinin çığlıklarıdır. Irak'tan sonra suni gerekçelerle İran'a ve diğer bölge ülkelerine karşı uygulanmaya çalışılan saldırgan politikalar da, bölge ve dünya barışı için çok büyük tehdittir*"⁵⁶¹ der ve bu tür haksız saldırılar için bir savunma paktı olan NATO'nun kullanılmaya çalışılmasına da karşı olduklarını belirtir. "*Ezen Güç*"⁵⁶²ün, Emperyalizmin planlarından olduğu ve bunu iyi anlamak için "*Dünya Siyonizm'i*" ve "*Haçlı Zihniyeti*"nin aşamalı planlarına dikkatleri çekmek ister ve bu haksızlıklardan kurtulmanın yegane adresinin ise, "Adil Düzen"⁵⁶³ olduğunu söylemiştir.

Erbakan Hoca, Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerine zarar verecek her türlü uygulamalara karşı, barışı korumak için elden gelenin yapılacağını,

⁵⁵⁹ Saadet Partisi (SP), 22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi, s.10

⁵⁶⁰ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,4.c., s.36

⁵⁶¹ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,4.c., s.36

⁵⁶² **Ezen Güç:**" Külliyyatta, Siyonizm'in planlarını 1897 yılında İsviçre'nin Basel kentinde toplanan konferansta **Theodor Hertzl** üç adım olarak tespit etmiştir. Bunlar:1- İsrail Devletinin kurulması,2- İsrail sınırlarının "Arz-ı Mev'ud"a kadar genişletilmesi ve 3- Yeryüzünde İslam'ın kaldırılıp, Siyonizm'in hakim kılınması." Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,4.c.s.37

⁵⁶³ Erbakan Külliyyatı,(2014), a.g.e.,4.c., ss.36-37

belirtmiştir. Dünya ve bölge barışı üzerindeki bu tehditlerin Türkiye için de geçerli olduğunu söylemiştir. Bu tehditlere karşı Türkiye, bölge ve dünya devletleri ile işbirliği içerisinde, gerekli tedbirleri almak zorunda olduğunu hatırlatır. Adres olarak da, âdil temellere dayalı kurulacak yeni dünyada huzur ve barışın sağlanması için yeni bir savunma paktının kurulması gerektiğini söylemiştir. 21. yüzyılda barışın tesis edilebilmesi ve âdil bir uluslararası düzenin kurulabilmesi için insanlığa acıyı, savaşları, yoksulluğu ve çevre felaketlerini yaşatan 20. yüzyılı çok iyi tahlil etmek zorunda olduğumuzu⁵⁶⁴ belirtmiştir.

4.5. Milli Görüş'ün Emperyalizm ve Siyonizm'e Bakışı

Erbakan Hoca, Siyonist-Kapitalist diye adlandırdığı emperyalizm oyunlarını anlamının yollarından birinin de, Ortadoğu ve İslam coğrafyasında yaşananlarla açıklamaya çalışmıştır. Özellikle petrol odaklı olarak Ortadoğu oyunları adlı örneklendirmesinde;

"Bu dünyayı emperyalistler kurdu. 1945'te Roosevelt, Churchill ve Stalin, Rusya'nın Kırım bölgesinde Yalta limanında bir araya gelip "Yeni bir dünya" tasarladılar. Sözde insanlık artık huzur, barış ve saadete kavuşacaktı. Bu süreçle başlayan soğuk savaş, 1989'da komünizm'in iflası ve Sovyetlerin dağılmasına kadar neredeyse yarım asır sürdü. Ve fakir ülkelerin daha fakir, zengin ülkelerin daha zengin oldu... Gelir dağılımı adaletinin de gittikçe bozularak açların, işsizlerin sayısının sürekli arttığını belirtmiştir."⁵⁶⁵

Bu problemin çözümünde Hoca, doğru bir tedavi için doğru bir teşhisi ön şart görmüştür. Bu teşhisi hakiki manasıyla yapabilmek için de, emperyalist dış güçlerin işbirlikçi yönetimlerini kullanarak, attıkları adımları dikkatli bir şekilde takip etmek ve değerlendirmek gerektiğini, Batı ile entegrasyon için yürütülen

⁵⁶⁴ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.89-150

⁵⁶⁵ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.89-154

politikalarınsa, ülkemizi altından kalkılması her geçen gün daha da tehlikelere sürüklemekte olduğunu, açıklamıştır.⁵⁶⁶

Erbakan Hoca, ülkemizin iç ve dış politikalarındaki yaşanan yanlışlıklar olarak gördüğü eylem ve itirazlarını da belirtmiştir. Kıbrıs'ın bir hiç uğruna feda edildiği, çok büyük stratejik önemi olan bu adada uluslararası anlaşmalarla sağlanan haklarımızdan vazgeçildiğini belirtmiştir. Ermeni soykırımını iddialarının, müttefik kabul edilen ülkelerce kabul görmesini kabul edilemez görmüştür. Bu gidişatın, Türkiye'yi tazminat ödemeye ve toprak tavizine zorlar bir mahiyet kazanabileceği, endişesini taşımıştır.⁵⁶⁷

Hoca, Dicle ve Fırat havzalarının uluslararası bir yönetime devredilmesinin gündeme getirilmesinde, bugünkü hükümeti tepkisiz kalmakla eleştirmiştir. Ege'de Yunanistan'la olan karasularının 12 mile çıkartılması ve FIR hattı ihtilaflarımız, Yunanistan'ın lehine gelişme göstermekte olduğunu belirtir ve bunun da Ege Denizi'ni bir Yunan gölü haline getirmek anlamına geldiğini belirtmiştir. Karadeniz bölgesinde bir Rum Pontus devleti söyleminin de gündeme sokulmakta olduğu, Fener Rum Patriğine "Ekümenik Statü" tanınması neredeyse kabul edilir, olduğunu vurgulamıştır. Misyonerlik faaliyetlerinin siyasi bir olgu içinde hız kazandığını; Müslüman halkın inancını öğrenme ve yaşama konusunda engellerinin ise, hâlâ devam etmekte olduğunu açıklamıştır.⁵⁶⁸

Erbakan Hoca, "Medeniyetler arası diyalog", "Dinler arası diyalog", söylemleri ile yürütülen çalışmaların tek taraflı işlemekte olduğunu söylemiştir. Bunu, kendi sağlam değerlerimizi sulandırılmakta, hatta terk edilmekle açıklamıştır. Türkiye'yi IMF dayatmaları, serbest pazar ekonomisi aldatmaları, borçlar, yanlış özelleştirme politikaları ile ekonomik bir esarete sürüklenmekle görmüştür. Tarım, sanayi, ticaret, bankacılık, haberleşme sektörlerinin bütünüyle ırkçı emperyalist sermayeye terk edilmekle açıklamıştır. Bunlara, şimdi bir de yeni azınlık anlayışı eklenerek, iç çekişmelere zemin hazırlanmakta olduğunu hatırlatmıştır. Erbakan Hoca, bütün bunların birer münferit olay olmayıp, ırkçı

⁵⁶⁶ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.89-132

⁵⁶⁷ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.132-134

⁵⁶⁸ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.89-154

emperyalizmin plân ve hedeflerinin uygulanması ve tanzim edilerek yürütülen olaylar olmakla açıklamıştır.⁵⁶⁹

Erbakan Hoca, 1990'da Komünizmin iflası ile Sovyetlerin dağılmasından sonra tek kutuplu bir dünyanın meydana geldiğini söylemiştir. Bu kutbu da ABD yönetimi vasıtasıyla Büyük İsrail ve dünya hakimiyeti inançlarını gerçekleştirme planlarını uygulamakla, açıklamıştır. Erbakan Hoca, yeryüzünün her tarafında, Filistin'de, insanları şiddet kullanarak esir ve köle etmek isteyen ırkçı emperyalizmin gayelerini, tarihte Selçuklular ve Osmanlı'nın önlediğini söyler. İslam âleminin bu maksatla yapılan 18 Haçlı seferini geri püskürterek yeryüzünde huzur ve barışı korumakla açıklamıştır. *Emperyalizm'in asıl hedefinin Türkiye'yi işsiz, aç, borca esir ve dininden uzaklaşmış bir ülke haline getirmektir.*"⁵⁷⁰

Erbakan Hoca, Türkiye'deki yönetimin iktidarda kalabilmek için, dış güçlerin desteğini her şeyden önemli gördüklerini söylemiştir. Onlardan gelen her teklifi de böylece kabul etmekte olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin hızla "yumuşak lokma" olmaya sürüklenmekte olduğunu ve yok edilmeye çalışıldığını belirtmiştir; ancak Türk milletini tarih sahnesinden silmenin mümkün olamayacağını,⁵⁷¹ da belirtmiştir. Ayrıca Hoca, geçmişte yapılan politik oyunlar ile aynı zihniyetin gelecek için de boş durmayacağını belirtmiştir. Emperyalist, sosyalist düşünce ve zihniyetlerin insanlık için zulüm ve acımasızca oyunlarına devam edeceklerine, dikkatleri çekmiştir.

AED, ABD tarafından uygulanmasına başlanan "Büyük Ortadoğu Projesi" (BOP), bölgedeki bütün ülkeleri tehdit ve tedirgin etmekle açıklar." Körfez krizini güçlü bir barış projesiyle bitirmeye çalışmaları işe yaramamakla; Müslüman ülkeleri bekleyen bu korkunç akıbetleri tahmin etmenin zor olmadığı vurgulanmıştır. İslam dünyasının parçalanmış olduğu, Akdeniz kıyılı Müslüman ülkelerin birer birer emperyalizmin kontrolüne geçtiği, Türkiye ve İran'ın

⁵⁶⁹ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.89-132

⁵⁷⁰ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.89-152

⁵⁷¹ Erbakan, (2014), **a.g.e.**, ss.89-154

kuşatıldığı belirtilmiştir. Erbakan Hoca; "*Siyonist Ezen Güç'ün baltası havaya kalkmış, tepemize ne zaman inecek diye bekliyoruz.*"⁵⁷² ironisiyle açıklamıştır.

Metafora dayalı Erbakan Hoca'nın tüm bu açıklamaları, hep dikkat çekici görülmüştür. Ortadoğu ve Akdeniz kıyılı İslam ülkelerinin son durumlarını iyi tahlil ettiği birçok yazar tarafından da dile getirilmiştir. Hoca'nın dış politikadaki öngörülerindeki isabeti, medyada son zamanlarda artmakla ilgi görmüştür.

4.6.MİLLİ GÖRÜŞ DIŞ POLİTİKASINDA DOĞU-BATI İLİŞKİLERİ

4.6.1. Avrupa Birliği

Erbakan Hoca, AB politikasıyla ilgili Milli Görüş'ün tavrını; AB'nin tam üyelik süreciyle, son yıllarda ülkemize, milletimize ve milletimizin sahip olduğu değerlere karşı kabul edilemez tutum ve davranışlar içinde olduğunu söylemiştir. "*Oysa, AB'yi oluşturan zihniyetin; insan hakları, inanç özgürlüğü, inanca saygı, çoğulculuk ve farklı medeniyetlerle birlikte yaşama konularında yeterince gelişmiş bir düzeyde gördüklerini,*"⁵⁷³ belirtmiştir.

Hoca, Batılı ülkelerin hâlâ eski emperyalist ve sömürgeci tutum ve alışkanlıklarından kurtulamadıklarını söylemiş ve bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtmiştir;

*"Ortak Pazar kelimesi içinde "Pazar" diye bir söz ifade ediliyor. Yaptıkları propagandalarda ise, bunu sanki iktisadi bir işbirliği hareketiymiş gibi gösteriliyor. Biz buna karşı olmakla 1980'li yıllardan itibaren Anadolu'yu dolaşarak 400 milyonluk Haçlı devletleri içerisine, 75 milyonluk Türkiye'yi siyasi ve ideolojik bir vilayet yapmalarına ve Haçlı Seferleri ile elde edemediklerini siyasi olarak yapmaya çalıştıklarını, bizleri çirak ve garson yapmak istediklerini anlatmaya çalıştık."*⁵⁷⁴

Erbakan Hoca, Milli Görüş'ün, Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı olmalarının nedenine şöyle açıklık getirmiştir: "*AB'ye tam üyelik, Türkiye'nin*

⁵⁷² Erbakan,(2014),a.g.e.,ss.125-152

⁵⁷³ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.89-124

⁵⁷⁴ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.89-124

bağımsızlığından vazgeçmesi, kendisini Batı kültür ve medeniyetine teslim etmesi, onları yönlendiren ırkçı emperyalizmin plân ve hedeflerinin gerçekleşmesi için adım adım parçalanıp yok olmaya götürülmesi manasını taşıdığı," açıklamasının devamında da, 1990'da Komünizmin iflâs edip, Sovyetlerin dağılmasından sonra ortaya çıkan tek kutuplu dünyada emperyalizmin etkisinin arttığını belirtmiştir. Hoca, AB'yi de bu plan ve gayeye hizmet eden bir topluluk haline dönüşmekle açıklamıştır.⁵⁷⁵

Erbakan Hoca, AB'ye tam üyelik yerine, eşit koşullarda karşılıklı ikili ilişkiler içinde olmayı doğru bulduklarını söylemiştir. "Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin, tüm uluslararası ilişkilerde olduğu gibi, barış, diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde yürütülmesinden yana olduklarını belirtmiştir. Türkiye'nin adil bir düzene sahip, yeni bir barış dünyasının kurulmasında öncülük yapmasının engellenmemesini, engellendiği takdirde sadece Türkiye için değil, AB ve bütün insanlık için telafisi mümkün olmayan bir kayıp olarak görmüştür. "⁵⁷⁶

4.6.2. D – 8 Birliği

Milli Görüş, bütün insanlığın huzur ve barış içinde yaşama isteğine olan inancını beyanlarında açıklamıştır. Bu amaca ulaşılması için, hakka dayalı adil bir uluslararası düzenin kurulmasını da gerekli görmüştür. Amaçlarının yeryüzünde yaşayan bütün insanların mutluluğa kavuşmasıdır. AED, zengin tarihi mirası ve stratejik coğrafyasıyla, Türkiye'nin adil bir uluslararası düzenin kurulmasına öncülük edecek tarihi tecrübeye ve sağlam değerlere sahip olduğu inancını savunmuştur.⁵⁷⁷

D-8 birliği, Türkiye öncülüğünde 15 Haziran 1997'de kurulmuştur. Erbakan Hoca D-8'i, gelişmiş ülkelerin kurmuş oldukları G-8'e paralel olarak kurdukları en yüksek seviyede küresel bir dünya kuruluşu olarak açıklamıştır. Bu anlamda AED, D-8'i 20. yüzyılın en önemli olaylarından biri olarak görmüştür.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Erbakan, (2014), a.g.e., ss.89-135

⁵⁷⁶ Erbakan, (1991). a.g.e., ss.88-94; Erbakan. (2014),a.g.e., ss.118-124

⁵⁷⁷ Erbakan,(1991), a.g.e., s.83

⁵⁷⁸ Erbakan,(2014), a.g.e., ss.208-209

Kuruluş amacının; huzur, barış ve mutluluğun hâkim olduğu "*yeni bir dünyanın*" kurulabilmesinin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin katkılarıyla daha kolay gerçekleşebileceğine inanıldığı belirtilir. D-8 üyeleri: Endonezya, Malezya, Bangladeş, Pakistan, İran, Mısır, Nijerya ve Türkiye'den oluşmuştur. D-8 ülkeleri, coğrafi konumları ve temsil durumlarıyla çekirdek bir yapı olarak ortaya çıkmış, açıklaması yapılmıştır.⁵⁷⁹

Erbakan Hoca, D-8'lerin kuruluşunu 20. yüzyılda insanların çektiği acılardan sonra, yeni bir dünyanın kurulması için 21. yüzyıla tutulmuş bir ışık olarak gördüğünü söylemiştir. Hedefleri açısından kuruluşları aşamasında, hangi sahalarda, hangi konulara öncelik vereceklerini tamamen uzmanlarıyla araştırmış ve bir programa bağlamış olmakla açıklamıştır. Bu planlama sırasında Türkiye'ye sanayi sahasında atılım yapacak projelerin öncülüğü görevinin verildiğini söylemiştir.⁵⁸⁰

Erbakan Hoca, D-8'lerin bayrağındaki temel prensiplere işaret eden altı yıldızın: "*Savaş değil, barış; Çatışma değil, diyalog; Çifte standart değil, adalet; Üstünlük değil, eşitlik; Sömürü değil, adil paylaşım ve işbirliği; Baskı ve tahakküm değil, İnsan hakları, özgürlükler ve demokrasi.*" olarak açıklamıştır.

İnsanlık âlemi, geçen asırda milyonlarca insanın öldüğü iki dünya savaşına ve bunların ardından gelen soğuk savaş döneminin acı ve sıkıntılarıyla uğraşmıştır. Teknolojik gelişmelerin sağladığı bu imkâna rağmen, kaynakların gayri adil ve dengesiz kullanılması sonucunda insanoğlu, 20. yüzyılda da yoksulluklar ve açlıkların yanında; suçların artışı, aile yapısının bozulması, çevre felâketleri gibi sayısız problemlerle boğuşup, bir türlü beklediği, özlediği âdil esaslara dayalı huzur ve barış dünyasına kavuşamamıştır.⁵⁸¹

AED, yeni teknolojik gelişmelerle -özellikle iletişim devrimiyle- şimdi gözlerin, ümitlerin, özlemlerin 21. yüzyıla çevrildiğini belirtmiştir. Düşünceden, bilime; teknolojiden, ekonomiye; toplumsal ilişkilerden, siyasete kadar dünya yeniden yapılıyor. AED bu yapılanmanın hak ve adalete göre değil, silah

⁵⁷⁹ Erbakan,(2014), a.g.e., ss.208-209

⁵⁸⁰ Erbakan,(2014), a.g.e., ss.208-209

⁵⁸¹ Erbakan,(1991), a.g.e., ss.82-83

gücünü ellerinde bulunduranların çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu belirtmiştir. AED, emperyalizmi; kan, gözyaşı, sömürü odaklı bir yapı olarak görmüştür. Dünya ekonomisi ve siyasetinde yeni dengelerin, kuşku ve endişeler temelinde aranan çarenin yalnız hakkı üstün tutan bir düzenle olacağını, açıklanmıştır.⁵⁸²

Erbakan Hoca, ülkeler arasındaki sorunların çözümü ve yeni bir dünyanın kurulması esasında açıkladığı altı prensibi; yeni bir ruh, "yeni bir dünyanın" kurulması gayesi götüğünü belirtmiştir. O, başta 820 milyonluk 8 kurucu üye ülkenin kalkınmasını öncelikli görmüştür. Hoca, sömürülen 5 milyar nüfuslu gelişmekte olan insanın; barış, diyalog, adalet, eşitlik, işbirliği, insan hakları ve demokrasi ilkeleri çerçevesinde, sorunları çözüme kavuşturma arzusunda olduklarını açıklamıştır. Özlenen, adil uluslararası bir sistemi birlikte kurmanın da ancak bu samimi çabalarla mümkün olacağını belirtmiştir.⁵⁸³

---

⁵⁸² Erbakan,(1991), a.g.e., ss.82-83

⁵⁸³ Erbakan,(2014), a.g.e., ss.208-210

SONUÇ

Türkiye'de toplumsal yaşam hızlı bir dönüşüm geçirmektedir. Temellerini 19. yüzyıl Osmanlı toplumunun Batılılaşma hareketinden alan, ekonomik ve sosyal alanda birbirini besleyen bu değişimler, kendi iç çelişkilerini de beraberinde taşımıştır. Cumhuriyetin kurulmasında ve sonraki aşamasında, Türkiye'de Batı yanlısı dönüşümün giderek ivme kazanması, çelişkileri daha da keskinleştirmiştir. Batı tarzı modernleşmenin taraftarlarıyla buna karşı oluşan tepkisel hareketler, günümüze kadar süregelen bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir.

İrtica ve laiklik temaları etrafında şekillenen bu tür mücadeleler Cumhuriyet tarihi boyunca hep sürmüştür. Cumhuriyet, kuruluşundan itibaren kendisini sürekli din temelli bir tehdit algısı altında hissetmiştir. Bu tehdit algısı da çok partili demokrasiye geçişle birlikte, siyasal söylemlerde adeta temel argümanlara dönüşmüştür.

1950-1960 yılları arası iktidardaki Demokrat Parti (DP) ile Cumhuriyet'in kurucu elitlerinin partisi CHP (merkez parti), bu dönemde muhalefette kalmıştır. 1960-1980 yılları arasında siyasetin sağ-sol ekseninde yer değiştirmesi, laiklik söylemini az da olsa geri plana itmiştir. 1973'te CHP'nin söylemlerindeki fakirlik vurgusu, diğer partilere göre sola daha yakın gözükken Milli Selamet Partisi (MSP) ile yakınlaşmayı kolaylaştırmış ve koalisyon ortaklığıyla neticelenmiştir. Ancak 1980 sonrasında oluşan tabloda laiklik sorunu, tekrar gündeme oturmuştur.

Necmettin Erbakan liderliğinde 1970'ten itibaren kurulup gelişen Milli Görüş hareketi, 1980 darbesi sonrasında RP etrafında örgütlenmiştir. RP, 1994 seçimlerinde en çok oyu almakla birinciliğe yükselmiş ve Türkiye siyasetinde ilk defa İslam referanslı bir parti, sisteminin en büyük partisi olmuştur. Aslında Milli Görüş ve onun radikal ideolojisi, RP ile birlikte ılımlı bir tutum ve daha fazla tabana yayılma politikası da gütmüştür. Bu durum, seçmendeki yükselen Milli Görüş desteğine rağmen, siyasal İslam'ın yeniden bir tehdit algısına dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.

1970'li yıllarda toplumun küçük kesimlerden az sayıda destek bulan MSP'nin devamında kurulan RP, etkin parti örgütlenmesi girişimine yönelmiştir. Kentli alt sınıflarca çekiciliğini kaybetmiş sol hareketlerin bıraktığı boşluğu doldurmasını da iyi bilmiştir. Anadolu'daki birçok cemaatin desteğini alan RP, kentlileşen yeni seçmen tabanıyla, merkez sermayesine koşut gelişen çevre sermayesinden de destek bulmuştur. Bu desteği İslami unsurlarla birlikte, muhafazakâr ahlaki çerçeveyi birleştirmeyi başarmış, *"karşı elit"*i oluşturmuştur. Şerif Mardin'in terminolojisiyle; *"bu değişim, "çevrenin" marjinal İslamî akımlarının "merkezin" kontrolü altındaki kamusal yaşama yoğun katılımını" sağlamayı başarmıştır.*

Küreselleşmenin de etkisiyle kapitalist Batı toplumlarından doğan ideolojik düşünce ve akımlar, dünyayı ve İslâm dünyasını da etkilemiştir. Sosyal adalet vurgusu, bireysel hak ve özgürlükler, fırsat eşitliği ve kalkınmada bölgeler arası denge unsurları bir ilke haline getirilmiş ya da algılanmıştır. Ülkemizde 1961 ve 1982 anayasalarına dahil edilen sosyal adalet ilkesi de slogan düzeyinde kalmakla, sol ağırlıklı idealler ile Batı kaynaklı bir kavram olmaktan öteye gidememiştir. Bir ideoloji olarak Milli Görüş, siyasi anlamda bu ileri hedefleri ortaya koyarak canlı tutmaya çalışmıştır.

Sosyalist bir görüş olan ateist ve materyalist felsefe ürünü kolektivizm, kapitalizm canavarının tamamen ortadan kaldırılmasını, üretim ve tüketim ihtiyaçlarını merkezî planlamaya göre düzenlenmesini ve özel mülkiyeti ortadan kaldırıp, üretim araçlarının kolektif hale getirilmesini ve parti diktatörlüğü oluşturmayı amaç edinmiştir. Devrimci usullere dayalı felsefeleri, geçmiş örneklerinde görülen kanlı terör olayları, zorba parti diktatörlüğüne dönüşmüştür. Sonuçta, bütün insani değerleri yok eden bir devlet yapısına dönüşmüştür.

Kapitalist-Sosyalist düzenlerle, insan ürünü olan bu ve benzeri akımların uzun soluklu olamadıkları görülmüştür. Materyalist düşünceler; maddeyi ön planda tutmakla, ömürleri kısa ve kısır döngülerle sonuçlanmıştır. Bu düzenler, insanları tatmin etmediği gibi, güven ve huzurdan uzak olmayı da mahkum kılmıştır. Adil Düzen anlayışı ya da İslami yaklaşımların bunlarla ilintili tarafları olmamakla, felsefelerini bunlarla mücadele üzerine kurdukları, söylenebilir.

Sosyal adalet ilkesi bağlamında düşünülen, sosyal söylemli -sosyal eşitlik çerçevesi içerisinde- sosyal ve ekonomik politikalar, demokratik sol veya sosyal demokrat partilerin tekelinde de değildir. Batıda zamanla muhafazakâr, liberal, sağ kanatta yer alan partilerin sergiledikleri farklı tarz ve üslûpları da zamanla benimsenmiştir. Çekici ve iddialı kimi sosyal söylemler, seçimler yoluyla farklı partiler eliyle iktidara ulaşmayı başarabilmiştir. Kimi zaman bunlar beğenilip eleştirilmiş; ancak memnun olunacak bir sonuçtan henüz söz edilememiştir.

Modern bilgilerin yığınlar dolusuna ulaştığı günümüz kilise felsefesinin, lâik ve pozitif düşüncenin işlediği Batı toplumlarında, durum eskiye nazaran yükselişte olmakla, "*serbest piyasa ekonomisi*" nin sosyal politikaları belirleme özelliğinden olsa gerek, ekonomik ve sosyal alanda insanlık menfaatine etki eden, hür ve pragmatik anlamda henüz tatmin olunacak düzeye de ulaşamamıştır.

Sanayi devrimi sonrasında Batı toplumlarında ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemlerin birçoğu için çözüm yoluna gidilmiştir. Geliştirilen sosyolojik kurallarla birçok akım ve ideolojilerden de yararlanılmıştır. Bu anlamda öne çıkan görüşlerden birisi de komünistlerin sosyal adalet ilkesini gerçekleştirme iddiasıdır. Sosyal demokratların ve Batı toplumlarında ortaya çıkan diğer akımların dışında, kendine has tutumlar ve çözüm önerileri de bu sistemde mevcuttur. Bütün bu ve benzeri fikirler, Müslüman aydınlar arasında da tartışma konusu olmuş, bu konulara birçok aydın-yazarımız da azımsanmayacak şekilde kafa yormuştur.

İslâmi anlamda (terminolojide), sosyal adalet konusuna sadece bir parti programı, ideolojik bir görüş, felsefi bir ekol olarak bakmak sağlıklı bir anlayış değildir. İnsan hayatının maddi yönlerine de eğilen; ancak manevi problemlerini çözen, insana rehberlik yapmakla birlikte varlık sebebini tüm boyutlarıyla açıklayanın, din faktörü olduğu bilinmektedir.

Müslüman, kendisini sürekli Rabbi ile ilişki içinde görür. İslâm dini sadece Allah'a kulluk ve itaat etmeyi emreder. Allah dışında her şeye karşı vicdanen hür kalan insan, gerçek konumunun Allah'a kulluktan geçtiği şuuruyla yaşam tarzı olarak seçer ve o istikamette yürür. Müslüman ekonomik bir adam

değildir; çünkü o, Allah'ın kulu ve yeryüzündeki halifesidir. O'nun emir ve yasaklarına tamamen uyarak yaşayan bir varlıktır. Çünkü o, materyalist ve emperyalist bir anlayıştan uzak, kulluğunun farkında olan, nefisini ve dünya hayatına ilişkin eğilimleri aşan bir tarz seçmiştir. Sosyal adaletin de ibadet kavramıyla içselleşen böylesi bir anlayış, muhakkak İslâm'la özdeşleşir.

Kuran-ı Kerim, insanlar arasındaki üstünlüğü takva ile açıklamıştır. Allah'tan sakınmakla, O'nun rızasını kazanmak için buyruklarına uymayı emreder. Kulluk anlamında insan, kendi cinsleriyle eşittir. Irk, soy ve kavim üstünlüğü de yasaklanmıştır. İslam, toplumda zengin-fakir ayrımını, sınıf imtiyazlarını da kabul etmez ve kolektif bir şuur oluşturur. Kur'an-ı Kerim inananları kardeşliğe ve adalete uymaya çağırmıştır. İlahi kaideler sosyal adalet kavramının üzerinde olmakla; her insan için "*iyiliği emredip, kötülükleri yasaklamak*," gibi bir görev yüklemiştir. Dayanışma içinde bulunmak, haksızlığa ve zulme karşı direnmek, zayıfları korumak, yetkin bir Müslüman'ın sorumluluk anlayışı olarak belirlenmiştir.

İslam, ekonomik anlamda sosyal hayatta bireyleri ve toplumları kaosa iten, aile bağlarını koparan; başta faiz olmak üzere kumar ve benzeri yıkıcı alışkanlık ve sistemleri yasaklamıştır. Buna koşut olarak; faizsiz, ödünç veya gerektiğinde hibe etmeyi tavsiye etmiştir. Servetin sadece belli ellerde birikmesini önlemek için de tedbirler geliştirmiştir. Zekat müessesesiyle yoksulluğu ortadan kaldırma hedeflenmiş, infak ve sadakaysa teşvik edilmiştir. Bununla bir taraftan sosyal dayanışma sağlanırken; diğer taraftan mal biriktirme bağımlılığı yasaklanmıştır.

İslam'ın sosyal adalete hizmet eden bir başka özelliği, çalışma hayatında emeğe büyük değer verilmesi ve emeğin hakkının geciktirilmeden, gerektiği kadar ödenmesidir. İsrafın, eğlencenin, zararlı alışkanlıkların yasaklanması da emredici mahiyettedir. Ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarda -sosyal adalet noktasında- diğer düzenlere göre makul çözümler üretmiştir.

AED, Batı kapitalizmi ve onun eseri olan tüm akım ve ideolojileri İslam'a yabancı olarak görmüştür. Müslüman ülkelerin yedinci asırdan itibaren saltanatı sahiplenip, bitip tükenmek bilmeyen kavgaları ve bir araya gelememeleri, birçok

yazar anlatılarında konu edinilmiştir. Sömürgeci zihniyet güden Batı'nın esiri olmaktan kurtulamamaları ve bağımsız hareket edememeleri, buna bağlanmıştır. Tüm bu problem yığılımları altında Müslüman ülkeler, sanayileşme ve kalkınma çabalarını, yeterli düzeyde olmamakla, sürdürmeye çalışmışlardır.

"Adil Düzen", yaşadığımız düzenin bir sömürü düzeni, kendilerini de bu düzeninin bir alternatifi olarak görmekle; onun fakirlik, açlık, ahlâki değerlerin yozlaşması, az gelişmişlik gibi birçok probleminin çözüm beklediği umut kapısı iddiasını gütmüştür. Adil Düzen'in teşhisinde tüm bu sorunların kaynağı olarak dört unsur (mikrop) zikredilmiştir. Bunlar: "Faiz, adaletsiz vergilendirme, karşılıksız para basma, kambiyo ve kredi mekanizması"dır.

Adil Düzen, kapitalizmin iyi yönlerine olumlu baktığını; fakat kötü yönlerine de karşı çıktığını açıklamıştır. Kapitalist sistemin serbest piyasa, kâr, özel mülkiyet gibi haklar kapsamında birçok unsuru makul görülmüştür; ancak tekelleşme ve faize ise karşı çıkmıştır.

Adil Düzen'in para, kredi, vergi ve sosyal güvenlik için öngördüğü yedişer prensibi vardır. Üç genel prensibiye şahısların ekonomik faaliyetleri yürüttüğü düzende devletin görevlerini belirlemeye yöneliktir. Devlet, genel tanzim hizmetlerine ek olarak yatırım projelerini yapar ve destekler; ancak bu faaliyetleri şahıslar yürütür. Fakat toprağın, madenlerin, ormanların, doğal kaynakların sahibi devlettir. Devlet bazı işletmelerin de sahibi olabilir. Bu sistemde ayrıca bankacılığın da devlet tarafından yapılacağı belirlenmiştir. Para ise üretimin bir aracı olmayıp, sadece sembolik bir değeri ifade etmektedir.

Milli Görüş ve ideolojisinin kurulduğu günden bugüne kadar geçen sürecindeki inişli-çıkışlı mücadeleleri, atlattıkları birçok badirelerin neticesinde bariz olarak değişmeyen söylemleri, İslami geleneklerden ayrılmayacakları hep vurgulanmıştır. Bu ideolojinin istatistiksel olarak küçük oranlarla temsil edildiği görülmekle, değişik dönemlerde yükselişler yaşadığı da görülmüştür.

21. yüzyıl dünyasında savaş ve yıkımların kutuplaşmaya açık kapı araladığı günümüz krizlerinde, tekrarlanan liberal demokrasinin üstün fazileti söyleminin insanlara inandırıcı gelmediği söylemi yükselmektedir. Sosyal hayatta

zengin-fakir ayrımı da gittikçe artmakta ve sosyal tabakalar arasındaki ekonomik uçurum da anormal düzeylere ulaşmıştır. Ancak liberal demokrasinin gücünün halen tartışılmaz düzeyde olduğu da bilinmektedir.

Türkiye siyasetinde var olan tüm bu problemlerin çözümü, yaşayan sistemdeki partilerce çözüm vaatleriyle karşımıza hep çıkmıştır. Her parti yüksek ve soylu söylemlerle, sloganlarla parti programlarına bu sorunları almış, çözümü de kendisinin başaracağını savunmuştur. Demokrasilerde yönetimi ele geçirip, programlarını yürürlüğe koymak, insanların sorunlarını çözmek meşru olmakla, bu düzen, parti programlarıyla halihazırda sürüp gitmektedir.

Baştan beri izini sürdüğümüz Adil Düzen'in siyasi yaklaşımları farklı kalmamış, farklılığıyla da halen devam etmektedir. Sonuç olarak yaptığımız çalışmamızı değişik kaynaklarla karşılaştırıp, eleştirel yaklaşımlı irdelediğimiz bu ideoloji, her ideoloji gibi bir insan ürünüdür. Artıları ve eksileri de her zaman olmaya devam edecektir. Tüm ideolojiler gibi "Milli Görüş" de ideal olanın ancak kendisi olup, öteki görüşleri dışlamıştır. Demokrasilerde bu tür keskin ayrışmanın çok da çalışmadığı, insanlar üzerinde aksi etki bıraktığı da gözlenmiştir. Baştan beri bu ideolojinin ana gayesini, siyasi ve politik duruşuyla birlikte fikri temellerini anlamaya odaklandık ve nesnel bilgi ve kaynak taramalarıyla kritiğini yapmaya çalıştık.

Son söz olarak şunu söylemek isteriz. Sosyal hayatta geçer akçenin, siyasi vaatlerin ne kadar doğruluğu değil; bunların halkta ne kadar karşılık bulduğudur.

KAYNAKÇA

- ACUN, Can & AKKAYA, Gülşah Neslihan., (2014), *Selefilik ve İhvan Ekseninde Körfez Ülkelerinin Mısır Politikası*, SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Analiz, s.77, Ankara.
- ACUN, Can. (2014), Akademik Perspektif, "*Ortadoğu Şehrinin Altın Anahtarı: Mısır*", 2. sayı, Ankara.
- AKGÜL, Ahmet. (1991), *İslam Davası ve Adil Düzen*, Risale Yayınları, (b.y), İstanbul.
- AKGÜL, Ahmet. (1995), *Dünya'nın Değişimi ve Erbakan Devrimi*, Doğuş Yayınları, 5. baskı, İstanbul.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet. (1989), *Eski Anayasa Hukukumuz Ve İslam Anayasası*, Timaş Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- AKIN, Kenan. (2000), *Milli Nizam'dan 28 Şubat'a Olay Adam Erbakan*, Birey Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- ARI, Kemal.(2003), *Türk-İsrail Müşterek Askeri Tarih Konferansı -II-* (Sunulmayan Bildiriler) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- BAGÇE, Emre .(2004), *Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Yapılmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 2. Sayı, İstanbul.
- BAKTIR, Mustafa, (1997)"*1. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*" (Ed. Doç Dr. Mehmet Bayyigit), Kombad Yay. Konya.
- BEŞİR, Musa.,(2015), Dübam, "*İhvan'a karşı savaş sonunda niçin başarısız olacak?*", İstanbul.
- BİLEN, Mahmut. (2002), *Piyasa Ekonomisinde Devletin Değişen Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul: İÜSBE).
- BORA, Tanıl & GÜLTEKİNGİL, Murat.(2004), "*Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*", İletişim Yayınları, 1. Baskı, 6. C., İstanbul.

- BUÇUKCU, Öner**, (2013), *Umran Dergisi*, İstanbul, Nisan 2013, 224.sayı,ss.9-11
- BROOKE, Steven.**, DÜBAM,(2015),(Dünya Bülteni Araştırma Masası), *Mısır'da Darbeden Sonra İhvan'ın Sosyal Yardımları*, İstanbul.
- BULAÇ, Ali**. (2011), *İslam Dünyasında Düşünce Sorunları*, Çıra yayınları, (b.y), İstanbul.
- CAN, Burhanettin.& TEKİN, Mustafa.**(2011)*Umran Dergisi*,Şan ofset, 200. sayı, İstanbul.
- ÇAKIR, Ruşen**. (1990), *Ayet ve Slogan*, (b.y), Metis Yayınları, İstanbul.
- ÇARKOĞLU, Ali. & TOPRAK Binnaz.**(2000), *Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- CEPE, Naci.**, Umran,(2013), "*Toplumsal Değişme Sürecine Dair Algılar*",224. sayı, İstanbul.
- EKİN, Nusret. & ALPER Yusuf. & AKGEYİK, Tekin.**(1999), *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*, İTO Yayınları, İstanbul.
- DALAR, Mehmet.**,(2010), "*Mısır'da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi*", *Alternatif Politika*, Özel Sayı 1, İstanbul.
- ERBAKAN, Necmettin**. (1974), *Üç Konferans, İslam ve İlim, İslam'da Kadın, Sanayi Davamız*, Fetih Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul.
- ERBAKAN, Necmettin**. (1991), *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, Rehber Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
- ERBAKAN, Necmettin**. (1991), *Körfez Krizi Emperyalizm ve Petrol*, Rehber Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
- ERBAKAN, Necmettin**. (2002), *Türkiye ve Ekonomi*, Milsan Basın Sanayi. (b.y), İstanbul.
- ERBAKAN, Necmettin.**(2014), *Davam*, MGV yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- ERBAKAN, Necmettin**. (2014), *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı*, MGV. Yayınları, 2. Baskı, 5. Cilt, Ankara.

- ERDEM, Hüsamettin.** (1996), *Ahlak*, Sebat Ofset Matbaacılık, 1.Baskı, Konya.
- ERLER, Özgün.** (2007), *TASAM-Türk Asya Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10. sayı, İstanbul.
- ERTEM, Hüsamettin.** (2015), *Yaşayanların Dilinden Milli Görüş*, Ravza Yayıncılık, 4.baskı, İstanbul.
- ERSOY, Arif. & ERDOĞAN, Recep Tayyip. & KARATEPE, Şükrü. & GÖKÇEK, Melih.** (1995), *Adil Düzen'de Yerel Yönetim Teori ve Uygulamaları*, YİMDER Yayın, Ankara.
- GÜLALP, Haldun.** (2003), *Kimlikler Siyaseti, Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri*, Metis Yay. İlk Basım, İstanbul.
- GÜLALP, Haldun.**(2009), *Kimlikler, Toplum ve İktidar*, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:40, İstanbul.
- GÖLE, Nilüfer.**(2011), *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, 11. Baskı, İstanbul.
- İNCE, Hilal Onur.** (2010), *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar*, Doğu Batı Yayınları, (b.y), Ankara.
- KARAHASANOĞLU, Mustafa.** (1975), *Tek Adam Erbakan*, Nizam Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- KAYNAK, Mahir ve GÜRSES, Emin.**(2006), *Büyük Ortadoğu Projesi*,Timaş Yay.,16. Baskı, İstanbul.
- KIZILTAŞ, Ekrem,** (2011), *Herkesin Hocası Erbakan*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- ÖZEK Ali & KARAMAN Hayrettin vd.** (1990), *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fak.Yay.,Nu.13,n3.Baskı, İstanbul.
- MANAZ, Abdullah.** (1998), *Dünya'da ve Türkiye'de Siyasal İslamcılık*, (b.y), Yaysan Matbaacılık, Ankara.
- OĞUZ, Yahya.** *Erbakan'ın Misyonu*, Değişim Yayınları, (Baskı ve tarih yok), İstanbul.
- ÖZBEK, Nadir.**(2002), "*Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet*", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 92, İstanbul.

ÖZDEMİR, Süleyman.(2007),**Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, 2.Baskı, İTO, Yayın No. 2007-57, İstanbul.

ÖZDEMİR, Hakan.(2015), "**28 Şubat Süreci Arifesinde Ve Ertesinde İki Milli Görüş Partisi:RP,FP**", "SDÜ, C.20, 2.Sayı, Isparta.

ÖZEL, Mustafa.(1993), **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İz Yayıncılık,(b.y)İstanbul.

ÖZÖN, M. Nihat. (1988), **Osmanlıca- Türkçe Sözlük**, İnkılâp Kitabevi, 4.baskı, İstanbul.

SAADET PARTİSİ,(2007),"**22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi**",6.7.2007, Esam, Ankara.

SARIBAY, Ali Yaşar.(1985), **Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası "MSP Örnek Olayı"**, Alan Yayıncılık,1. Baskı, İstanbul.

SUSLAKOV, B.I & YAKOVLEVA, L.A.(2013), **Felsefe El Kitabı**,(Çeviren: Serkan Mutlu), Yordam Kitap, 1. Basım, İstanbul.

TÜRKMEN, Hamza. (2014),"**Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştirisi**" Ekin Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.

USLUER, Ayşe Sözen., (2015), Dünya Bülteni Araştırma Masası Yayınları (DÜBAM), Arap Baharı Sonrası Müslüman Kardeşler, **"Mısır ve Müslüman Kardeşler bize mi benziyor?"** İstanbul.

UYSAL, Ahmet., (2011),"**Ortadoğu'da Türkiye Algısı-Mısır Örneği**", Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), Başak Matbaacılık, Ankara.

POLITZER, G. (2012), **Felsefenin Başlangıç İlkeleri**, Neden Kitap Yayıncılık, (Çev. Hasan Erdem), 1. Basım, İstanbul.

RAMAZAN, Said, (1988), **İslam Hukuku**, Saff Yayıncılık, by, İstanbul, ss.39-40

ŞULUL, Cevher.,(2013), Ümran Dergisi, **"Mısır Notları"**,224. sayı, İstanbul.

TASLAMAN, Caner.(2011), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam**, İstanbul Yayınevi,(b.y.), İstanbul.

TUNA, Orhan. & YALÇINTAŞ, Nevzat.(1988),**Sosyal Siyaset**, Filiz Kitabevi, (b.y), İstanbul.

- TURHAN, Mehmet.** (1991), *Siyasal Elitler*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- TÜRCAN, Talip.**(2012), *İslam Hukuku*, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- YALÇIN, Soner,** (1994), "*Hangi Erbakan*", Öteki Yayınevi, Ankara.
- YARMALI, E.S. & ALP, S.** (2011), *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Türkmen Kitabevi, (b.y), İstanbul.
- YAVUZ, M. Hakan.** (2005), *Modernleşen Müslümanlar*, (Çev.) Ahmet Yıldız, Kitap Yayınevi, 1. Basım, İstanbul; ayrıca bkz. M. Hakan Yavuz, *İslami Kimliğin Siyasallaşması* Makalesi.
- YILDIRIM, Ergün.** (2012), *Türkiye'de İslamcılığın Siyasal Evrimi: Devleti Kurtarmak, Devlet Kurmak ve Devleti Değiştirmek*, Türkiye Yazarlar Birliği (TYB), Özel Matbaası, Yıl 2, Sayı 4, Ankara; ayrıca bkz. [http://www.tybakademi.com / dergiler/cikmis-saylar/cagdas-islam-dusuncesi.html](http://www.tybakademi.com/dergiler/cikmis-saylar/cagdas-islam-dusuncesi.html)?erişim tarihi:23.04.2016
- YORGANCILAR, Serkan.** (2012), *Milli Görüş (1969-1980)*, Pınar Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKÇA

- AFFAIRS,Foreign.**,<https://www.foreignaffaris.com/articles/tunisia/politikl-islam-muslim-democracy>(Eylül/Ekim2016)Çev.İlker Kocael,<http://medyascope.tv>,*rasid-el-gannusi-siyasal-islamdan-muslumandemokrasiye*,erişim tarihi: 23.8.2016
- AKÇA, İsmet.** (2014) *1980'lerden bugüne Türkiye'de Siyaset ve Hegemonya: Bir Çerçeve Denemesi* (Çevirimiçi), <http://emek-tar.org> / 1980 lerden-bugune-turkiyede-siyaset-ve-hegemonya-bir-cerceve-denemesi-2/erişim tarihi:16.07.2015
- AYDIN,M.Kemal.**,(Çevrimiçi),<http://www.bilgidergi.com/uploads/1999Aydin.pdf>, erişim tarihi: 16.07.2015
- BağlantısızlarHareketi:**<http://akademikperspektif.com/2013/07/03/baglantisizlar-hareketi/>, erişim tarihi:07.09.2016

Boko-Haram:https://tr.wikipedia.org/wiki/Boko_Haram erişim:01.09.2016

ÇINAR, Menderes. (1994), *İslâmî Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni*, Birikim Dergisi, sayı 59-Mart 1994,(Çevrimiçi),<http://www.birikimdergisi.com/sayi/59/islami-ekonomi-ve-refahin-adil-ekonomik-duzeni>,erişim tarihi:1.2.2015

COŞKUN, Atalay.,http://atilgancoskun.blogspot.com.tr/2014/12/musluman-kardesler_ihvanul_muslimin.html, erişim tarihi: 07.09.2016

El- Kaide: <https://tr.wikipedia.org/wiki/El-Kaide>, erişim tarihi: 01.09.2016

[http://gizliilimler.tr.\(çevrimiçi\)g/%26%23304%3İhvan-uel-MuesliminMueslue-Karde%26%23351%3şler-Oerg.ue.t.ue.htm](http://gizliilimler.tr.(çevrimiçi)g/%26%23304%3İhvan-uel-MuesliminMueslue-Karde%26%23351%3şler-Oerg.ue.t.ue.htm),erişim tarihi: 3.10.2016

<http://www.ozgurder.org/>, erişim tarihi:26.12.2015

[http://gercekcemalettinafgani.\(çevrimiçi\),blogspot.com.tr/erişim](http://gercekcemalettinafgani.(çevrimiçi),blogspot.com.tr/erişim),07.09.2016

[http://islamivahdet.com\(çevrimiçi\)/muhammed-abduh-kimdir/erişim](http://islamivahdet.com(çevrimiçi)/muhammed-abduh-kimdir/erişim).09.09.2016

<http://www.timeturk.com/tr>,erişim tarihi: 30.01.2016

<http://www.islamisite.com/taxonomy/term/1467/0>, erişim, 03.10.2016

<http://www.saadet-partisi.blogspot.com/2011/10/saadet-partisi-programi-1kisim.html>,erişim tarihi:23.11.2014

<http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=31906>, erişim :23.07.2015

https://issuu.com/dunyaveislam/docs/kitap_fikir_say__4,erişim tarihi:12.03.2015

<http://baslangicdergi.org/turkiyede-2000ler-guvenlik-merkezli-siyasetin-ve-siyasal-guvenesizligin-devamliligi/>, erişim tarihi:12.02.2015

<http://www.mynet.com/haber/haberler/sinop-4244/erişim> tarihi:23.12.2016

<http://www.musluman.com.tr/musluman-kardesler-kimdir.html>,erişim tarihi:24.2.2016

<http://www.babil.com.tr/k/kitap/din/islam/hukuk>, erişim tarihi:24.02.2016

<http://www.tybakademi.com/dergiler/cikmis-saylar/cagdas-islam-dusuncesi.html>
erişim tarihi:23.04.2016

<http://www.saadetkecioren.org/Tr/Politikalarimiz,54REFAHYOL-HUKUMETI-DONEMINDEKI-GERCEKLESTIRILEN-ICRAATLARI128.aspx>.Çevrimiçi,erişim tarihi:12.01.2015

İSLAM, Muzaffer. "*Türkiyeli Muhafazakarların Devlet Anlayışı*, (Çevrimiçi)
<http://www.tahahaber.com/haber/5480-turkiyeli-muhafazakarlarindevletanlayisi>,
 erişim tarihi:06.03.2015

MNP Program ve Tüzük:TBMM arşivi,(çevrimiçi),<https://www.tbmm.gov.tr/e-yayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYITLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/197600503%20MNP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK/197600503%20MNP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK.pdf>,erişim tarihi: 24.11.2015

ORAK,Meral.(Çevrimiçi)<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=225.,Yaz-95,51.sayı.>,erişim tarihi: 31.08.2016

TÜRKÖLMEZ,Onur.(2014),*Türkiye'de Dindar Milliyetçilik Kavramı*,
 (Çevrimiçi),http://www.academia.edu/10534254/Dindar_Milliyet%C3%A7ilik_Kavram%C4%B1veT%C3%BCrkiyede_Dindar_Milliyet%C3%A7ilik, erişim
 tarihi:16.07.2015

ÜZER, Musa."*Milli Görüş Hareketi: Millilik mi, İslamcılık mı?*", (Çevrimiçi),
<http://www.ozgurder.org/>,erişim tarihi: 26.12.2015

MİLLÎ NİZAM PARTİSİ (MNP)

PROGRAM

ESAS GAYE

1 - Partimiz, milletimizin fitratında mevcut olan yüksek ahlâk ve faziletin, kuvveden-fiile çıkarılmasını, inkişafını ve Cemiyetimize nizam, huzur, içtimaî adalet ve vatandaşlarımıza saadet ve selâmet getirmesini gaye edinmiştir.

2 - Partimiz, milletimizin manevî kalkınma yanında, müspet ilimlerde ve teknikte taklitçilikten kurtulmuş, yapıcı, keşif ve icat edici gerçek bir ilmî inkişafa ve her sahada büyük şahsiyete erişmesini gaye edinmiştir.

3 - Partimiz, milletimizin geçirdiği büyük tarihi tecrübeler ve kazandığı olgunluk sayesinde millî ve manevî değerlerimize hâlel getirmeden demokratik hukuk nizamı içerisinde manevî ve maddî kalkınma hareketlerinin basiretli ve isabetli bir sentezini yapacağını ve bu suretle beşeriyete ışık tutacak, refah ve saadet getirecek, yeniden dünyaya örnek üstün bir medeniyet kuracağını kabul eder ve bu büyük gayeye erişmek için vatandaşlarımızı hizmete çağırır.

Demokrasi Anlayışımız :

4 - Partimiz, demokrasiyi hakka en riayetkar, en bilgili ve en liyakatli kimselerin millet hizmetine getirilmesi ve milletin en âdil, en isabetli ve ilmî usullerle idaresi için hakkı arayan ve hakkın tahakkukuna çalışan hak ve hakikat otoritesine yol açan serbest imkânlar zemini olarak tarif eder.

Demokrasinin tekâmülü, fertlerin fazilet yolunda erişecekleri tekâmülün muhassalası olarak anlaşılmalı ve nefsanî, başıboş hürriyet temayüllerinin hedefi olmamalıdır.

5 - Partimiz, demokratik rejimin ancak, ahlak ve faziletin hâkim olduğu cemiyetlerde teessüs⁸ ve tekâmül edebileceğine inanır; bu temel hasletlerin bozularak cemiyet içerisinde nizamlayıcı tesirini kaybetmesi halinde ise demokrasinin de dejenere olarak insan haysiyetine aykırı rejimlerden birine inkılâp edeceğine ve bir anarşi âleti olacağına muhakkak nazarı ile bakar.

Bu itibarla siyasi mücadelelerdeki metodumuz, yapıcı, uyarıcı, birleştirici, hak ve hakikat otoritesini tanıyıcı hak ve hakikati müdafaada açık, cesur ve ahlak ve fazilete riayetkâr, fikre karşı fikirle mukabele edici mahiyette olacak, ilimsiz, dayanıksız, tahrik ve tahkir edici menfi metotların siyasî bünyemizden tasfiyesini şiar edinecek.

İçtimai Adalet:

5 - Partimiz, mutlak olarak cemiyeti gözetip, ferdi ihmal eden veya ferdi gözetip, cemiyeti ihmal eden, sistemlerin içtimaî adalet anlayışını ve tatbikatını yeterli bulmaz, içtimaî adaletten maksadımız fertle cemiyet ve halkla emek arasında adilâne bir dengenin bulunmasıdır. Partimiz bu dengede hatta sadece adaleti kifayetli addetmeyip, fazilet ve ihsan ile daha mesut cemiyet nizamına ulaşılmasını gaye sayar. Bundan dolayı Partimiz "İçtimai Adaleti " ancak adalete, fazilete ve ihsanın ulviyetine inanan ve hareketlerinde hak ve adaletten ayrılmayan vatandaşların çoğunlukta oldukları cemiyetlerde gerçekleşebileceğine inanır.

Ahlâki ve manevi değerleri tanımayan ve hatta ahlâkın bozulmasına çalışan ve cemiyette içtimaî adaletin sadece devlet baskısı ve zabıta tedbirleriyle getirilebileceğini vatandaşları da hak ve hürriyetlerinden mahrum edilmeleri gerekli mücrimler gözüyle gören, satıhta kalmış bir sosyal adalet anlayışından milletimize ve bütün insanlığa zarar geleceğine inanıyor ve gerçek hak ve emek tevazünün ölçüsünün kefaletini milletimizin ruh kökünde buluyoruz.

Fertlerin iç düzeni bozulmaya terk edildikten sonra, dışta yapılacak düzen değişiklikleriyle bütün meselelerin hal yoluna gireceğini zanneden görüşleri kifayetsiz ve gerçeksiz telakki ediyoruz. Sihatli ve normal bir cemiyette asıl olan içtimaî adalet ve huzurun fertlerinin içten gelerek hakka riayet etmesiyle kendiliğinden doğmasıdır. Devletin içtimaî adalet tevziindeki rolü ikinci derecede kalan tamamlayıcı mahiyette bir roldür. Ve mutlaka millî ruha istinat etmesi lazımdır.

Vicdan Hürriyeti:

6 - Vatandaşın dinî inanış, ibadet, öğretim, telkin ve terbiye ihtiyaçlarını karşılayacak bir vicdan hürriyeti anlayışına sahibiz.

Din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak tarif edilen lâikliğin, dine baskı ve dindarlara saygısızlık gayesine âlet edilmesine karşıyız.

Laiklik mevzuunda Partimizin ölçüsü; bu müesseseyi din aleyhtarlığı şeklinde bir tatbikata döken her nevi anlayışa karşı olmak şeklinde ifade edilebilir.

Ortaçağ Avrupa'sında engizisyon mezalimi ve koyu bir taassup hüküm sürerken, din ve vicdan hürriyeti tatbikatında en faziletli örnekleri vermiş olan milletimizi, dinî bilgiden kısmen veya tamamen mahrum bırakmaya müncer olabilecek yanlış politikanın yerine, dinî hislerin istismarına mahal ve imkân bırakmayacak mahiyette bir eğitim ve öğretim politikası takip ve tatbik etmek davasındayız.

Milliyetçilik Anlayışımız:

7 - Müşterek davalara iman, müşterek tarih şuuru, müşterek kültür ve gaye birliği içerisinde ve müşterek bir ruhî muhteva potasında erimiş toplulukları tam bir vahdet içinde kabul edici, zarfı mazrufa göre kıymetlendirici ve bu ölçüler dışında hiçbir tefrik yapmayıcı bir milliyetçilik anlayışına sahibiz.

Yabancı Kültür İstilâsı:

8 - Zararlı cereyanların son senelerde inkişaf etmesi, gerek geçmiş ve gerek yeni iktidarların millî eğitim politikasının tabii ve elim bir neticesidir. Demokratik rejimin hiçbir prensibi gençliğe millî mefkûre ve ahlâkımızın ve tarih şuurumuzun aşılmasına mani bulunmadığı halde, müfredat programlarının tanziminde gayri millî bir yol takip edilmiş, zihinler ve kalpler mefkûresiz bırakılmaya çalışılmıştır. Bu kısır politika memleketimizi manevi istilaya hevesli olan beynelmilel kültür emperyalistlerinin cesaretini ve faaliyetini arttırmıştır.

Memleketimizde Marksizmin, kozmopolitliğin ve çeşitli yabancı ideolojilerin yayılma istidadı taşınmasının sebebi iktisadî olmaktan ziyade, ideolojiktir. Ve uzun yıllar devam ettirilen yanlış politikanın neticesidir.

Bu sebepten maddî ve iktisadî; kaynaklarla kendisini destekleyen manevî istilâ hareketini önlemeyi ve yeni nesilleri milletimize kazandırmayı, istiklâl mücadelesi kadar ehemmiyet vereceğimiz mukaddes bir vazife saymaktayız.

Temel Hak ve Hürriyetler:

9 - Partimiz, insan hakları evrensel beyannamesinde ve Anayasada adı geçen temel hak ve hürriyetlerin en müttekâmil ve en insanî bir şekilde tatbikine müncer olacak hasletlerin milli vicdanda mevcut bulunduğuna inanır.

10 - Partimiz aile nizamını cemiyetin temeli sayar; mülkiyetin, mirasın, özel teşebbüsün hak olduğuna inanır. Her ferdin can, mal ve ırz emniyeti devletin tekeffülü altındadır. Partimiz gerek millî eğitim hizmetlerinden istifade ve gerekse özel teşebbüs sahasında çalışıp kazanmada milli imkânlardan faydalanmak hususunda imkân ve fırsat eşitliği sağlamak kararındadır.

Yurt kalkınmasında bir taraftan ferdin zekâ, bilgi, tecrübe, kabiliyet ve azmini harekete geçiren, istihsalı ve imalâtı artıran ve milleti zengin eden sihirli kuvvetini değerlendirirken, diğer taraftan sermayenin emeği, emeğin sermayeyi istismar etmemesi için âdil tedbirleri almak kararındayız.

Devlet idaresi:

11 - Devletin, milletimizi bu programdaki gayelere ulaştırmayı hedef edinmesi ve aynı zamanda vatandaşlara karşı âdil, himaye edici ve şefkatli davranması, yol gösterici, yardım edici olması başlıca prensiplerimizdendir.

Devlet özel teşebbüsü âdil şartlar dairesinde nizamlama, teşvik ve geliştirmeye çalışırken onun gücünün yetmediği işlerde veya millî menfaatlerin emrettiği hallerde bizzat teşebbüslere girişecektir.

12- Teşrii, kazai ve idari sahalarda adalet dağıtmakla vazifeli olan devlet mekanizmasının bu vazifesini hakkıyla yapabilmesi için memurların en ahlâklı, en âdil ve en liyakatli kimseler olması şarttır. Bu itibarla memur seçiminde ihtisas, meslekî tecrübe ve bilgiye ehemmiyet verildiği kadar, ahlâk ve karaktere de ehemmiyet verilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bürokrasiyi kaldırmak ve hizmetlerin ifasını süratlendirmek için ilmî metotlar uygulanacaktır. Yapacağımız idarî islahat bu esas görüşe istinat edecek ve bunu sağlamaya matuf olacaktır.

Bunun yanında mülkî teşkilâtın dirayetli ve tecrübeli ellere tevdiine, hizmetlerin süratle ifası için valilerin vilâyet dâhilindeki resmî daireler üzerinde, murakabe salahiyetlerini arttırılmasına, çeşitli teşkilatlar tarafından, vilayet dâhilinde yapılacak

hizmetler arasında bir ahenk teminine, idarî mekanizmayı partizan tesir ve baskılardan tamamen kurtaracak tedbirleri almaya lüzum ve zaruret olduğuna inanıyoruz.

13 - Devlet hizmetlerinde lüksün, israfın, lüzumsuz formalitelerin, kırtasiyeciliğin süratle önlenmesi şarttır. Devlet memurluğunun itibarını arttırmak, rüşvet, iltimas ve irtikâp gibi hastalıkları kökünden kazımak memleketimizi süratle, kudretli, adil, zinde ve masrafı az bir idari mekanizmaya kavuşturmak azmindeyiz. Bu maksadın husulü için ücretlerin yeterli olması ve memur sayısının ihtiyaca yetecek normal seviyede tutulması lüzumuna kanıyoruz.

14 - Bugünün ihtiyaçları karşısında nazarî ve kifayetsiz duruma düşmüş olan hükümetin ve bakanlıkların kuruluşları, manevî ve maddî kalkınmamızı hızlandıracak ve ihtiyaçları süratle ve yeterli şekilde karşılayacak yeni bir kuruluş ve teşkilâtlanmaya tâbi tutulacaktır.

Büyük Millet Meclisi:

15 - Büyük Millet Meclisi, Millî İradenin tecelligâhı ve rejimin temel müessesesidir. Millî İradenin üzerinde beşerî hiçbir kuvvet ve otoritenin mevcudiyeti kabul edilemez. Bu otoriteyi zedeleyecek veya gölgeleyecek baskı grupları mülahasasına vs. buna benzer fikirlere yer verilemez. Büyük Millet Meclisinin itibarını sarsacak faaliyet ve telkinlerin şiddetle önlenmesi elzemdir.

Millî iradenin temsilcisi bulunan Milletvekillerinin murakabe ve hizmet imkânlarını arttırmak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

Teşrii mekanizmanın bu prensiplere ve milletin arzusuna daha uygun bir yapıya kavuşması için kanunlarımızda gereken tadilâtın yapılmasına taraftarız.

Anayasa:

16 - Daha hızlı kalkınmaya mecbur olan Türkiye'mizde devlet hizmetlerinin verimli, süratli ve kudretli yürütülebilmesi ve Anayasamızın bünyemize intibak bakımından daha müttekâmil bir yapıya kavuşturulması ve tatbikattaki aksaklıkların giderilmesi için Anayasada aşağıdaki değişikliklerin yapılmasını zarurî görüyoruz. Şöyle ki:

- a) İcraçı organın daha kudretli olması ve sratlı çalışabilmesi için Reısicumhur'un tek dereceli olarak (halk tarafından) seçilmesi ve icraçı organ düzenin, Başkanlık (Presidentielle) sistemine göre tanzimi.
- b) Teşrii organın daha sratlı ve daha kudretli çalışabilmesi için Cumhuriyet Senatosunun kaldırılması.
- c) Milletvekili sayısının 300'e indirilmesi.
- d) Millî iradenin tam manasıyla tecellisi için vatandaşa karma liste yapmak hakkının tanınması, delege saltanatına son verilmesi, seçim enflasyonunun önlenmesi.
- e) Reısicumhura gereken hallerde referanduma müracaat hakkının tanınması.
- f) İktidar değişikliği halinde işe başlayan hükümetlerin, devlet teşkilâtının üst kademelerinde vazifeli olan müdürler, umum müdürler ve müsteşarlar seviyesindeki memurları, maddî haklarına hanel gelmeden değiştirmesine imkân verilmesi.
- g) Meclise ve bilumum devlet teşkilâtına sınıf tefriki yapan aşırı solcuların ve kökü dışarıda olan ve millî mefkremizle bağdaşmayan cereyanlara mensup olanların girmesine mni, daha kati hükümler getirilmesi.
- h) TRT ve niversite muhtariyetinin temel prensiplerini zedeleden bu müesseselerin milli ahlâk ve mefkremizi kuvvetlendirecek mahiyetle neşriyat ve ğretim yapmasını sağlayacak ve bu müesseselerin doğrudan doğruya ve dolayısıyla zararlı cereyanlara âlet olmasını önleyecek hükümlerin tedvini.
- i) Millî mefkûre ve milli ahlkimizin muhafazası ve kuvvetlendirilmesine dair maarif politikasının teminat altına alınması için yeni hükümler getirilmesi.
- j) Partimiz basın hürriyetine mutlak olarak taraftardır. Ancak; bu hürriyetin ahlâk ve aile nizamını bozmak ve zararlı cereyanlara destek olmak maksatlarıyla suiistimalini önleyecek; basının ahlk nizam ve demokrasimizin takviye ve tekmlne hizmet etmesini ve şahıs masuniyetini sağlayacak tedbirlerin alınması gibi hususlarda Anayasamızın değiştirilmesine ve ikmaline taraftarız.

İçtimai Yardımlaşma:

17 - Vatandaşların hayatı ve sıhhati devletin teminatı altındadır. Bu prensibe rağmen bir kısım vatandaşların işsizlik, sakatlık, hastalık yüzünden ve çeşitli felâketler veya mahrumiyetler dolayısıyla fakirliğe ve dilencilığe mahkûm olmaları veya bu yüzden hayatlarının ve sıhhatlerinin heder olması, devletin bu mevzularda üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yapmadığını gösterir.

Bunun sebebi, içtimaî yardımlaşma müesseselerinin ve fikrinin zayıf bırakılmış olmasıdır.

Bu ihtiyacın hakkıyla karşılanabilmesi için, devletin, belediye ve özel idarelerle sair hükmî şahsiyetlerin, vatandaşların, vakıfların maddî; yardımları ve Diyanet İşleri Teşkilatının manevî ve fikrî desteği ile çalışan ve bütün yurda şamil bir içtimaî yardım teşkilâtı kurmak kararındayız.

Mevcut yardım müesseselerini de çatısı altında birleştirecek olan bu teşkilât, felâketzedelere, çalışma imkânından mahrum kalmış olan fakir vatandaşlara, iş bulmayarak sıkıntıya duçar olmuş işçilere, tahsilde bulunan fakir talebelere, korunmaya muhtaç küçüklere ve ihtiyarlara, dul ve yetimlere vesaire emsali hayır işlerine yardımda bulunacaktır.

Ayrıca:

Mali durumu yeterli olmayanlara veya dar gelirli memur ve işçilere masrafsız borç para veren müesseselerin kurulmasına çalışılacaktır.

Maarif Politikası:

18 - İl mevalime en fazla kıymet (yüksek değer) veren ve hürmet eden aziz Milletimizin hizmetinde partimizin birinci derecede ehemmiyet verdiği dava maarif kalkınmacıdır. İlim ve medeniyet yarışında milletimizin layık olduğu mevkie erişmesi ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Bu itibarla az gelişmiş olmaktan kurtuluncaya ve insanlık camiasında her bakımdan örnek millet seviyesine erişinceye kadar maarif safhasında bir millî kültür mücadele hareketinin başarılmaması icap ettiğine kaniiz.

19 - Maarif politikamızın ana hedefi, yeni nesillere, milletimizin fitratında mevcut yüksek ahlak ve fazilet gibi hasletlerin bir hayat düsturu olarak intikal ettirilmesidir.

Bu gaye anaokullarından başlayarak yüksek tahsile varıncaya kadar maarifin her kademesinde ders programlarının tanziminde ehemmiyetle göz önünde bulundurulacaktır.

Yeni nesillerin inançlı, çalışkan, vatanperver, milli ahlaka, aile nizamına ve aile disiplinine bağlı, millî mefkûremize, kültürümüze ve tarih şuurumuza sahip, hakşinas, feragatkâr ve fedakâr, ilim, teknik ve medeniyet yarışında bütün insanlığa ışık tutacak bir seviyeye erişme azminde olarak yetiştirilmesi gayemizdir.

20 - Partimiz halkın ve gençliğin yetiştirilmesinde yurdumuzun resmi, gayrı resmi bütün müesseslerini bu gayeye uygun olarak yeniden tanzim etmek kararındadır. Ailenin veya maarif teşkilâtının yapıcı gayretlerini, sinema ve tiyatronun veya radyo ve televizyon gibi nesir ve telkin vasıtalarının veya basın, sırf ticari gayelerle hareket ederek yıkmaya çalıştığı ve buna ilaveten çeşitli sefahat yerlerinin gençliğe açık olduğu bir vasatta sistemli bir milli terbiye verilebileceği hadisesinden bahsedilemez. Hele hızla kalkınmaya mecbur bir milletin, gayesine erişebilmesi için sefahatin kaldırılması icap ederken, bunun alabildiğine arttırılması milli menfaatimizle telif kabul etmez.

Milli Eğitim üzerindeki tesiri, belki de Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve ailenin tesirinden çok fazla olan, muasır neşir ve telkin vasıtalarının başıboş bırakılması makul ve mantıklı bir politika değildir.

Bu sebepten partimiz maarif kalkınmamızın vazgeçilmez unsurları saydığı bu türlü vasıtaların milli ahlak ve mefkûrenin kuvvetlendirilmesi yolunda ahenkli bir iş ve güç birliğine tâbi tutulmasını ister. Bu vasıtaların yapıcı istikamette seferber edilmesi halinde milletimizin tarihimizde misli görülmemiş bir ahlak ve kültür gelişmesine mazhar olacağına şüphe yoktur.

21- Kökü dışarıda kozmopolit ve Marksist yıkıcı fikir cereyanlarının ve bunların doğurduğu mütefessih (bozulmuş) ahlâkın cemiyetimize sirayet etmemesini temin ve bu türlü tesirlerden tamamen arınmamız için Milli Eğitim Politikası ve kadrosu yeniden tanzim edilecektir. Milli varlığımıza, demokratik rejime ve insan hak ve hürriyetlerine düşman ideolojilerin gizli ve aşikâr militanlarından fikir hayatımızın süratle temizlenmesi şarttır. Biz fikir mekanizmasına sızmış bu çeşit unsurların zararlı faaliyetlerini bir manevi rejim ve bir vatan hırsızlığı mahiyetinde telâkki ediyoruz.

22 - Rejimin bekası ancak rejimin prensiplerine samimiyetle inanan ve riayet eden vatandaşların mevcudiyeti ile kaimdir.

Bu maksatla, müsamahalı, tenkide tahammülü olan ve kendisini murakabe ile olgunlaştırmaya cehdeden, şahıslara körü körüne tâbi olma itiyadından kurtularak gerçek fikirlere, ideallere bağlanma merhalesine erişmiş fikri taassuptan uzak hak ve hakikate erişme çabası içerisinde bulunan "beşikten mezara kadar ilim" prensibine inanan ve ahlâki tekâmül cehdi içinde olan, fikre karşı fikirle mukabeleyi şiar edinmiş sınıf tefriki yapmayan demokratik zihniyet ve karakterde yeni nesiller yetiştirilmesinin lüzumuna kani bulunuyoruz.

Vatanın bekası bu saydığımız hasletlerin yanında vatan ve milletin saadet ve selameti uğruna lüzumu halinde malını ve canını feda edecek vatandaşların mevcudiyetine bağlıdır.

Partimiz bu milli ve manevi değerlerin asırlardan asırlara, nesillerden nesillere intikal ettirilmesi için gereken tedbirleri ihtiva eden uzun vadeli bir plan tatbik edilecektir.

23- Maarif kalkınmamızın ikinci ana hedefi aslında mensup olduğumuz medeniyetin malı olan ve Batı'nın bütün esas ve temellerini bizden alarak maddi kalkınmasını temin ettiği müspet ilimlerin yurdumuzda süratle yayılması, bu ilimlerin mahsulü teknik ve teknoloji yardımıyla beşeriyetin mazhar olduğu hızlı gelişmeyi memleketimizde tekrar tahakkuk ve daha da terakki ettirerek milletimizi ilim ve teknik yolunda tarihi şahsiyetiyle mütenasip önder durumuna getirecek olan teknik ve ilmi kadroyu yetiştirmek verimli bir şekilde çalışabilmesi için bu kadroyu en ileri çalışma imkânlarına kavuşturmakdır.

Yeni nesillerimizin bu gayeyle yetişeceğine ilim ve teknikte icat edici, keşfedici kabiliyet ve istihdamımızın yakın bir zamanda meydana çıkacağına ve milletimizin kuracağı yenedünya medeniyetinin, yenilmez maddi üstünlüğünü sağlayacağına inanıyoruz. Bu imanla milletimize telkin edilmeye çalışılan sathi Batı özentisi ve taklitçiliğine tamamen muarız bulunuyoruz.

Maarif politikamızı bu ana hedeflere tevcih ve ders ve müfredat programlarını buna göre tanzim edeceğiz.

24 - Kadın ve erkek, herkesin ilim öğrenme hakkına sahip bulunduğu esasına inanan partimiz, yarının ebeveyni olacak çocuklarımızın gerekli terbiyevi bilgilerle teçhizini ve bilhassa geleceğin annesi, ev hanımı olan kızlarımıza ev ekonomisi ve çocukların bedeni, ruhi, ahlaki, dini terbiyesi ile ilgili bilgilerin verilmesini zaruri görür.

25 - Şehir, kasaba ve köy okullarının süratle ikmaline, maarif hizmetlerin de yurdun muhtelif bölgeleri arasındaki muvazenesizliği gidermeye, gençlere maarifte imkân ve fırsat eşitliği sağlamaya kararlıyız.

26 - İlim adamlarımıza ve öğretmenlerimize, milletimizin gösterdiği tarihi, milli ve ananevi saygıyı devam ettirmek kararındayız. Üniversitelerimizi, siyasi partilerin organı ve mücadele sahası olmaktan kurtararak asli hüviyetine kavuşturmak azmindeyiz.

İlim adamlarımızın, öğretmenlerimizin maddi ihtiyaçlarını karşılamayı ve terfilerini sağlamayı, ilme gösterilmesi gereken saygının tabii bir neticesi sayıyoruz.

Diyanet İşleri:

27 - Diyanet işleri teşkilatını, kanunların kendisine tahmil ettiği vazifeleri kusursuz yapabilecek şekilde imkânlara kavuşturmak kararındayız.

28 - Partimiz temel hak ve hürriyetlerin umumi esasları dâhilinde vatandaşları öğretim ve eğitime tabi tutmak suretiyle dini öğretim noktasından doğacak mahzurların izale edilebileceğine ve dinin istismardan kurtulacağına inanır.

29 - Diyanet işleri teşkilatını mevcut vazifelerine ilaveten, modern ilimlerle de teçhiz ederek teknik kalkınma hareketinin hızlanmasında halkın teşebbüs, kabiliyet ve kudretini artıracak, ruhları dinamizme kavuşturacak teşvik edici bir unsur olarak vazifelendirmeyi faydalı görüyoruz.

30 - Dini müesseselerde çalışanların ücret baremlerini adilane esaslar dâhilinde tanzim etmek kararındayız.

31 - Partimiz dini müesseselerin her türlü partizan tesirlerden masun kalması için gerekli tedbirleri alacaktır.

Milli Savunma:

32 - Maddî ve manevi kalkınmamızın müşterek gayelerinden en mühimi dünya çapında bir askeri güce erişmektir. Harp sanatında ve kahramanlıkta kudretini bugüne kadar cihan tarihine tescillettirmiş olan ordumuzun değişen muasır şartlar içerisinde mevkiini devam ettirmek esas gayemizdir.

Ağır milli sanayimize muvazi olarak ağır harp sanayimizin kurulması ve inkişafı elzemdir.

Bizim durumumuzda olan memleketlerin bazısı ağır harp vasıtalarını ve hatta nükleer silahları imal etmeye başladıkları halde bu sahada onlardan geri kalışımızın sebebini şimdiye kadar takip edilen anlayışsız ve hareketsiz politikada buluyoruz.

Askeri Planlama Dairesi:

33 - Ordumuzun vurucu gücünün arttırılması, teknik bilgisinin geliştirilmesi, askerlik müddetinin kısaltılması, ağır harp sanayisinin kurulması, diğer memleketlerde askeri sahada vukua gelen inkişafların yakinen takibi, nükleer ve diğer modern silahların imaline girişilmesi, askerin talim ve terbiyesinde modern usullerin tatbiki, subay, astsubay ve erlerimizin daha kolay ve rahat yaşama şartlarına kavuşturulması askerlik hizmetlerini aksatmadan ordunun sahip olduğu ilmi ve teknik potansiyel kudretinin yurt kalkınmasına daha fazla iştirak ettirilmesi ve ordumuzun modern standartlar bakımından iftihar edilecek bir seviyeye erişmesi gibi mevzuları muasır ilmi, fenni ve askeri şartları ve imkânları göz önünde tutarak, tahakkuk safhasına koyacak bir askeri planlama dairesi kurulmasına taraftarız.

34 -Partimiz, orduyu aynı zamanda memleketin fikri ve manevi kalkınmasını sağlayacak büyük bir okul olarak kabul eder.

Askere milli, tarihi, hamasi kültür aşılması askerin sanat ve hüner sahibi olması için askeri eğitimin daha geniş imkânlarla kavuşturulmasında fayda görüyoruz. Bunu temin gayesiyle Milli Eğitim Bakanlığı ile Milli Savunma Bakanlığı'nın iş ve güç birliği yapmasını ve askerliğini yapmakta olan kültürlü kimselerden geniş ölçüde istifade edilmesini lüzumlu görüyoruz.

Adalet Mekanizması:

35- Adalet mekanizması ferdi, iktisadi, mali, idari, siyasi ve teşrii organları murakabe eden geniş selâhiyetlere sahiptir. Bu itibarla adalet teşkilatının milli hayatımızda oynadığı rol çok mühimdir. Bu mühim vazifeleri hakkıyla ifa edebilmesi için, asrımızın değişen şartları içerisinde adliyemizi daha süratli bir çalışma sistemine kavuşturmak, statik bünyeden dinamik organ haline geçirmek kati bir ihtiyaçtır.

36 - Hâkimlik mesleğinin kutsi ve manevi mevkiini, şeref ve haysiyetini koruyucu tedbirlerin alınması başta gelen vazifemiz olacaktır. Hâkimlerin yetişmesinde ve mesleğe kabullerinde hukuki bilgi ve mesleki tecrübenin yanında yüksek ahlak ve karakter, milli mefkûremize sadakat, birinci derecede nazara alınacaktır.

Türlü ihmaller dolayısıyla ahlak bozucu hareketler önce milletimizin temellerini tahrip etmeye devam ettiği devrimizde bünyemizi bu mikroplardan temizleyecek milli ahlakımızı kurtaracak, böylece istiklal ve istikbalimizi teminat altına alacak sihirli kuvvet, adliye mekanizmasıdır. Mahkemelerin bu vazifeyi ifa edebilmesi için kanunlar yeniden tanzim edilecek ve teşkilat takviye olunacaktır.

37 - Hukuk fakültesinin ve hukukla ilgili diğer yüksek okulların hem ameli ve hem de nazari tedrisat yapmasına önem verilecek ve mezunların mesleki bilgi bakımından daha iyi yetişmeleri için gereken tedbir alınacaktır.

38 - Adliye dairelerinin perişanlıktan kurtarılması ve makamın kutsiyetiyle mütenasip maddi imkânlarla kavuşturulması elzemdir.

39 - Davaların süratle neticelenmesini temin için iş hacminin artıp eksilmesini nazara alarak mahkeme veya hâkim sayısını ona göre tanzim edecek hareketli bir çalışma sistemi getirmek kararındayız.

40 - Davaların uzamaması için usul kanunlarında değişiklik yapılmasını asrımızın seri haberleşme ve nakil imkânlarından adliyemizin azami derecede istifadesini, tarafların Kasten mahkemeyi uzatmalarına veya ihmallerine engel olacak tedbirlerin alınması, harç vesaire masraf tahsili mekanizmasının tarafların ihtiyarından kurtarılarak otomatik ve pratik hale ifrağını temin edeceğiz.

41 - Temyiz mahkemesinden işlerin çabuk çıkmasını temin edecek ve iş hacmine göre ayarlanacak bir çalışma sistemi tatbik edeceğiz.

42 - Mahkemelerin rüyet edecekleri mevzulara göre ihtisas yapmalarını sağlamaya ve zararlı cereyanların süratle tasfiyesi için ihtisas mahkemesi kurmaya ehemmiyet vermekteyiz.

43 - Yüksek Hâkimler Kurulu'nun daha süratli çalışması ve hâkimlerin murakabesinde daha tesirli olmasını temin edeceğiz.

44 - Ceza davalarında hiçbir fonksiyonu bulunmayan Sorgu Hâkimliği müessesesinin kaldırılması ve hazırlık tahkikatının hukukçular tarafından mahallinde yapılması için savcılığın takviyesi ve teknik imkân ve vasıtalarla teşhizi fikrindeyiz.

45 - Cezaevlerinin tevkif evlerinden ayrılmasına, tevkif evlerin ıslahına matuf ve cezaevlerinin mesleki, ahlaki ve kültürel bakımlardan mahkûmları ıslah eden ve bir sanat ve hüner sahibi yapan okullar haline getirilmesine yarayacak tedbirleri alacağız.

46 - İcra dairelerinin kesin neticeyi istihsale kadar kendiliğinden işler hale gelmesini temin edeceğiz.

47 - İşlenen suçların bölgelere göre dağılışı ve bölgelerin hususiyetinin nazara alarak Milli Eğitim ve dini irşat faaliyetlerini tanzim suretiyle suçların ruhi saiklarına izaleye yarayacak, suç işlemesini önleyecek tedbirleri alacağız.

İktisadi Politika:

48 - Ana politikamız olan, ferdin gerçek şahsiyetini kazanmasına yarayacak umumi, ahlaki ve kültürel kalkınmanın, iktisadi hayata istikrar ve içtimai adaleti getireceğine inanıyoruz. İnsan unsurunun sağlam olduğu cemiyetlerde, fertlerden azami randıman sağlanır. Rejimlerin veya iktisadi sistemlerin rolü, ikinci planda kalır. Fert ister kamu sektöründe çalışsın, ister özel sektörde çalışsın hak ve adaletten ayrılmayacağı için, insanlar birbirini ve cemiyetin potansiyelini istismar etmez.

Sıhhatli ve tabii bir cemiyet nizamı fertlerin kendiliklerinden, içten gelerek hakka riayet etmelerinden doğar. Partimiz asil milletimizin fitratında mevcut hasletlerin değerlendirilmesi halinde bütün dünyaya ışık tutacak, iktisadi nizamın temelini teşkil eden örnek bir ahlaki nizamın doğacağını kabul eder.

49 - Partimiz, bu temel hakikati tanımayan, önce cemiyetin ahlaki nizamını bozan, sonra bozuk ahlakın hüküm sürdüğü vasattaki iktisadi dengesizlikleri ve çeşitli

haksızlıkları ve istismarları bahane ederek iktisadi hak ve hürriyetlerin fertler tarafından suiistimal edildiğini iddia eden ve bu hak ve hürriyetleri ferdin elinden alarak devletleştirmeye kalkışan ve neticede memleketi büyük bir cezaevi ve vatandaşları her türlü hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakılmış mahkûmlar haline getirmek isteyen sosyalist ve komünist felsefenin karşındadır.

Partimiz, materyalist görüşün diğer bir tatbikat şekli olan ekonomik hayatta sermaye hareketlerini insanlığın maddi ve manevi gelişmesine zarar verecek şekilde başıboş bırakan, sermayeyi ve sermayenin nemalanmasını mücerret gaye sayıp insanlığı vasıta addeden ve bir kısım zümrelere meşru esaslar dışında çalışmadan tufeyli şekilde istismar imkânları sağlayan materyalist-kapitalist görüşlerin de karşındadır.

Temel iktisadi felsefemiz, milletimizin asırlarca dayandığı manevi ve milli değerlerden mülhem olup, helal kazancın teşvikçisi, mülkiyet hakkına hürmetkâr olmak esaslarını ihtiva eder. Örneğini Doğu Bloğu'nun Sosyalist veya Batı'nın sermayeyi putlaştıran başıboş kapitalist modellerinden alan taklitçi görüşlerin dışında ve üstündedir.

Görüşümüz insanı manevi ve maddi; hayatıyla kavrayan iki buutlu bir iktisadi gelişme esasına dayanır.

Bu itibarla beşeriyeti kurtaracak tek çıkar yol ahlaki nizamdır. Partimiz ahlaki nizamı karma ekonominin sıhhati ve teminatı sayar. Ahlakın bozulmasına seyirci kalan cemiyetlerde karma ekonominin, koyu bir devletçiliğe müncer olacağını kabul eder ve ahlaki destekten mahrum bir karma ekonomi politikasını kifayetsiz addeder.

50 - Temel ölçüsü bu olan partimiz, cemiyete ahlaki nizamı hâkim kılacak her türlü tedbirleri alarak içtimai ve iktisadi şartları zevale eremeyen bir adalete ve istikrara kavuşturacaktır. Böyle bir vasatta, özel teşebbüsü geliştirmeye, teşvik etmeye, yol gösterici olmaya çalışacaktır. Ferdin mali gücünün, zekâsının, tecrübe ve ihtisasının ve enerjisinin iktisadi kalkınmamızda tam manasıyla değerlendirilmesi için adilane tedbirler alınacaktır ve enerjisinin iktisadi kalkınmamızda tam manasıyla değerlendirilmesi için adilane tedbirler alınacaktır.

İktisadi Politikada Devletin Vazifesi:

51 a) Devlet; yol, su, enerji, elektrik, eğitim, muhabere, sağlık tesisleri vesaire gibi altyapı hizmetlerini ifa eder.

b) Devlet özel teşebbüsün kuramadığı iktisadi ve sınaî tesis ve teşebbüsleri kurar, bunların verimliliğini temin ettikten sonra, özel teşebbüse devretme gayesiyle çalışır ve bunun şartlarını hazırlar.

c) İktisadi vasıta ve imkânları temin eder. Bunları özel teşebbüsün istifadesine arz eder.

ç) İktisadi kalkınma için kurulması gerekli müesseseleri ve mamullerinin dünya piyasalarında diğer rakip memleketlerdeki mamullerle rekabet edebilmeleri için yapılması gerekli yardım ve teşvik unsurlarını araştırır, gerekirse projelendirir ve özel sektörün fırsat ve imkân eşitliği dâhilinde bu teşebbüslere iştirakini sağlar.

d) Topyekûn ekonomik kalkınmanın gerektirdiği teşebbüslerin ahenkli bir şekilde kurulabilmesi için devlet, icbar etmez, elindeki imkânları uygun şekilde ayarlar ve teşvik yoluyla milli ekonomik kalkınmayı özel sektörden faydalanarak gerçekleştirir.

e) Devlet, ekonomimizde yük durumunda bulunan bölgeleri müstahsil durumuna geçirerek, kuvvet katan birer uzuv haline getirmeli ve bu gayeye erişmek için az gelişmiş bölgelerin süratle kalkınması maksadıyla iktisadi alanda yeterli müessir teşvik tedbirlerini almalıdır.

f) Devlet iktisadi sahada, halen tatbik edilmekte olan mahdut zümre özel sektörcülüğü yerine, kalkınmayı bütün yurt sathına yayan ve kalkınmadan faydası olacak bütün sektör politikası yürütmelidir.

g) Devlet yine bu hizmetleri yürüten, değişen şartlara süratle intibak edecek ve meseleleri kalıplaşmış ön fikirlere göre değil, milli menfaatlerin gerektirdiği elastikiyet içerisinde zaman, para ve enerji israfına mahal vermeyecek bir tutumla halledilecektir.

Mali Politikamız:

52 - a) Türk parasının kıymetini korumak ve artırmak için gereken müessir tedbirlerin vakit geçmeden alınması,

b) Kambiyo tahditlerinin asgariye indirilmesi,

c) Memlekette adil bir gelir dağılımının temini,

d) Fert başına milli gelirin arttırılması ve bu artışın fiyat artışlarından daha üstün olmasının temini yolu ile refahın arttırılması,

e) Vatandaşların ödeme gücüyle mütenasip, adil ve her türlü çapraşık sistemlerden uzak, basit, müessir ve iktisadi kalkınmamızı teşvik edici bir vergi politikasının takibi,

Küçük esnafın, sanatkârın ve küçük tüccar ve çiftçinin defter tutma mükellefiyetinden kurtulması için pratik vergilendirme metotlarının tatbiki,

Vergilerin arttırılmasından ziyade, tahsillerinde zayıtı önleyecek mali murakabe ve tahsil sistemlerinin getirilmesi,

Asgari geçim haddinin fiyat indekslerine bağı olarak makul bir seviyeye yükseltilmesi,

f) Bütçelerin denk ve samimi bütçe olarak hazırlanması ve devlet harcamalarında israfın ve yurt sathında milli servet imkânlarının heder olmasına yol açacak tutum ve faaliyetlerin önlenmesi,

g) İktisadi Devlet Teşebbüsleri'nin süratle ıslahı ve ekonomimize yük olmaktan kurtarılması,

h) Maliye Bakanlığı teşkilatının bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmesi, mali politikamızın başlıca prensiplerindedir.

Plân Anlayışımız:

53- Kalkınmamızın hızlı, devamlı ve kararlı olabilmesi için umumi bir plana bağlanmasını zaruri görüyoruz.

İnandığımız plan modeli, devletin hususi teşebbüsü zaafa uğratmasına müncer olacak bir planlama olmayıp, plan; devlet sektöründe emredici, hususi teşebbüste ise, birbirinden ayrı ve habersiz olarak gelişen çeşitli iktisadi teşebbüsler arasında önemli boşlukları doldurucu, ahenk sağlayıcı, yol gösterici ve teşvik edici bir plan olmalıdır.

Sadece merkezi planlama yetersizdir. Bölgesel planlamayı zaruri görüyoruz. Planlama Teşkilatı aynı zamanda teferruata dalmış bir icra organı olmamalıdır. Makro hedefler, bölgesel hedefler, araştırma ve özel hallerde projelendirme ile meşgul olmalı, icraatı planlama ile iyi bir işbirliği halinde bulunan icracı organlar yapmalıdır. Planlama

icap ettirdiği her türlü teşvik tedbirleri firma tatbik edilmeli, umumi prensiplere bağlanarak herkesin mevcut imkânlardan faydalanma hakkının tanınması ve tatbikat aleniyet ve fırsat eşitliği prensipleri dâhilinde yürütülmesi gerçekleşmelidir.

Araştırma ve proje çalışmalarında aksine harekete mecbur kalmadıkça milli uzmanlardan faydalanmaya son derece dikkat etmelidir.

Sanayileşme Davamız:

54 - Ülkemizin sahip olduğu zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları kudretli bir ağır sanayi kurmamıza müsaittir. Bugün milletlerin siyasi ve iktisadi bağımsızlığının teminatını ağır sanayi teşkil etmektedir. Kalkınmamızın muharrik gücü, motoru sanayidir. Milletimizin her bakımdan kuvvetlenmesi ve yarını dünya siyasetinde nazım rolü oynayacak Büyük Türkiye'nin doğması sanayileşmede göstereceğimiz muvaffakiyete bağlıdır.

Ağır sanayi aynı zamanda harp sanayinin temeli olduğundan ve ağır harp sanayisine dayanmayan bir milletin vatanını, istiklalini ve istikbalini koruması son derece zorlaşmış bulunduğundan partimiz bu davaya layık olduğuna ehemmiyeti verecektir.

Her şeyden evvel bu zaruretin bütün yönleriyle göz önünde bulundurulması maddi ve manevi kaynaklarımızın ve insan gücümüzün bu uğurda seferber edilmesi lüzumludur.

55- Ağır sanayimizi kuracak ve geliştirecek teknik ve tecrübeli elemanların yetiştirilmesine hız verilmelidir.

56- Uzun vadeli bir sanayileşme planı yapılması hâlihazır sanayimizin, tabii kaynaklarımızın ve yakın uzak memleketlerin sanayilerinin içinde bulunduğu şartlar hesaplanarak kalkınmamızın umumi stratejisi tayin edilmelidir.

57- Gelişmeyi hızlandırmak gayesiyle devlet, sanayi ile altyapı tesislerini süratle kurmalı ve yurdun müsait yerlerinde sanayi inkişafı bölgeleri tesis edilmelidir.

58 - Sanayileşmemize mani olan en büyük engelin, mevcut mevzuattaki yıpratıcı ve yorucu tatbikat güçlükleri olduğunu müdrükiz. Sinaî tesislerin dünya rekabeti yapabilecek şekilde ve kolaylıkla kurulup gelişebilmeleri temininin diğer memleketlerin

tatbik ettiklerinden daha mükemmel bir "Sanayi Teşvik Kanunu'nun" bir an evvel çıkartılmasını sanayileşme davamızın baş şartı olarak görüyoruz.

59 - Yeni bir " Sanayi Teşvik Kanunu'nun" verimli bir şekilde tatbiki, için sermaye piyasasının bir an evvel kurulması ve yurdun her yerine yayılmış bir " Sanayi Finansman Organizasyonu" süratle gerçekleşmelidir.

60 - Sınaî tesislerin sadece birkaç büyük şehirde toplanması yerine her yerde kurulması uygun ve ekonomik olan tesislerin bir an evvel araştırılarak sınaî kuruluşların bütün yurt sathına her türlü imkânı seferber ederek süratli ve gayretli bir sanayileşme hamlesini gerçekleştirmek başlıca hedefimizdir.

61- Sınaî tesisler kurulurken bunların taklidi tesisler olmayıp, araştırma gücü olan inkişafa müsait tesisler olmasına bilhassa önem verilecek, tesislerin teknik erkân-ı Harbiyelerinin milli personelden müteşekkil olmalarına titizlikle dikkat olunacaktır.

62 - Ziraat sektöründe tatmin edilmeyen insan gücünün, sanayi sektörüne mal edilmesi için acil tedbirler alınmalı, mümkün mertebe işsizlere iş sahası açan yatırımlar öne alınmalıdır.

63 - Sanayileşme ve şehirleşme hareketleri birbiriyle ahenkli şekilde yürütülmeli. Şehir, kasaba ve köylerde gizli işsizliğin önlenmesi, heder olan insan gücünün ve zamanın değerlendirilmesi için her bölgenin hususiyetlerine ve imkânlarına göre el sanatları ve küçük sanayiyi geliştirecek planlar yapılmalıdır.

64 - Sermayenin teşekkülü ve sanayileşme hareketlerine tahsisi için teşvik edici ve kolaylık gösterici usuller tatbik edilmelidir.

65 - Bir ziraat memleketi olduğumuz için ziraatla alakalı sanayinin tesisi işi öne alınmalı ve hayvancılığımızın gelişmesine ve ilgili sanayinin tesisine önem verilmelidir.

Az Gelişmiş Bölgelerimizin Kalkınması:

66 - Az gelişmiş bölgelerimizin bir an önce gelişmiş bölgelerimiz seviyesine erişmesi için umumi kalkınma planına bağlı olarak, bölge kalkınma planları yapılmasını ve ciddiyetle tatbikini gerçekleştirmek kararındayız.

Bu bölgelere hususi teşebbüs tarafından yapılacak yatırımları teşvik için arsa ve malzeme temininde, kredi tahsisinde kolaylık gösterilmesine ve vergilendirmede adil bir muafiyet tanınmasına taraftarız. Az gelişmiş bölgelerde şayet ahali, kurulacak ekonomik sınaî tesislerin finansmanına öz sermaye katamayacak durumda ise tesislerin devlet yardımıyla kurulması ve bunların karlılıklarının temininden sonra devlet elindeki hisselerin halka mal edilmesi suretiyle geri kalmış bölgelerin sanayileşmesine yardım olunacaktır.

Az gelişmiş bölgeler için yapılacak kalkınma planlarında, ekonomik kalkınmayı kolaylaştıracak yol, enerji, elektrifikasyon, sulama ve milli eğitim ve sağlık hizmetleri gibi meselelerin de ahenkli olarak ele alınıp süratle hal tarzına bağlanmasını temin etmek kaçınılmaz bir zarurettir.

Halen az gelişmiş bölgelerdeki banka plasmanları (yatırım), genellikle o bölgedeki halkın mevduatından daha az durumdadır. Bu bölgelerin kalkınması için buralardaki mevduatın birkaç büyükşehre ve ithalatın finansmanına kaydırılması yerine, bilakis bu bölgelerin kredi imkânları ile desteklenmesine gayret edilecektir.

Ticari Politika:

67 - İç ve dış piyasalarda itimadı tesis edecek ticari ahlakı koruyacak tedbirler alacağız. Tüccar derneklerinin ve odaların bu mevzuda daha tesirli bir murakabe yapmasını temin ile spekülâtif (havadan) piyasa oyunlarının önlenmesine ve müstakar bir piyasanın kurulmasına ehemmiyet vereceğiz. Sanayi odalarının, ticaret odalarının ve ticaret borsalarının buldukları bölgelerdeki iktisadi kalkınmaya önayak olmaları için gerekli tedbirleri alacağız.

68 - Kredi mekanizmasının ticari ihtiyacı zamanında karşılaşması ve ticari hayatın seyyali yetine (ödeyebilirlik) intibak etmesi lüzumuna inanıyoruz.

69 - Kökü dışarıda olan yabancı ideolojilere gizli - aşikâr hizmet maksadıyla yapılan ticari faaliyetlere mani tedbirler getireceğiz.

70 - Türkiye'mizin ekonomik gücünü arttıracak için tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz memleketlerle müşterek pazar kurulmasına çalışacağız.

Dış Ticaret:

71 - Dış ticaretin milli itibarımızla ilgili son derece mühim bir konu olduğunu müdrikiz. Dış ticaret hacminin artırılması ve dış ticarete dengenin sağlanması başlıca hedefimiz olacaktır.

İhracı mümkün malların imal ve istihsalinin artırılması, standardizasyonun temini, kalitelerinin ıslahı, maliyetlerinin düşürülmesi ve yurt içerisinde kâfi miktarda yapılabilen veya istihsal olunabilen malların ithalinin önlenmesi, hammadde olarak ihraç edilen emtianın mamul veya yarı mamul hale getirilmesi yolunda çareler aranması ve daha buna benzer ihracatımızı arttıracak veya verimli kılacak tedbirlerin alınması ve bütün imkânlarla ihracatın teşviki için çalışacağız. Bilhassa sınaî mamullerin ihracına önem verilecektir.

Dış ticarete lisans, kontenjan, takat, prim gibi ticari hayatı normal seyrinden uzaklaştıran suni tahditlere (fevkalade haller dışında) yer vermeyeceğiz. İhracatla ilgili mevzuatı yeniden tanzim ve ihracatı plan hedeflerine uygun nispette arttırmak için gerekli makamlara gerekli yetkilerin verilmesini temin edeceğiz.

Dış piyasa hareketlerini çok yalandan takip eden ve iç piyasa imkânlarını buna göre süratle değerlendiren sistemleri geliştirmek, dış ve iç piyasalarda ekonomik pazarlama yapabilecek güçlü müesseseler teşekkülünü sağlamak kararındayız.

İç Piyasa:

72 - Malların müstahsilden veya imalatçıdan, müstehlikin eline daha ucuz intikali için tüccarları ve müstahsilleri koruyucu tedbirleri alacağız. İhtikârın ve istismarın önlenmesine ve ticari rekabetin eşit şartlar içerisinde cereyanına çalışacağız.

73- Kredilerin tevziinde ihtiyaç sahiplerinin ödeme güçleriyle mütenasip olarak, krediden istifadelerini ve kredilerin yurt sathında adilane bir şekilde dağılmasını ve bölgelerarası muvazenesizliğin izalesini istihdaf edecek bir sistemi geliştireceğiz.

74- Devletin ve hususi teşebbüsün işletemediği, ele alamadığı ticari ve sınaî mevzularda, milli menfaatlerimizin korunmasına azami itina göstermek, kayıt ve şartıyla yabancı sermayenin faaliyette bulunmasına taraftarız.

İşçi Hakları:

75 - Çalışarak, alın teri dökerek helal para kazananların ömürlerini yurt kalkınmasına hasredenlerin haklarının korunması için kurulmuş olan müesseseleri inkişaf ettirecek ve bunların işleminde daha adil ölçüleri hakim kılacağız.

Fiyat ve geçinme indekslerine göre ayarlanacak bir asgari politikasının uygulanmasını zaruri görüyoruz.

İşçi ücretlerinin tespit ve tanziminin adil esaslara müstenit olması temin edilecektir.

76 - İşçilerimize sıhhi çalışma şartları sağlamaya, eşit işe eşit ücret kaidesini gerçekleştirmeye, devlet sektörü ile hususi teşebbüs işyerleri arasındaki iş emniyeti farkını izaleye çalışacağız. Ziraat işçilerinin meşru haklarına kavuşmasını temin edeceğiz.

77 - Siyasi tesislerden uzak bir sendikacılık faaliyetinin teessüsü için gereken tedbirleri alacak, işçilerimiz ile işverenlerimiz arasında karşılıklı sevgi ve saygıya ve vicdani ölçülere dayanan bir ahenk teminine gayret edeceğiz.

78 - İşçilerin ucuz meskene kavuşmasını, hastalık, analık, iş kazaları, mesleki hastalıklar, ihtiyarlık, maluliyet ve ölüm gibi hallerde müşkülata uğramadan içtimai yardıma nail olmalarını temin edeceğiz.

İşçilerin emeklilik haklarının yeterli olmasını temin için gereken tedbirleri alacağız.

Kadın ve çocuk işçilerin, çalışma şartlarının vicdani ve ahlaki esaslara göre tanzimini lüzumlu sayıyoruz.

79 - Devlet yatırımlarını yeni iş sahaları, iş imkânları açacak şekilde tanzime, işsizlere iş bulma ile vazifeli müesseselerimizi daha ciddi ve başarılı kılmaya ve bu hususla daha verimli yeni usuller tatbikine kararlıyız.

Yurt dışındaki işçilerimizin edindikleri bilgi ve tecrübeden ülkemizin istifadesi ve biriktirdikleri sermayenin değerlendirilmesi için bakir iş sahalarını ve tabii kaynakları harekete geçirecek planlar yapılmasını ve bu türlü teşebbüslerin teşvik edilmesini vazife telakki ediyoruz.

Zirai Reform:

80 - İnsan Unsurunun Eğitilmesi: Zirai reform köy kalkınmasına en ehemmiyetli unsurdur. Ziraatta dönüm başına düşen geliri arttırmak için eğitim ve öğretimin birinci derecede rol oynayacağını kabul ediyoruz. Her şeyden önce köylümüzü eğitim yoluyla modern ziraatın icaplarına intibak edecek bilgi ve tecrübelerle takviye etmek kooperatifçiliğe ve müşterek çalışma itiyadına alıştırmak lazımdır. Bu maksatla açılmış ve açılacak meslek okullarına, tohum ıslah istasyonlarına, numune ve üretme çiftliklerine ilaveten köylerde ilkokullarda köyün zirai bakımdan taşıdığı hususiyetlere cevap verebilecek yardımcı derslerin ihdasına, taraftarız. Ayrıca köylünün bu bakımdan yetişmesi için köy okullarında gece kursları açılması lüzumuna inanıyoruz.

Bu itibarla köy okullarında vazife alacak öğretmenlerin yetiştirilmesinde de gereken ıslahatı yaparak, köylerimizin taşıdığı hususiyetlere cevap verecek köyün iştilgal ettiği ziraat türünde köylünün kalkınmasına yardımcı olabilecek bilgileri teçhiz edilmelerine dikkat edeceğiz.

Köyde vazife alacak din görevlilerinin de köyün her bakımdan kalkınması ve bilhassa zirai sahada yeni usullere alıştırılması için köylüye yardımcı olmaları sağlanacaktır.

Köy kalkınmasında ve modern ziraata intibakta öğretmen, din görevlisinin ve teknik elemanın fikir ve işbirliği yapabilecek, köylümüzün halet-i ruhiye' sine hitap edebilecek ve onun maddi ve manevi gücünü harekete geçirecek, zihniyetle olmalarına itina gösterilecektir.

81 - Zirai reformda çiftçinin eğitilmesinden sonra, toprağın ve diğer istihsal vasıtalarının ıslahı ikinci mühim meseledir.

a) Bölgelerin iklim şartlarına ve toprağın hususiyetlerine göre zirai işletmelerin vüsatı ve işletmede bulunması gereken vasıtaların tespiti, tatbik edilerek zirai usullerin ve ekilecek mahsul nevi ile kullanılacak gübrenin ve sulama metodunun tayini zirai planlamamızın ele alacağı mevzulardan biridir.

b) Yukarıdaki şekillerde tespit edilen işletmelerin parçalanarak birim sahada verimin düşmesini önleyecek hukuki ve demokratik tedbirler alınacaktır.

- c) Zirai kredileme politikası, kredinin başka gayelere sarf edilmesine mani olacak usullere kavuşturulacaktır.
- d) Çiftçi ile temas halinde olan Ziraat Bankası, Teknik Ziraat Müdürlükleri, Kooperatifler ve Toprak Mahsulleri Ofisi' nin anlaşmalı ve ahenkli bir çalışma nizamı içerisinde çiftçiye yardımcı olmasına çalışılacaktır.
- e) Pancar ziraatında pancar kooperatiflerinin, müstahsile yardım hususunda başarılı olan metodundan mülhem olarak diğer ziraat alanlarında da buna benzer usuller geliştirilecektir.
- f) Yorgun arazinin gübrenmesi, ıslahı, sulanması modern aletlerle işlenmesi organize edilecektir.
- g) Küçük ve büyük sulama işlerine hız vermek için gereken tedbirleri alacağız.
- h) Müstahsile yerli müesseselerimizde imal ve istihsal olunan ucuz zirai makine ve alet, ucuz gübre ve zirai mücadele malzemesi ve nakil vasıtası temini ve müstahsilin fahiş fiyatla yabancı firmalardan vasıta alarak istismar edilmekten kurtarılması en çok üzerinde duracağımız meselelerden biri olacaktır.
- i) Verimli olarak işletilmeyen veya ihmal olunan büyük arazileri satın alarak, dağıtılması mümkün devlet arazisi ile birlikte verimli ünitelere ayırarak topraksız çiftçiye tevzi edeceğiz.
- j) Ziraat, sanayi ve ulaştırma sektörlerinin ahenkli bir gelişmeye mazhar olması için memleket çapında teferruatlı bir plan tanzim edilmesi taraftarız.
- k) Ziraat, hayvancılık ve ormancılıkla ilgili sanayinin gelişmesi ve ziraatla ilgili küçük sanayinin temin edilmesi gizli işsizliği önleyeceğinden bu mevzunun isabetli bir şekilde planlanmasına çalışılacaktır.

Bu meyanda meyvecilik ve sebzeçiliğin ve bunlara bağlı olarak konserveçiliğin gelişmesine önem verilecektir.

- 1) Mahsulün pazarlanması, iç ve dış piyasalarda sürümünün temini için standardizasyonuna, maliyetlerin düşürülmesine, kalitenin yükseltilmesine ve istihsalin

arttırılmasına çalışılacak. Müstahsilin iştiraki ile güçlü pazarlama müesseselerinin kurulmasına yardım olunacaktır.

m) Erozyonun önlenmesine, teraslama ve ağaç dikme gibi tedbirlerin alınmasına dikkat edilecek, kır haline gelmiş arazide zeytinlik, fıstıklık ve bağ dikilmesini teşvik ederek, vatandaşlara mal etmeye çalışacağız. Orman sahalarımızın artması ve bunların en iyi şekilde işletilmeleri için gereken tedbirleri alacağız.

Ormancılık:

82 - Ormanlarımız bütün tedbirlere ve yasaklara rağmen azalmaktadır. Bu azalmayı önlemek için sadece polisiye kuvvetleri harekete geçirmek şimdiye kadar umulan başarıyı sağlamamıştır. Halkımızın ve köylümüzün ağacı ve ormanı sevecek ve bütün boş sahaları ağaçlandıracak zihniyette ve inanişta yetiştirilmesi lüzumuna inanıyoruz.

83 - Orman içi köylülerin, orman mahsulünü işleyecek ve değerlendirecek sınaî ve ticari teşebbüslerde çalıştırılarak geçimlerinin temini, köylünün mahrukat ve inşaat malzemesi olarak kullanmak mecburiyetinde olduğu kerestenin başka malzemelerle karşılanması hususunda tedbirler alacağız.

84 - Resmi müesseselerin, köy, belediye gibi hükmi şahısların ve hususi müesseselerle, vatandaşların ağaçlandırma faaliyetine hız vermesine iştiraki için teşvikkâr usullerin geliştirilmesine çalışacağız.

Hayvancılık:

85 - Zirai reforma muvazi olarak hayvancılığın ıslahına çalışacağız. Meraların ıslahı, hayvan yemi istihsal' atının arttırılması, kalitesinin ıslahı ve ucuzlatılması, ahır ve besi hayvancılığının teşviki, kümes hayvanlarının daha geniş ölçüde yetiştirilmesi için tedbirler alınması ve bu gaye ile kredi politikasının ayarlanması icap ettiğine inanıyoruz. Hayvanlardan istihsal edilen maddelere ait endüstrinin bu hareketlerle birlikte geliştirilmesi şarttır. Hayvancılık sahasındaki araştırmaların arttırılması ve daha verimli hale getirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Veteriner hekimlerin emeğinden daha büyük hacimde faydalanılarak ilmi ve modern esaslarla hayvancılığımızı geliştirmek gayemizdir.

Su Ürünleri:

86- Su ürünleri bakımından çok zengin olan denizlerimizin taşıdığı potansiyeli değerlendirecek bir organizasyon ve tekniğe sahip değiliz.

Balıkçılığımız geri durumdadır. Avlanmada tatbik edilen usuller su ürünlerinin neslini azaltacak mahiyettedir.

Devlet balıkçılığımızın inkişafı için gereken imkânları hazırlamalıdır. Balıkçılık teçhizat ve işletme malzemesinin ucuza temini ve balıkçılarımızın teçhizi için her türlü tedbirler alınmalıdır. Su ürünlerinin avlanması, soğuk hava depolarında muhafazası, yurt içinde ve yurt dışında pazarlanması, bozulmadan depolanmasına ve nakline yarayacak modern vasıtaların temini ve halkımızın su ürünlerinin istihsal ve istihlakine alıştırılması ve bütün bunların yanında konserve sanayisinin inkişafı temin olunmalıdır.

Ulaştırma:

87 - İktisadi kalkınmamızın can damarı olan ulaştırma hizmetlerinin yeni baştan tanzimi gerekmektedir. Devlet demir yollarımız pek az istisnası ile bundan 40 sene evvelki usullerle çalışmaktadır. Malzeme çok eskimiştir, intizam ve sürat yoktur. Demiryollarımız bir program dahilinde milli imalat ile yenilenmelidir.

Karayollarımız artan trafik hacmine kâfi gelmemektedir. Yollarımızın yapılmasında tatbik edilen sistem hatalıdır. Yapılan yollar çok kısa zamanda yıpranmakta ve sık sık tamire lüzum hâsıl olmaktadır. Uzun vadeli bir plan içerisinde mütalaa edilecek olursa, masraflı ve külfetli bir yol politikası takip ettiğimiz meydana çıkar. Köy yolları inşaatında da aynı hatalı durum mevcuttur.

Partimiz bu yanlış politikayı değiştirecek ve daha sağlam ve uzun zaman dayanacak yolların yapılmasına ve böylece tamir masraflarından yapılacak tasarrufla daha ucuz bir ulaştırma teminine çalışacaktır. Yurdumuz artan trafik hacmine cevap verecek yol şebekesine kavuşturulması ve büyük şehirlerimizin modern otostratlarla birbirine bağlanması partimizin başlıca hedeflerinden birisi olacaktır.

İmar, İskân Şehircilik:

88 - Köylerden şehirlere doğru başlayan akımın doğurduğu içtimai, iktisadi, sınaî meseleler yanında ele alınması gereken mühim bir mesele de şehircilik, imar ve iskân meselesidir. Partimiz halkımızın iktisadi seviyesine uygun mesken politikasını şehircilik

teknığının esasları ile telif edecek ve hem vatandaşlara kolaylık sağlayacak ve hem de şehirlerimizin gayri sıhhi ve intizamsız gelişmesini önleyecektir. Gecekondu sahalarının ıslahı ve imarı için daha ciddi tedbirleri alacak emri vakilere boyun eğen bir politika yerine şehirleşme hareketini önden giden ve yol gösteren bir politika ile düzenleyecektir.

Şehir planlamalarında mabetlerin inşa ve restorasyonları şehircilik estetiği bakımından ön planda tutulacak ve mabetlerin ibadetten başka maksatlar için kullanılmayacaklarına dair kanun hükümleri istisnasız bir şekilde tatbik olunacaktır.

Sağlık Hizmetleri:

89 - Halkın sağlığını korumak vazifesi ile mükellef olan devletin bu vazifesini tatminkâr bir nizama bağlamak kararındayız.

90- Sağlık hizmetlerinde yurdumuzun az gelişmiş bölgeleri ile gelişmiş bölgeleri arasındaki hizmet eşitliğini temin edeceğiz. Hekimsiz hastanelerinin ve sağlık merkezlerinin hekime ve kâfi miktarda personele kavuşmasını sağlayacağız.

Koruyucu hekimlik faaliyetlerinin yurtda yaygın hale gelmesine halkın sağlığını tehdit eden fiziki, kimyevi ve biyolojik tehlikelere karşı tedbirler alınmasına çalışacağız.

Fakir vatandaşların hastane kapılarında müşkülata uğramadan parasız muayene ve tedavisini temin edeceğiz.

Yurdun yoldan mahrum bölgelerinde sağlık hizmetlerinin aksamaması için gereken tedbirleri almak kararındayız.

91 - Yurt dışındaki hekimlerin yurda dönmesini temine ve yurt içindeki hekimlerin dışarıya muhaceret etmesini önlemeye yarayacak teşvik tedbirleri alacağız.

92 - Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesini devletleştirilme şeklinde anlamıyoruz.

93 - Sağlık hizmetlerinin en ücra yurt köşelerinde dahi teminat altına alınması için gideceğimiz yolda hekimler arasındaki mesleki, ilmi yarışma ve olgunlaşmayı teşvik edici verim ve hizmet farkını değerlendirici bir sistem yürüteceğiz.

Nüfus Siyasetimiz:

94 - Kökü dışarıda olan kozmopolit ve gayri milli teşekküllerin manevi istila hareketlerine muvazi olarak maddi sahadaki bir tatbikatı olmak üzere girişilen ve "aile

planlaması, nüfus siyaseti, doğum kontrolü, gebeliği önlemek, istediği kadar çocuk yapma hürriyeti" adları yürütülen milli gelişmemizi engelleme hareketinin şiddetle karşısındayız.

Memleketimizin kalkınması, gelişmesi ve yarının dünyasında hakkı olan yeri alabilmesi için gidilmesi icap eden yol; sağlık kontrolü, eğitim ve umumi istihsalı arttırıcı tedbirlerin teminatı altında nüfusun çoğalmasındır.

Büyük ve kudretli Türkiye'nin gerektirdiği nüfus artışı çalışmalarında en büyük ehemmiyetle üzerinde duracağımız husus, sıhhatli nesiller yetiştirmek üzere, gıda ve beslenme konusu olacaktır.

Turizm İşleri:

95 - Tarihi ve tabii zenginliklerimizi yurt ve dünyanın içinde bulunduğu turistik şartları değerlendirecek ve fakat milli ahlak ve karakterimizin icaplarına uygun olacak bir turizm politikası tanzim edeceğiz.

İç turizmin gelişmesi için ulaştırma, dinlenme ve tanıtma mevzularında kolaylık sağlamak lüzumuna inanıyoruz.

Yabancı turistlerin Türk misafirperverliğine yaraşır şekilde karşılanması, yurdumuzu ve milletimizi yakından tanımaları, tarihimizin ve kültürümüzün eserleri hakkında bilgi edinmeleri temin edilecektir.

Bu maksadın husulü için yurdumuzdaki tarihi eserlerin araştırılıp bulunmasına ve milli kültürümüze ait diğer eserler ile birlikte onarılmasına öncelik verilecek ve bunlara gereken ilgi gösterilecektir.

Basın - Yayın İşleri:

96 - Basının, radyo ve televizyonun, başarmağa kararlı olduğumuz kültürel ve ahlaki hamlenin yardımcısı olarak faaliyet göstermesini demokratik usullerle temin edeceğiz.

Partimiz bu müesseseleri birer milli eğitim müessesesi olarak görmektedir. Bölge radyolarının çoğaltılmasını ve birer okul olarak çalıştırılmasını tanzim etmek kararındayız.

97 - Ahlak bozucu neşriyatı yasaklayan kanunların eksiksiz olarak işletilmesi, yıkıcı cereyanların tasfiyesi basın politikamızın temel prensiplerindedir.

Dış Politika:

98 - Tarihî karakterimize ve milletimizin topyekûn maksat ve iradesine uygun, uzun vadeli, millî, müstakil, şahsiyetli ve müstakar bir dış politika tatbikine kararlıyız. Dış politikada temel prensibimiz hakkın ve adaletin müdafaası olacaktır.

Beynelmilel alanda haksızlıkları önlemek için mücadele ederek bu mevzuda tarihte parlak misaller vermiş olan milletimizin, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın prensipleri vazedilmeden çok önce bu prensipleri daha mükemmel şekilde yaşadığı ve yaşattığı bir gerçektir. Partimizin dış politikası mana ve istikametini bu gerçekten alacaktır.

99 - Beynelmilel mukavelelere, samimi olarak riayet eden milletimizin bu seviyeli tutumunu devam ettireceğiz. Bir yandan barışçı görünerek diğer yandan emperyalist emellerle barışı istismar ve suiistimal eden gayri samimi politikalara müsamaha etmeyeceğiz.

100 - Jeopolitik durumumuz itibariyle tarihî ve kültürel hürriyetlerini garantiye bağlayan prensiplerle teminat altına alınmış bulunan haklarının müdafaası için gereken teşebbüslerde bulunacağız.

Hariciye vekâleti teşkilâtının ihtiyacı olan elemanların ifa edecekleri vazifelerin hususiyetlerine göre yetiştirilmelerine yarayacak fakültelerin açılması ve kürsülerin ihdas edilmesi lüzumuna inanıyoruz.

MİLLÎ NİZAM PARTİSİ (MNP)

TÜZÜK

PARTİNİN ADI, GENEL MERKEZİ:

Madde 1- Mevzuat dâhilinde çalışmak üzere Milli Nizam Partisi adıyla bir siyasi parti kurulmuştur. Partinin merkezi Ankara'dadır.

PARTİNİN GAYESİ:

Madde 2 - Partinin gayesi, programında yazılı hususları yerine getirmek ve bu meyanda hakkın kuvvetini göstermek, geç kalan adalet adaletsizlik olduğundan adaleti süratle tahakkuk ettirmek, sefaletin sebebi olan iktisadi ve kültürel geriliği, lüks, israf ve sefahati önlemek, refah, saadet, selamet ile millet hâkimiyetini tahakkuk ettirmek, ilme uygun hareket eden adil, muktedir, feragatli, faziletli, şahsiyetli, hakka riayetkâr ve nefesine hâkim insanlar yetiştirmek ve millet hizmetinde yetkilendirmek; ecdadımıza doğruluk, fazilet, iyilik, kuvvet ve kudret temin eden sebepleri, devlet idaresinde daima göz önünde bulundurmak; tarafgirlik ve hodkâmlık hisleri ile hareket etmemek; memleket, halkın cehalet ve sefaleti ile harap olacağından cehalet ve fukaralığı yok etmektir.

İKİNCİ KISIM

TEŞKİLÂT

Birinci Bölüm: ÜYELER

ÜYELİK VE ÜYE OLMA ŞARTLARI:

Madde 3- Üyeler, partiye kaydolma şartlarını haiz olanlardan, partinin gayesini benimseyen parti içi maddi ve manevi fedakârlıkta bulunmayı, parti faaliyetlerine katılmayı, belirli bir aidat ödemeyi kabul edenlerdir. Milli Nizam Partisi'ne kaydolma şartları:

- a) Türk vatandaşı olmak,
- b) Reşit olmak,
- c) Kısıtlı olmamak,
- ç) Ağır hapis veya zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanmak, sahtekârlık, vatana ihanet, komünistlik, mukaddesata hürmetsizlikten mahkûm olmamış olmak.(Affedilenler de kaydedilmezler.)
- d) Partinin prensiplerini samimi olarak benimsediğini gösterecek bir hüviyete sahip olmak, manevi değerlere saygısız ve kötü şöhret sahibi olmamak.
- e) Memur ve lise ve dengi okullarda öğrenci olmamak.
- f) Başka bir partinin üyesi olmamak.

PARTİYE KAYIT VE KABUL:

Madde 4 - Partiye girme şartlarına sahip olanlar, bu durumlarını bilen iki partilinin tezkiesini taşıyan iki nüsha giriş beyannamesi imzalayarak oturduğu mahallenin ilçe idare kuruluna müracaat ederler.

İlçe idare kurulunca partiye girişleri kabul edilmeyenler il idare kurullarına müracaat edebilirler. İl idare heyeti gerekli tahkikatı yaparak en geç on beş gün içinde karar verir.

Üye isterse kendisine bir parti hüviyet cüzdanı verilir.

Başka bir partiye intisapları sebebiyle halen belediye reisi ve il genel meclisi azası seçilmiş bulunanlar ile TBMM üyeliği yapmış ve yapmakta bulunanların partiye kayıt kabulleri genel idare heyeti kararı ile olur.

Partiden ayrılmış olanların yeniden partiye kayıtları, ilçe idare heyetlerinin teklifi, il idare heyetinin kararı ve genel idare kurulunun tasdiki ile kesinleşir.

Kanuni zaruretler sebebi ile partiden ayrılanların mani halleri bitince müracaatları üzerine kayıtları yenilenir.

PARTİDEN AYRILMA:

Madde: 5 - Partiden ayrıldığı yazı ile bildiren ve partiye kaydolma şartlarından bir veya birkaçını kaybettiği ihbarı ile veya resen anlaşılan kimselerin kaydı idare heyeti kararı ile silinir. Kaydının silindiği taahhütlü mektupla kendisine bildirilir.

İlgili, tebliği aldığı günden itibaren on beş gün içinde il idare heyetine itiraz edebilir.

ÜYE KAYIT YERİ VE NAKLİ

Madde: 6 - Her ilçe, noterden tasdikli bir üye kayıt defteri tutmaya mecburdur. Her vatandaş ancak devamlı olarak oturduğu yerin ilçe teşkilatına kaydolabilir. Yer değiştirenler bağlı buldukları idare kuruluna müracaat ederek naklini yaptırır.

Partiye kayıtlarına karar verilenlerin, üye giriş beyannamesinin bir örneği altına karar, tarih ve numarası ile ilçeye kayıt sıra numarası işlendikten sonra il idare heyetine gönderilir. İl, bu giriş beyannamelerini, ilçelerin köy ve mahallelerine göre dosyalarında muhafaza eder.

İller, ilçelere göre partiye kayıtlı üyelerin listelerini, ayrıca her altı ayda bir de yeni kaydolunan ve ayrılanların listelerini genel merkeze gönderir. Genel merkez illere göre bunu tasnif ve muhafaza eder.

Yardımcı kollarda aynı esasa göre hareket ederler.

ÜYELERİN PARTİ İÇİ VE VATANDAŞLARLA MÜNASEBETLERİ:

Madde: 7 - Parti üyeleri hakkın yılmaz müdafileridirler. İyiliği yapmaya ve yaymaya, kötülüğü önlemeğe çalışırlar. Hüküm verirken istişareye büyük ehemmiyet verirler. Müzakerelerini en güzel söz ve tavırla yaparlar. Daima birbirlerinin yardımcısıdırlar. Milletinin her ferdinin derdini kendine dert edinirler ve çaresini bulmaya gayret ederler, dinamikler; iyilikte birbirleriyle yarışlar. Her gün daha ileriye gitmeye, yeni bir hizmet yapmaya, manevi ve maddi güçlerini artırmaya çalışırlar. İnanıkları prensiplerin tahakkuku için mallarıyla ve bütün imkânlarıyla kenetlenmiş olarak mücadeleyi baş vazife bilirler.

Birbirlerine karşı saygılı ve hoşgörülü, büyüklerinin izzetlerini korumak, küçüklerinin haklarını muhafaza etmekte dikkatlidirler. Kendilerine bir haber geldiği zaman onu tetkik ve tahkik etmeden bir karara varmazlar. Kimse hakkında kötü niyet

beslemezler, herkesin iyiliğini arzu ederler, huzur ve tesanütün yapıcısı ve samimi bekçisidirler. Nemelazımcılığın karşısındadırlar, zulmü ve haksızlığı önlemeye çalışırlar. Vazifelerini şahsi menfaat vasıtası yapmazlar, söylediklerini yaparlar. En büyük gayeleri, en güzel ahlak ile yaşamak, bu yaşayışın şartlarını ve imkânlarını kendileri ve bütün millet için hazırlamaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİ TEŞKİLÂTI

Parti görevlileri, ilçe, il. merkez teşkilatı ve yardımcı kuruluşlar.

Madde: 8 -

1- Merkez Teşkilâtı

- a) Büyük kongre,
- b) Parti Yüksek Şûrası,
- c) Genel İdare Heyeti,
- d) Genel Başkan ve Genel başkanlık Divanı,
- f) TBMM Millî Nizam Partisi Grupları.

2 - İller Teşkilâtı:

- a) İl Teşkilâtı ve Kongreleri,
- b) İl Haysiyet Divanı,
- c) İl Şûrası,
- d) İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi Milli Nizam Partisi Grupları,
- e) İlçe Teşkilâtı ve Kongreleri,
- f) Köy ve Mahalle Muhtarlık bölgelerindeki Parti Görevlisi.

3 - Partinin Yardımcı Kuruluşları:

- a) Kadın ve Gençlik Kolları Büyük Kongreleri,
- b) Kadın ve Gençlik Kolları Merkez İdare Kurulları,

- c) İl ve İlçe Kadın Gençlik Kolları Kongreleri,
- d) İl ve İlçe Kadın ve Gençlik Kolları İdare heyetleri,
- e) Devamlı ve Geçici Komisyonlar.

TEŞKİLATTA KADEMELER:

MADDE: 9- Parti teşkilatı idari taksimata muvazi olarak kurulur,

İlk kademe; muhtarlıklar bölgesindeki parti görevlileridir. Parti görevlileri ilçe idare heyetlerince seçilir. Ve ilçe idare heyetlerine bağlıdırlar.

İkinci kademe; ilçe idare heyetleridir. İlçe idare heyetleri il idare heyetlerine bağlıdırlar.

Üçüncü kademe; il idare heyetleridir, genel idare heyetine bağlıdırlar.

Henüz üst kademeleri kurulmayan teşkilat, doğrudan bir üst kademeye bağlıdır.

MERKEZ TEŞKİLATI

Büyük Kongre

Madde: 10- Büyük kongre iki yılda bir Genel İdare Heyeti'nin tespit edeceği yer ve zamanda yapılır. Kongre tarihi, teşkilata en az/bir an önce bildirilir. Genel İdare Heyeti veya Parti Yüksek Şurası'nın kararı veya büyük kongre delegelerinin beşte birinin isteği üzerine büyük kongre fevkalade toplantıya çağrılabilir. Fevkalade toplantılarda toplantıyı gerektiren meseleler dışında bir gündem maddesi konmaz.

Madde: 11- Büyük kongre; seçilmiş ve tabii üyelerden teşekkül eder.

İl kongrelerince, o ilin milletvekili sayısının iki katı olarak seçilen delegeler, seçilmiş delegeleri teşkil ederler.

Parti Genel Başkanı, Parti kurucuları, Parti Yüksek Şurası üyeleri, Parti Genel İdare Heyeti üyeleri, Yüksek Haysiyet Divanı üyeleri, TBMM' nin partili üyeleri ve Bakanlar Kurulu'nun partili üyeleri ise tabii üyeleri teşkil ederler.

Madde: 12- Kongre delegelerininin vazife süreleri kendilerini seçen kongrelerin gelecek normal toplantılarına kadar devam eder.

Madde: 13- Büyük kongrenin gündemi Genel İdare Heyeti tarafından tespit edilir. Kongre gündemine hâkimdir. Fevkalade kongrenin gündemi, daveti yapan tarafından tespit olunur, bu gündemde değişiklik yapılmaz.

AÇILIŞ VE BAŞKANLIK DİVANI:

Madde: 14- Büyük kongre delege sayısının salt çoğunluğu ile açılır. Yeter sayı bulunmazsa toplantı ertesi günün aynı saatine bırakılır ve ekseriyet aranmaz.

Madde: 15- Açılıştan sonra ilk defa büyük kongre kendine bir başkan, lüzumu kadar başkanvekili ve kâtip seçer. Aksine bir teklif olup karar alınmazsa, başkanlık divanı işarı oyla seçilir. Bu seçimi müteakip kongre başkanı ilk olarak parti Genel Başkanı'na, Genel İdare Kurulu raporunu okumak üzere söz verir. Rapor, Genel Başkan yahut Genel İdare Kurulu üyelerinden biri tarafından okunur.

Madde: 16- Büyük Kongre:

- a) Hesap ve Bütçe Komisyonu,
- b) Dilekler Komisyonu,
- c) İtiraz ve Şikâyetleri Tetkik Komisyonu,
- d) Ayrıca lüzum gördüğü diğer komisyonları seçer.

Komisyonlara her delege katılabilir, söz hakkı vardır. Ancak komisyon üyesinden başkası oy kullanamaz.

Madde: 17- Komisyon toplantı nisabı üye tam sayısının salt çoğunluğudur. Kararlarını ekseriyetle alır. Komisyonların kararları evrakı ile birlikte kongre başkanlığına verilir ve kongrece müzakere edilerek karar bağlanır.

KONGRE MÜZAKERELERİ:

Madde: 18- Kongre müzakereleri söz sırasına göre cereyan eder. Ancak, Parti Genel Başkanı, Genel İdare Heyeti adına söz isteyen Genel İdare Kurulu azası, raporları müzakere edilirken komisyon, başkan ve sözcülerine sıraya tabi olmaksızın tercihli söz verilir.

Madde: 19- Partinin tüzük ve programında değişiklik yapılmasına dair teklifler komisyonda görüşülüp rapora bağlanmadan genel kongrede görüşülmez. Parti programına ait temel değişiklikler için kongrede karar nisabı üçte ikidir.

Büyük kongrede karar, yeter sayısı hazır bulunanların yarısından bir fazlasıdır.

Madde: 20- Büyük kongrede parti genel başkanı ve diğer organların seçimleri, aksine bir karar olmazsa gizli oyla yapılır.

Madde: 21- Oy pusulalarında asil ve yedek üyeler ayrı yazılırlar. Oy pusulalarına asil üye miktarından fazla isim yazılmışsa, alttan itibaren fazla isimler nazarı itibara alınmaz. Asil üye miktarının yarısından daha az isim ihtiva eden pusulalar muteber değildir.

Oyların tespiti için yeteri kadar tasnif komisyonu kurulur. Tasnif, delegelere açık bir yerde alenen ve ara vermeden yapılır.

Tasnif neticesinde en fazla oy alan asiller sırasıyla asil ve yedekler de yedek üyeliklere seçilmiş olurlar. Eşit oy çıkanların aralarında kur'a çekilir.

Tasnif sonuçlarına, ilanından itibaren üç gün içerisinde ilgililer tarafından kongre başkanına itiraz edilir. Kongre başkanı derhal Başkanlık Divanı'nı, ilgili tasnif komisyonunu toplantıya çağırır, itirazı gerektiği gibi tetkik eder ve en geç üç gün içinde kesin karara bağlar.

KONGRE ZABITLARI:

Madde: 22- Kongrenin, kongreye müteallik bütün evrak ve zabıtlar dizi pusulası ile kongre başkanı tarafından genel başkana teslim edilir.

PARTİ YÜKSEK ŞÛRASI:

Madde: 23- Parti Yüksek Şûrası:

- a) Parti Kurucuları,
- b) Parti genel Başkanı,
- c) Genel İdare Heyeti Üyeleri,
- d) Partili eski Genel Başkan, Başbakan ve Reisicumhurlar,
- e) İl Başkanları,
- f) Yardımcı kolların genel başkanları,
- g) Partili TBMM üyelerinin aralarından seçeceği yirmi üyeden teşekkül eder. TBMM'den seçilen üyelerin görev süreleri il başkanlarının görev süreleri kadardır. Herhangi bir sebeple üyeliği düşenlerin yerine süreyi tamamlamak üzere yenileri seçilir.

Madde: 24- Parti Yüksek Şûrası, büyük kongreden sonra partinin en yüksek organıdır. Normal olarak altı ayda bir merkezde veya herhangi bir ilde toplanır. Büyük kongredeki usule göre olağanüstü toplantıya çağrılır. Başkan; parti genel başkanı veya genel başkan tarafından vazifelendirilecek bir genel başkan yardımcısıdır.

PARTİ YÜKSEK ŞURASININ VAZİFE VE SELAHİYETLERİ:

Madde: 25- Partinin umumi politikasını büyük kongrenin direktif ve temayülüne göre tayin ve tespit etmek,

Genel İdare Kurulu'nca hazırlanan yönetmelikleri tetkik ve tasvip etmek,

Umumi parti meselelerini görüşmek gerekirse, komisyonlar kurarak Genel İdare Heyeti'ne fikri sahalarda yardımcı olmak.

GENEL İDARE HEYETİ VE PARTİ GENEL BAŞKANI:

Madde: 26- Parti Genel Başkanı büyük kongre tarafından mevcudun salt çoğunluğu ile seçilir. Birinci oylamada salt çoğunluk elde edilmezse en çok rey alan iki aday arasında seçim yeniden yapılır, bu oylamada salt çoğunluk aranmaz.

Parti Genel Başkanlığı'nın inhilali (çöküşü) halinde, Teşkilatlandırma Genel Başkanı vekâlet eder ve en geç yirmi gün içinde parti Yüksek Şurası toplanarak, kongreye kadar vazife görmek üzere parti Genel Başkan Vekili'ni seçer.

Madde: 27- Genel İdare Heyeti, parti Genel Başkanı, partinin TBMM'deki grup başkanları (Genel Başkan'ın başkan bulunduğu grupta Başkan Vekilleri'nden biri) ile büyük kongrece seçilmiş yirmi iki (ve bir o kadar da yedek seçilir.) üyeden teşekkül eder. En az ayda bir defa toplanır.

Madde: 28- Genel İdare Kurulu, partinin en yüksek icra organı olup vazifeleri şunlardır:

- a) Partinin bütün teşkilatını idare etmek,
- b) Teşkilat kurmak ve yardımcı organları teşkil etmek,
- c) Parti program ve tüzüğünün, Parti Yüksek Şurası ve Genel Kongre kararlarının tatbiki, ihtisas komisyonları ve bürolar teşkili ve lüzum gördüğü hususlar hakkında yönetmelikler hazırlanması,
- d) Genel Kongre ve Yüksek Şura'ya sunulacak raporları hazırlamak,
- e) Partinin umumi faaliyet ve siyaseti hakkında teşkilatı tenvir etmek (aydınlatmak), yapılması gerekli hususlarda teşkilata direktif ve talimat vermek, malumat istemek, teşkilat kademelerinden intikal eden meselelerde karar vermek ve tatbik etmek,
- f) Parti tüzük ve programı ile kanunların verdiği bütün vazifeleri yerine getirmek,
- g) Seçimlere ait faaliyetleri ve bu faaliyetleri yürütecek ekipleri tayin ve partinin merkez adaylarını tespit etmek,
- h) Parti prensiplerini yaymak,
- ı) Büyük kongreye sunulacak bilanço, kesin hesap raporunu, bütçeyi, umumi faaliyet raporunu hazırlamak,
- i) İcap eden hallerde meclis grupları idare heyetleriyle müşterek toplantılar yapmak,
- j) Parti gelirini arttırmaya çalışmak ve bunun için gerekli tedbir ve kararları almak,
- k) Genel Başkan yardımcılarını seçmek ve değiştirmek,

GENEL BAŞKANLIK DİVANI:

Madde:29- Parti Genel Başkanlık Divanı, Parti Genel Başkanı, Genel Başkan Yardımcıları, Umumi Kâtip ve Umumi Kâtip Yardımcısı, Genel Muhasip ve Genel Muhasip Yardımcıları'ndan teşekkül eder. Genel başkanlık Divanı aynı zamanda Parti Yüksek Şurası'nın Başkanlık Divanı vazifesi de ifa eder.

Madde: 30- Genel başkan yardımcıları:

- 1) Teşkilatlanma Başkanı,
- 2) Propaganda ve istihbarat Başkanı,
- 3) Seçim Başkanı,
- 4) Yardımcı Kuruluşlar Başkanı (Kadın ve Gençlik Kolları)

Yardımcılardan her biri diğer bir yardımcılık vazifesine vekâleten bakabilir. Genel Başkan Yardımcıları, kendilerine lüzum gördükleri kadar yardımcı seçerler. Her başkan yardımcısı seçtiği yardımcısını, ilk toplantısında genel idare heyetinin tasvibine sunar.

Madde: 31- Parti Genel Başkanlık divanının vazifeleri ve salâhiyetleri şunlardır.

Genel İdare Kurulu kararlarını yürütmek ve kurula gelecek meseleleri halletmek, parti teşkilatının muhtelif bölümleri arasında irtibat ve ahenk sağlamak, Genel İdare Kurulu ve Parti Yüksek Şurası'nın gündemini hazırlamak, parti adına yapılacak mühim beyanların hazırlanmasında Genel Başkan'a yardımcı olmak, merkez bürodaki parti personelinin tayinini yapmak.

Madde: 32- Parti Genel Başkanı'nın vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

Partiyi temsil etmek; Genel İdare Kurulu, Parti Yüksek Şurası ve Partinin TBMM gruplarına ve bunların müşterek toplantılarına başkanlık etmek, Parti Genel İdare Kurulu, Parti Yüksek Şurası ve Parti TBMM grupları arasında işbirliği ve ahengi sağlamak.

Madde: 33- Partinin dört genel başkan yardımcısı vardır. Bunların seçimini yapmak Genel İdare Kurulu'na aittir. Bu vazifeler:

- 1) Teşkilatlanma,

- 2) Propaganda ve istihbarat,
- 3) Seçim,
- 4) Yardımcı kuruluşlardır.

Genel Başkan bulunmadığı zaman yerine yardımcılarında birisini vekil etmemişse, yukarıdaki vazife sırasına göre yardımcılar Genel Başkan'a vekâlet ederler.

Madde: 34- Genel İdare Kurulu büyük kongreyi müteakip yaptığı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından gizli oyla bir umumi kâtip, bir umumi kâtip yardımcısı, bir genel muhasip ve bir genel muhasip yardımcısı ile genel başkan yardımcılarını seçer.

UMUMİ KÂTİP

Madde: 35- Umumi Kâtip; Siyasi Partiler Kanunu, tüzük ve yönetmelikler dairesinde lazım gelen defterleri, idare kurulu zabıtlarını tutar, kararları yazar ve imza ettirir. Dosyaları ve her türlü evrakı başkanla birlikte muhafaza eder.

Merkez bürolarındaki memur ve müstahdemlerin çalışmalarını kontrol eder, müracaatları karşılar ve haberleşmeleri yürütür.

Madde: 36- Genel Muhasip; Parti Merkez Teşkilatı'nın bilumum mali işlerini yürütür, siyasi partiler kanunu tüzük ve yönetmeliklerce gerekli muhasebe defterlerini tutar. Parti teşkilatının mali işlerini murakabe eder. Partinin mali işlerine ait muamele ve muhaberesinde parti genel başkanı veya genel başkan yardımcıları ile birlikte imza koyar.

YÜKSEK HAYSIYET DİVANI:

Madde: 37- Yüksek Haysiyet Divanı:

- a) Büyük kongrece gizli oyla seçilen dokuz üyeden teşekkül eder. Bir o kadar da yedek üye seçilir.
- b) Seçimlerini müteakip en geç bir hafta içinde toplanarak aralarında bir başkan, bir ikinci başkan ve bir sekreter seçerler,
- c) Haysiyet Divanı'na seçilen üyeler partide başka faal vazife alamazlar.

d) Yüksek Haysiyet Divanı kendi başkanı, Parti Genel Başkanı veya teşkilatlanma işlerine bakan Parti Genel Başkan Yardımcısı'nın davetiyle toplanır.

Madde: 38-

a) Yüksek Haysiyet Divanı kararları kesindir.

b) İtiraz edilen İl Haysiyet Divanı kararları tetkik eder. Lüzum görürse yeni bir tahkikat açar veya başka bir İl Haysiyet Divanını böyle bir tahkikat için görevlendirir.

c) Genel İdare Heyetinin sevki üzerine; Genel Başkan, Genel İdare Heyeti, İl İdare Heyeti, İl Haysiyet Divanı üyeleri ile TBMM'nin partili üyeleri ve kendi üyeleri hakkında doğrudan disiplin cezaları verir.

Ancak kurucular, Genel Başkan, Genel İdare Heyeti ve TBMM partili üyelerinin haysiyet divanına sevki kararı Parti Yüksek Şurasının 2/3 ekseriyeti ile verilir.

d) İl Haysiyet Divanlarının inhihali veya toplanamaması halinde o İl Haysiyet Divanı yetkilerini üzerine alır veya çevre illerden birinin haysiyet divanını vazifelendirir.

İLLER TEŞKİLATI:

Madde: 39- İl ve ilçe idare heyetleri, kendi kademeleri kongreleri tarafından yedekleri ile birlikte, gizli oyla seçilirler. İl idare heyetleri 7-15; ilçe idare heyetleri 5-11 kişiden teşekkül eder.

Aynı şahıs iki idare heyetinde aynı zamanda bulunamaz.

Madde: 40- İl ve ilçe idare heyetleri kongreden sonra iki gün içerisinde toplanarak aralarından bir başkan ve bir ikinci başkan, bir sekreter, bir muhasip seçerler.

Madde: 41- İl ve ilçe idare heyetleri en geç 15 günde bir toplanırlar.

Parti faaliyetlerini yürütür. Üst kademelerin talimatlarını yerine getirir. Kendilerine bağlı teşkilatı idare ve murakabe ederler. Memleket işleri ile yakından alakadar olurlar.

Madde: 42- İl ve ilçe idare heyetleri, kendi vazifelerine ait işler hakkında partililerin fikirlerini ve yardımlarını temin etmek üzere toplantılar yapar, komisyonlar kurar, faydalı mütalaa ettikleri fikirleri ve tedbirleri üst kademeye teklif eder, kendi çevresinde

partinin durumu ve üye miktarı hakkında her altı ayda bir, üst kademeye rapor verir ve kendine bağlı kademelerden bu raporları ister ve takip eder.

Madde: 43- İl ve ilçe idare kurulları ve başkanları, genel idare kurulunun muvafakatini almadan kendi çevrelerini aşan, parti umumi siyaseti hakkında beyanat veremezler, kendi kademelerine tekabül eden resmi makamlardan yukarı makamlarla muhabere edemezler. Böyle bir muhabereye lüzum gördükleri hallerde durumu bir üst kademe idare kuruluna bildirerek onun vasıtalarıyla takip ederler.

Madde: 44- İlçe idare kurulları köy ve mahallelerde parti görevlilerini seçerler. İlçe idare heyetlerinin kurulmadığı köy ve mahallelerde parti görevlisi il idare heyetlerince seçilir.

MÜTEŞEBBİS İDARE HEYETLERİ:

Madde: 45- Teşkilâtı bulunmayan illerde Genel İdare Kurulu, müteşebbis il idare heyetini kurar.

Kurulmamış ilçelerin Müteşebbis Heyetleri il idare heyeti tarafından, eğer il idare heyeti teşekkül etmemişse, Genel İdare Heyeti tarafından kurulur.

Madde: 46- Müteşebbis İdare Heyetleri, kongrelere seçilmiş idare heyetlerinin hak ve yetkilerine sahiptirler.

Müteşebbis İdare Heyetlerinin vazifeleri normal kongreye kadar devam eder.

Madde: 47- İl ve ilçe idare heyetlerinin istifa etmeleri veya işten el çektirmeleri halinde bir üst kademe tarafından, üst kademe yoksa Genel İdare Heyeti tarafından muvafakat idare heyeti teşkil olunur. Lüzum gördüğü hallerde Genel İdare Heyeti, muvakkat ilçe idare heyetini resen kurar.

Madde: 48- Muvakkat idare heyetleri 45 gün içinde kongrelerini yapmaları şarttır.

İL V E İLÇE KONGRELERİ:

Madde: 49- İl ve ilçe kongreleri iki yılda bir yapılır. Mahalli, coğrafi ve iş şartlarına göre her kademe kongresinin tarihini bir üst kademenin muvafakatini alarak tespit eder.

Tespit olunan kongre tarihi, zaruri sebeplerle bir üst kademe idare heyeti tarafından ilan müddetlerine riayet suretiyle değiştirilebilir.

Madde: 50- İl ve ilçelerin fevkalade kongreleri, kendi idare kurullarının veya bir üst kademe kurulunun kararı, Genel İdare Kurulu'nun tasvibi ile yapılır.

Madde: 51- İlçe kongreleri, kendi çevrelerinde bulunan muhtarlıklardaki partililerin seçecekleri delegelerle, ilçe idare heyeti başkan ve üyeleri, kadın ve gençlik kolu başkan ve üyeleri, partili muhtarlar ve belediye azalarından teşekkül eder. (Müteşebbis İdare Heyeti üyeleri dâhil, Muvakkat İdare Heyetleri hariç)

Her muhtarlık çevresinde alınan rey sayısına göre delege sayısı tespit edilir. Bu nispeti, son milletvekili seçiminde alınan oyları nazara alarak Parti Yüksek Şurası tespit eder. Bu nispet tespit edilmemişse bin nüfusa kadar olan muhtarlıklardan bir, binden fazla nüfuslu muhtarlıklardan iki delege seçilir. Nüfus durumu son nüfus sayımı esas alınarak ilçe idare heyetlerince tespit edilir.

İl kongreleri, ilçe kongrelerince delege sayılarının beşte biri nispetinde seçecekleri delegeleri, ilçe başkanları, il idare ve haysiyet divanı üyeleri, belediye meclisi ve il genel meclisindeki partili üyeler, o ilin partili milletvekilleri, il ve ilçelerin gençlik kolları başkanlarından teşekkül eder.

Madde: 52- İlçe kongrelerinde başkanlık divanı bir başkan, bir başkan vekili ve iki kâtipten teşekkül eder. İl kongre divanı; bir başkan, iki başkan vekili ve yeteri kadar kâtipten teşekkül eder.

Madde: 53- Kongrelerde delegeliğine itiraz edilen üyeler varsa, gündeme geçilmeden işarı oyla beş kişilik bir komisyon kurulur. Komisyon tetkikini bitirdikten sonra yalnız komisyon sözcüsü ile delegeliğine itiraz edilene söz verilir ve kongrece karara bağlanır.

İL HAYSİYET DİVANI:

Madde: 54-

a) İl Haysiyet Divanı il kongresince gizli oyla seçilen 7 üyeden teşekkül eder. Bir o kadar da yedek üye seçilir.

b) İl Haysiyet Divanı vilayet çevresi içinde ikamet eden bütün partililer hakkında resen tatbikat açamaz. Ancak yetkili organlardan birinin (İl İdare Heyeti- Merkez İdare Heyeti- Yüksek Haysiyet Divanı) sevkıyla görüşür.

c) Her organ ve her partili, hiyerarşiyi ihlal etmeden şikâyet hakkına haizdir.

HAYSİYET DİVANLARINA AİT MÜŞTEREK HÜKÜMLER:

Madde: 55-

a) Haysiyet divanları seçimlerini müteakip toplanıp aralarında gizli oyla bir başkan, bir ikinci başkan, bir sekreter seçerler.

b) Haysiyet divanlarına seçilenler partide başka faal bir vazife alamazlar.

c) Haysiyet divanı kararlarında oylar müsavi gelirse, üç günden az olmamak üzere başka bir güne talik edilir. Yine oylar müsavi olursa başkanın oyu neticeyi tayin eder.

d) Haysiyet divanları iddia ve müdafaaları değerlendirirken takdir hakkına sahiptirler.

e) Haysiyet divanı kararları üzerinde kongrelerde müzakere açılmaz. Kongreden af istenebilir. Bu halde kongre bir komisyon seçer, komisyon raporu, komisyon sözcüsünün dinlenmesini müteakip oylanır.

DİSİPLİN CEZALARI:

Madde: 56- Disiplin cezaları şunlardır:

a) İhtar,

b) Tevbih,

c) Geçici çıkarma,

d) Devamlı çıkarma,

DİSİPLİN CEZASINI GEREKTİREN HALLER:

Madde: 57-

a) Parti tüzük, program ve yönetmelik hükümlerine ve partinin yetkili organlarınca verilen kararlara aykırı hareket etmek,

b) Ahlâk esaslarına aykırı davranışlarda bulunmak,

c) Partiyi istismar ederek menfaat temin etmek,

d) Kökü dışarıda kozmopolit cemiyetlere kayıtlı bulunmak,

e) Partinin gayesi ve fertlere temin etmek istediği yaşayış ile bağdaşmayacak bir hayat yaşamak.

İTİRAZ:

Madde: 58 -

a) İl Haysiyet Divanı kararlarına itiraz, kararın tebliğinden itibaren en geç on beş gün içinde yapılır.

b) İtirazlar Yüksek Haysiyet Divanı'na gönderilmek üzere il idare heyetine verilir. İdare Heyeti kendi cevabi yazısı ile birlikte Yüksek Haysiyet Divanı'na gönderir.

c) İl Haysiyet Divanı kararına Yüksek Haysiyet Divanı nezdinde İl İdare Heyeti itiraz edebilir.

TBMM MİLLİ NİZAM PARTİSİ GRUPLARI:

Madde: 59- Partili Senatörler: Cumhuriyet Senatosu Milli Nizam Partisi grubunu; partili milletvekilleri ise: Millet Meclisi Milli Nizam Partisi grubunu teşkil ederler.

Her iki grup üyeleri bir arada (Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Nizam Partisi grubunu) meydana getirirler.

Madde: 60- Parti Genel Başkanı, partinin TBMM grubunun başkanıdır.

Genel Başkan, TBMM üyesi değilse müşterek grup kendine bir başkan seçer.

TBMM grup başkanı üyesi bulunduğu yasama meclisi parti grubunun da başkanıdır. Bu halde grup sadece başkanvekillerini seçer.

Madde: 61- Grup başkan ve başkanvekilleri her toplantı yılı başında o yıl için seçilirler.

Madde: 62- Partinin TBMM grubu idare heyeti, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu idare heyetleri üyelerinden teşekkül eder.

Madde: 63- Gruplar adına ancak grup başkanları, başkanvekilleri ve gruplarca seçilecek devamlı veya geçici sözcüler konuşabilirler.

Madde: 64- TBMM'nin Partili Üyeleri: Meclis çalışmalarında parti umdelerine ve programına, mensubu bulunduğu grup umumi heyetinin kararlarına uymaya ve desteklemeye mecburdurlar.

Bu kararlara iştirak etmemiş olmak mazeret teşkil etmez.

Parti aidatından başka gruba, grup genel kurulunca belli edilecek miktarda bir aidat öderler.

Madde: 65- Parti grupları umumi heyetleri toplanır, grupların çalışma usullerini tespit ederek bir iç yönetmelik hazırlanır. Bu yönetmelik parti tüzüğünde gösterilen esasların mana ve ruhuna aykırı olamaz.

Aykırlığı tespit etmesi halinde Genel İdare Heyeti gruplarından tekrar müzakeresi ile tashihini ister.

İhtilaf halinde Parti Yüksek Şurası'nın kararı tatbik edilir.

GRUP HAYSİYET DİVANI:

Madde : 66 - Meclislerin seçimle gelen üye sayıları esas alınarak her 75 üye için bir olmak üzere Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi parti gruplarınca ayrı ayrı olmak üzere seçilmiş olan partili 8 TBMM üyesinden grup haysiyet divanı kurulur.

Madde: 67- Grup Haysiyet Divanı kendi arasından bir başkan, bir başkanvekili ve bir sekreter seçer.

Madde: 68- Grup Haysiyet Divanında toplanma nisabı altıdır. Ekseriyetle karar verilir. Oyların müsavattı halinde lehte karar verilmiş sayılır.

Madde: 69- Parti tüzüğünde gösterilen haller dışında, partili senatör ve milletvekilleri için disiplin takibatını icap ettiren fiil ve haller, disiplin takibatı talebinin şekli, verilecek cezalar ve bunlara itiraz yolları grup iç yönetmeliği ile tespit edilir.

Grup Haysiyet Divanı'nın verdiği, geçici ve devamlı ihraç cezaları kendiliğinden parti Yüksek Haysiyet Divanı'na gider. Parti Yüksek Haysiyet Divanı en geç bir ay içinde toplanarak karar verir. Bu zaman esnasında yalnız, grup haysiyet divanının vereceği gruplara katılamama, kararı uygulanır.

MAHALLİ MECLİS GRUPLARI:

Madde: 70- Milli Nizam Partisi'nin temsil edildiği her il merkezinde bir " Milli Nizam Partisi İl Genel Meclisi Grubu" ile " Milli Nizam Partisi Belediye Meclisi Grubu" kurulur.

İlçelerde partinin ilçe başkanları, illerde il başkanları ile partili belediye reisleri bu grupların tabii üyeleridir.

Madde: 71- Mahalli meclis gruplarının, idare heyetleri, vazife taksimi, yetki ve mükellefiyetleri merkez karar organınca hazırlanacak bir tüzükle tespit edilir.

YARDIMCI TEŞKİLAT

İL DİVANI:

Madde: 72- İl divanı, il idare heyeti başkan ve üyeleri ile ilçe idare heyeti başkanları, partili belediye reisleri, il genel meclisi üyeleri ile o ilin partili senatör ve milletvekillerinden teşekkül eder.

İl divanı altı ayda bir toplanır, il idare heyetinin davetiyle fevkalade toplantıya çağırılabilir.

Toplantılarda nisap aranmaz.

Madde: 73- İl divanının başkanlık divanı parti il idare heyeti başkanlık divanıdır.

Madde: 74- İl divanı toplantılarında, mahalli hizmetler, il çevresindeki bilumum meseleler ve parti faaliyetleri gözden geçirilir. Tespit edilen durum görüşler ve teklifler bir rapor halinde genel idare heyetine bildirilir.

PARTİ KADIN VE GENÇLİK KOLLARI

Madde: 75- Ayrı hazırlanacak tüzüklerle parti kadın ve gençlik kollarının kuruluş, işleyiş, vazife ve yetkileri tanzim olunur.

PARTİ BÜROLARI VE İSTİŞARE KURULLARI:

Madde: 76- Parti Genel Merkezi'nde Basın Bürosu, Hukuk İşleri Bürosu, Dilekler ve Planlama Bürosu ve Genel İdare Kurulu'nun lüzum gördüğü diğer bürolar kurulur.

Teşkilatın diğer kademelerinde hangi büroların teşmil edileceğine Genel İdare Kurulu karar verir.

Madde: 77- Parti merkezlerinde ve bürolarda çalışacak vazifelilerin tayini o kademedeki idare heyeti kararı ile yapılır.

Madde: Genel Başkan ve Genel İdare Heyeti lüzum gördükleri konularda devamlı veya geçici ilmi ve istişare kurulları teşkil edebilirler.

Madde: 79- Genel İdare Heyeti bütün teşkilatı, üst kademeler de kendilerine bağlı kademeleri her cihetten teftiş ve murakabe ederler.

Parti faaliyetlerini hızlandırmak ve düzenlemek için Genel İdare Heyeti yeteri kadar müfettiş tayin eder. Genel Başkan ve Teşkilatlandırma Geçici Başkanı'na da bu salahiyyet verilebilir.

Müfettişler genel olmamak, yer zikredilmek şartıyla, işten el çektirme ve muvakkat heyet kurmakla yetkilendirilebilir.

SEÇİLMİŞ HEYETLERDE VAZİFE TAKSİMİ:

Madde: 80- Aksine karar alınmadıkça:

Para içindeki, bütün vazife taksimleri gizli oyla yapılır. Vazife talep edilmez, verilir. Vazife taksiminde adaylık konmaz. İlk gizli oylamada adaylar belli edilir, ikinci oylamada en fazla rey alan vazifeyi kabul eder.

MALİ HÜKÜMLER

Madde: 81- Partinin gelir kaynakları şunlardır:

- a) Parti üyelerinden alınan aidat.
- b) Partili TBMM üyelerinden alınan aidat.
- c) Adaylık için başvuranlardan ön seçime veya yoklamaya girmeden önce alınan aidat.
- d) Parti yayınları, parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri şeylerin satışında sağlanan gelirler.
- e) Parti kimlik kartlarının ve parti makbuz, defter ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınan paralar.
- f) Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler ve konferanslardan temin edilecek gelirler,
- g) Parti mamelekenden, partice tertiplenen müsabaka, devletçe sağlanan yardımlar,
- ı) Krediler,

i) Kanunla veya yasama meclisleri iç tüzüklerine göre,

h) Bağışlar.

Madde: 82- Her üye, partiye bir aidat ödemeyi kabul etmek zorundadır.

Bu aidat yıllık miktarı 1 TL'den az, 1.200 TL'den fazla olamaz.

Üye aidatının arttırılması veya eksiltilmesini her zaman isteyebilir.

İdare heyeti ödeme gücünü zayıf gördüğü partilinin ve partililerin aidatlarını resen indirebilir.

Taahhüt ettikleri aidatı ödemeyenlere parti ve millet hizmetinde seçimle gelinecek bir vazife verilemez.

Madde: 83- Partiye aza olmak isteyenlerden giriş aidatı alınmaz.

Madde: 84- Parti genel idare heyetleri, partinin maksadına hadim olacak gayrimenkule iktisaba, devir ve ferağa istikraz akit ve salahiyetine sahiptir. Gerekli gördüğü takdirde bu salahiyetini il idare kuruluna da teşmil edebilir.

BAĞIŞLAR

Madde: 85-

a) Hiçbir bağış, bağışta bulunan veya yetkili vekiline ait olduğunu açıkça belirtilen bir belgeye dayanılmaksızın bağış olarak kabul edilemez.

b) Gerçek veya tüzel kişilerden bir yıl içinde, alınacak bağış 5.000 TL ve bu kıymeti aşamaz.

c) Siyasi Partiler Kanunu'nun 71. maddesi 1. fıkrasında, yazılı müessese ve teşekküllerden bağış kabul edilemez.

Madde: 86- Parti gelirleri makbuz karşılığında alınır. Makbuzları Genel İdare Kurulu tarafından bastırılır ve teşkilata dağıtılır. Parti teşkilat kademeleri kullandıkları makbuzların dip koçanlarını Genel İdare Kurulu'na iade etmek mecburiyetindedirler.

Madde: 87- Genel merkezde 3.000 TL, ilde 1.000 TL, ilçede 500 TL kadar olan masraf bilahare karar alınmak, karar alınmadığı takdirde mesuliyeti tekabül etmek üzere başkan ve muhasip tarafından birlikte yapılabilir.

Bu miktarları geçmemek üzere muhasipler tarafından avans verilebilir.

Madde 88:- Parti merkez teşkilatı ile il ve ilçe teşkilatının ve yardımcı kollarn bir önceki takvim yılına ait gelir ve giderlerini gösteren

Kesin hesapları ile bilanço, her yılın nisan ayı içinde Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na verilir.

Madde: 89- Partili TBMM üyelerinin ne miktar aidat ödeyecekleri ile bunun ne miktarının grup faaliyetlerine ve ne miktarının genel idare heyeti emrine ayrılacağı TBMM grubu Genel Kurulu kararı ile belli edilir.

Madde: 90 - Parti tüzel kişiliği adına taşınmaz mal iktisabı ve taşınmaz mallar üzerinde aynı haklara ilişkin tasarruflar, genel idare heyeti kararına bağlıdır.

MUHASİP

Madde: 91 - İl ve ilçe idare heyetleri ile her kademedeki yardımcı teşkilâtın idare kurullarının ve genel idare kurulunun muhasip üyeleri kendi kademesinin malî işlerini yürütür ve kendi kademesine bağlı yardımcı teşkilât ile alt kademelerin ve onlara bağlı yardımcı teşkilâtın malî işlerini denetler, gelir ve gider defterinin zamanında ve düzenli olarak tutulmasından yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel muhasip, merkez teşkilâtının malî işlerini yürütür. İl ve ilçe teşkilâtı ile bunlara bağlı yardımcı teşkilâtın malî işlerini denetler ve denetletir.

Madde: 92 - Her kademedeki teşkilât ve yardımcı teşkilâtların bütün malî işleri siyasî partiler kanununun 58. maddesine göre partinin hesap yönetmeliğiyle belirtilir.

Madde: 93 - İl ve ilçe teşkilâtı ile bu teşkilâta ve merkez teşkilâtına bağlı yardımcı teşkilât tarafından parti tüzel kişiliği adına bağlantılar kurulmasıyla alâkalı esaslar, genel idare kurulunca tespit edilir. Bu esaslara aykırı olarak girişilen anlaşma ve taahhütlerden yapanlar mesuldür. Parti tüzel kişiliği mesul değildir.

MURAKIPLAR:

Madde: 94 - Merkez teşkilâtında üç, il ve ilçeler ile bütçesi bulunan kademe ve gruplar da birer murakıp kongreler ve gruplar tarafından seçilirler. Bir o kadar da yedek olur.

Murakabelerin neticelerini idare heyetlerine ve umumî heyetlere sunarlar.

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER:

Madde: 95 - Partinin remzi genel idare kurulunca tespit edilir.

Madde: 96 - İşbu tüzükte belirtilmemiş hususlarda siyasî partiler kanunundaki esaslar caridir.

GEÇİCİ HÜKÜMLER:

Geçici Madde: 1 - Partinin kurucular kurulu ilk büyük kongreye kadar büyük kongrenin ve Parti Şûrasının bütün yetkilerine sahiptir.

Geçici Madde: 2 - Henüz teşkilât kurulmamış illerin, ilçeleri için genel idare kurulu, teşkilâtı kurulmuş olup da o ilin henüz ilçe teşkilâtı kurulmamış ilçeleri için il idare heyeti kayıtları yapar ve o ilçelerde ilçe teşkilâtı kurulunca üye kayıtlarını o teşkilâtın idare heyetlerine gönderir.

Geçici Madde: 3 - Partinin katılacağı ilk genel milletvekili seçimlerinin kesin neticeleri ilân edilinceye kadar parti kademeleri kongrelerine iştirak edecek delegelerin seçim ve nispetlerine dair hükümler bir yönetmelikle tespit edilir.

Geçici Madde: 4 - Kuruluştaki ilk il ve ilçe kongreleriyle ilk büyük kongre toplantısının ne zaman yapılacağı genel idare heyeti kararıyla tespit olunur.

İlk büyük kongre parti kuruluş beyannamesinin İçişleri Bakanlığına verilmesinden başlayarak iki yıl içinde toplanır.

Geçici Madde: 5 - Müteşebbis heyetlerle ilçelerde ilk kaydolan üyelere, hiçbir özel hak getirmeksizin ilk üyelik şeref kartı verilir. (İlk üyelik şeref kartı ilçe nüfusuna göre tespit edilir, her 1.000 nüfus için bir kişi olarak hesaplanır.)

İlk üyelik şeref kartında, üyenin künyesi ve partiye kayıt tarihi bulunur.

MİLLÎ NİZAM PARTİSİ KURUCULARI

Adı ve Soyadı: Ünvanı:

1. Necmettin Erbakan : Prof. Dr. Yük. Makina Müh. Konya Milletvekili
2. A. Tevfik Paksu : Tüccar, Eski Maraş Senatörü
3. Ali Haydar Aksay : Avukat, Haruniye - Adana
4. Süleyman Arif Emre : Avukat, Eski Adıyaman Milletvekili
5. H. Tahsin Armutcuoğlu : Avukat, Ankara
6. Ömer Çoktosun : Tüccar, Konya
7. Ekrem Ocaklı : Çiftçi, Eski Gümüşhane Milletvekili
8. Ömer Faruk Ergin : Emekli memur, Yozgat
9. Saffet Solak : Prof. Dr., Sarayönü - İzmir
10. Hasan Aksay : İlâhiyatçı, Eski Adana Milletvekili
11. Ali Oğuz : Avukat, Kayseri
12. İsmail Müftüoğlu : Avukat, Trabzon
13. Nail Sürel : Tüccar, Tekirdağ
14. İ. Fehmi Cumalıoğlu : Doktor, Eski Kayseri Milletvekili (Tekirdağ)
15. Hüsameddin Fadiloğlu : Müteahhit, Yük. İnşaat Müh. Gaziantep
16. Bahaddin Çarhoğlu : Tüccar, Urfa
17. Mehmet Satoğlu : Harita mühendisi, Kayseri
18. Rifat Boynukalın : Makina Yüksek Müh., Karaman

Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN Külliyyatı 57 Kitabının Hülasası

1-Milli Görüş: Erbakan Hoca'nın en önemli eseri bu kitap olarak işaret edilir. Kitap, Dergâh Yayınları tarafından Eylül 1975'te *"Türk Siyasi Düşüncesi Dizisi"*nde yayımlanmıştır. Uzun yıllar varlığından haber olunamayan bu kitap, yakın zamanda ortaya çıkmış¹ olduğu Erbakan Külliyyatı'nda belirtilmekle, Külliyyat'ın başlangıç bölümünde yerini almıştır.

Kitap, Milli Görüş'ün ön hedefleri ile başlarken; önce ahlak ve maneviyat vurgularının genişçe işlendiği bir açıklamalar ve geçmişe dönük milletimizin tarihteki üstün örnekleri açıklamaları genişçe yer alır. Milletimizin içine düştüğü bu durumdan çıkış yolları ve önerilerle; Anayasa'ya, eğitime, siyasete, kalkınmaya, enerjiye, turizme, sanayiye/ağır sanayiye, ortak pazara, Kıbrıs davası başta olmak üzere dış siyasete ve milli savunmaya kadar birçok boyutuyla ele alınmıştır. Bunun yanında birçok problemler de ele alınmış olup, bunlar için de çözüm yolları, önerileri sunulmuştur.

2-Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen: Erbakan Hoca'nın son kitaplarından biri olmakla birlikte, Ankara'da ESAM tarafından yayımlanmış olan kitabın yayın danışmanlığını Prof. Dr. Arif Ersoy, editörlüğünü ise Tacettin Çetinkaya yapmıştır.² Siyasi boyutu ağır olan kitapta; insanlık tarihindeki Hak-Batıl çekişmeleri ile Siyonizm, faizcilik ile tahribatları ve Haim Nahum doktrini başta olmakla, başkaca birçok konu işlenmiştir.

3-Milli Görüş Ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı: MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 23 Kasım 1978 tarihinde Türkiye'nin kalkınması konusunda TBMM'de yaptığı konuşma metinleri,³ öneriler ve soru-cevaplı müzakerelerden oluşur. Sonraları bu tutanaklar kitaplaştırılmıştır.

Genel anlamda konular çok farklı olmakla, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı hakkında, Erbakan Hoca tarafından Milli Görüş yaklaşımlarıyla anlatılan ve "Milli Sistem" olarak adlandırdığı ülkemizin sosyo-ekonomik durumlarını uzunca zikrettikten sonra, dünyanın gidişatı, "Türkiye için hayati ehemmiyeti haiz olan ağır sanayi."⁴ görüş ve önerileri ağırlıklıdır. Siyonizm ve kapitalizm'in acımasız ekonomik oyunları,

¹ *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı*, (der.) M. Mustafa Uzun, MGV Yayınları, 1. Cilt, 2. Baskı, Ankara, 2014, s.26

² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, s.26

³ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, ss.311-363

⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, s.316

ülkemin politik iç çekişmeleri gibi problemler de yoğunluklu olmakla, daha birçok ilişkin konunun 23.11.1978 günü TBMM oturumundaki konuşmalarından oluşmaktadır.

4-Materyalizm ve Maneviyatçılık (Millet Meclisi Konuşması): Erbakan Hoca'nın 19 Şubat 1976 günü Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla TBMM'de yaptığı konuşmalardan müteşekkildir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamındaki konuşmasını ağır sanayiye ayırmış olmakla, yapılacak münakaşaların merkezine de "Materyalizm ve Maneviyatçılık" meselesini koymuştur.

Erbakan Hoca'nın siyasi konuşmalarının yanı sıra, 1961 Anayasası 10. maddesi başta olmakla atıfta bulunduğu: " Bu milletin evlatlarının maddi ve manevi varlığının geliştirilmesi için gereken şartları hazırlamanın devletin görevi olduğu", bağlamında yaptığı izahatlar ve kendilerinin de hükümetin bir parçası olarak sorumlu ve yükümlü oldukları da yine kendisi tarafından dile getirilir.⁵ Ahlaki, milli ve manevi değerlerin ağırlıklı konuşmaları, anayasanın ilgili maddeleriyle ilişkilendirilerek sürdürülmüştür. Bu konuşmalar daha sonra Başbakanlık Basımevi tarafından kitaplaştırılmıştır.

5-Millî Görüş, Temel Görüş: "Dağarcık Neşriyat ve Dağıtım" tarafından 1975 yılında Abdullah Lelik tarafından basıma hazırlanıp yayımlanmıştır. Kitap, "Maarif, İç Barış, Herkese Refah ve Anahtar" gibi alt başlıklardan oluşmaktadır.

MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 1973 yılı genel seçimleri çalışmalarını sürdürdüğü Erzurum'da düzenlediği " Maarif Mitingi", Samsun'da "İç Barış Mitingi", Diyarbakır'da "Herkese Refah Mitingi", Malatya'da "Anahtar Mitingi", İstanbul'da " Millî Görüş Temel Görüş Mitingi" ile 17 Kasım 1974 yılındaki MSP 2. Büyük kongresindeki⁶ konuşma metinlerinden oluşmaktadır.

6-Benzin Motorunda Detonasyon Esnasındaki Kendi Kendine Tutuşma Olayı Hakkında Araştırmalar: Dr. H. Stemann tarafından yazılan kitap, Prof. Dr. Y. Müh. Necmettin Erbakan çevirisi adıyla, İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 32. sayı olan basım, 1965 yılında İTÜ Matbaasında basılmıştır.⁷

⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, ss.367-375

⁶ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, ss.379-455

⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 1. cilt, s.461

7-Bir Hava Vorteksi İçerisine Puskürtülen Demette Yakıt Dağılımı: Prof. Dr. A. W. Hussmann tarafından yazılan kitap, Prof. Dr. Y. Müh. Necmettin Erbakan çevirisi olarak İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1965 yılı, 29. sayısı İTÜ Matbaasında basılmıştır.⁸

8-Bir Sıkıştırma Aparatında Yakıtların Kendi Kendine Tutuşma Özelliklerinin Araştırılması: Dr. A. Beckers tarafından yazılan kitap, Prof. Dr. Y. Müh. Necmettin Erbakan çevirisi olarak İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1965 yılı, 29. sayısında, İTÜ Matbaasında basılmıştır.⁹

9-Motorun Doğduğu Yer: Dr. E. Flatz tarafından 1958 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde verilen konferansın Türkçe çevirisi Doç. Dr. Necmettin Erbakan tarafından yapılmış ve İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1958 yılı, 9. sayısında yayımlanmış olan bu çeviri, İstanbul Alpaslan Matbaasında basılmıştır.¹⁰

10-Havayla Soğutmalı Diesel Motorları Konstrüksiyonunun Özel Problemleri: Dr. Otto Cordier tarafından 1959 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde verilen konferansın Türkçe çevirisi Doç. Dr. Necmettin Erbakan tarafından yapılmış ve İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınlarından 1959 yılı, 15. sayısında yayımlanmıştır. Bu çeviri İstanbul Yenilik Basımevi'nde basılmıştır.¹¹

11-Hava İle Soğutmalı İki Zamanlı Diesel Motorunun İnkışaf Çalışmaları: Prof. Dr. A. W. Hussmann tarafından yazılan kitap, Prof. Dr. Necmettin Erbakan çevirisi olarak İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1965 yılı, 30. sayısında İTÜ Matbaasında basılmıştır.¹²

12-Muhammed'in İzinde: Yazar Maxime Rodinson'un kaleminden çıkan kitap, 1974 yılında Erbakan Hoca tarafından tercüme edilip, aynı yıl çevirisi yapılmıştır.¹³ Eser 1974 yılı, 2844 numara ile Külliyyat'ta kapak resmi olarak 1.cilt, 467. sayfada yerini almıştır.

13-Teknik Konstrüksiyonun Küçük Felsefesi: Dr. E. Flatz tarafından 1958 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde verilen konferansın Türkçe çevirisi Doç. Dr. Necmettin

⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.462

⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.463

¹⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.464

¹¹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.465

¹² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.466

¹³ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.459

Erbakan tarafından yapılmış ve İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1958 yılı, 10. sayısında yayımlanmıştır. Bu çeviri İstanbul Alpaslan Matbaasında basılmıştır.¹⁴

14-Segmanların Teknolojisi: Josef Bradik tarafından yazılan eser, 1959 yılında Türkçe çevirisi Doç. Dr. Necmettin Erbakan tarafından yapılmış ve İTÜ Motorlar Enstitüsü Yayınları, 1959 yılı, 14. sayısında yayımlanmıştır. Çeviri İstanbul Yenilik Basımevi'nde basılmıştır.¹⁵

15-The Just Economic System: By Prof. Dr. Necmettin Erbakan adıyla sadece kapak resmi bulunan eser, RP amblemlili olup, 1991 Ankara baskılı olduğu ve 2716 numara ile Külliyyatta 1.cilt, s.470'te yerini almıştır.

16-Heavy Industry In Turkey: Deputy Prime Minister Prof. Dr. Necmettin Erbakan adıyla 26 July 1976 tarihli kapak resmiyle Külliyyat'ta 1.cilt, s.471'de bulunmaktadır.

17-Aehnlichkeitstheorie und dimensionlose Kenngrößen bei der: Aerothermochemie: Almanca olarak basılan bu eser, Dr. Necmettin Erbakan ismiyle İstanbul Teknisyenleri Basımevi'nce 1080- 64 numara ile 1964 yılında basılmıştır.¹⁶

18-Türkiye ve Ekonomi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi "Yeni Bin Yıl Konferansları" serisinin ilki olarak Erbakan Hoca tarafından 27 Nisan 2001 tarihinde, İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre Merkezi'nde verilen konferans notlarından derlemelerden oluşur. Eser, Mayıs 2002 tarihinde MİLSAN tarafından basılmış ve Milli Gazete tarafından yayımlanmıştır. Eser, 2001 Türkiye'sindeki ekonomik gelişmelerin Erbakan Hoca tarafından kritiğinin yapılması ve Milli Görüş'ün ekonomik, siyasi politikaları, -doğuşundan hükümetlerde bulunduğu dönemler dahil- icraatları, teşhis ve önerilerinin ekonomik göstergelerle uzun uzadıya anlatımlarıyla doludur.¹⁷

19-Milli Şahlanış-1: Erbakan'ın 22 Ağustos 2002 tarihinde, 3 Kasım 2002 seçim çalışmaları için Ankara-Bilkent Sakarya Salonu'nda yaptığı konuşmalarının, Milli Gazete tarafından "Milli Şahlanış -1" ismi ile basılarak piyasaya sürülmüştür. Eserde 54. T.C. Refah-Yol Hükümeti'nin icraatları, 2002 seçiminin önemi, Yeniden Büyük Türkiye projeleri ve niçin Saadet Partisi? Sorularına cevaplar ve çözüm önerilerinin sıralandığı

¹⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.468

¹⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.469

¹⁶ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,1. cilt, s.472

¹⁷ Necmettin Erbakan, *Türkiye ve Ekonomi*, Yeni Neşriyat a.ş.,(by),İstanbul,Mayıs 2002,ss.7-240

uzun açıklamaların yer aldığı anlatımlardan oluşur. Ekonomik ölçütler ve tablolara dayalı anlatılar; 2. Sevr'i yaşamamak kadar iddialı söylemlerle, seçimin elzem olduğu vurgusuyla biter.

20-Milli Şahlanış 2: "Milli Şahlanış-1'in ilgi gören konuşmaları ve devamı olarak 2 Eylül 2002 tarihinde, "2. Çağrı" adıyla düzenlenen basın toplantısı Erbakan Hoca tarafından yapılarak gündeme dair analizlerin ağırlıklı olduğu konuşmalardan oluşur. Bu konuşmalar Milli Gazete tarafından basılarak kitaplaştırılmıştır.

21-Motorlarda Tutuşma: Necmettin Erbakan'ın ilk eserlerinden olup, 1959 yılında Almanya dönüşünde yazılır. Yazılan bu eser, Doç. Dr. Necmettin Erbakan ismiyle İstanbul Teknik Üniversitesi, Motorlar Enstitüsü Yayınları tarafından 13. sayısında Yenilik Basımevi'nce basılmıştır. Eserde motor ilmi terminolojisi alanındaki hocanın çizimleri, motorlarda tutuşma prensipleri ve çeşitli teorilerin incelemeleri¹⁸ mevcuttur.

22-Mukaddesatçı Milletimize Beyanname: "Mukaddesatçı Türk'e Beyanname" adıyla 1959 yılında Tan Matbaası'nda basılan bu eser, bir risale olarak Hoca'nın ilk eserlerinden biridir. Eser, fikri yapısı ve sağdan sola doğru yazılmasıyla ilginç karşılanmıştır. Erbakan bu eserinde ümmetçi kimliğini ön planda tutmuştur. Eserde: Sistemin partilerine (CHP,AP) göndermeler, taklitçilik eleştirileri ve yanı sıra; "Kopya İşi, Maymun Küpü, Partilerin Doğuşu, Yol, Cumhuriyetten Sonra, Muhalefet, 163. Madde, Adalet Partisi, Süleyman Demirel, Bizim Partimiz ve Beklediğimiz Kurtarıcı" konu başlıklarındaki açıklamalarla tamamlanmıştır.¹⁹

23-Gizli Dünya Devleti Önsözü: "Gizli Dünya Devleti", Gary Allen tarafından yazılan bu kitap, Erbakan Hoca tarafından değerlendirme yazıları ile genişçe ele alınıp bir önsöz oluşturulmuş ve Milli Gazete tarafından basılmıştır. Kitapta yer alan bilgiler ışığında "Dünyanın nasıl yönetildiği, İnsanlığın nasıl sömürüldüğü, Hak- batıl mücadelesi, Dünyanın yaratılış gayesi, İslam nedir? Kur'an nedir? Kutsal kitaplarda yapılan tahripler, Siyonizm ve kontrolündeki gizli servis, yeşil kağıt dolarların tedavüldeki

¹⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 175-188

¹⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 193-197

karşılıksız dolaşimleri, ekonomik krizler ve borsa dalgalanmaları, silah sanayi ve diğer uluslararası mekanizmalar," başlıkları ağırlıklı olarak ele alınıp, detaylıca anlatılır.²⁰

24-Erbakan'ın Basın Toplantısı: Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın 29 Ocak 1976 tarihli "Basın Toplantısı" (1- Sunuş Konuşması, 2- Sorular ve Cevaplar) kapak açıklamasıyla basılan kitap; 31 Mart 1975 tarihinde kurulan dördü AP, MSP, CGP, MHP hükümetinin 9 aylık icraatlarının Erbakan Hoca tarafından bir basın toplantısıyla kamuoyuna açıklanması mahiyetindedir. Hükümet programı, hedefleri, sebepleriyle birlikte anlatılırken; 1971-1975 yıllarında GSMH, Milli Gelir ve yatırımlar başta olmak üzere birçok ekonomik konu, tablolar ve istatistiki verilerle sunulurken; 1976 yılı programının politika ve tedbirleri anlatılır. Müteakibinde soru ve cevaplarla bitirilir.²¹

25-Ağır Sanayi: Ağır Sanayi söyleminin en sık kullanıldığı ve siyasi hayatında onun üzerine inşa ettiği sistemin vazgeçilmez sözcüğüdür Erbakan Hoca'nın. Bu emelini başarmak için siyasete atılması olarak da açıklanır. 26 Temmuz 1976'da Erbakan Hoca'nın Ankara'da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla yaptığı basın toplantısının derlenmesiyle kitaplaştırılmıştır.

Eserde; "Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planın" ana gayesinin " *Ağır Sanayi* olarak belirtilirken, sanayileşme;" *Milli, Güçlü, Süratli, Yaygın Sanayileşme ve Kalkınma*" hükümet programlarının ana hedefleri olarak sunulmuştur. Erbakan Hoca, program ve yatırımları anlatırken: " Maddeten ve Manen, Yeniden Büyük Türkiye", "Ağır Sanayi Milli Hedefimizdir." gibi güçlü söylemleriyle yapılan konuşmalar; organize sanayi bölgeleri bilançoları ve çeşitli tablolar/istatistiksel verilerle, yatırım ve projelerin anlatımı ile tamamlanmıştır.²²

26-Ağır Sanayi (İl İl): 26 Temmuz 1976'da Erbakan Hoca'nın Ankara'da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla yaptığı basın toplantısında, özellikle Doğu Anadolu'dan " Kars, Erzurum, Muş, Bitlis, Van", Güneydoğu Anadolu illerinden; "Siirt, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa " ile Samsun ve Aydın illerinin de içinde bulunduğu illerdeki atılımların, ağır sanayi hamlelerinin anlatıldığı konuşmaların sonradan

²⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 203-246

²¹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 249-290

²² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 293-318

derlenmesiyle kitaplaştırılmıştır. Kitapta bu illerdeki fabrikalar ve bunlar için ayrılan harcamalar, sağlanan iç ve dış kredilerin dokümanlarıyla teferruatlı anlatımı yapılır.²³

27-Yedi Oluşum, Büyük Değişim: 27 Haziran 1993'te Refah Partisi Genel Başkanı olan Necmettin Erbakan'ın, Kahramanmaraş RP İl teşkilatının DSİ salonunda verdiği yemekte, Erbakan Hoca'nın yapmış olduğu konuşmanın, sonradan kitaplaştırılmasıyla²⁴ oluşmuş bir eserdir. Külliyyat'taki anlatımlarda "Yedi oluşumun büyük değişimi sağladığı" ana başlığında Hak-Batıl vurgusu yapılarak sayılan yedi sebep: " Hak-Batıl farkı, Dünyanın Genel Gidişatı, Batı'nın İçyüzünün Ortaya Çıkışı, Batılıların İflası, Yeni Nesiller, Hizmet ve Olaylar Bizi Haklı Çıkartıyor" başlıklarında açıklanır.²⁵

28-Türkiye'nin Meseleleri ve Çözümleri: Erbakan Hoca'nın ismiyle 1991 yılında Ankara'da yayımlanıp basılan bu eser, aynı zamanda bir Refah Partisi, parti programı mahiyetindedir. Türkiye'nin 1946 yılında çok partili hayata geçmesinden, 1991 yılına kadar geçen 45 yıllık sürede "*Hakkı Üstün Tutan Milli Görüş*"ün temsilcisi olarak; MNP, MSP ve RP olarak anılırken; diğer partilerin ise, "*Kuvveti Üstün Tutan Batı Taklitçisi*" zihniyetli²⁶ vurgusu yapılır. Ayrıca Türkiye Gazetesi'nin Temmuz 1991 ayında "*8 Lidere 8 Soru*" adlı röportaj çalışmasının da faydalı olduğu vurgusu önsözde ayrıca belirtilmiştir.

"Partilerden çözüm isteyin," sözüyle başlanan söylemler, 8 başlıkta toplanıp açıklanmıştır. Bunlar: "1- Türkiye'nin Temel Meseleleri 2- Ekonomik Kalkınma Modeli 3- Enflasyonla Mücadele 4- Dış Politika 5- Siyasi Rejim 6- Silahlı Kuvvetler 7- Gençlik ve Yetiştirilmesi 8- Bilim ve Teknoloji." başlıkları altında izah edilip, sonuç bölümü ise: "Adil Düzen'in Kurulması, Önce Maneviyat, Ağır Sanayi ve Refah Hamleleri, Şahsiyetli Dış Politika, Uşak Değil Lider Türkiye!,Yeniden Büyük Türkiye!"²⁷ gibi çok kullanılan, bilindik ve Milli Görüş'ün değişmeyen söylemleriyle biter.

29-Erbakan Birinci Büyük Kongre'de: 1971 yılında MNP İstanbul Gençlik Teşkilatı tarafından, İstanbul Fatih Matbaasında yayımlanan bu kitap, Milli Görüş'ün ilk partisi olan Milli Nizam Partisi'nin kapatılma sürecini tetiklediği söylenir.

²³ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 321-341

²⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, s. 345

²⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 345-356

²⁶ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, s. 361

²⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 359-380

Birinci Büyük Kongre'de sarf edilen iddialı konuşma ve sözlerin bazı çevreleri rahatsız ettiği,²⁸ vurgusu takdim yazısında belirtilir. Kitapta ana konular: "En Büyük Parti, Ana Dava, Manevi İstila, Uçurumun Kenarı, Milli Nizam Harekatı, Tek Kurtuluş Yolu, Köklü Değişiklikler, İlk İşaret Taşı, Geleceğin Müjdesi, İmamı Gazali'nin Kitapları ve Sözlerimi Kapatırken," başlıklarıyla sıralanarak işlenir.²⁹

30-Türkiye'nin Temel Meseleleri: İlk defa 1991 yılında Ankara'da Rehber Yayıncılık tarafından basılan bu kitap, sonraları birçok ilaveler ve içeriğinde yapılan değişikliklerle çeşitli zamanlarda, çeşitli yayınevleri tarafından basılmıştır.

Kitabın başlangıç bölümü, "*Fikir ve İnanç Hür Olmalı*" ana başlığında, 9 Haziran 1991 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi yazarı Gencay Saylan ile Necmettin Erbakan arasındaki uzun röportajla; İslam, İnanç, İç ve Dış Politika, Kıbrıs hareketi, Avrupa Birliği, Filistin Meselesi gibi birçok problemlerin açıklamaları³⁰ yapılırken; 30 Haziran 1991 tarihinde yine Erbakan Hoca'nın Türkiye Gazetesi'ne verdiği röportajda ele alınan konular: "Tek parti dönemi din düşmanlığı konusuyla başlayıp, Gümüş Motor fabrikasının kurulması, Erbakan'ın siyasete atılma hikayesi, terör, 141,142 ve 163. maddeler, sistemdeki partiler ve onlarla ilişkiler gibi çok çeşitli konuların işlendiği görülür.³¹

Kitapta değişik birçok gazeteciyle yapılan röportajlar da bulunmaktadır. Bunlardan; 1989- Milliyet Gazetesinden Semih Ünver, 18 Kasım 1985 tarihinde Yankı Dergisi'nden Hilmi Bengi, Haziran 1990 tarihinde RP Genel Merkezinde Mehmet Ali Birand ile Erbakan Hoca'nın Avrupa topluluğu üzerine konuşmalar ile Türkiye'nin NATO ilişkileri, 16-17 Temmuz 1991 günleri Türkiye Gazetesinin " 2000'lerin Türkiye'sine Nasıl Bakıyorsunuz?"³² soru başlıklı röportajları ile "Milli Görüş" projelerinin anlatımıyla tamamlanır.

31-Türkiye'nin Sanayileşmesi: Necmettin Erbakan'ın Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla 3 Şubat 1976 tarihinde Adana Sabancı Kültür Sarayı'nda verdiği konferans ve bu konferanstan oluşan beyanları, aynı yıl içinde Ankara'da Başbakanlık

²⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, s. 385

²⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,2. cilt, ss. 385-391

³⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 7-25

³¹ Necmettin Erbakan, *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, Rehber Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 1991, ss. 5-276

³² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 25-108

Basımevi tarafından basılmıştır. Türkiye Gazetesi yazarı Hasan Mesut Hazar'ın, 16-17 Temmuz 1991'de Erbakan Hoca'yla yapmış olduğu benzer röportajda da "Türkiye'nin Sanayileşmesi" konuşulmuştur.

Kitapta işlenen ana başlıklar: "Maddi Kalkınma, Sanayileşme Davası, İşsizlik Meselesi, Sanayileşmede Dengesizlik, Sanayileşmede Güçlülük, Sanayileşmeye Tarihi Bir Bakış, Bugünkü Seviyeler, Yeni Organizasyon ve Devlet Teşekküllerinin Devri"³³ konularından oluşmaktadır.

32-Kenan Evren'in Anılarındaki Yanılgılar: "*Erbakan Açıkıyor: Kenan Evren'in Anılarındaki Yanılgılar.*" Rehber Yayıncılık tarafından 1991 tarihinde basılan bu kitap; "12 Eylül İhtilalı, İhtilal'in Getirdiği Tahribat, Milli Görüş'ün Ağır Sanayi Hamlesine Karşı Evren'in Takındığı Tutumlar, Evren ve ABD Siyasi İlişkileri, Hukuk ve Demokrasi Konuları, İç Siyaset, Dış Politika, Emperyalizm'in Çalışma Alanları ve Emperyalizm'in Hedefi Haline Gelen MSP"³⁴ gibi başlıklar altında yapılan açıklamalardan oluşmaktadır.

33-Milli Görüş ve 40 Proje: 1980 yılında MSP tarafından basılan bu kitap, MSP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan'ın, "Milli Görüş Hareketi'ne ve Kalkınma hamlelerine karşı yapılan engellemelerin anlatıldığı önsözle başlar. Yedi kısımdan oluşan kitapta: "Batı Kulüp Zihniyeti, Ekonomide Milli Çözüm, Tarım, Sanayi, Atıl Kapasitenin Değerlendirilmesi, Enerji ve Projelerin İcmali"³⁵nin işlendiği konulardan oluşmaktadır.

34-Ekonomik Durumumuz: 31 Mart 1975 tarihinde AP, MSP, CGP, MHP partilerince kurulan koalisyon hükümetinin 21 aylık yönetiminin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erbakan Hoca tarafından yapılan basın açıklamalarından oluşmaktadır. Kitap dört bölümden oluşur. Bunlar: "Hükümetin ekonomik faaliyetlerindeki ana hedefleri ve temel politikaları, 1976 yılı genel ekonomik görünümü, 1977 yılı programı ve soru ve cevaplarla toplantının basındaki görünümü."³⁶ ekonomik faaliyetlerin tablolarla anlatımı yanı sıra; soru-cevap şeklinde sürdürülür.

³³ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 113-128

³⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 131-174

³⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 177-213

³⁶ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 219-270

35-Erbakan Diyor Ki: Kitap, Erbakan Hoca'nın 5 Haziran 1977 seçimleri öncesi, yurdun çeşitli yerlerinde yapmış olduğu konuşmalarından oluşur. Kitabın önsözüne 13 Mayıs 1976 tarihinde Erbakan Hoca'nın Başbakan Yardımcısı iken İstanbul Topkapı Sarayı'nda 7. İslam Ülkeleri Konferansı'nda delegelere hitaben yaptığı konuşma yerleştirilmiştir. Başlıca konular: Miting Konuşmaları -birçok şehirde düzenlenen-, Milli Sanayi, Ağır Sanayi, Fabrika Temel Atma Törenleri Konuşmaları, Maarifin Millileştirilmesi ve İç Politika ağırlıklı konulardan oluşur.³⁷

36-Milli Görüş ve Anayasa Değişikliliği: Abdullah Lelik tarafından Erbakan Hoca'nın adıyla yayıma hazırlanan bu kitap, 1974 yılında Sefer Ofset tarafından Ankara'da basılır. 50 sayfadan oluşan eser, 1972 yılında Erbakan ve arkadaşları (Isparta Mv. Hüsamettin Akmumcu ve Tokat Mv. Hüseyin Abbas) tarafından TBMM'ye Anayasa değişikliği hususunda verdikleri teklif ve temenniler ile konuşmaları başta olmak üzere: Başkanlık Sistemi, Siyasi Partiler Kanunu, Laiklik, Cumhuriyet, Devletin Güvenliği yanında Erbakan'ın özgürlükçü görüşlerini.³⁸ ihtiva eder.

37-Türkiye ve Ortak Pazar (Meclis'te Ortak Pazar): Erbakan Hoca'nın "Avrupa Ortak Pazar" (AOP), Meclis kürsüsünden "Müşterek Pazar " üzerine ilki 15 Mayıs 1970, ikincisi ise 11 Aralık 1970 tarihinde Konya Mv. olarak yaptığı konuşmalarının, Meclis tutanaklarından alınarak; MNP İzmir Gençlik Teşkilatı tarafından Ocak 1971 tarihinde kitaplaştırılmıştır. Kitapta başlıca konular: Ankara Antlaşması, Roma Antlaşması, Meclise Verilmeyen Bilgiler, Antlaşmanın Tehlikeleri...Türkiye'yi Müşterek Pazarda bekleyen tehlikelerin Erbakan tarafından önergeler ve konuşmalarındaki ısrarlı uyarılarının ve karşı duruşunun,³⁹ uzunca açıklamalarından oluşmaktadır.

38-DPT Bütçesi Üzerine Millet Meclisi Konuşması: 19 Şubat 1976 tarihinde Erbakan'ın, Başbakan Yardımcısı ve Konya Mv. sıfatıyla, TBMM'de "Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesi" üzerine yapmış olduğu konuşma metinleri, sonraları Meclis tutanaklarından alınarak kitaplaştırılmıştır.

Kitapta birçok yatırım programlarının maliyet tutarlarıyla birlikte Erbakan Hoca tarafından açıklanması yanında; Ağır sanayi, Milli Görüş Hamleleri, Manevi Kalkınma

³⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 275-335

³⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 339-355

³⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 361-420

konularına da bu görüşmeler sırasında uzun uzadıya değinmiştir.⁴⁰ Üzerinde bir zamanlar çokça konuşulan Erbakan Hoca'nın cevapladığı ilginç "*takunya polemiği*" de bu görüşmede yaşanır.⁴¹

39-Milli Görüş, Niçin ve Nasıl? (Son Konferans): Son Konferans denilmesinin nedeni -Erbakan Hoca'nın 8 Aralık 2010 tarihinde Ankara'da Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde (ESAM) vermiş olduğu- son konferansı olmakla; "*malı ve canı ile cihat eden birisi olarak bilinmek isterim.*" sözü de bu konferans konuşmasının adeta mührü olmuştur.

Kitapta işlenen başlıca konular: Erbakan Hoca'nın anlatımlarıyla 12 Haziran 2011 seçimleri için başlattığı seferberlik ilanı başta olmakla; "Saadet Partisi iktidarı, Milli Görüş'ün Hedefleri ve Öteki Zihniyetlerden Farkı, İç Politikada Görülen Yanlılıklar, Siyonizm ve "Üç Çete" diye benzettiği alegorik tanımlaması, Kaybedilen 13 yıl, Demokrasi vurguları, AK Parti'nin İslam birliğini savunmadığı, açıklamaları ve 54. Hükümet icraatları,"⁴² yoğunluktadır.

40-Körfez Krizi, Emperyalizm ve Petrol: Erbakan Hoca tarafından hatırat türünde yazılan bu kitap, Rehber Yayıncılık tarafından 1991 yılında basılmıştır.

Kitapta emperyalizm'in petrolle olan ilişkisi ana tema olmakla; Irak ve Ortadoğu gezileriyle birçok Ortadoğu yetkilileriyle yapılan üst düzey görüşme ve konferansların⁴³ anlatıldığı eser, Körfez Krizi'ne çözüm yollarına ilişkin kapıların RP olarak aralandığı, mücadele edildiği, savunmalar olarak öne çıkmaktadır.

İç politikada, Özal'ın açtığı kalıcı yaralar olarak görülen uygulamalara karşı bakış değerlendirilir. Bu konuda Erbakan Hoca'nın gündemi tevriyeli olarak değerlendirirken : "*Kore'de Amerikalıların emrine asker gönderdik, bizi NATO'ya aldılar. Şimdi de Körfez'de Amerikalıların emrine asker verelim, bizi Ortak Pazar'a alsınlar.*"⁴⁴ vurgusu oldukça dikkat çekicidir.

⁴⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 423-448

⁴¹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,3. cilt, ss. 448-451

⁴² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 9-27

⁴³ Necmettin Erbakan, *Körfez Krizi Emperyalizm ve Petrol*, Rehber Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara, Mart 1991,ss.1-67

⁴⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 31-58

41-Refah Partisi Savunması: Erbakan Hoca'nın kurduğu partilerden üçüncüsü olan RP'nin "*Laikliğe aykırı faaliyetlerin odağı olduğu isnadı*" suçlamasıyla kapatılmasını konu edinir. Kapatılma sürecinde savunmayı konu alan bu eser, ilk olarak Fast Yayıncılık tarafından "*Tarihe Dipnotlar Dizisi*"nin 3. eseri olarak yayımlanmış olup, 1997 yılında Egemen Matbaasında, RP Genel Başkanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan adıyla basılmıştır.

Yedi bölüm olarak ele alınan eserde; Erbakan Hoca ve partinin ileri gelenlerinin mahkeme savunmaları⁴⁵ ağırlıklı anlatılar olmakla, kapatma davası sürecindeki savunmaya dönük açıklamalar ağırlıklıdır.

42- D-8 : 54.T.C. Refah-yol Hükümeti Başbakanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın 10-20 Ağustos 1996 tarihlerinde yaptığı İran, Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya gezi programı sonunda; 21 Ağustos 1996 tarihinde düzenlediği basın toplantısı konuşmaları, Başbakanlık Basın Merkezi tarafından kitaplaştırılır.

Basılan kitapta: Seyahatin Özellikleri, Türkiye'nin Temel Sorunları ve buna yönelik Çözüm Önerileri, Dış Borçlar ve Ödemeler Dengesi, Hükümet Tarafından Köklü Çözümler, Dünya Ekonomisinin Gidişatı, Ekonomide Yükselen Asya, Hükümet olarak anlaşma yapılan Uzakdoğu ülkeleri gibi ekonomik yatırımlar ve işbirliklerinin mukayeseli tablolarla⁴⁶ anlatıldığı üst başlıklardan oluşmaktadır. Gezi kurulacak olan D-8'in ilk adımı olarak yorumlanmış olmakla, çok önemsenmiş ve geziye katılan kalabalık heyet de ayrıca zikredilmiştir.

43-Tarihe Düşen Kayıtlar: Saadet Partisi Gençlik Kolları tarafından Erbakan Hoca'nın 2003 yılında yaptığı çeşitli televizyon programlarındaki konuşmaları ve haftalık basın toplantıları; iç politika, dış politika, ekonomi gibi benzeri konulardaki açıklamaları; Efsane Başbakan Erbakan, (54. T.C. Başbakanı) adıyla "*Tarihe Düşülen Kayıtlar*" olarak kitaplaştırılmıştır.⁴⁷

Eserde: Milli Görüş'ün kuruluşundan, gelinen güne kadar parti politikaları, Milli Görüş icraatları ağırlıklı olarak sayılıp dökülmüştür.

⁴⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 61-164

⁴⁶ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 167-220

⁴⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 223-295

44-Avrupa Birliği'ne Önceden Niçin Karşıydık, Şimdi Niçin Destekliyoruz?

30 Aralık 1999 tarihinde Teknik Elemanlar Derneği İstanbul Şubesi ve Marmara Bölge Başkanlıklarının tertiplelediği iftar programında Erbakan Hoca'nın yaptığı konuşma; Nisan 2000'de Teknik Elemanlar Derneği tarafından kitap olarak bastırılmıştır.

Erbakan Hoca, AB hakkındaki değişikliğin kendilerinde değil, Avrupa tarafında olduğunu, onların tüm kültürlere, inançlara saygılı oldukları beyanları ile Hıristiyan Kulübü olmadıklarını açıklamaları; din, inanç, fikir, serbest dolaşım gibi birtakım özgürlüklerin yıllar önce kendilerinin tezi olduğunu açıklar. Bu konudaki açıklamasında: *"Yeryüzünde beraber yaşıyoruz, kararları beraber almalıyız, yeni dünyayı birlikte kurmalıyız, birlikte yaşamalıyız."*⁴⁸sözleri konuşmasını adeta özetler.

45-Gündem 1991 (Aylık Basın Toplantısı): RP lideri Necmettin Erbakan'ın, 23 Mart 1991 günü yaptığı basın toplantısı konuşmasının 13 Eylül 1991 tarihinde partisi tarafından özet olarak kitaplaştırılmıştır. Başlıca işlenen konular : Gündemdeki Konular, Dünyadaki Yeni Kutuplaşmalar, Körfez Krizi, Özal ve ANAP, Körfez Krizinde RP, Hak-Batıl Mücadelesi, Kıbrıs, Balkanlar, Bosna ve Özbekistan gibi gündemdeki konulardan oluşmaktadır.⁴⁹

46-Başbakanlık Bütçesi Tenkitlerine Cevaplar:1976 yılında Başbakan Yardımcısı olan Erbakan Hoca'nın, Cumhuriyet Senatosu'nda yapmış olduğu Başbakanlık Bütçesi hakkındaki konuşmasının sonradan kitaplaştırılmasıyla oluşturulmuştur.

Genel hatlarıyla iç ve dış politikaya yönelik ağırlıklı konuların yanında; Yatırımlar, Soru-Cevaplar ile Yatırım Programları ve Ekonomik Tedbirler'e⁵⁰ dayalı karşılıklı konuşmalarla sürdürülür.

47-Erbakan-Çiller Basın Toplantısı: 54.Hükümetin hazırladığı 3. Kaynak Paketinin, Başbakan Necmettin Erdoğan ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'le birlikte 25 Kasım 1996 tarihinde kamuoyuna açıklanan basın toplantısının sonradan Başbakanlık Basın Evi tarafından basımı yapılmıştır.

Külliyyat'ta beş bölüm halinde yerini alan açıklamalar ana hatlarıyla: "Hükümetin 20 Haftalık İcraatları bağlamında; yurtdışında çalışan vatandaşlara getirilen emeklilik

⁴⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 299-307

⁴⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 311-324

⁵⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 327-372

hakkı, enerji santrallerinin ve şebekelerinin kiralanması, kamuya ödenmeyen geçmiş borçlara kolaylıklar getirilmesi, otoyol ve köprü geçişlerinde kolaylıklar sağlanması, tahvillerin vergilendirilmesi ve bavul ticaretine getirilen kolaylıklar."⁵¹ başlıca açıklanan icraatları kapsayıcı konulardan oluşur.

48-İslam-Batı Diyalogu ve Geleceği : Erbakan Hoca'nın 2001 yılında Suudi Arabistan Kralı Fahd bin Abdulaziz'in davetlisi olarak katıldığı "İslam-Batı Diyalogu ve Geleceği" adlı *Riyad Konferansı Konuşmaları* olup, 2006 yılında kitaplaştırılmıştır.

Kitapta gündemi belirleyen Erbakan Hoca, tarihi de kendisi okumakla; Hak- Batıl mücadelesi ve Hakkı üstün tutan İslam Medeniyeti tarihçesini kronolojik olarak tablolarla izahı çalışmasının yanında, Müslümanların bilim dünyasına katkılarından, kendi icraatı olan D-8 birliğine kadar,⁵² 'Milli Görüş'ün ana felsefesinin işlendiği örgülerle doludur.

49-Erbakan Konuşuyor; Türkiye'nin Kurtuluş Yolu: 28 Kasım 2002 tarihinde Kanal D televizyonunda Uğur Dündar'ın yönettiği "Arena" adlı programa konuşmacı olarak katılan Milli Görüş kurucusu Necmettin Erbakan'ın bu konuşmaları, 2005 yılında basılarak kitap haline getirilmiştir.

Dikkatleri çeken tarih olan 28 Kasım 2002, aynı zamanda Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının da güvenoyu aldığı tarihtir. Erbakan Hoca'nın kendisinden kopan ya da ayrılanların iktidara gelmeleri üzerine yaptığı açıklamada; başarılı olma şanslarını "Milli Görüş" çizgisinde hareket etmeye bağlarken, henüz icraatları olmadığından yapılacak eleştirisi olmadığını; ancak iktidara bir dizi tavsiye ve ikazlarla söylemlerini tamamlar.⁵³

50-Milli Görüş ve 3. Beş Yıllık Plan: Furkan Yayınları tarafından, Ankara Ağaç İşleri Matbaasında bastırılan bu kitap; Erbakan'ın Meclis'te "3. Beş Yıllık Plan" kapsamındaki konuşmalarından derlenerek hazırlanmıştır.

⁵¹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 375-422

⁵² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,4. cilt, ss. 425-456

⁵³ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,5. cilt, ss. 7-39

Kitaptaki başlıca konular: Laiklik, Faiz, Ortak Pazar, Üniversiteler, İktisat, Ufki Devletçilik Anlayışı ve Bölgesel Kalkınma,⁵⁴ Milli Görüş'ün ön hedefleri, ilkeleri, vazgeçmediği "Ağır Sanayi" gibi konu başlıkları ağırlıklıdır.

51-Dizel Motorlarında Tutuşma Gecikmesi Hakkında Yeni Araştırmalar: Erbakan Hoca'nın mesleki alanında 1951-1953 yılları arasında yazmış olduğu tez, aynı zamanda onun doçentlik tezini oluşturur. İTÜ tarafından 1 Mart 1953 tarihinde kitaplaştırılarak üniversite kütüphanesine konur.⁵⁵

Teknik ve bilimsel bir eser olmakla, çeşitli çizimler, fiziki kanunlar, kimyasal tepkimeler, deneyler ve matematiksel izahlarla birlikte dizel yakıtlarda tutuşma problemi ve iyileştirilmesi konu edilmiştir.

52-Üç Konferans; (İslam ve İlim, İslam'da Kadın ve Sanayi Davamız): Erbakan Hoca'nın üç ayrı konferansına ait konuşmaların gazeteci/yazar Abdurrahman Dilipak, tarafından derlenmesiyle, kitap olarak 1974 yılında Fetih Yayınevinde Toker Matbaası'nda bastırılmıştır.⁵⁶

Üç bölümden oluşan kitapta birinci bölüm; "İslam ve İlim" olmakla, Hoca'nın anlatımlarıyla Müslümanların ilme katkıları uzun uzadıya anlatılır. İkinci bölümde; "Doğu'da, Batı'da ve İslam'da Kadın" ana başlığında Batı'da modernizmin kadını nasıl köleleştirdiği ve bir meta olarak kullandığı anlatımlarına karşılık; İslam Medeniyetinde kadının baş tacı yapıldığı, Kur'an'dan anlatımlarla ana hakkının önemi, vurgusu ile Hz. peygamberin yaşantısı ve uygulamaları anlatılırken, üçüncü bölümde; Milli Görüş'ün sanayi davası, eylemleri, kalkınma hamleleri, ağır sanayi ve teknolojiyi kullanmanın elzem olduğu, siyasette gördükleri hantallık, Ortak Pazar'ın gizli planları, emperyalizmin oyunlarına karşı uyanık olmak⁵⁷ gibi ağırlıklı bir dizi konu işlenir.

53-Refah Partisi Konuşmaları 1993: Erbakan Hoca'nın 1993 yılı Haziran'ında çeşitli yer ve ortamlarda yapmış olduğu konuşmaları, Refah Partisi tarafında sonradan derlenip kitaplaştırılmıştır.

⁵⁴ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 43-102

⁵⁵ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 105-224

⁵⁶ Necmettin Erbakan, *Üç Konferans*, Fetih Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1974, ss. 5-121

⁵⁷ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 227 -281

Kitap, "Meclis grup toplantılarından- Kıbrıs sorununa kadar iç ve dış siyasette dair görülen yanlışlıklar, çok kapsamlı olarak Milli Görüş teşhis ve tedavi yöntemleriyle, çözüm odaklı olarak ele alınıp,⁵⁸ uzun uzadıya anlatımlarla sürdürülür.

54- 40. Yılında Milli Görüş: Erbakan Hoca tarafından 29-30 Ekim 2009 tarihinde Ankara'da, Milli Görüş Hareketinin 40. yılı dolayısıyla, 40 fikir adamının katılımıyla düzenlediği Milli Görüş Şurası'nda yapmış olduğu konuşmalardan oluşur.

Kitapta, Milli Görüş Hareketi'nin ne olduğundan; kimyası, yaptığı ve yapacağı hizmetler, açacağı çığır ve nihayetinde yaşanabilir "Yeniden Büyük Türkiye." bu yüksek ideallerin bir gençlik şölenine dönüşümü ve kutlanması,⁵⁹ tamamlanır. Ayrıca MNP, MSP, RP, FP ve SP dahil, partilerin kurucu üyeleri tanıtılırken, yapılan geçmiş döneme ait Milli Görüş yatırım ve icraatları da hatırlatılır.

55-Gayemiz Büyük Beşeriyetin Saadetidir: 16 Kasım 2005 tarihinde Erbakan Hoca tarafından ESAM Genel merkez yeni binasının açılışında verilen konferans metinleri, ESAM tarafından Ocak 2006 tarihinde basılarak kitap haline getirilmiştir.

Kitapta, ESAM başarıları (Türkiye'nin ilk düşünce kuruluşu), Milli Görüş iç eğitim notları yanı sıra; Yeryüzünde barış ve saadetin yegane İslam'la kurulacağı, Müslüman ülkeler birleşmiş milletler teşkilatının kurulması zorunluluğu, D-8 birliğinin işlevselleştirilmesi⁶⁰ vurguları, öne çıkar.

56-Ortak Pazar ve Türkiye - Elazığ Konferansı: Erbakan Hoca'nın Ortak Pazar üzerine Meclis konuşmaları ile 1987 yılında Elazığ'da verdiği "Ortak Pazar ve Türkiye" konferansı konuşmalarının kitaplaştırılması ile oluşmuştur.

Kitapta, Ortak Pazar'ın tarihsel geçmişinden/temellerinden, amaç ve hedeflerine kadar detaylı olarak tüm yönlerini anlatan Necmettin Erbakan; "*Roma Antlaşması'nın temeli Hıristiyanlık ve Siyonizm'dir.*" söylemiyle Müslüman alemin bu topluluğa köle yapılmak istendiği vurgulanırken; "*Bizi kendi vatanımızda garson yapmak istiyorlar. Bizim meselelerimizi çözemezler. Bizim vazifemiz ancak İslam ülkeleriyle birlik*

⁵⁸ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 285-372

⁵⁹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 375-394

⁶⁰ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*, 5. cilt, ss. 397-409

*oluşturmaktır.*⁶¹ Ortak Pazara girmeye müsaade edilmeyeceği vurgusu ve değişmeyen söylemleri ağırlıklı olarak görülmektedir.

57-Temel Esaslar: "Saadetin Temel Esasları" olarak da isimlendirilen kitap, 2001 yılında Erbakan Hoca tarafından bastırılıp, tüm teşkilatlara dağıtılmıştır.

Kitap, "Niçin Çalışıyoruz? Sorusuyla başlarken; ilk insan Hz. Adem merkeze alınarak, Hak- Batıl çatışmasının günümüze kadar nasıl geldiği; Maneviyatçı Görüş ve Materyalist Görüş mukayesesi; İnsanın hücre yapısından, gelişimine ve teşkilatçılığın ne olduğundan, kademelerine kadar başarının temel esaslarının inanç ve maneviyat ekseninde."⁶² olduğu, anlatımlar ve ağırlıklı betimlemelerle doludur.

---

⁶¹ Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,5. cilt, ss. 413-434

⁶² Erbakan Külliyyatı, *a.g.e.*,5. cilt, ss. 437-451